

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 3

(2008–2009)

Om lov om tiltak mot hvitvasking og
terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	7	3.5.3	Vedlegg I til det konsoliderte bankdirektiv	25
2	Bakgrunn for lovforslaget	10	3.5.4	Forsikringsformidlingsforetak	29
2.1	Lovutvalg	10	3.5.5	Tilbydere av virksomhetstjenster	32
2.2	Høring	10	3.5.6	Prosjektmevlere og valutameglere	34
2.3	Tredje hvitvaskingsdirektiv	11	3.5.7	Forhandlere av gjenstander – kontantforbud	35
2.4	Utfyllende rettsakter	12	3.5.8	Postoperatører ved formidling av postsendinger	39
2.4.1	FATFs anbefalinger og evaluering av Norge	12	3.5.9	Spillvirksomhet, inkassoforetak og regulerte markeder	41
2.4.2	Konvensjoner	13	3.5.10	Offentlige forvaltningsorganer	43
2.4.3	Gjennomføring av tredje hvitvaskingsdirektiv i Danmark og Sverige ..	13	3.5.11	Pensjonskasser	43
2.5	Personvern hensyn og hensynet til effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering	14	3.5.12	Unntaksadgang	45
2.5.1	Utvalgets vurdering	14	4	Kundekontroll og løpende oppfølging	46
2.5.2	Høringsinstansenes merknader	14	4.1	Innledning	46
2.5.3	Departementets vurdering	16	4.2	Risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging	47
2.6	Forholdet til menneskerettighetene ..	18	4.2.1	EØS-rett	47
2.7	Ny hvitvaskingslov	18	4.2.2	Norsk rett	47
3	Anvendelsesområde, formål og begreper	19	4.2.3	Utvalgets forslag	47
3.1	Lovens tittel	19	4.2.4	Høringsinstansenes merknader	49
3.1.1	Utvalgets forslag	19	4.2.5	Departementets vurdering	49
3.1.2	Høringsinstansenes merknader	19	4.3	Plikt til å foreta kundekontroll	51
3.1.3	Departementets vurdering	19	4.3.1	EØS-rett	51
3.2	Formålsbestemmelse	19	4.3.2	Norsk rett	51
3.2.1	Gjeldende rett	19	4.3.3	Utvalgets forslag	52
3.2.2	Utvalgets forslag	20	4.3.4	Høringsinstansenes merknader	52
3.2.3	Høringsinstansenes merknader	20	4.3.5	Departementets vurdering	53
3.2.4	Departementets vurderinger	21	4.4	Gjennomføring av kundekontroll	55
3.3	Definisjon av "hvitvasking"	21	4.4.1	EØS-rett	55
3.3.1	EØS-rett	21	4.4.2	Norsk rett	56
3.3.2	Norsk rett	21	4.4.3	Utvalgets forslag	57
3.3.3	Utvalgets forslag	22	4.4.4	Høringsinstansenes merknader	60
3.3.4	Høringsinstansenes merknader	23	4.4.5	Departementets vurdering	63
3.3.5	Departementets vurderinger	23	4.5	Tidspunktet for kundekontroll	70
3.4	Øvrige definisjoner	23	4.5.1	EØS-rett	70
3.4.1	EØS-rett	23	4.5.2	Norsk rett	70
3.4.2	Norsk rett	23	4.5.3	Utvalgets vurdering	70
3.4.3	Utvalgets forslag	23	4.5.4	Høringsinstansenes merknader	71
3.4.4	Høringsinstansenes merknader	23	4.5.5	Departementets vurdering	71
3.4.5	Departementets vurderinger	23	4.6	Følger av at kundekontroll ikke kan gjennomføres	72
3.5	Virkeområde	24	4.6.1	EØS-rett	72
3.5.1	Innledning	24	4.6.2	Norsk rett	72
3.5.2	Geografisk virkeområde	24	4.6.3	Utvalgets forslag	72

4.6.4	Høringsinstansenes merknader	72	5.5	Forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning	101
4.6.5	Departementets vurdering	73	5.5.1	EØS-rett	101
4.7	Kundekontroll utført av tredjepart	74	5.5.2	Norsk rett	101
4.7.1	EØS-rett	74	5.5.3	Utvalgets forslag	101
4.7.2	Norsk rett	75	5.5.4	Høringsinstansenes merknader	102
4.7.3	Utvalgets forslag	75	5.5.5	Departementets vurderinger	102
4.7.4	Høringsinstansenes merknader	76			
4.7.5	Departementets vurdering	77	6	Oppbevaring	104
4.8	Utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll	78	6.1	Oppbevaringsplikt	104
4.8.1	EØS-rett	78	6.1.1	EØS-rett	104
4.8.2	Norsk rett	79	6.1.2	Norsk rett	104
4.8.3	Utvalgets forslag	79	6.1.3	Utvalgets forslag	104
4.8.4	Høringsinstansenes merknader	79	6.1.4	Høringsinstansenes merknader	105
4.8.5	Departementets vurdering	80	6.1.5	Departementets vurdering	105
4.9	Førenklet kundekontroll	82	7	Interne rutiner og systemer mv. ...	106
4.9.1	EØS-rett	82	7.1	Kontroll- og kommunikasjonsrutiner	106
4.9.2	Norsk rett	83	7.1.1	EØS-rett	106
4.9.3	Utvalgets forslag	83	7.1.2	Norsk rett	106
4.9.4	Høringsinstansenes merknader	86	7.1.3	Utvalgets forslag	106
4.9.5	Departementets vurdering	86	7.1.4	Høringsinstansenes merknader	107
4.10	Løpende oppfølging	87	7.1.5	Departementets vurderinger	107
4.10.1	EØS-rett	87	7.2	Elektroniske overvåkningssystemer	108
4.10.2	Norsk rett	87	7.2.1	EØS-rett	108
4.10.3	Utvalgets forslag	87	7.2.2	Norsk rett	108
4.10.4	Høringsinstansenes merknader	87	7.2.3	Utvalgets forslag	108
4.10.5	Departementets vurdering	88	7.2.4	Høringsinstansenes merknader	108
4.11	Forsterkede kontrolltiltak	88	7.2.5	Departementets vurdering	108
4.11.1	EØS-rett	88	7.3	Systemer for oversikt over kundeforhold	108
4.11.2	Norsk rett	89	7.3.1	EØS-rett	108
4.11.3	Utvalgets forslag	90	7.3.2	Norsk rett	109
4.11.4	Høringsinstansenes merknader	93	7.3.3	Utvalgets forslag	109
4.11.5	Departementets vurdering	93	7.3.4	Høringsinstansenes merknader	109
5	Undersøkelse og rapportering	95	7.3.5	Departementets vurdering	109
5.1	Innledning	95	7.4	Filialer og datterselskaper i stater utenfor EØS	109
5.2	Undersøkelses- og rapporteringsplikt	95	7.4.1	EØS-rett	109
5.2.1	EØS-rett	95	7.4.2	Norsk rett	109
5.2.2	Norsk rett	95	7.4.3	Utvalgets forslag	109
5.2.3	Utvalgets forslag	96	7.4.4	Høringsinstansenes merknader	109
5.2.4	Høringsinstansenes merknader	98	7.4.5	Departementets vurdering	109
5.2.5	Departementets vurdering	98	8	Tilsyn og sanksjoner	111
5.3	Gjennomføring av mistenkelige transaksjoner	99	8.1	Pålegg og tvangstiltak	111
5.3.1	EØS-rett	99	8.1.1	EØS-rett	111
5.3.2	Norsk rett	99	8.1.2	Norsk rett	111
5.3.3	Utvalgets forslag	99	8.1.3	Utvalgets forslag	111
5.3.4	Høringsinstansenes merknader	99	8.1.4	Høringsinstansene merknader	111
5.3.5	Departementets vurdering	99	8.1.5	Departementets vurdering	112
5.4	Forholdet til taushetsplikt	99	8.2	Straff	112
5.4.1	EØS-rett	99	8.2.1	EØS-rett	112
5.4.2	Norsk rett	100	8.2.2	Norsk rett	112
5.4.3	Utvalgets forslag	100	8.2.3	Utvalgets forslag	112
5.4.4	Høringsinstansenes merknader	100			
5.4.5	Departementets vurdering	100			

8.2.4	Høringsinstansenes merknader	113	8.5.1	Utvalgets forslag	116
8.2.5	Departementets vurdering	114	8.5.2	Høringsinstansenes merknader	116
8.3	Økokrims håndtering av opplysninger	115	8.5.3	Departementets vurdering	116
8.3.1	Utvalgets forslag	115	9	Økonomiske og administrative konsekvenser	117
8.3.2	Høringsinstansenes merknader	115	9.1	Utvalgets vurdering	117
8.3.4	Departementets vurdering	115	9.2	Departementets vurdering	117
8.4	Forskrifter	115	10	Merknader til paragrafene i lovfor- slaget	119
8.4.1	Utvalgets forslag	115			
8.4.2	Høringsinstansens merknader	116			
8.4.3	Departementets vurdering	116			
8.5	Andre offentlige kontrollorganers adgang til å gi opplysninger til Økokrim	116		Forslag til lov om hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)	125

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 3

(2008–2009)

Om lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)

*Tilråding fra Finansdepartementet av 10. oktober 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Det er blitt stadig enklere og raskere å overføre penger både innenlands og over landegrensene. Det stiller økte krav til effektive tiltak mot hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. Departementet fremmer i denne proposisjonen forslag som skal gjøre det vanskeligere å utnytte det finansielle system til hvitvaskingsformål. Kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering er viktige byggesteiner i arbeidet med å skape et tryggere samfunn og begrense økonomisk kriminalitet. Lovforslaget skal sikre at Norge bidrar til den internasjonale kampen mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering.

Departementet foreslår i denne proposisjonen en ny lov om tiltak mot hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme som skal erstatte gjeldende hvitvaskingslov. Lovforslaget viderefører de sentrale elementene i gjeldende hvitvaskingslov, med krav om at finansinstitusjoner og enkelte andre skal gjennomføre kundekontroll etter kjenn-din-kunde-prinsippet og melde mistenkelige transaksjoner til Økokrim. På enkelte sentrale punkter foreslår departementet å utvide tiltakene mot hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme i tråd med in-

ternasjonale forpliktelser og anbefalinger, blant annet ved å styrke kjenn-din-kunde-prinsippet.

Etter departementets vurdering tar lovforslaget hensyn til at den håndteringen av personopplysninger som loven forutsetter, skjer på en måte som ikke uforsvarlig krenker sentrale personverninteresser.

Lovforslaget bygger på forslag fremmet i NOU 2007:10 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Utredningen ble avgitt i august 2007 av et lovutvalg som ble oppnevnt ved kgl.res. i november 2006.

Etter lovforslaget skal hvitvaskingsloven utvides til å omfatte ervervsmessige tilbydere av virksomhetstjenester. Det omfatter foretak og personer som har som virksomhet å opprette selskaper for andre, blant annet de som tilbyr norske virksomheter å opprette et norskregistrert utenlandsk foretak (NUF). Foretak og personer som er rapporteringspliktige etter gjeldende regelverk skal fortsatt omfattes av den nye loven, blant annet finansinstitusjoner, verdipapirforetak, advokater og revisorer.

Blant andre Danmark og Frankrike har unntatt forhandlere av gjenstander fra hvitvaskingsreglene og i stedet innført et forbud mot at forhandlerne

kan motta kontant betaling på beløp over 15.000 euro. Departementet har, i samsvar med utvalgets vurdering, kommet til at en slik ordning ikke bør innføres i Norge før en eventuelt har sett gode erfaringer med dette fra andre land. Etter lovforslaget skal forhandlere av gjenstander fortsatt omfattes av hvitvaskingsloven ved kontanttransaksjoner på 40 000 kroner eller mer. Av hensyn til å begrense de administrative byrdene ved loven, følger departementet ikke opp et forslag fra lovutvalget om at forhandlerne må utføre kundekontroll ved alle kontanttransaksjoner over 40 000 kroner. Dette skal fortsatt bare gjelde i de tilfeller der transaksjonen er mistenkelig. Ellers må forhandlere kun utføre kundekontroll ved transaksjoner over 100 000 kroner.

Departementet foreslår at dagens regler om identifikasjon av kunder erstattes av mer omfattende og detaljerte krav til kundekontroll. Samtidig bør kravene til kundekontroll være tilpasset risikoen for hvitvasking av penger og terrorfinansiering. I samsvar med dette foreslås det både krav om forsterkede kontrolltiltak og forenklet kundekontroll. Risikobasert kundekontroll etter lovforslaget medfører rett og plikt til å vurdere risikoen for hvitvasking og å tilpasse kundekontrollen ut fra risikovurderinger. Departementet avviser ut fra personvern hensyn å gjøre unntak fra taushetsplikt på generelt grunnlag for å bidra til mer effektive risikovurderinger innen konserner. Forslaget åpner for at kundekontroll kan utføres av nærmere angitte tredjeparter eller utkontrakteres, og det vil innenfor disse rammene åpnes for utveksling av informasjon og unntak fra taushetsplikt.

Det foreslås krav om forsterkede kontrolltiltak overfor blant andre såkalte «politisk eksponerte personer» og korrespondentbankforbindelser.¹ «Politisk eksponerte personer» omfatter etter forslaget fysiske personer som innehar eller i løpet av det siste året har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i en annen stat enn Norge, samt nære familiemedlemmer og kjente medarbeidere til slike personer. Nærmere regler gis i forskrift. Det foreslås at rapporteringspliktige skal ha til rådighet egnede risikobaserte framgangsmåter for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person. Videre skal den rapporteringspliktige, i forbindelse med kundeforhold med eller transaksjoner for politisk eksponerte personer, iverksette særskilte kontrolltiltak, blant annet påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av kundeforhold og treffe egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og den kapital som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen.

Utvalget foreslår bestemmelser som pålegger kredittinstitusjoner forsterkede kontrolltiltak over-

for korrespondentbankforbindelser. Det foreslås blant annet at kredittinstitusjoner skal vurdere korrespondentinstitusjonens kontrolltiltak for forebygging og bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering. Videre foreslås det et forbud mot at kredittinstitusjoner inngår eller opprettholder korrespondentbankforbindelser med tomme bankselskaper, samt treffe egnede tiltak for å sikre at de ikke inngår eller opprettholder korrespondentbankforbindelser med finansinstitusjoner som er kjent for å tildele at deres konti brukes av tomme bankselskaper.

Det foreslås unntak fra kravene til kundekontroll (forenklet kundekontroll) for kunder som i praksis ikke kan opptre under falsk identitet. Lovforslaget åpner for forenklet kundekontroll blant annet dersom kunden er finansinstitusjon, verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forsikringsselskap, forsikringsmeglingsforetak eller selskap hvis finansielle instrumenter er opptatt til notering på regulert marked i EØS. Unntaket gjelder ikke for plikten til å foreta kundekontroll ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering.

Etter lovforslaget skal de rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven ha plikt til løpende å følge opp eksisterende kundeforhold. Det skal utføres ny kundekontroll dersom det er tvil om tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige.

Det foreslås et nytt krav om at rapporteringspliktige skal bekrefte identiteten til den som eier eller kontrollerer kunden (reelle rettighetshavere). For eksempel der et aksjeselskap vil opprette konto eller ta opp lån, må banken bekrefte identiteten til aksjeeiere som kontrollerer selskapet.

Det foreslås å klargjøre at en rapporteringspliktig ikke kan etablere et kundeforhold eller utføre transaksjoner dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres.

Det foreslås å skjerpe kravene til registrering av opplysninger og bekreftelse av identitet for juridiske personer som ikke er registrert i offentlig register.

Det kan i enkelte tilfeller være ressursbesparende om rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll utført av andre rapporteringspliktige. For eksempel kan dette være aktuelt der en kunde har et kundeforhold med et selskap i et finanskonsern, og senere ønsker å opprette kundeforhold med et annet selskap i konsernet. Et annet eksempel er situasjoner hvor et utenlandsk selskap ønsker å foreta oppkjøp i Norge, og engasjerer et norsk revisjonsselskap tilknyttet et internasjonalt revisjonsnettverk for finansiell due diligence. Det norske revisjonsselskapet vil da naturlig kontakte

revisjonsnettverkets kontor i selskapets hjemstat for gjennomføring av kundekontroll. Lovforslaget legger til rette for at kundekontroll kan gjennomføres av nærmere angitte tredjeparter. Den rapporteringspliktige skal fortsatt ha ansvaret for kundekontroll utført av en slik tredjepart, og det forutsettes at opplysninger som fremkommer ved kundekontrollen blir utlevert til den rapporteringspliktige. Kunden skal informeres om slik utlevering av informasjon.

Departementet foreslår at rapporteringspliktige kan inngå avtale med andre rapporteringspliktige om at de kan foreta kundekontroll på deres vegne (utkontraktering). Departementet anser ikke at det vil være forsvarlig å åpne for utkontraktering til hvem som helst, slik utvalget foreslo. Det kan imidlertid være forsvarlig å utvide adgangen noe, og departementet foreslår å utvide adgangen til postoperatører med offentlig konsesjon. Departementet foreslår en adgang til å i forskrift åpne for ytterligere utvidelse.

Det foreslås å gjøre det klart at kundekontroll skal gjennomføres før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon. Det foreslås samtidig enkelte unntak fra denne hovedregelen for visse tilfeller der etterkontroll anses forsvarlig.

Departementet legger vekt på at det bør legges

til rette for elektronisk kundeidentifikasjon uten at det skal være nødvendig for kunden å møte personlig hos den rapporteringspliktige for å få kontrollert identiteten. Etter lovforslaget skal kundens identitet bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon. Det foreslås en adgang til å fastsette forskrift med nærmere regler om gjennomføring av kundekontroll, herunder hva som anses som gyldig legitimasjon. Det legges opp til at de nærmere kravene til gyldig elektronisk legitimasjon fastsettes i forskrift.

Departementet foreslår at det lovfestes et forbud mot at kunder eller tredjepersoner gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, er gitt opplysninger til Økokrim eller er iverksatt etterforskning. Videre foreslås det unntak fra dette forbudet, blant annet unntak ved meddelelse av opplysninger til påtalemyndighet og tilsynsmyndighet, ved utveksling av opplysninger mellom revisorer, regnskapsførere og advokater innen samme juridiske person eller nettverk

Lovforslaget gjennomfører EØS-regler som svarer til direktiv 2005/60/EF (tredje hvitvaskingsdirektiv) og til enkelte tilhørende EF-rettsakter. Departementet har i lovforslaget også tatt i betraktning anbefalinger vedtatt av Financial Action Task Force (FATF).²

¹ I motsetning til ved innenlandsk betalingsformidling er det ikke mulig for en norsk bank å kreditere mottaker i en utenlandsk bank direkte. I stedet må norske banker benytte konti i utenlandske banker (korrespondentbanker). Betalingene blir formidlet ved hjelp av korrespondentbanker og kommer så inn i de i de nasjonale betalingssystemene.

² FATF er den sentrale internasjonale organisasjonen i utviklingen av anerkjente anbefalinger for tiltak mot hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. Norge er medlem av FATF og har i flere år deltatt aktivt i arbeidet der. Se også punkt 2.4.1.

2 Bakgrunn for lovforslaget

2.1 Lovutvalg

Ved kongelig resolusjon 10. november 2006 ble det oppnevnt et lovutvalg for vurdering av tiltak mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon, ledet av advokat dr. juris Kristin Normann. Utvalget avga 24. august 2007 utredning av første del av mandatet i NOU 2007:10 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering.

Mandatet for del 1 lyder:

«Utvalget skal vurdere, og foreslå, endringer i hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften, som kan gjennomføre EØS-forpliktelse som svarer til EUs tredje hvitvaskingsdirektiv (direktiv 2005/60/EF), samt eventuelle gjennomføringsrettsakter fastsatt av Kommisjonen til utfylling av nevnte direktiv.

I vurderingen skal utvalget, i tillegg til tredje hvitvaskingsdirektiv, ta hensyn til andre internasjonale forpliktelser og anbefalinger, herunder anbefalinger fra Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF).

Utvalget skal spesielt vurdere gjeldende regler om identifisering av kunder, både ved etablering av kundeforhold og løpende kontroll, herunder hvordan EØS-forpliktelsene kan gjennomføres på en hensiktsmessig måte for ikke-finansielle institusjoner og personer som omfattes av EØS-reglene. Utvalget skal vurdere om det bør være et krav at juridiske personer som vil etablere kundeforhold med en finansinstitusjon, skal være registrert i foretaksregisteret, enhetsregisteret eller tilsvarende.

Utvalget skal særlig ta hensyn til endringer i strukturen i finansmarkedet som følge av den teknologiske utviklingen, herunder problemstillinger knyttet til handel med varer og tjenester over internett og grensekryssende transaksjoner. Utvalget skal vurdere, og foreslå, regler som legger til rette for elektronisk kundeidentifikasjon innenfor rammen av internasjonale forpliktelser og anbefalinger.

Utvalget skal vurdere hvordan hensynet til personvern kan ivaretas på en hensiktsmessig måte.

Utvalget kan også vurdere, og eventuelt foreslå, endringer i gjeldende hvitvaskingslov og hvitvaskingsforskrift uavhengig av EØS-reglene som svarer til EUs hvitvaskingsdirektiv.

Utvalget bør i sitt arbeid se hen til det tilsvarende arbeidet med gjennomføringen av EØS-forpliktelser, internasjonale anbefalinger og forpliktelser knyttet til tiltak mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering i andre land, særlig i de øvrige nordiske land. Utvalget kan også peke på behov for nye internasjonale tiltak som kan bidra ytterligere i arbeidet mot hvitvasking av penger og terrorfinansiering.

Vurderinger knyttet til organisering av mottak av hvitvaskingsmeldinger, samt vurderinger knyttet til straffeloven og straffeprosessloven, faller utenfor utvalgets mandat.»

For både mandatets del 1 og del 2 skal utvalget «utrede økonomiske og administrative konsekvenser av de forslag som fremmes».

2.2 Høring

Følgende innstanser mottok NOU 2007:10 til høring:

- Alle departementene
- Advokatfirmaet Varjag AS
- Aksjonærforeningen i Norge
- Arbeids- og velferdsdirektoratet
- Asap2net
- Banklovkommisjonen
- Bedriftsforbundet
- Brønnøysundregistrene
- Coop Norge
- Datatilsynet
- Den Norske Advokatforening
- Den norske Revisorforening
- Det Norske Travselskap
- Eiendomsmeglerforetakenes Forening
- Finansforbundet
- Finansieringsselskapenes forening
- Finansnæringens Hovedorganisasjon
- Firm Inc.
- Forbrukerombudet
- Forbrukerrådet
- Handels- og Servicenæringenes Hovedorganisasjon
- Juristfirmaet Claes Zangenberg
- Konkurransetilsynet

- Kredittilsynet
- KS
- Landsorganisasjonen i Norge
- Lotteri- og stiftelsestilsynet
- Nord Pool ASA
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
- Norges Bank
- Norges Bilbransjeforbund
- Norges Eiendomsmeglerforbund
- Norges Fondsmeglerforbund
- Norges Gullsmedforbund
- Norges Kommunerevisorforening
- Norges Kunst- og Antikvitethandleres Forening
- Norges Røde Kors
- Norsk forening for pengespillproblematikk
- Norsk Investorforum
- Norsk Lotteri- og automatbransjeforening
- Norsk Lotteridrift ASA
- Norsk Tipping
- Norske Boligbyggelags Landsforbund
- Norske Finansanalytikeres Forening
- Norske Forsikringsmegleres Forening
- Norske Kredittopplysningsbyråers Forening
- Norske Pensjonskassers Forening
- NOS Clearing ASA
- Næringslivets Hovedorganisasjon
- Oslo Børs
- Posten Norge AS
- Regjeringsadvokaten
- Riksadvokaten
- Sjøassurandørenes Centralforening
- Skattebetalerforeningen
- Skattedirektoratet
- Sparebankforeningen i Norge
- Statistisk sentralbyrå
- Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
- Tippekommisjonærenes Landsforening
- Verdipapirfondenes Forening
- Verdipapirsentralen
- Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
- ØKOKRIM
- Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
- Juristfirmaet Claes Zangenberg for Stron Group
- Justis- og politidepartementet
- Kredittilsynet
- Kultur- og kirke departementet
- Landsorganisasjonen i Norge
- Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening
- Norges Bank
- Norges Bilbransjeforbund
- Norges Kunst- og Antikvitethandleres Forening
- Norsk Tipping
- Nærings- og handelsdepartementet
- Næringslivets Hovedorganisasjon
- Oslo Børs
- Pensjonskasseforeningene (felles uttalelse fra Norske Pensjonskassers Forening og De selvstendige kommunale pensjonskasser)
- Posten Norge AS
- Riksadvokaten
- Samferdselsdepartementet
- Sjørassurandørenes Centralforening
- Skattedirektoratet
- Skatterevisorernes Forening
- Statistisk sentralbyrå
- Universitetet i Oslo – Norsk senter for menneskerettigheter
- Verdipapirfondenes forening
- Verdipapirsentralen ASA

Følgende instanser har gitt merknader til utredningen:

- Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Brønnøysundregistrene
- Bypass
- Datatilsynet
- Den Norske Advokatforening
- Den norske Revisorforening
- Finansieringsselskapenes Forening
- Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen
- Fornyings- og administrasjonsdepartementet

Følgende instanser har opplyst at de ikke har merknader til utredningen eller har ikke gitt høringsvar:

- Barne- og likestillingsdepartementet
- Coop Norge AS
- Eiendomsmeglerforetakenes Forening
- Fiskeri- og kystdepartementet
- Forsvarsdepartementet
- Helse- og omsorgsdepartementet
- Kommunal- og regionaldepartementet
- Konkurransetilsynet
- Kunnskapsdepartementet
- Landbruks- og matdepartementet
- Norsk Antikvarbokhandlerforening
- Olje- og energidepartementet
- Skattebetalerforeningen
- Utenriksdepartementet

2.3 Tredje hvitvaskingsdirektiv

Direktiv 2005/60/EF om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking og finansiering av terrorisme (det såkalte tredje hvitvaskings-

direktiv) ble vedtatt i EU 26. oktober 2005. Frist for gjennomføring i nasjonal rett var 15. desember 2007. Direktivet ble inntatt i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning nr. 87/2006 av 7. juli 2006. EØS-komiteens beslutning ble godkjent av Stortinget 19. desember 2006 (St.prp. nr. 6 for 2006-2007).

I NOU 2007:10 skriver utvalget om direktivet (punkt 1.3.1):

«Hovedformålet med tredje hvitvaskingsdirektiv er å forhindre hvitvasking av penger og terrorfinansiering, ved et felles regelverk som er forenlig med den øvrige fellesskapsretten. Regelverket skal blant annet hindre misbruk av den frie kapitalbevegelse og adgangen til å yte finansielle tjenester, og forebygge at stabiliteten og omdømmet til det finansielle system skades. Sentrale virkemidler er plikt til kundeidentifikasjon og registrering av kundeopplysninger, undersøkelsesplikt og rapporteringsplikt for finansinstitusjoner og andre som utøver virksomhet som i særlig grad kan tenkes å bli brukt til hvitvasking og terrorfinansiering.

Tredje hvitvaskingsdirektiv erstatter direktiv 91/308/EØF (første hvitvaskingsdirektiv) og endringsdirektiv 2001/97/EF (annet hvitvaskingsdirektiv), som er en del av EØS-avtalen. Tredje hvitvaskingsdirektiv er dels en revisjon og dels en videreutvikling av de foregående hvitvaskingsdirektiver.

Anvendelsesområdet etter tredje hvitvaskingsdirektiv er utvidet ved at direktivet også retter seg mot terrorfinansiering. Kretsen av pliktsubjekter er utvidet, blant annet ved at forsikringsformidlingsforetak og tilbydere av visse tjenester til trustere og selskaper omfattes. Definisjonen av finansinstitusjon er utvidet ved at man har fjernet formuleringen «whose principal activity is» ved henvisning til aktiviteter som nevnt i vedlegg I til direktiv 2000/12/EF (det konsoliderte bankdirektiv). Kravene til kundekontroll er spesifisert og utvidet, blant annet med krav om identifisering av fysiske personer som eier eller kontrollerer kunden eller som kunden handler på vegne av. Det stilles krav om løpende oppfølging av etablerte kundeforhold. Kundekontroll og løpende oppfølging skal foretas på grunnlag av en risikovurdering, og regelverket åpner i større grad for relativisering av kundekontrollen. Det åpnes også for å legge til grunn kundekontroll gjennomført av tredjeparter. Det er uttrykkelig inntatt forbud mot å etablere kundeforhold eller utføre en transaksjon, samt plikt til å avvikle eksisterende kundeforhold, dersom det ikke er mulig å gjennomføre kundekontroll. Det er innført forbud mot å etablere anonyme bankkonti og forbud mot å ha korrespondentbankforbindelse med tomme bankselskaper (såkalte «shell banks»). Når det

gjelder rapporteringsplikten til «financial intelligence unit» (Økokrim), er det gitt enkelte unntak fra forbudet mot å opplyse tredjepersoner om at rapport er sendt.

Tredje hvitvaskingsdirektiv bærer gjennomgående preg av større detaljregulering enn første og annet hvitvaskingsdirektiv.»

2.4 Utfyllende rettsakter

Tredje hvitvaskingsdirektiv gir på enkelte områder EU-kommisjonen adgang til å fastsette utfyllende rettsakter. Slike utfyllende regler er gitt ved kommisjonsdirektiv 2006/70/EF av 1. august 2006 «om fastsetjing av gjennomføringstiltak for europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/60/EF med omsyn til definisjonen av «politisk utsett person» og dei tekniske kriteria for forenkla framgangsmåtar for kundekontroll og for unntak i tilfelle der finansiell virksomhet vert driven tilfeldig eller i svært avgrensa omfang». Frist for gjennomføring i nasjonal rett var 15. desember 2007. Kommisjonsdirektivet ble inntatt i EØS-avtalen ved EØS-komiteens beslutning nr. 152/2006 av 8. desember 2006. EØS-komiteens beslutning ble godkjent av Stortinget 15. juni 2007 (St.prp. nr. 70 for 2006-2007).

2.4.1 FATFs anbefalinger og evaluering av Norge

Financial Action Task Force (FATF) er et forum opprettet av G-7 i 1989 for bekjempelse av hvitvasking av penger. FATFs hovedoppgaver er å utarbeide internasjonale standarder med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, evaluere medlemsland etter disse standardene og kartlegge nye moduser og trender for hvitvasking og terrorfinansiering (typologi). Norge sluttet seg til FATF i 1991. I dag har FATF 34 medlemmer, blant disse er samtlige OECD-stater.

I 1990 utarbeidet FATF 40 anbefalinger om tiltak mot hvitvasking. Anbefalingene ble revidert i 1996 og 2003. I 2001/2004 utarbeidet FATF dessuten tilleggsanbefalinger om tiltak mot finansiering av terrorisme. FATF har også utarbeidet tolkningsuttalelser og «best practices papers» til anbefalingene.

FATF utfører regelmessig evalueringer av medlemslandenes gjennomføring av anbefalingene. I perioden november 2004 til juni 2005 ble det foretatt evaluering av Norge, som resulterte i en rapport av 10. juni 2005. I evalueringsrapporten legges det til grunn at Norge har gjennomført de fleste FATF-anbefalingene på en tilfredsstillende måte.

Imidlertid blir det pekt på mangelfull gjennomføring av enkelte FATF-anbefalinger i norsk rett. Kritikken gjelder blant annet følgende forhold:

- Det er ikke krav om identifikasjon av reelle rettighetshavere, dvs. fysiske personer som i siste instans eier eller kontrollerer kunden, eller som transaksjonen gjennomføres på vegne av, jf. anbefaling 5
- Det er ikke krav om kontroll av eksisterende kundeforhold, jf. anbefaling 5
- Norsk rett mangler et forbud mot at kredittinstitusjoner inngår forbindelser med tomme bank-selskaper («shell banks»), jf. anbefaling 18
- Det er ikke gjennomført krav om skjerpede kontrolltiltak overfor politisk eksponerte personer, dvs. personer med høytstående offentlige stillinger eller verv i utlandet, jf. anbefaling 6
- Det er ikke gjennomført krav om skjerpete krav til kontroll av korrespondentbankforbindelser, jf. anbefaling 7
- Hvitvaskingsregelverket gjelder ikke for «trust and company service providers», jf. anbefaling 12
- Norge har ikke gjennomført spesialanbefaling VII om at informasjon om betaleren skal følge med transaksjonen.

Tredje hvitvaskingsdirektiv bygger, i likhet med de foregående hvitvaskingsdirektiver, i stor grad på FATFs anbefalinger, jf. direktivets fortale punkt 5.

2.4.2 Konvensjoner

FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 ble gjennomført i norsk rett ved endringslov 28. juni 2002 nr. 54. Gjennomføringen medførte blant annet nye straffebud i straffeloven §§ 147a og 147b, som rammer terrorhandlinger og finansiering av terrorisme. Ved samme lovendring ble undersøkelses- og meldeplikten etter den nå opphevede finansieringsvirksomhetsloven § 2–17 utvidet til å gjelde ved mistanke om straffbare handlinger som nevnt i straffeloven §§ 147a og 147b. Slik undersøkelses- og meldeplikt er videreført i hvitvaskingsloven § 7.

FN-konvensjonen 31. oktober 2003 mot korrupsjon ble gjennomført i norsk rett ved endringslov 30. juni 2006 nr. 49. Gjennomføringen medførte blant annet en revisjon av straffeloven § 317, hvor etter såkalt «self-laundering» ble gjort straffbart og begrepet «hvitvasking» ble innført og definert.

Europarådskonvensjon 16. mai 2005 om forebygging av terrorisme artikkel 5 til 7 pålegger statspartene å sette straff for offentlig oppfordring til å

begå en terrorhandling samt rekruttering og opplæring til terrorhandlinger. Konvensjonen ble undertegnet i april 2008 av Norge, men den er foreløpig ikke ratifisert. Forpliktelsene som følger av europarådskonvensjonen er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) punkt 8.8.5.1. Justisdepartementet fremmet 27. juni 2008 i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008) forslag om at en bestemmelse tilsvarende straffeloven 2005 § 136 om oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger tas inn i straffeloven 1902, slik at dette straffebudet kan tre i kraft så snart som mulig. Dette vil gjøre det mulig å ratifisere europarådskonvensjonen 16. mai 2005 om forebygging av terrorisme og bidra til å sikre samfunnets behov for beskyttelse mot slik aktivitet også i perioden før straffeloven 2005 trer i kraft. Forslaget innebærer at det i straffeloven 1902 tas inn en bestemmelse om straff for oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger i ny § 147 c.

2.4.3 Gjennomføring av tredje hvitvaskingsdirektiv i Danmark og Sverige

I Danmark er tredje hvitvaskingsdirektiv gjennomført ved «Lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask af udbytte og finansiering af terrorisme» av 27. februar 2006. Loven trådte i kraft 1. mars 2006, med utsatt ikrafttredelse for enkelte deler til 1. januar 2007. Finanstilsynet har utarbeidet en veiledning til loven av 22. desember 2006.

Den danske loven inneholder en noe annen systematikk enn utvalget foreslår her. I den danske loven er bestemmelser om undersøkelses- og rapporteringsplikt plassert i forkant av bestemmelser om kundekontroll («legitimation m.v.»). Videre gjennomfører den danske hvitvaskingsloven et skille mellom «faste kundeforhold» og «lejlighedskunder» i reglene om kundekontroll. «Lejlighedskunder» defineres som kunder med enkeltstående transaksjoner, og er blant annet ikke underlagt krav om løpende oppfølging. Denne systematikken bygger ikke på tredje hvitvaskingsdirektiv.

Den danske loven innfører i § 2 forbud for forhandlere av gjenstander og auksjonsforretninger mot å motta kontantbetalinger på kr. 100 000 eller mer, uavhengig av om betalingen skjer gjennom én eller flere betalinger som er innbyrdes knyttet til hverandre. Som en konsekvens av dette forbudet er forhandlere av gjenstander ikke omfattet av den danske hvitvaskingsloven. Direktivet inneholder ingen bestemmelser om kontantforbud.

Gjennomgående er bestemmelsene i den danske lov formulert identisk med direktivets bestemmelser.

I Sverige er reglene om tiltak mot hvitvasking av penger samlet i «Lag om åtgärder mot penningtvätt» av 10. juni 1993. Loven bygger på første og annet hvitvaskingsdirektiv.

I mars 2007 ble det fremlagt en utredning, SOU 2007: 23, med forslag om gjennomføring av tredje hvitvaskingsdirektiv og FATFs 40 anbefalinger. Den nåværende loven er i hovedsak foreslått videreført med nødvendige justeringer, særlig i tilknytning til direktivets regler om kundekontroll. Det er videre foreslått forskrift med regler til utfylling av loven.

De nye bestemmelsene foreslås i utredningen å tre i kraft 15. desember 2007 i samsvar med gjennomføringsfristen etter direktivet. Proposisjon er ikke fremmet på det nåværende tidspunkt.

Det svenske lovutvalget legger i tillegg frem forslag til en egen lov hvor virksomhetsutøvere som omfattes av hvitvaskingsloven og som i dag ikke er underlagt tilsyn i henhold til annen lovgivning, pålegges registreringsplikt i et eget register. Dette vil gjelde blant annet de som driver yrkesmessig rådgivning ved stiftelse og salg av nystiftede selskaper; såkalte «bolagsbildare». De registrerte personer eller foretak vil bli underlagt tilsyn, og Finansinspektionen er foreslått som tilsynsmyndighet.

For øvrig vises det til omtale av konkrete bestemmelser i den danske loven og forslag til bestemmelser i den svenske utredningen i den løpende fremstillingen.

2.5 Personvern hensyn og hensynet til effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering

Forslaget til ny hvitvaskingslov inneholder regler om kundekontroll, undersøkelsesplikt, registrering av opplysninger, rapporteringsplikt, utveksling av kundeopplysninger, og forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning. Slike plikter og forbud kan stå i kontrast til sentrale personvern hensyn. Det må ved utforming av regelverket foretas en avveining mellom hensynet til effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering og hensynet til personvern.

2.5.1 Utvalgets vurdering

En del av utvalgets mandat var å vurdere hvordan «[...]hensynet til personvern kan ivaretas på en hensiktsmessig måte». Utvalget har ikke foretatt en samlet vurdering av personvern hensyn, men har

berørt dette i tilknytning til de enkelte bestemmelsene der det foreslås unntak fra lovbestemt taushetsplikt.

2.5.2 Høringsinstansenes merknader

I høringsrunden har Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Datatilsynet kommet med uttalelser i tilknytning til personvern. Begge høringsinstansene etterlyser en nærmere redegjørelse for personvern vurderinger i utredningen på bakgrunn av at lovforslaget innebærer utvidet plikt til kundekontroll.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet uttaler følgende i sin høringsmerknad:

«Vi savner en nærmere redegjørelse for personvern vurderingene som er foretatt ved utforming av forslaget. Det fremgår av mandatet at utvalget skulle vurdere hvordan hensynet til personvern kan ivaretas på en hensiktsmessig måte. De overveielser som er gjort fremgår imidlertid bare sporadisk og ytterst kortfattet av utredningen.

Generelt legges det opp til utvidet plikt til kundekontroll, alle kontantransaksjoner på over 40 000 kroner krever identitetskontroll av kunden, og økt bruk av risikobasert kontroll. Dette er endringer som utfordrer personvernet. Flere opplysninger vil bli registrert og risiko vurderinger er av natur usikre.

I de økonomisk/administrative vurderinger savner vi en redegjørelse av eventuelle kostnader knyttet til ivaretagelse av personvernet. Når flere opplysninger skal registreres, kan det være behov for en mer finmasket tilgangskontroll hos aktørene. Bruk av automatiserte systemer for å vurdere risiko må utformes slik at de registrertes personvern varetas, jf. personopplysningsloven § 25.»

Datatilsynet uttaler følgende i sin høringsmerknad:

«Datatilsynet anerkjenner samfunnets behov for å ha adekvate virkemidler i kampen mot økonomisk kriminalitet. Tilsynet erkjenner også at virkemidlene må utformes internasjonalt da kriminaliteten som skal bekjempes ofte har internasjonale forgreninger. Datatilsynet konstaterer at de fremlagte lovforslagene innebærer en betydelig utvidelse av det norske hvitvaskingsregelverket. Dette reiser prinsipielle spørsmål. Det er derfor beklagelig at lovkommissjonen i liten grad drøfter prinsipielle problemstillinger i sin utredning. Utredningen bærer preg av å være en studie i hvordan det såkalte «tredje hvitvaskingsdirektiv» er å forstå, og hvilke krav som settes til nasjonal lovgivning for å oppfylle kravene i direktivet.

En del av utvalgets mandat var å vurdere hvordan «...hensynet til personvern kan ivaretas på en hensiktsmessig måte». Datatilsynet kan heller ikke se at dette er gjort, men er derimot av den oppfatning at lovforslaget frontkolliderer med grunnleggende personvernprinsipper.

Tilsynet anbefaler derfor sterkt at følgende problemstillinger drøftes i hele sin bredde før lovgiver tar stilling til forslagene.

Prinsipielle problemstillinger

1. Dokumentasjon av nytteverdien av eksisterende rapporteringsplikt

Da rapporteringsplikten for banker og finansieringsforetak ble iverksatt på begynnelsen av 90-tallet representerte dette noe kvalitativt nytt som kriminalpolitisk virkemiddel. I Økokrims årsrapport for 2006 fremgår det at Enheten for finansiell etterretning (tidligere Hvitvaskingsteamet) de siste fem årene har mottatt hele 22 767 rapporter om mistenkelige transaksjoner. Antallet ser ikke ut til å avta. Kun et fåtall av de innmeldte transaksjonene ender med domfellelse, men bruken av meldingene ser ut til å være nyttig for andre formål og for andre aktører. Datatilsynet savner en drøftelse og dokumentasjon av nytteverdien av den allerede svært omfattende meldeplikten ulike samfunnsaktører er pålagt, da det ikke kan være tvil om at mange uskyldige blir innmeldt.

2. Manglende behovsanalyse

Datatilsynet savner en begrunnelse for behovet for de foreslåtte endringer i hvitvaskingsloven og forskriften. Utredningen inneholder ikke noe om hvilke kriminalitetstyper som ikke blir oppklart eller irtetteført ved de eksisterende hjemler. Snarere tvert imot, bærer Økokrims statistikker bud om at det foreligger en stor grad av overrapportering. Til tross for dette, foreslås det at terskelen for lovpålagt rapportering og registrering skal senkes til også å ramme overtredelse ved grov uaktsomhet (lovforslagets § 27) Endringen vil sannsynligvis ikke medføre at færre transaksjoner rapporteres snarere tvert om.

En beskrivelse av trusselbildet og de reelle behovene er derfor helt nødvendig for at høringsinstansene og lovgiver reelt skal kunne ta stilling til om de tiltak som foreslås er nødvendige og forholdsmessige.

3. Hvor langt skal samfunnet tillate privat etterforskning?

Helt nytt i lovforslaget er at rapporteringspliktige skal underlegges en plikt til å foreta omfattende og detaljerte krav til kundekontroll (lovforslagets § 7 flg). Den rapporteringspliktige

skal selv foreta en «risikovurdering» av kunden dersom mistanke om kriminell atferd vekkes.

Forslaget representerer et enda tettere institusjonalisert samarbeid mellom sivile samfunnsinstitusjoner og politiet. Sagt på en annen måte: Politiets forlengende armer blir enda lengre.

I tillegg representerer forslaget en annen viktig dimensjon nemlig at rapporteringspliktige i langt høyere grad må anvende sitt subjektive skjønn i vurderingen av om han har med en kriminell eller en lovlydig kunde å gjøre. Etter Datatilsynets oppfatning krever denne subjektive dimensjonen en helt annen prinsipiell drøftelse enn den utredningen byr på. Grensen mot etterforskning er påfallende, og spørsmålet er igjen hvem i samfunnet som skal og bør beskjefte seg med etterforskning av kriminelle handlinger. Lovforslaget åpner også for at andre enn den rapporteringspliktige kan utføre kundekontroll (lovforslagets § 10). Dette innebærer nødvendigvis en utstrakt utveksling av kundeinformasjon uten at kunden selv er klar over forholdet. Dette står i skarp kontrast til grunnleggende personvernprinsipper som drøftes nærmere i neste punkt.

Lovforslagets § 14 om forsterkede kontrolltiltak overfor politisk eksponerte personer og dennes krets, kan medføre registrering av svært sensitive personopplysninger som politisk tilhørighet, etnisitet osv. Datatilsynet er meget kritiske til at sivile samfunnsinstitusjoner pålegges en plikt til å kartlegge slike sensitive forhold rundt kunden. Det må stilles spørsmål om hvilke forutsetninger en bank eller en eiendomsmegler har til å foreta slik kartlegging.

Datatilsynet stiller også spørsmål ved hvorfor de forsterkede kontrolltiltak bare skal kunne iverettes overfor personer som har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i annen stat enn Norge? Ettersom lovforslaget bygger på et direktiv (artikkel 13) er det interessant å reise spørsmålet om hvorvidt norske politisk eksponerte personer, på de vilkår direktivet fastsetter, vil bli registret i andre lands bankers kunderegistre.

4. Hvilke konsekvenser har det at rettssikkerhetsgarantier oppheves?

Datatilsynet konstaterer at det nye lov- og forskriftsforslaget representerer enda større grad av hemmelighold vis a vis innrapportert kunde enn tidligere. Dette, i kombinasjon med en utvidet undersøkelsesplikt for den rapporteringspliktige, bidrar til en betydelig svekkelse av en grunnleggende forutsetning i en samfunnsform som vår – nemlig at borgeren bør ha en rimelig mulighet for å vite hva andre vet om ham eller henne. Betydelig grad av hemmelighold er med på å svekke den grunnleggende tillitten mellom

individ og myndigheter som igjen er en grunnleggende forutsetning for et velfungerende og vitalt demokrati.

Datatilsynet minner om at personopplysningsloven (§ 21) stiller krav om at den behandlingsansvarlige informerer sin kunde ved opprettelse og bruk av personprofiler samt informerer om hvilke opplysningskilder som anvendes for å opprette profilen. Hensynet bak denne bestemmelsen er bl.a. at den skal sikre «kunnskapssymmetrien» mellom behandlingsansvarlig og den registrerte (kunden). Formålet er å unngå situasjoner der den ene vet noe om den andre uten at sistnevnte vet hvorfor og hvordan.

Tilsynet minner også om at i saker som angår kommunikasjonskontroll, har den kontrollerte i ettertid anledning til å gjøre seg kjent med omfanget av kontrollen. En tilsvarende rettighet bør som et minimumskrav innrømmes den innrapporterte.

Datatilsynet vil heller ikke utelukke at en større grad av åpenhet hva gjelder innhenting, utlevering, bruk og videreformidling av opplysninger også vil kunne ha en preventiv effekt. Vissheten om at noen «ser en i kortene» kan kanskje bidra til at man faktisk avstår fra videre kriminell virksomhet. En slik antatt sammenheng er i alle tilfelle verdt å undersøke, før rettsikkerhetsprinsipper tilsettes ytterligere.

5. Kontrollkomisjonens rolle

Det samlede lov- og forskriftsforslaget representerer såpass store innhugg i personvernet at Kontrollutvalgets rolle burde vært drøftet i utredningen. Det har ikke lykket Datatilsynet å finne informasjon om Kontrollutvalget annet enn i statsbudsjettssammenheng samt en faktaopplysning i årsmeldingen fra Økokrim for 2006 (side 30) om at det var avholdt tre møter med Kontrollutvalget i meldingsåret.

For å bøte på den manglende mulighet til innsyn, opphevelse av taushetsplikt mellom samfunnsinstitusjoner og økt plikt til kartlegging av kunder, er det relevant å stille spørsmål om hvorvidt Kontrollutvalgets rapporter, funn og møtereferater (dersom slike eksisterer) i en eller annen form burde være offentlig tilgjengelig. Det bør også vurderes grundigere hvorvidt utvalgets mandat bør utvides.

6. Andre merknader

Datatilsynet har med hensikt ikke avgitt merknader til de enkelte bestemmelsene i lov- og forskriftsforslaget, da det mener at de fem punkter som er behandlet i uttalelsen som et minimum må utredes før en realitetsbehandling av de enkelte bestemmelsene kan skje.

Datatilsynet er for øvrig tilfreds med at lov-

utvalget enstemmig går inn for ikke å fremme forslag om forbud mot kontant betaling.

Tilsynet har merket seg at rapportering av mistenkelige transaksjoner foregår via Altinn. Dette er en rapporteringsmetode som krever at fødselsnummeret til den som rapporterer må oppgis i pålogging, og er en bruk av fødselsnummeret Datatilsynet, av sikkerhetshensyn, fraråder.»

2.5.3 Departementets vurdering

Det ligger viktige personvern- og rettssikkerhetshensyn bak bestemmelsene om taushetsplikt. Hensynene som begrunner taushetsplikt varierer, avhengig av om opplysningene er av personlig, økonomisk eller forretningsmessig art. Felles er at kontrollorganer generelt er tjent med at kontrollobjektene har tillit til at opplysningene de gir ikke brukes av andre, eller til andre formål enn de ble innhentet for.

Hensynet til personvern vil tidvis kunne komme i motstrid med andre viktige samfunnshensyn. I slike situasjoner må det foretas en avveining av de motstridende hensyn. Det er ikke slik at hensynet til personvern i alle tilfelle vil være mer tungtveidende enn andre hensyn. Således kan tungtveidende samfunnshensyn i enkelte tilfelle tale for at det bør gjøres unntak fra lovbestemt taushetsplikt.

Det er viktig at ikke omfattende og mange unntak uthuler hovedreglen om taushetsplikt. Når slike unntak gjøres, bør de derfor være prinsipielt begrunnet. I de tilfeller det gjøres unntak, er det også viktig at ikke flere enn de som har et legitimt behov for opplysningene får tilgang til disse. Unntak fra taushetsplikt vil ikke innebære at opplysningene blir offentlig tilgjengelige. Taushetsplikten vil gjelde tilsvarende for de som mottar opplysninger i medhold av unntaksbestemmelsene.

I dag er det gitt flere unntak fra lovbestemt taushetsplikt på ulike rettsområder. Unntak fra hovedregelen om at det ikke er adgang til å gi opplysninger videre til andre offentlige organer eller etater er for eksempel gjort i forvaltningsloven § 13 b nr. 4, 5 og 6, som bl.a. åpner for adgang til å anmelde eller gi opplysninger om straffbare handlinger til påtalemyndigheten. Unntak kan også gjøres ved at et organ gis rett til å kreve taushetsbelagte opplysninger fra andre organer, jf. f.eks. ligningsloven § 6-13 nr. 2 og 3, merverdiavgiftsloven § 50 og tollloven § 16 A andre ledd.

Viktige hensyn står ofte mot hverandre ved avgjørelsen av om det skal åpnes adgang for at taushetsbelagte opplysninger skal kunne overføres fra et organ til et annet. Bekjempelse av økonomisk

kriminalitet, herunder effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering, er et slikt hensyn.

Det foreligger indikasjoner på at økonomisk kriminalitet er en type kriminalitet som over tid har økt både i omfang og kompleksitet. Samfunnet har satt inn store ressurser på å bekjempe denne typen kriminalitet. Dette gjelder både i politi og påtalemyndighet og i forvaltningen for øvrig. Et virkemiddel som kan bidra til avdekke økonomisk kriminalitet, kan være å åpne for at ellers taushetsbelagte opplysninger kan utleveres til offentlige kontrollorganer i kontrollsammenheng.

Det er et viktig personvernprinsipp at personer skal ha oversikt over hvor opplysninger om en selv befinner seg. For å ivareta dette personvern hensynet, bør bestemmelser om andres rett til kunnskap om personopplysninger begrenses.

Departementet har ved utarbeidelsen av forslag til ny hvitvaskingslov på flere punkter måttet foreta en avveining mellom personvern hensyn på den ene siden og hensynet til effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering på den annen.

Ut fra en vurdering av at myndighetsorganers rapportering reiser særskilte personvernsspørsmål foreslår departementet ikke krav om at offentlige etater skal være omfattet av hvitvaskingsloven i proposisjonen her. Det vises til punkt 3.5.10.3.

Departementet har også ut fra personvern hensyn, ikke foreslått en utvidelse av adgangen til utveksling av kundeopplysninger innad i konsern slik som enkelte av høringsinstansene har etterspurt, jf. punkt 4.2.5.

Utvalget foreslo å utvide hvitvaskingslovens anvendelsesområde når det gjaldt forhandlere av gjenstander slik at enhver transaksjon i kontanter på 40 000 kroner eller mer ville utløst plikt til å foreta kundekontroll, jf. utvalgets lovforslag § 6 annet ledd. Departementet slutter seg ikke til denne utvidelsen av hvitvaskingslovens virkeområde i forhold til gjeldende rett. Departementet mener at behovet for en slik utvidelse ikke er tilstrekkelig vurdert, og ut fra personvern hensyn bør ikke hvitvaskingslovens anvendelsesområde utvides uten at det er et klart behov for slik utvidelse. Se punkt 4.3.5.

Ved en lovendring vedtatt i juni 2007 ble det fastsatt et unntak i hvitvaskingsloven fra plikten til å registrere kundens faste adresse, slik at banker ikke lenger må registrere adressen til kunder der Folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig, jf. Ot.prp. nr. 42 (2006-2007) punkt 4.5. Departementet foreslår, i tråd med utvalgets forslag, at denne bestemmelsen utvides til å gjelde for samtlige rapporteringspliktige. Se nærmere omtale i punkt 4.4.5.1.

Den rapporteringspliktige har etter lovforslaget

§ 5 annet ledd, jf. direktivet artikkel 8 nr. 2, plikt til å kunne påvise at utførte tiltak ved kundekontroll er tilpasset aktuell risiko. Denne plikten vil påligge den rapporteringspliktige selv om kundekontroll er utført av tredjepart. Utvalget foreslår på denne bakgrunn en særskilt unntaksregel fra lovmessig taushetsplikt og personopplysningsloven i tilknytning til kundekontroll utført av tredjepart, og utvalget har i sin drøftelse vært samstemt om at unntaksregelen skal gjelde for utlevering som er nødvendig for å oppfylle den rapporteringspliktiges plikt. Departementet kan ikke se at det er nødvendig med unntak fra personopplysningsloven. Hvitvaskingsloven gir adgang til behandling av personopplysninger og det er ikke meningen at denne behandlingen skal kunne skje på en annen måte enn etter personopplysningslovens regler. Personvern hensyn taler mot å gjøre unntak fra hele personopplysningsloven uten at dette er begrunnet særskilt, og departementet slutter seg ikke til utvalgets vurdering på dette punkt. Departementet mener at unntaksregelen kun bør gjelde for unntak fra lovmessig taushetsplikt som er til hinder for den utveksling av opplysninger som kundekontroll utført av tredjepart nødvendiggjør. Departementet mener det bør være et vilkår at kunden informeres om utvekslingen av opplysninger fordi det er et viktig personvernprinsipp at personer skal ha oversikt over hvor opplysninger om en selv befinner seg. Se punkt 4.7.5.

Dersom en rapporteringspliktig må foreta undersøkelser etter lovforslaget § 17 eller rapportere mistenkelige transaksjoner til Økokrim etter § 18 vil hensynet til effektiv etterforskning måtte tillegges større vekt enn hensynet til personvern og utgangspunktet om at hver enkelt skal vite hvem som har opplysninger om en. Ut fra dette foreslår departementet å lovfestes et forbud mot at kunder eller tredjepersoner gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, er gitt opplysninger til Økokrim eller er iverksatt etterforskning. Det vises til lovforslaget § 21 første ledd og omtalen i punkt 5.5.5.

Utvalget har i NOU 2007:10 punkt 8.5 tatt opp om det er hensiktsmessig å innføre unntak fra taushetsplikt for å sikre at Økokrim i større grad gis tilgang til opplysninger av betydning for analyse av mistenkelige transaksjoner. Økokrims behov for opplysninger må veies opp mot personvern hensyn. En bestemmelse som gjør unntak fra taushetspliktbestemmelsene, vil innebære at muligheten for å spre opplysninger mellom kontrollorganer øker merkbart. Departementet foreslår ut fra en vurdering av personvern hensyn ikke unntak fra taushetsplikt for å sikre at Økokrim i større grad gis tilgang til opplysninger av betydning for analyse av mistenkelige transaksjoner. Se omtalen i punkt 8.5.

2.6 Forholdet til menneskerettighetene

Det følger av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 8 første ledd at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Det er imidlertid akseptert at denne retten ikke er absolutt. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 8 annet ledd regulerer offentlig myndighets adgang til å gjøre inngrep i utøvelsen av slike rettigheter. Slike inngrep må ha hjemmel i lov, og det følger videre av artikkelen at de må være «nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter». Hensynene ved vurderingen av inngrep i retten til privatliv og familieliv vil i noen grad være de samme som ved avveiningen mellom personvern hensyn og effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.

Senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo har i høringsrunden påpekt at prinsipielle spørsmål om forholdet til menneskerettighetene bør drøftes. Det vises til at behov for inngrep i retten til privatliv og familieliv i EMK artikkel 8, må godtgjøres.

Departementet anser at lovforslaget er et nødvendig ledd i arbeidet med å forebygge kriminalitet og sikre landets økonomiske velferd. Den europeis-

ke menneskerettighetskonvensjon artikkel 8 er dermed ikke til hinder for å gi lovbestemmelser med det foreslåtte innhold. Unntaksbestemmelser må imidlertid vurderes ut fra hvor store inngrep i integriteten de innebærer og hva en oppnår ved å innføre slike unntak.

Departementet viser i denne forbindelse til de rammene EØS-forpliktelsene setter i tredje hvitvaskingsdirektiv. Etter departementets vurdering er det i liten grad rom for å fravike forslagene i NOU 2007:10 innenfor rammene av kravene i direktivet og i FATFs anbefalinger.

2.7 Ny hvitvaskingslov

Gjennomføringen av tredje hvitvaskingsdirektiv nødvendiggjør en betydelig revisjon og utvidelse av det norske hvitvaskingsregelverket. Store deler av direktivets bestemmelser er nye i forhold til tidligere hvitvaskingsdirektiver. Departementet slutter seg til utvalgets oppfatning om at det er hensiktsmessig at gjennomføringen av direktivet foretas ved ny lov og forskrift. Dette gir etter departementets vurdering et klart signal til lovens pliktsubjekter om at det er foretatt viktige endringer. Etter departementets vurdering tilsier også omfanget av nye og endrede bestemmelser etter lovforslaget at en vil få en mer oversiktlig og tilgjengelig lovtekst ved å fastsette reglene i en ny lov.

3 Anvendelsesområde, formål og begreper

3.1 Lovens tittel

3.1.1 Utvalgets forslag

Hvitvaskingslovens nåværende tittel er «Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv.» Korttittelen er «hvitvaskingsloven».

Utvalget foreslår at den nye lovens tittel skal være «Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.», for også å reflektere forebygging og avdekking av terrorfinansiering som sentrale formål. Korttittelen «hvitvaskingsloven» er innarbeidet i praksis, og utvalget foreslår at denne videreføres. Etter utvalgets oppfatning er det ikke problematisk at lovens tittel og korttittel isolert sett gir inntrykk av et noe snevrere formål enn lovens reelle formål.

3.1.2 Høringsinstansenes merknader

Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) gir, på bakgrunn av at begrepet er innarbeidet, sin tilslutning til at loven kalles hvitvaskingsloven.

Den norske Revisorforening mener det er misvisende og uheldig lovteknikk at lovens tittel isolert sett gir inntrykk av et snevrere formål enn lovens reelle formål, og at det er sentralt av hensyn til klarhet i lovverket, med samsvar mellom lovens tittel og formål.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening mener også det er problematisk at lovens tittel gir inntrykk av et snevrere formål enn lovens reelle formål. Foreningen mener det er pedagogisk problematisk å formidle lovens reelle formål og mener lovens tittel og formål her har en viktig rolle.

3.1.3 Departementets vurdering

Departementet mener utvalgets forslag til tittel og korttittel gir god informasjon om hva loven handler om, samtidig som den er noenlunde kort. Departementet slutter seg derfor til utvalgets forslag.

3.2 Formålsbestemmelse

3.2.1 Gjeldende rett

Gjeldende formålsbestemmelse i hvitvaskingsloven § 1 lyder:

«Formålet med loven er å forebygge og bekjempe hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger.»

Bestemmelsen ble i lovforberedelsen foreslått av departementet som følge av høringsuttalelser fra Datatilsynet og Norges Autoriserte Regnskapsføreres forening, og er omtalt i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 4.3.4.1. Departementet uttaler at en formålsbestemmelse vil kunne ha betydning for tolkingen av lovens øvrige innhold, men at lovens formål vanskelig kan defineres presist i en lovbestemmelse. I den nærmere presisering av lovens formål, uttales:

«Regelverket om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger skal ivareta flere hensyn. Den primære hensikten med regelverket er å hindre at kriminelle kan nyte godt av profittmotivert kriminalitet. Videre skal reglene bidra til å spore opp midlenes opprinnelse og dermed gjøre det mulig å avdekke den kriminelle handlingen utbyttet er generert fra, som igjen gjør det mulig å finne ut hvem som står bak de straffbare handlingene og hvitvaskingen. Reglene skal også bidra til å hindre at det skaffes til veie økonomiske midler til finansiering av terrorhandlinger og at økonomiske midler og finansielle tjenester stilles til rådighet for terrorister eller terrornettverk. Reglene skal også beskytte finansinstitusjoner og virksomheter mv. mot å bli utnyttet av kriminelle, med fare for tap av renommé, troverdighet, tillit og penger mv. [...] På den annen side er reglene ikke ment til å avdekke eller hindre ulovlige forhold som ikke kan sies å ha en viss tilknytning til hvitvasking av utbytte eller finansiering av terrorisme [...].»

3.2.2 Utvalgets forslag

Utvalget slutter seg til departementets beskrivelse av lovens formål i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 4.3.4.1, men peker på at gjeldende formålsbestemmelse etter sin ordlyd har et snevrere formål enn det som følger av beskrivelsen. De nevnte hensyn om å «hindre at kriminelle kan nyte godt av profittmotivert kriminalitet» og «avdekke den kriminelle handlingen utbyttet er generert fra» rekker langt videre enn hensynet til å forebygge og bekjempe hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger.

Utvalget viser videre til at rapporter etter hvitvaskingsloven § 7 annet ledd kan medføre at Økokrim eller politiet avdekker andre straffbare forhold enn hvitvasking, og det er i slike tilfeller adgang til å iverksette etterforskning av forholdet. Typiske tilfeller vil være overtredelse av ligningslovgivningen og trygdellovgivningen. Siste setning i det ovennevnte utdrag fra Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) kunne tyde på at formålsangivelsen i hvitvaskingsloven var ment å medføre en begrensning i Økokrims og politiets kompetanse, men utvalget legger til grunn at dette ikke kan ha vært tilsiktet. Det vises til at departementet i proposisjonens punkt 11.3 legger til grunn at håndteringen av hvitvaskingsrapporter er underlagt de alminnelige regler om taushetsplikt i straffeprosessloven og politiloven, og at andre forvaltningsorganers tilgang til rapportene på denne bakgrunn er begrenset. Utvalget legger derfor til grunn at hvitvaskingslovens tilsiktede virkning i ytterste konsekvens kan sies å være forebyggelse og bekjempelse av profittmotivert kriminalitet, ikke bare forebyggelse og bekjempelse av hvitvasking av utbytte av straffbare handlinger.

Utvalget bemerker at den danske hvitvaskingsloven ikke inneholder en formålsangivelse, mens det i det svenske lovforslaget (SOU 2007:23) 1 § fastslås at lovens formål er å «förhindra att finansiell verksamhet och annan näringsverksamhet utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism». Begrunnelsen for lovforslaget er å «särskilja penningtvättslagen, som ju handlar om administrativa kontrollåtgärder som vissa företag har att vidta, gentemot den straffrättsliga regleringen som återfinns på annat håll». Etter utvalgets oppfatning har denne begrunnelsen begrenset betydning.

Hvitvaskingslovgivningen er ikke et typisk forvaltningsrettslig regelverk med en rekke hjemler for inngripende forvaltningsvedtak, hvor en formålsbestemmelse i særlig grad kan være et nyttig tolkingsredskap. På den annen side er det vanlig i nyere lover å innta en bestemmelse om lovens formål. Utvalget antar at en formålsangivelse vil kunne

virke klargjørende for lovens pliktsubjekter og vil kunne ha en pedagogisk effekt.

Utvalget foreslår at det formuleres en ny formålsangivelse som unngår bruk av hvitvaskingsbegrepet og tar hensyn til formålene å forhindre profittmotivert kriminalitet og terrorfinansiering. Det foreslås at lovens formålsangivelse retter seg mot forebygging og avdekking av transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger og finansiering av terrorhandlinger, jf. utvalgets lovforslag § 1.

3.2.3 Høringsinstansenes merknader

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening mener lovens navn og formål er klart rettet mot hvitvasking og terrorfinansiering. Undersøkelsesplikten etter utvalgets lovutkast § 16 skal derimot iverksettes ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven § 147 a eller b.

Foreningen uttaler i sin høringsuttalelse:

«Lovutvalget hevder i NOU'ens kapittel 2.3 at det ikke er problematisk at lovens tittel og korttittel isolert sett gir inntrykk av et noe snevrere formål enn lovens reelle formål. NARF kan ikke slutte seg til denne vurderingen. Tvert om finner vi det svært problematisk rent pedagogisk å formidle lovens reelle formål. Her innehar lovens navn og formålsbeskrivelse en viktig rolle. I tillegg handler overtredelse av loven om straffbare forhold, hvilket i seg selv krever en god avklaring på hva loven skal omfatte.[...]

Vi anser det som positivt at loven uttrykker hva lovens formål skal være. I og med at det er knyttet forvirring til hvor langt loven rekker, kan det være avklarende om §§ 1 og 16 formuleres mer i samsvar med hverandre.»

Den norske Revisorforening uttaler at dersom lovens tittel blir som foreslått av utvalget så bør lovens formål være forebygging og bekjemping av hvitvasking av utbytte av straffbare handlinger.

Justis- og politidepartementet har som generell merknad til utvalgets forslag påpekt at begrepet «straffbar handling» bør erstattes av begrepet «lovbrudd». Det vises i denne forbindelse til at den alminnelige delen i den nye straffeloven (lov 20. mai 2005 nr. 28, heretter straffeloven 2005) opphever skillet mellom forbrytelser og forseelser og går inn for «lovbrudd» som en fellesbetegnelse på overtredelsene. Straffeloven 2005 er vedtatt men ikke trått i kraft. Betegnelsen «lovbrudd» er valgt blant annet for å fange opp tilfellene der bestemmelsene overtres av utilregnelige, og Justisdepartementet påpeker at hensynet til harmoni og konsekvens i regel-

verket taler for at «lovbrudd» benyttes som fellesbetegnelse også i annen lovgivning.

3.2.4 Departementets vurderinger

Departementet mener i likhet med utvalget og Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening at det er hensiktsmessig med en formålsbestemmelse i loven, og mener den bestemmelsen utvalget har foreslått gir en god angivelse av lovens innhold. Departementet slutter seg på denne bakgrunn til utvalgets forslag til bestemmelse. For at formålsbestemmelsen og bestemmelsen om undersøkelsesplikt skal være mer i samsvar med hverandre foreslår departementet en noe annen ordlyd i formålsbestemmelsen enn utvalgets forslag.

Departementet mener det vil favne for vidt om rapporteringsplikten skal omfatte transaksjoner med tilknytning til utbytte av alle «lovbrudd», jf. Justisdepartementets høringsuttalelse. Det er bare meningen å omfatte lovbrudd som er straffesanksjonerte. Departementet mener dette kommer klart frem i gjeldende hvitvaskingslov og at det ikke vil framgå klart nok dersom en i stedet skulle benytte begrepet «lovbrudd». Departementet anser at bruk av begrepet «straffbar handling» vil gi en lettere tilgjengelig lovtekst for de rapporteringspliktige enn begrepet «lovbrudd». Bruk av begrepet «lovbrudd» ville på den annen side klargjøre at rapporteringsplikt ikke forutsetter at alle subjektive straffbarhetsvilkår, slik som tilregnelighet, er oppfylt. Departementet anser imidlertid at en slik presisering vil ha liten praktisk betydning for rapporteringen av mistenkelige transaksjoner. Departementet vurderer at det ikke er tilstrekkelig grunn til endre begrepsbruk at en i de fleste bestemmelsene i den nye straffeloven fra 2005 benytter begrepet «lovbrudd» om overtredelse av straffebestemmelsene i loven. Departementet foreslår på denne bakgrunn videreføring av begrepet «straffbar handling» i hvitvaskingsloven.

Departementet viser til lovforslaget § 1

3.3 Definisjon av «hvitvasking»

3.3.1 EØS-rett

Begrepet «hvitvasking» («money laundering») defineres i tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 1 nr. 2. Definisjonen er i hovedsak samsvarende med definisjonen i første og annet hvitvaskingsdirektiv, og lyder:

«For the purposes of this Directive, the following conduct, when committed intentionally, shall be regarded as money laundering:

- a) the conversion or transfer of property, knowing that such property is derived from criminal activity or from an act of participation in such activity, for the purpose of concealing or disguising the illicit origin of the property or of assisting any person who is involved in the commission of such activity to evade the legal consequences of his action;
- b) the concealment or disguise of the true nature, source, location, disposition, movement, rights with respect to, or ownership of property, knowing that such property is derived from criminal activity or from an act of participation in such activity;
- c) the acquisition, possession or use of property, knowing, at the time of receipt, that such property was derived from criminal activity or from an act of participation in such activity;
- d) participation in, association to commit, attempts to commit and aiding, abetting, facilitating and counselling the commission of any of the actions mentioned in the foregoing points.»

Hvitvaskingsbegrepet benyttes gjennomgående som koblingsord i tredje hvitvaskingsdirektivet og de foregående direktiver.

3.3.2 Norsk rett

Hvitvaskingsbegrepet benyttes ikke i de materielle bestemmelsene i hvitvaskingsloven, men bare i formålsangivelsen i § 1 og forskriftshjemplene i §§ 3 annet ledd og 18. På bakgrunn av den begrensede bruken ble det ved lovens forberedelse ikke ansett hensiktsmessig å lovfeste en definisjon av «hvitvasking», jf. Ot.prp. nr. 72 punkt 4.3.4.2. Lovens materielle bestemmelser benytter i stedet uttrykket «transaksjon [som] har tilknytning til utbytte av en straffbar handling», jf. blant annet §§ 5 tredje ledd og 7 første ledd. Begrepet «transaksjon» er definert i hvitvaskingsloven § 2 nr. 2 som «enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder». Det er lagt til grunn i forarbeidene at begrepet skal tolkes vidt, jf. Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt. 4.3. For begrepet «utbytte» legges til grunn samme forståelse som etter straffeloven § 317, jf. Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt. 4.3. Uttrykket «straffbar handling» må etter sin ordlyd forstås som enhver straffbar handling og inkluderer både forbrytelser og forseelser.

Ved endringslov 30. juni 2006 nr. 49 ble begrepet «hvitvasking» innført i straffeloven § 317. Bestemmelsens første og annet ledd lyder etter lovendringen:

«Den som mottar eller skaffer seg eller andre del i utbytte av en straffbar handling (heleri), eller som yter bistand til å sikre slikt utbytte for en annen (hvitvasking), straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år. Som å yte bistand regnes blant annet det å innkreve, oppbevare, skjule, transportere, sende, overføre, konvertere, avhende, pantsette eller la investere utbyttet. Likestilt med utbyttet er gjenstand, fordring eller tjeneste som trer istedenfor utbyttet.

For hvitvasking straffes også den som gjennom konvertering eller overføring av formuesgoder eller på annen måte skjuler eller tilslører hvor utbyttet fra en straffbar handling han selv har begått, befinner seg, stammer fra, hvem som har rådigheten over det, dets bevegelser, eller rettigheter som er knyttet til det.»

3.3.3 Utvalgets forslag

På bakgrunn av den ovennevnte endringen av straffeloven § 317 og den betydelige lovrevisjon gjennomføring av tredje hvitvaskingsdirektiv vil medføre, er det etter utvalgets oppfatning naturlig å revurdere hvorvidt det er hensiktsmessig at hvitvaskingsbegrepet defineres og i større utstrekning benyttes i hvitvaskingslovgivningen. I samsvar med departementets og arbeidsutvalgets standpunkt ved lovforberedelsen anser utvalget det ikke nødvendig med en særskilt legaldefinisjon dersom begrepet ikke benyttes i de materielle bestemmelsene. En definisjon vil bare være hensiktsmessig dersom «hvitvasking» innføres som et gjennomgående koblingsord. Begrunnelsen for en slik innføring må etter utvalgets oppfatning være at dette vil bidra til å øke rettsreglens tilgjengelighet for lovens pliktsubjekter.

En nærliggende løsning vil være å knytte en definisjon av «hvitvasking» til straffeloven § 317, ved en henvisning til denne bestemmelsen. Direktivets hvitvaskingsbegrep er imidlertid videre enn straffelovens, ved at det også omfatter de klassiske heleritilfellene (motta eller skaffe seg eller andre del i utbytte av en straffbar handling), jf. direktivet artikkel 1 nr. 2 (c). Straffelovens skille mellom hvitvasking og heleri går med andre ord på tvers av direktivets hvitvaskingsbegrep. En definisjon som henviser til straffeloven § 317 vil, for å være i samsvar med direktivet, måtte henviser til straffebudet som helhet og ikke bare bestemmelsens definisjon av «hvitvasking». En mulig formulering kunne være: «Med hvitvasking forstås en straffbar handling som nevnt i straffeloven § 317.» En slik definisjon vil imidlertid skape en inkonsekvens i forståelsen av hvitvaskingsbegrepet i lovverket, som etter utvalgets oppfatning vil være uheldig. Utvalget antar på denne bakgrunn at en definisjon knyttet til straffeloven § 317 ikke er tilrådelig.

Et alternativ er å utforme en selvstendig definisjon av «hvitvasking» i tilknytning til hvitvaskingslovgivningen. Også dette vil medføre en inkonsekvens i forhold til straffelovens begrepsbruk, men denne vil være mindre iøynefallende. Definisjonen av «hvitvasking» i tredje hvitvaskingsdirektiv er meget omfattende, men vil kunne forenkles betydelig. Det vises eksempelvis til definisjonen i dansk hvitvaskingslov § 3 nr. 5, som lyder:

«Ved hvitvask skal i denne lov forstås

1. uberettiget at modtage eller skaffe sig eller andre del i økonomisk udbytte, der er opnået ved en strafbar lovovertrædelse,
2. uberettiget at skjule, opbevare, transportere, hjælpe til afhændelse eller på anden måde efterfølgende virke til at sikre det økonomiske udbytte fra en strafbar lovovertrædelse eller
3. forsøg på eller medvirken til sådanne dispositioner.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 omfatter også dispositioner foretaget af den, der har begået den strafbare lovovertrædelse, som udbyttet hidrører fra.»

En definisjon basert på direktivet artikkel 1 nr. 2 vil likevel måtte bli relativt omfangsrik. Utvalget anser det som tvilsomt om en slik definisjon vil være egnet til å øke rettsreglens tilgjengelighet for hvitvaskingslovgivningens pliktsubjekter, i forhold til det nåværende uttrykk «transaksjon [som] har tilknytning til utbytte av en straffbar handling». På denne bakgrunn foreslår utvalget at den nåværende begrepsbruk videreføres.

Utvalget påpeker for ordens skyld at en definisjon av «hvitvasking» i samsvar med direktivets definisjon eller knyttet til straffebudet i straffeloven § 317 vil kunne medføre en viss realitetsforskjell i forhold til gjeldende rett, blant annet i tilknytning til når det utløses undersøkelses- og rapporteringsplikt ved mistenkelige transaksjoner. En slik definisjon vil innebære at det stilles krav til forsett hos vedkommende som foretar transaksjonen. Det nåværende uttrykk, «transaksjon [som] har tilknytning til utbytte av en straffbar handling», er derimot objektivt og gjelder uavhengig av om den utførende har kjennskap til at transaksjonen har tilknytning til utbytte av straffbar handling. Rapporteringspliktige skal ikke foreta noen vurdering av om den utførende har slik kjennskap eller begår en straffbar handling ved transaksjonen. Et krav til forsett er imidlertid ikke en nødvendig følge av en egen definisjon av hvitvaskingsbegrepet, og definisjonen i dansk hvitvaskingslov synes eksempelvis å ha utelatt et slikt subjektive elementet.

3.3.4 Høringsinstansenes merknader

Advokatforeningen og *Den norske Revisorforening* mener begrepet «hvitvasking» bør defineres i loven. Etter disse høringsinstansers syn vil en legaldefinisjon klargjøre hvilke situasjoner loven er ment å ramme. Den norske Revisorforening viser videre til behovet for avklaring av forholdet mellom hvitvaskingsloven og straffeloven § 317.

Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) mener at begrepet «hvitvasking» gir et inntrykk av en generell mistanke mot de kunder og de transaksjoner som skal kontrolleres og rapporteres, til tross for at det bare er et ørlite mindretall av kunder og transaksjoner som loven egentlig er rettet mot. Det kan ha en viss symbolsk betydning at dette uttrykkelig nevnes i proposisjonen. Det kan inngå i definisjonen av «transaksjon» at «formuesgode» omfatter penger, for eksempel ved å føye til «herunder penger».

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening uttaler angående definisjon av begrepet hvitvasking følgende:

«Av pedagogiske hensyn og risikoen for misforståelser mht hva loven egentlig gjelder, anser vi det som en fordel om begrepet «hvitvasking» defineres i loven, jf § 2. En slik definisjon vil bidra til å avklare hvorvidt det er former for befattning med utbyttet fra en straffbar handling som er ment omfattet av bare den ene eller andre av hhv straffeloven, jf straffeloven § 317, og hvitvaskingsloven, eller om innholdet er identisk for de to lovene.»

3.3.5 Departementets vurderinger

Departementet er enig med utvalget i at en eventuell definisjon av begrepet hvitvasking ville måtte bli relativt omfattende og er på denne bakgrunn ikke sikker på at en slik definisjon ville være klargjørende. Lovens tittel i sammenheng med formålsparagrafen gir etter departementets syn en god oversikt over hva loven handler om. Ettersom begrepet hvitvasking heller ikke brukes i de materielle bestemmelsene ser departementet i likhet med utvalget, ikke behov for en definisjon av begrepet.

3.4 Øvrige definisjoner

3.4.1 EØS-rett

Tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 inneholder en rekke definisjoner, blant annet av «beneficial owner», «trust and company service providers», «politically exposed persons» og «business relationship». De fleste av disse definisjonene benyttes i re-

lativt begrenset omfang i de materielle bestemmelsene i direktivet.

3.4.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 2 inneholder definisjon av begrepene «rapporteringspliktig» og «transaksjon».

3.4.3 Utvalgets forslag

Uvalget viser til at bruken av definisjoner i lovers innledningskapitler av ord og uttrykk som i stor grad benyttes i øvrig lovtekst, og således har en koblingsfunksjon, normalt er begrenset etter norsk lovgivningspraksis. Ved ord og uttrykk som benyttes i mer begrenset omfang, oppstilles vanligvis definisjoner i de materielle bestemmelser der de aktuelle ord og uttrykk først forekommer, eventuelt i kombinasjon med etterfølgende henvisninger der de forekommer flere ganger. Etter utvalgets syn er dette normalt den beste tilnærming for ord og uttrykk som ikke har sentrale koblingsfunksjoner. Utvalget foreslår likevel uttrykkene «beneficial owner» og «trust and company service providers» definert innledningsvis i lovforslaget, på bakgrunn av uttrykkenes sentrale og definisjonenes omfattende karakter. Gjeldende hvitvaskingslovs definisjoner av «rapporteringspliktig» og «transaksjon» foreslås videreført, mens øvrige definisjoner i direktivet artikkel 3 ikke foreslås inntatt innledningsvis i lovforslaget.

3.4.4 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser hadde særskilte merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

3.4.5 Departementets vurderinger

Departementet slutter seg til utvalgets forslag vedrørende bruken av definisjoner og viser til utredningen punkt 2.4. «Tilbydere av virksomhetstjenester» er en ny kategori av rapporteringspliktige sammenlignet med gjeldende lov, og departementet er enig med utvalget i at det er hensiktsmessig å ta inn en definisjon av denne kategorien av rapporteringspliktige i definisjonsbestemmelsen i lovforslaget § 2. Det kan også være hensiktsmessig å presisere nærmere i forskrift hvem som omfattes av andre kategorier av rapporteringspliktige i lovforslaget § 4 første og annet ledd. Departementet foreslår å ta inn en bestemmelse om at departementet i forskrift nærmere kan angi hvem som er omfattet av § 4 første og annet ledd. Det vises til lovforslaget § 4 sjette ledd.

Departementet viser til definisjonene i lovforslaget § 2

3.5 Virkeområde

3.5.1 Innledning

Virkeområdet til tredje hvitvaskingsdirektiv følger av artikkel 2 nr 1. Bestemmelsen lyder slik:

- «1. This Directive shall apply to:
- (1) credit institutions;
  - (2) financial institutions;
  - (3) the following legal or natural persons acting in the exercise of their professional activities:
    - (a) auditors, external accountants and tax advisors;
    - (b) notaries and other independent legal professionals, when they participate, whether by acting on behalf of and for their client in any financial or real estate transaction, or by assisting in the planning or execution of transactions for their client concerning the:
      - (i) buying and selling of real property or business entities;
      - (ii) managing of client money, securities or other assets;
      - (iii) opening or management of bank, savings or securities accounts;
      - (iv) organisation of contributions necessary for the creation, operation or management of companies;
      - (v) creation, operation or management of trusts, companies or similar structures;
    - (c) trust or company service providers not already covered under points (a) or (b);
    - (d) real estate agents;
    - (e) other natural or legal persons trading in goods, only to the extent that payments are made in cash in an amount of EUR 15 000 or more, whether the transaction is executed in a single operation or in several operations which appear to be linked;
    - (f) casinos.»

Direktivet artikkel 3 gir nærmere definisjoner av «credit institutions» og «financial institutions».

Anvendelsesområdet etter direktivet artikkel 2 er i hovedsak i samsvar med anvendelsesområdet til første hvitvaskingsdirektiv (etter endringene som ble gjennomført ved annet direktiv). På noen punkter er anvendelsesområdet imidlertid noe utvidet sammenlignet med de tidligere direktivene, blant annet ved at definisjonen av «financial institution» (jf. direktivet artikkel 3) er videre enn tidligere. Listen over rapporteringspliktige i hvitvaskingsloven § 4 er utformet i samsvar med anvendelsesområdet til annet hvitvaskingsdirektiv. Som følge

av det utvidede anvendelsesområdet til tredje direktiv, vil det være nødvendig med enkelte endringer for at norsk rett skal bringes i samsvar med EØS-retten.

Forpliktelsene etter tredje hvitvaskingsdirektiv er minstekrav. Direktivet artikkel 5 gir medlemsstatene adgang til å vedta eller opprettholde strengere bestemmelser enn det som følger av direktivet for å hindre hvitvasking og terrorfinansiering. Artikkel 4 nr. 1 pålegger medlemsstatene å påse at bestemmelsene i direktivet utvides til helt eller delvis å omfatte andre yrkesgrupper og kategorier av foretak enn de som omfattes av artikkel 2 nr. 1, dersom slike yrkesgrupper og foretak utøver virksomhet som særlig kan tenkes å bli brukt til hvitvasking og terrorfinansiering.

Anvendelsesområdet for FATF-anbefalingene er i alminnelighet snevrere enn direktivets. Anvendelsesområdet for anbefalingene er primært «financial institutions», som er definert ut fra en liste som i vesentlig grad tilsvarer vedlegg I til det konsoliderte bankdirektiv, se punkt 3.5.3 nedenfor. For enkelte anbefalinger utvides anvendelsesområdet til andre grupper, herunder advokater, eiendomsmeglere og forhandlere av gjenstander.

De utvidelser av hvitvaskingsregelverkets anvendelsesområde som foreslås i dette kapitlet, er i det vesentlige i samsvar med internasjonale forpliktelser. Videre foreslås det noen justeringer som ikke skyldes endringer i EØS-retten.

3.5.2 Geografisk virkeområde

3.5.2.1 EØS-rett

Tredje hvitvaskingsdirektiv forplikter medlemsstatene til å gjennomføre direktivets regler i nasjonal rett. Ut over dette regulerer ikke direktivet nasjonale lovers geografiske virkeområde.

3.5.2.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 3 lyder:

«§ 3. Geografisk virkeområde

Loven gjelder for rapporteringspliktige som er etablert i Norge, herunder filialer av utenlandske foretak.

Kongen kan i forskrift bestemme at loven helt eller delvis skal gjelde for Svalbard og Jan Mayen, og fastsette særlige regler om tiltak mot hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme for disse områdene.»

Kongens myndighet etter § 3 annet ledd er delegert til Finansdepartementet ved forskrift 9. januar 2004 nr. 24. Adgangen til å i forskrift bestemme

at loven helt eller delvis skal gjelde for Svalbard og Jan Mayen er ikke benyttet.

3.5.2.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å videreføre hvitvaskingsloven § 3 i ny lov. Lovens geografiske virkeområde er ikke vurdert særlig i NOU 2007:10.

3.5.2.4 Høringsinstansenes merknader

Justisdepartementet har i høringen gitt uttrykk for at ny hvitvaskingslov også bør gjelde på Svalbard. Det uttales følgende i Justisdepartementets høringsmerknad:

«I Ot.prp.nr. 72 (2002-2003) til gjeldende hvitvaskingslov ga Justisdepartementet følgende høringsuttalelse vedrørende lovens stedlige virkeområde:

«Saken har vært forelagt for Sysselmannen på Svalbard, som på generelt grunnlag gir uttrykk for at det så vel ut fra internasjonale forpliktelser som ut fra strafferettslige og politiske behov er viktig at de regler for bekjempelse av bakmannsvirksomhet, hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme som til enhver tid gjelder på fastlandet også gjelder på Svalbard, innen rammen av Svalbardtraktaten.

Sysselmannen påpeker derfor at det bør bringes klarhet i om finansieringsvirksomhetsloven med forskrifter gjelder for Svalbard, jf svalbardloven § 2. På tilsvarende måte er det viktig at status for den foreslåtte hvitvaskingsloven avklares.

Justisdepartementet slutter seg til merknaene fra sysselmannen. Vi vil i den forbindelse minne om at det i St.meld.nr.9 (1999-2000) Svalbard bl.a. ble konkludert med at regjeringen ville utarbeide egne bestemmelser om anvendelsesområdet for den sentrale nærings- og selskapslovgivningen på Svalbard. Vi forutsetter at Finansdepartementet følger dette opp både med henblikk på finansieringsvirksomhetsloven og den foreslåtte loven om forebyggende tiltak mot hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme.»

Justisdepartementet mener det er viktig, som fremhevet av Sysselmannen i høringsuttalelsen, at de regler for bekjempelse av bakmannsvirksomhet, hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme som til enhver tid gjelder på fastlandet også gjelder på Svalbard.

Det kan etter Justisdepartementets oppfatning tenkes at loven som sådan bør gjøres gjeldende på Svalbard, og at det ikke kun skal åpnes for at loven gis anvendelse ved bruk av forskrifter. En slik løsning vil innebære en mer ef-

fektiv lovregulering på dette området på Svalbard. Dette argumentet understøttes av at det, etter hva vi er kjent med, ikke er gitt forskrifter om gjeldende hvitvaskingslovs anvendelse på Svalbard.

Det anmodes derfor om at det i kommende lovgivningsarbeid foretas en særlig vurdering av hvorvidt loven skal gis direkte anvendelse på Svalbard. Det vil i denne vurderingen være naturlig for Finansdepartementet å være i dialog med Sysselmannen på Svalbard og Polaravdelingen i Justisdepartementet.»

3.5.2.5 Departementets vurdering

Departementet er enig i Justisdepartementets høringsmerknad. Det er viktig at Svalbard ikke oppfattes som et friområde. Virksomheter som driver rapporteringspliktig virksomhet på Svalbard bør derfor være underlagt hvitvaskingslovens bestemmelser.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at hvitvaskingsloven gjøres gjeldende for Svalbard og Jan Mayen. Det vises til lovforslaget § 3 annet ledd.

Generelt er det på Svalbard særlig viktig at reglene er enkle å formidle og enkle å håndheve. Ut fra dette kan det være hensiktsmessig at enkelte som ellers er rapporteringspliktige ikke underlegges hvitvaskingsloven på Svalbard eller Jan Mayen. Departementet antar at det etter lovens ikrafttredelse kan vise seg å være hensiktsmessig for eksempel å unnta forhandlere av gjenstander, jf lovforslaget § 4 annet ledd nr. 7, fra lovens virkeområde på Svalbard. Departementet foreslår at det i lovforslaget § 3 annet ledd tas inn en bestemmelse om at departementet i forskrift kan fastsette at deler av loven ikke skal gjelde på Svalbard og Jan Mayen. Det vises til lovforslaget § 3 annet ledd annet punktum.

Bestemmelsen om at departementet i forskrift kan fastsette særlige regler for Svalbard og Jan Mayen for fremme av lovens formål videreføres. Det vises til lovforslaget § 3 annet ledd annet punktum.

3.5.3 Vedlegg I til det konsoliderte bankdirektiv

3.5.3.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 (2) (a) skal et foretak som utøver virksomhet som angitt i punktene 2 til 12 og 14 i vedlegg I til direktiv 2000/12/EF (det konsoliderte bankdirektivet) regnes som «financial institution». Vedlegget omfatter følgende former for virksomhet:

- Mottak av innskudd og andre midler som skal tilbakebetales

- Utlånsvirksomhet¹
- Finansiell leasing
- Betalingsformidling
- Utstedelse og forvaltning av betalingsmidler (kredittkort, reisesjekker, bankremisser)
- Garantier og sikkerhetsstillelse
- Transaksjoner for institusjonens egen regning eller for kundenes regning i:
- pengemarkedsinstrumenter (sjekker, vekslere, innskuddsbevis osv.)
- valuta
- finansielle omsettelige terminkontrakter og opsjoner
- valuta- og renteinstrumenter
- omsettelige verdipapirer
- Deltaking i aksjeemisjoner og tjenesteyting i forbindelse med disse
- Rådgivning til foretak om kapitalstruktur og foretaksstrategi og tilknyttede spørsmål, rådgivning og tjenester i forbindelse med fusjoner og oppkjøp av foretak
- Pengemekling
- Porteføljeforvaltning og -rådgivning
- Depotvirksomhet
- Kredittopplysningsvirksomhet
- Utleie av bankbokser

I motsetning til det som fulgte av første og annet hvitvaskingsdirektiv, omfattes samtlige foretak som driver slik virksomhet, og ikke bare de foretak som har slik virksomhet som hovedvirksomhet («principal activity»).

3.5.3.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 11 fastslår at loven gjelder for foretak «hvis hovedvirksomhet er omfattet av punktene 2 til 12 og 14 i vedlegg I til direktiv 2000/12/EF [det konsoliderte bankdirektivet] om adgang til å starte og utøve virksomhet som kredittinstitusjon, herunder utlånsvirksomhet, fondsmegling, betalingsformidling, finansiell leasing, rådgivnings- eller andre tjenester knyttet til finansielle transaksjoner samt utleie av bankbokser».

¹ Omfatter blant annet:

- forbrukslån
- pantelån
- fordringsdiskontering med eller uten ansvar
- finansiering av forretningstransaksjoner (herunder forfattere)

3.5.3.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår, i tråd med tredje hvitvaskingsdirektiv, at begrensningen til «hovedvirksomhet» i hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 11 ikke videreføres.

Utvalget foreslår at henvisningen til aktuelle punkter i vedlegg I til det konsoliderte bankdirektivet erstattes av en konkret opplisting av de relevante typer virksomhet. Dette forslaget begrunnes med at

«dette vil bedre regelverkets tilgjengelighet, ved at brukerne ikke vil være avhengig av direktivtekst som supplement til lovteksten. Videre vil det forhindre dobbeltbehandling som følge av at enkelte av de virksomhetene som angis i vedlegget kun kan utføres av juridiske personer som uttrykkelig nevnes i loven».

Utvalget problematiserer hvorvidt virksomhetsbegrepet i direktivet artikkel 3 (2) (a) også omfatter virksomhet som bare fremkommer i enkeltstående tilfeller. Spørsmålet har særlig relevans ved vurderingen av om virksomhet etter vedlegget punkt 2, 3 og 6 – henholdsvis «lending», «financial leasing» og «guarantees and commitments» – dekkes ved at finansinstitusjoner omfattes av hvitvaskingsregelverket, jf. at finansiering som bare forekommer i enkeltstående tilfeller er unntatt fra definisjonen av finansieringsvirksomhet etter finansieringsvirksomhetsloven § 1-2 første ledd nr. 6. Etter utvalgets vurdering omfattes ikke enkeltstående finansielle aktiviteter av direktivets virksomhetsbegrep. Utvalget begrunner dette på følgende måte:

«Dersom enkeltstående utøvelse av finansiell aktivitet som angitt i vedlegget skal medføre at vedkommende utøver regnes som rapporteringspliktig – herunder «lending», «financial leasing» og «guarantees and commitments» – vil dette medføre en betydelig utvidelse i forhold til gjeldende rett. Videre vil det være vesentlige praktiske vanskeligheter knyttet til å føre tilsyn med og håndheve regelverket overfor slike rapporteringspliktige. Det kan neppe forventes en lojal etterlevelse av regelverket for de enkeltstående tilfellene, og utvalget kan ikke se at en utvidelse til å omfatte disse vil være egnet til å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. I fravær av klarere indikasjoner på hvordan virksomhetsbegrepet i tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 (2) (a) skal forstås, legger utvalget til grunn at begrepet bør fortolkes i samsvar med definisjonen av finansieringsvirksomhet i finansvl. § 1–2, slik at enkeltstående finansielle aktiviteter ikke omfattes».

Utvalget har vurdert om de enkelte punktene i vedlegg I til bankdirektivet må erstattes av angivel-

se av virksomhetstypen, eller om de aktuelle aktivitetene i vedlegget må anses omfattet av virksomhetstypene som er rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 1 til 10. Dersom virksomhetstypene er omfattet av § 4 første ledd nr. 1 til 10, er det ikke nødvendig med en ytterligere angivelse. Om denne vurderingen uttaler utvalget:

«Punkt 2 i vedlegget er «lending». Slik virksomhet vil normalt regnes som konsesjonspliktig finansieringsvirksomhet etter lov 19. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansvl.) §§ 1–2 og 1–4, og således dekkes ved at finansinstitusjoner omfattes av hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 1. Bestemmelsen videreføres i lovforslaget § 4 første ledd nr. 1. Det kan imidlertid reises spørsmål om «lending» rekker videre enn «finansieringsvirksomhet» i finansvl. § 1–2 første ledd, ved at begrepet omfatter virksomhet som nevnt i unntakene i finansvl. § 1–2 første ledd nr. 1 til 5. Utvalget kan ikke se at «kreditt fra den som selger en vare eller tjeneste», jf. finansvl. § 1–2 første ledd nr. 3, vil kunne regnes som en virksomhet. Dette ville i så fall medføre at enhver som regelmessig solgte varer eller tjenester på kreditt til forbrukere ville omfattes av direktivets definisjon av «financial institution». Utvalget kan heller ikke se at unntakene i finansvl. § 1–2 første ledd nr. 1, 2 og 5 vil kunne utøves som selvstendig virksomhet. Etter finansvl. § 1–2 første ledd nr. 4 skal «utleie av fast eiendom og løsøre som ikke er finansiell leasing» ikke regnes som finansieringsvirksomhet. Slik aktivitet kan utøves som selvstendig virksomhet, men er etter utvalgets oppfatning neppe ment å omfattes av vedlegget til det konsoliderte bankdirektivet. På denne bakgrunn anser utvalget at det ikke er behov for ytterligere angivelse av punkt 2 i lovforslaget § 4.

Punkt 3 i vedlegget er «financial leasing». Utvalget antar som nevnt at slik virksomhet omfattes av finansvl. § 1–2, og anser at det ikke er behov for ytterligere angivelse av dette punktet i lovforslaget § 4.

Punkt 4 i vedlegget er «money transmission services». Valutavirksomhet med utlandet kan etter finansvl. § 4a-1 bare utøves av banker, finansieringsforetak, kredittinstitusjoner og filialer som nevnt i finansvl. § 1–4 første ledd nr. 5, som vil regnes som finansinstitusjoner. Etter hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 4, som foreslås videreført i lovforslaget § 4 første ledd nr. 4, omfattes også annen «virksomhet som består i overføring av penger eller pengefordringer». Utvalget kan ikke se andre aktuelle former for virksomhet som skulle falle inn under vedlegget punkt 4, og anser at det ikke er behov for ytterligere angivelse av dette punktet i lovforslaget § 4.

Punkt 5 i vedlegget er «issuing and administering means of payment (e.g. credit cards, travellers' cheques and bankers' drafts)». Etter lov 24. mai 1985 nr. 28 om Norges Bank og pengevesenet § 13 har Norges Bank enerett til å utstede norske pengesedler og mynter. Utstedelse av betalingsmidler i form av elektroniske penger forutsetter etter lov 13. desember 2002 nr. 74 om e-pengeforetak konsesjon som finansinstitusjon eller e-pengeforetak. Norges Bank og e-pengeforetak dekkes av hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 2 og 3, som foreslås videreført i lovforslaget § 4 første ledd nr. 2 og 3. Utvalget antar at utstedelse og forvaltning av betalingsmidler for øvrig vil regnes som finansieringsvirksomhet etter finansvl. § 1–2. Utvalget anser på denne bakgrunn at det ikke er behov for ytterligere angivelse av punkt 5 i lovforslaget § 4.

Punkt 6 i vedlegget er «guarantees and commitments». Utvalget antar som nevnt at slik virksomhet omfattes av forsikringsloven § 1–2 og finansvl. § 1–2, og således er dekket ved angivelsen av finansinstitusjoner og forsikringselskaper i lovforslaget § 4 første ledd nr. 1 og 7. På denne bakgrunn anser utvalget at det ikke er behov for ytterligere angivelse av punkt 6 i lovforslaget § 4.

Punkt 7 i vedlegget lyder:

«Trading for own account or for account of customers in:

- a) money market instruments (cheques, bills, certificates of deposit, etc.)
- b) foreign exchange;
- c) financial futures and options;
- d) exchange and interest-rate instruments;
- e) transferable securities»

Med unntak av virksomhet som nevnt i punkt 7 (b), antar utvalget at virksomhet som angitt vil anses som investeringstjenester og dekkes ved at verdipapirforetak omfattes av hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 5. Virksomhet som nevnt i punkt 7 (b) antar utvalget er dekket av hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 1 og 4, jf. finansvl. § 4a-1. De nevnte bestemmelsene i hvitvaskingsloven videreføres i lovforslaget § 4 første ledd nr. 1, 4 og 5. På denne bakgrunn anser utvalget at det ikke er behov for ytterligere angivelse av punkt 7 i lovforslaget § 4.

Punkt 8 i vedlegget er «participation in securities issues and the provision of services related to such issues». Utvalget antar at slik virksomhet vil dekkes ved at verdipapirforetak omfattes av lovforslaget § 4 første ledd nr. 5, og anser at det ikke er behov for ytterligere angivelse av dette punktet.

Punkt 9 i vedlegget er «advice related to undertakings on capital structure, industrial strategy and related questions and advice as well as

services relating to mergers and the purchase of undertakings». Slik virksomhet dekkes ikke direkte av de virksomheter og personer som for øvrig er angitt i hvitvaskingsloven § 4. I den grad det gis personlig anbefaling om transaksjon i forbindelse med bestemte finansielle instrumenter, vil dette være konsesjonspliktig investeringstjeneste etter verdipapirlovgivningen. Punkt 9 er etter sin ordlyd meget vidtrekkende og omfatter blant annet mindre foretak som driver bedriftsrådgivning. Dette er en svært uensartet gruppe, som generelt verken er underlagt tilsyn eller konsesjonsplikt. Bedriftsrådgivere er, dersom hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 11 tas på ordet, omfattet av det norske hvitvaskingsregelverket, uten at det synes å være bevissthet rundt dette verken hos myndighetene eller bedriftsrådgiverne. I listen over aktiviteter i definisjonen av «financial institution» i FATF's Glossary, som for øvrig er tilnærmet lik listen i vedlegget, er det ikke angitt aktiviteter som tilsvarende punkt 9 i vedlegget. Bedriftsrådgivere er internasjonalt heller ikke identifisert som noen risikogruppe i forhold til hvitvasking og terrorfinansiering. Utvalget stiller seg tvilende til om det er tilsiktet fra Europaparlamentets og Rådets side at bedriftsrådgivere i sin alminnelighet skal omfattes av hvitvaskingsregelverket. På denne bakgrunn anser utvalget at det ikke er behov for angivelse av punkt 9 i lovforslaget § 4.

Punkt 10 i vedlegget er «money broking». Som nevnt kan valutavirksomhet med utlandet etter finansvl. § 4a-1 bare utøves av banker, finansieringsforetak, kredittinstitusjoner og filialer som nevnt i finansvl. § 1–4 første ledd nr. 5, som vil regnes som finansinstitusjoner. Låneformidling anses som finansieringsvirksomhet etter finansvl. § 1–2. Utvalget kan ikke se andre former for virksomhet som skulle falle inn under «money broking». Utvalget antar således at punkt 10 dekkes ved at finansinstitusjoner omfattes av lovforslaget § 4 og anser at det ikke er behov for ytterligere angivelse av dette punktet.

Punkt 11 i vedlegget er «portfolio management and advice». Utvalget antar slik virksomhet dekkes ved at verdipapirforetak, eventuelt også forvaltningsselskaper for verdipapirfond, omfattes av lovforslaget § 4 og anser at det ikke er behov for ytterligere angivelse av punkt 11.

Punkt 12 i vedlegget er «safekeeping and administration of securities». Registrering av finansielle instrumenter krever konsesjon som verdipapirregister etter lov 5. juli 2002 nr. 64 om registrering av finansielle instrumenter (verdipapirregisterloven) § 3–1, og dekkes ved at verdipapirregister omfattes av hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 10. Bestemmelsen videreføres i lovforslaget § 4 første ledd nr. 11. Forvalterregistrering av aksjer krever godkjenning av Kongen etter lov 13. juni 1997 nr. 45 om all-

mennaksjeselskaper § 4–10. Slik godkjenning gis i praksis kun til banker og verdipapirforetak. Depotvirksomhet knyttet til utenlandske (ikke-registrerte) finansielle instrumenter dekkes imidlertid ikke ved angivelse av institusjoner og foretak som nevnt i hvitvaskingsloven § 4. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at «foretak som driver depotvirksomhet» inntas i lovforslaget § 4 første ledd nr. 12. Utvalget vil påpeke at depotvirksomhet knyttet til utenlandske finansielle instrumenter neppe er særlig utbredt i dag for juridiske personer som ikke allerede er rapporteringspliktige og at depotvirksomhet inntas i loven for å tette et potensielt «smutthull».

Punkt 14 i vedlegget er «safe custody services». Utvalget antar at det her siktes til bankers utleie av bankboks. Banker vil drive finansieringsvirksomhet og således omfattes ved angivelsen av finansinstitusjon i lovforslaget § 4. Utvalget foreslår derfor ikke ytterligere angivelse av punkt 14».

3.5.3.4 Høringsinstansenes merknader

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) mener at punkt 9 («advice related to undertakings on capital structure, industrial strategy and related questions and advice as well as services related to mergers and the purchase of undertakings») i vedlegget bør innarbeides i hvitvaskingsloven. Om dette uttaler NHO:

«De tjenestene som dekkes, vil ofte være konsesjonspliktig etter at MiFID er gjennomført i lov om verdipapirhandel 2007. Verdipapirforetak – som kan ha slik konsesjon – er alltid omfattet av hvitvaskingsloven. To grunner tilsier at departementet bør vurdere om punkt 9 i vedlegget bør innarbeides: For det ene hensynet til like konkurransevilkår mellom nevnte verdipapirforetak og bedriftsrådgivere og for det annet risikoen for at noen velger bedriftsrådgivere for å unngå kundekontroll mv. På den annen side er det ikke hensiktsmessig – eller påkrevet av direktivet – at virksomheter av begrenset omfang og utenfor MiFID blir rapporteringspliktige».

Kredittilsynet mener at lovutkastet § 4 første ledd nr. 4 er nødvendig. Kredittilsynet har følgende begrunnelse for dette:

«Lovforslaget § 4 nr. 4 omfatter «foretak som driver virksomhet som består i overføringer av penger eller pengefordringer». Det følger av lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner kapittel 4a at det bare er finansinstitusjoner, inkludert utenlandsk filial og datterselskap som kan drive slik virksomhet. § 4 nr. 1 i lovutkastet omfatter «finansinstitusjoner» og lovbestemmelsens nr. 4 er derfor nødvendig.»

3.5.3.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at henvisningen til punkt 2 til 12 og 14 i vedlegg I til det konsoliderte bankdirektiv erstattes av en konkret opplisting av de relevante typer virksomheter. Departementet deler utvalgets vurdering av at en slik opplisting vil gjøre regelverket mer tilgjengelig for brukerne av regelverket, ved at brukerne ikke vil være avhengig av direktivtekst som supplement til lovteksten. Videre er departementet enig med utvalget i at det i gjeldende hvitvaskingslov § 4 første ledd forekommer dobbeltbehandling av virksomheter ved at flere av virksomhetstypene som er nevnt i vedlegget også er omfattet av opplistingen i § 4 første ledd nr. 1 til 10. For brukerne av regelverket vil det være fordelaktig at slik dobbeltregulering ikke forekommer.

Departementet deler vurderingen av at de typer virksomheter som er omfattet av punkt 2 til 12 og 14 i vedlegg I til det konsoliderte bankdirektiv, må anses omfattet av gjeldende hvitvaskingslov § 4 første ledd. Med unntak av direktivet punkt 9 og 12 vil virksomhetstypene drives innenfor rammen av finansinstitusjoner, verdipapirforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Følgelig kan henvisningen til vedlegg I utelates for disse typer virksomhet, uten at det er nødvendig å liste opp disse virksomhetstypene i loven.

Departementet deler utvalgets vurdering om at punkt 12 i vedlegget, «safekeeping and administration of securities» ikke er dekket av de institusjoner og foretak som er nevnt i gjeldende hvitvaskingslov § 4 ved at depotvirksomhet knyttet til utenlandske (ikke-registrerte) finansielle instrumenter. Som utvalget påpeker, er depotvirksomhet knyttet til utenlandske finansielle instrumenter neppe særlig utbredt for juridiske personer som ikke allerede er rapporteringspliktige, men slik virksomhet bør likevel omfattes av hvitvaskingsloven for å tette et potensiell «smutthull». Departementet foreslår på denne bakgrunn at «foretak som driver depotvirksomhet» inntas i lovforslaget § 4 første ledd nr. 11.

I likhet med utvalget anser departementet at det kan reises tvil om rekkevidden av punkt 9 i vedlegg I («advice related to undertakings on capital structure, industrial strategy and related questions and advice as well as services related to mergers and the purchase of undertakings»). Dersom det gis personlig anbefaling om transaksjon i forbindelse med bestemte finansielle instrumenter, vil dette være konsesjonspliktig investeringstjeneste etter verdipapirhandeloven. Verdipapirforetak vil i alle tilfelle omfattes av hvitvaskingsloven. Imidlertid er ikke ordlyden i punkt 9 begrenset til slik virksom-

het. Departementet er enig med utvalget i at punkt 9 etter ordlyden omfatter også andre foretak som driver bedriftsrådgivning. Som utvalget påpeker, vil ordlyden omfatte en rekke virksomheter som generelt verken er underlagt tilsyn eller konsesjonsplikt. Bedriftsrådgivere er internasjonalt heller ikke identifisert som en gruppe der det foreligger særlig risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, jf. utvalgets omtale av at det i FATF-anbefalingene ikke er angitt aktiviteter som tilsvarende punkt 9 i vedlegget. På denne bakgrunn deler departementet utvalgets konklusjon om at det neppe er hvitvaskingsdirektivets intensjon at alle bedriftsrådgivere skal omfattes av hvitvaskingsregelverket. Følgelig er det ikke behov for særskilt angivelse av virksomhet som omtalt i punkt 9 i lovforslaget § 4.

Etter hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 4 omfattes foretak som driver virksomhet som består i overføring av penger eller pengefordringer av lovens anvendelsesområde. Utvalget foreslår å videreføre denne bestemmelsen i lovforslaget § 4 første ledd nr. 4. Valutavirksomhet med utlandet vil, som Kredittilsynet påpeker i sin høringsmerknad og som utvalget også har uttalt, omfattes av lovforslaget § 4 første ledd nr. 1. Slik virksomhet kan etter finansieringsvirksomhetsloven § 4a-1 bare utøves av banker, finansieringsforetak, kredittinstitusjoner og filialer som nevnt i finansieringsvirksomhetsloven § 1-4 første ledd nr. 5. Lovforslaget § 4 første ledd nr. 4 omfatter også annen «virksomhet som består i overføring av penger eller pengefordringer» enn valutavirksomhet. Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 4 i lovforslaget § 4 første ledd nr. 4.

Departementet viser til lovforslaget § 4 første ledd.

3.5.4 Forsikringsformidlingsforetak

3.5.4.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 (2) (e) skal «insurance intermediary» som definert i direktiv 2002/92/EF (forsikringsformidlingsdirektivet) artikkel 2 (5) regnes som «financial institution» dersom det formidler livsforsikring og andre investeringsrelaterte tjenester. Foretak som formidler skadeforsikringsprodukter omfattes ikke. Videre unntas «tied insurance intermediary» (bundet forsikringsformidler) som i forsikringsformidlingsdirektivet artikkel 2 (7) defineres som:

«... any person who carries on the activity of insurance mediation for and on behalf of one or more insurance undertakings in the case of in-

insurance products which are not in competition but does not collect premiums or amounts intended for the customer and who acts under the full responsibility of those insurance undertakings for the products which concern them respectively.

Any person who carries on the activity of insurance mediation in addition to his principal professional activity is also considered as a tied insurance intermediary acting under the responsibility of one or several insurance undertakings for the products which concern them respectively if the insurance is complementary to the goods or services supplied in the framework of this principal professional activity and the person does not collect premiums or amounts intended for the customer.»

3.5.4.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 4 gjelder loven for forsikringsmeglere. EUs forsikringsformidlingsdirektiv er gjennomført i norsk rett gjennom lov 10. juni 2005 nr. 41 (forsikringsformidlingsloven). Ved vedtakelsen av hvitvaskingsloven var forsikringsmeglervirksomhet regulert av den nå opphevede forskrift 24. november 1995 nr. 923 om forsikringsmegling. I motsetning til det som følger av den nåværende definisjonen i forsikringsformidlingsloven § 1–2, omfattet forsikringsmegling etter forskriftens begrepsbruk ikke forsikringsrådgivning, jf. merknader til bestemmelsen i Ot.prp. nr. 55 (2004–2005). Derimot ble forsikringsmegling antatt å omfatte megling av gjenforsikring.

Forsikringsagenter er ikke direkte angitt i hvitvaskingsloven § 4. Forsikringsagenter vil muligens anses omfattet av lovens anvendelsesområde i medhold av bestemmelsens tredje ledd, hvorefter loven gjelder for foretak og personer som utfører tjenester på «vegne av eller for rapporteringspliktige». Forsikringsagent som formidler forsikringsprodukter for forsikringsselskap som ikke er etablert i Norge vil under enhver omstendighet ikke omfattes av hvitvaskingsloven, jf. hvitvaskingsloven § 3.

3.5.4.3 Utvalgets forslag

Lovutvalget foreslår at både forsikringsmeglere og forsikringsagenter bør omfattes av hvitvaskingsregelverket. Utvalget viser til at «forsikringsagenter vil ofte stå for den direkte kontakten med forsikringsselskapenes kunder og vil dermed ha bedre mulighet enn forsikringsselskapene til å avdekke mistenkelige transaksjoner.»

Om det forhold at både forsikringsselskaper og forsikringsagenter omfattes av hvitvaskingsloven, uttaler utvalget:

«Dersom forsikringsagenter omfattes, vil dette kunne medføre at både forsikringsagent og forsikringsselskap har plikt til å foreta kundekontroll for samme kunde. Utvalget antar at forsikringsagenter regulært ikke vil anses å opprette et kundeforhold på egne vegne, og at en lovmessig plikt til å foreta kundekontroll for forsikringsagenter derfor bare vil inntre ved transaksjoner som gjelder 100 000 kroner eller mer og mistenkelige transaksjoner [...]. Ved beregning av beløpsgrensen på 100 000 kroner antar utvalget at det kun skal tas i betraktning den del av transaksjonsbeløpet som knytter seg til forsikringsproduktet som formidles. I tilfeller hvor forsikringsagenter står for avtaleinngåelse og opprettelse av kundeforhold på vegne av forsikringsselskapet, vil det – uavhengig av lovmessig plikt – være naturlig at forsikringsagenten foretar kundekontroll på vegne av forsikringsselskapet. I henhold til utvalgets lovforslag § 11, jf. punkt 4.8.3, vil det kunne inngås slik avtale om utføring av kundekontroll mellom forsikringsagent og forsikringsselskap. Ved å omfattes av hvitvaskingsregelverket vil forsikringsagenter, utover de nevnte lovmessige plikter til å foreta kundekontroll, pålegges å foreta undersøkelser og rapportering ved mistenkelige transaksjoner».

Utvalget legger til grunn at det ikke vil være i samsvar med tredje hvitvaskingsdirektiv om forsikringsagenter i alminnelighet unntas fra hvitvaskingsregelverket. Utvalget viser til at det ikke er fullt samsvar mellom forsikringsformidlingslovens definisjon av forsikringsagentvirksomhet og forsikringsformidlingsdirektivets definisjon av «tied insurance intermediary». Om muligheten for å unnta såkalte aksessoriske forsikringsagenter fra hvitvaskingsloven, uttaler utvalget:

«Forsikringsagentvirksomhet som utøves som et tillegg til annen yrkesmessig hovedvirksomhet er i forsikringsformidlingsloven § 7–9 betegnet som aksessorisk agentvirksomhet. Eienomsmevlere, bilforhandlere og speditører er eksempler på grupper som opptrer som aksessoriske forsikringsagenter. Noen av disse gruppene vil antakelig formidle forsikringer i meget begrenset omfang, og utvalget antar det kan være hensiktsmessig at disse unntas fra enkelte eller flere av bestemmelsene i den nye loven. Det manglende samsvar mellom definisjonen av forsikringsagent i forsikringsformidlingsloven og «tied insurance intermediary» i forsikringsformidlingsdirektivet medfører at det ikke kan gjøres et generelt unntak for aksessorisk agentvirksomhet. Aksessorisk agentvirksomhet som oppfyller vilkårene i forsikringsformidlingsdirektivet artikkel 2 (7) kan unntas i medhold av den generelle forskriftshjemmelen i hvitvas-

kingsloven § 18 nr. 2, som utvalget foreslår videreført i lovforslaget § 4 femte ledd første punktum, jf. punkt 8.4».

Utvalget foreslår at gjenforsikringsmeglingsvirksomhet ikke skal omfattes av hvitvaskingsloven. Utvalget antar at faren for hvitvasking og terrorfinansiering vil være begrenset i tilknytning til gjenforsikringsmegling.

Utvalget anser at hvitvaskingslovens anvendelse ikke bør begrenses til forsikringsformidlingsforetak som formidler livsforsikring og andre investeringsrelaterte tjenester, jf. direktivet. Etter utvalgets vurdering vil også skadeforsikring kunne benyttes til hvitvaskings- og terrorfinansieringsformål. Utvalget viser for øvrig til at samtlige forsikringsmeglere har vært omfattet av hvitvaskingsregelverket siden 1996.

På bakgrunn av direktivets ordlyd anser utvalget det som naturlig at pliktsubjekt etter hvitvaskingsloven er forsikringsformidlingsforetaket som sådan, og ikke de enkelte forsikringsmeglere og forsikringsagenter. Utvalget foreslår at hvitvaskingsloven skal omfatte «foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling».

3.5.4.4 Høringsinstansenes merknader

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen slutter seg til forslaget om at forsikringsagenter skal omfattes av hvitvaskingsloven. Foreningene uttaler i denne forbindelse:

«Som framholdt i utredningen på side 19 vil «forsikringsagenter regulært ikke (..) anses å opprette kundeforhold på egne vegne», slik at det i normaltilfellene ikke blir aktuelt med kundekontroll for agenten. Det er derfor undersøkelses- og rapporteringsplikten som blir aktuell. Agenten rapporterer i dag som internt ansatte selgere i forsikringsselskapet til forsikringsselskapets hvitvaskingsansvarlig. Det legges til grunn at forsikringsagentene ofte står for den direkte kundekontakten og følgelig vil kunne avdekke andre forhold enn forsikringsselskapet. Dette taler for en selvstendig rapporteringsplikt direkte til Økokrim. Vi er imidlertid noe i tvil om mindre forsikringsagenturer har den nødvendige kompetanse i dag til å foreta de undersøkelser som skal til for å vurdere om transaksjonen skal meldes til Økokrim. Det kan synes å være behov for økt kompetanse her. For å unngå dobbel kundekontroll og doble meldinger til Økokrim, bør det trolig utvikles avtaler mellom agenten og forsikringsselskapet om hvem som kontrollerer og rapporterer i de enkelte tilfeller. Mye kan også oppnås ved kontakt

mellom agentens og forsikringsselskapets hvitvaskingsansvarlige, i forbindelse med konkrete undersøkelser. Vi legger til grunn at loven ikke forutsetter at begge parter skal sende de samme rapporter».

3.5.4.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at forsikringsagenter skal omfattes av hvitvaskingsloven. Departementet er enig med utvalget i at det er hensiktsmessig at agentene omfattes av loven, da det ofte er forsikringsagentene som står for den direkte kontakten med forsikringsselskapenes kunder og dermed vil kunne ha bedre forutsetninger for å avdekke mistenkelige transaksjoner. Som nevnt under punkt 3.5.4.2 ovenfor, er forsikringsagenter muligens omfattet av loven i medhold av § 4 tredje ledd, da forsikringsagenten utfører tjenester «på vegne av eller for» forsikringsselskapet. Departementet anser det som hensiktsmessig at anvendelsen av loven for agenter presiseres ved at forsikringsagenter omfattes av oppregningen i § 4 første ledd.

Som utvalget har påpekt, vil forsikringsagenter normalt ikke anses å opprette kundeforhold på egne vegne. Forsikringsagenters plikt til å foreta kundekontroll vil inntre ved transaksjoner på 100 000 kroner eller mer og ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Departementet er enig med utvalget i at det ved beregning av beløpsgrensen på 100 000 kroner skal tas i betraktning den del av transaksjonsbeløpet som er tilknyttet forsikringsproduktet som formidles.

Selv om forsikringsagenten ikke oppretter kundeforhold på egne vegne, vil det være til adgang til at forsikringsselskapet inngår avtale med forsikringsagenten om at sistnevnte skal gjennomføre kundekontrollen, jf. omtale i punkt 4.8 om utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll.

Forsikringsformidlere som unntas fra direktivets anvendelsesområde, «*tied insurance intermediaries*», er formidlere som ikke håndterer klientmidler («*does not collect premiums or amounts intended for the customer*»). Etter lov om forsikringsformidling er det ikke forbud mot at forsikringsagenter håndterer slike midler. Følgelig vil det variere i hvilken grad aksessoriske forsikringsagenter håndterer klientmidler. Departementet deler utvalgets vurdering av at det ikke vil være i samsvar med hvitvaskingsdirektivet om såkalte aksessoriske forsikringsagenter unntas fra hvitvaskingsloven. Aksessoriske forsikringsagenter kan bare unntas fra hvitvaskingsloven dersom agentvirksomheten

oppfyller vilkårene i forsikringsformidlingsdirektivet artikkel 2 (7). Dersom det oppstår behov for å unnta denne gruppen fra hvitvaskingsloven vil departementet kunne unnta disse i forskrift. Departementet viser i denne forbindelse til adgang til å i forskrift fastsette unntak fra enkelte eller flere av bestemmelsene i loven for visse rapporteringspliktige med hjemmel i lovforslaget § 4 femte ledd, som viderefører den generelle forskriftshjemmelen i hvitvaskingsloven § 18 nr. 2.

Departementet deler utvalgets vurdering og viser til lovforslaget § 4 første ledd nr. 8 og femte ledd.

3.5.5 Tilbydere av virksomhetstjenster

3.5.5.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 2 nr. 1 får direktivet anvendelse på «trust and company service providers», som i artikkel 3 (7) defineres som:

«any natural or legal person which by way of business provides any of the following services to third parties:

- a) forming companies or other legal persons;
- b) acting as or arranging for another person to act as a director or secretary of a company, a partner of a partnership, or a similar position in relation to other legal persons;
- c) providing a registered office, business address, correspondence or administrative address and other related services for a company, a partnership or any other legal person or arrangement;
- d) acting as or arranging for another person to act as a trustee of an express trust or a similar legal arrangement;
- e) acting as or arranging for another person to act as a nominee shareholder for another person other than a company listed on a regulated market that is subject to disclosure requirements in conformity with Community legislation or subject to equivalent international standards»

Direktivets bestemmelser om «trust and company service providers» er basert på FATF-anbefalingene 12 e) og 16 c).

Regelverket har sin bakgrunn i at utbytte av straffbare handlinger ofte blir kanalisert gjennom ulike juridiske foretak for å tilsløre eller omforme midlenes opprinnelse før de entrer det tradisjonelle finansielle system, jf. FATF-rapport av 13. oktober 2006 «The misuse of corporate vehicles, including trust and company service providers». Ofte benyttes juridiske personer etablert i jurisdiksjoner hvor lovgivningen tilbyr personer og virksomheter anonymitet, begrenset regulering av virksomheten og li-

ten eller ingen skatt på inntekt og formue. Erfaringer viser at de kriminelle ved etablering av de aktuelle juridiske personer gjerne benytter seg av ekspertise fra en profesjonell aktør. Et virkemiddel mot bruk av juridiske personer som nevnt, er å underlegge disse aktørene plikter i henhold til hvitvaskingsregelverket.

3.5.5.2 Norsk rett

Forvalterregistrering av aksjer, som tilsvarende tjenesten som nevnes i tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 (7) (e), krever godkjenning av Kongen etter lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper § 4-10. Slik godkjenning gis i praksis kun til banker og verdipapirforetak. Utover dette foreligger det ingen særskilte krav om tillatelse eller registrering for tilbydere av tjenester som nevnt i direktivet artikkel 3 (7).

I FATFs evalueringsrapport avsnitt 338 er det lagt til grunn at Norge «does not have a defined business sector providing trust/company services». Imidlertid påpekes det at det ikke er forbudt å etablere slik virksomhet i Norge. Slike tjenestetilbydere vil ikke være underlagt hvitvaskingslovens regler om kundekontroll og plikt til å rapportere om mistenkelige transaksjoner. Det ble uttalt at det norske regelverket derfor ikke er i samsvar med FATF-anbefalingene, og at hvitvaskingsloven bør endres til å omfatte enhver som yter slike tjenester.

3.5.5.3 Utvalgets forslag

Utvalget viser innledningsvis til at det i Norge ikke er uvanlig at aktører som ikke er rapporteringspliktige etter gjeldende hvitvaskingslov tilbyr tjenester i forbindelse med etablering av juridiske personer. Utvalget uttaler i denne forbindelse følgende:

«Tjenester som nevnt i artikkel 3 (7) (a) tilbys ofte av advokater, men også av revisorer og regnskapsførere. Det er imidlertid ikke uvanlig at også aktører i Norge som ikke er rapporteringspliktige etter gjeldende hvitvaskingslov tilbyr tjenester i forbindelse med etablering av juridiske personer. Det er vanskelig å fastslå hvor stort omfanget er, da virksomheten ikke er konsesjonspliktig og heller ikke registrert med noen egen næringskode i Foretaksregisteret. Mange aktører har imidlertid egne hjemmesider på internett hvor de reklamerer for de tjenester de tilbyr, og enkelte reklamerer også i aviser, fagtidsskrifter mv. Omfanget av selskaps-etableringer disse aktørene håndterer er relativt stort, enkelte reklamerer med at de stifter ca. 50 selskaper per måned. Aktørene er typisk etablert i utlandet med en filial i Norge. Ho-

vedproduktet er normalt selskapsetableringer i Storbritannia med en norsk filial (NUF), men det reklameres også med kunnskap om og bistand til etableringer i andre land basert på kundens behov. Enkelte reklamerer også med tjenester som nevnt i artikkel 3 (7) (b) til (d), herunder etablering av kontoradresse og sekretærfunksjon i utlandet, samt tjenester knyttet til «Nominee Director» og «Nominee Shareholder». Utvalget registrerer videre at enkelte internettbaserte aktører tilbyr etablering av selskaper og fond (trusts) i såkalte «skatteparadis». Slike enheter benyttes ofte i forbindelse med hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet.»

Utvalget uttaler videre:

«I det svenske lovforslaget er det foreslått å ikke la svensk hvitvaskingslov omfatte lovregulerte tilbydere av tjenester som nevnt i artikkel 3 (7) (b) til (d), med den begrunnelse at disse «är uppenbarligen avsedda för en annan rättslig miljö än den svenska», jf. SOU 2007:23 punkt 4.2.1. Også etter norsk rett vil lovgivningen om selskaper og stiftelser i stor grad medføre at tjenester som nevnt i artikkel 3 (7) (b) til (d) ikke kan tilbys til norske juridiske personer. Punkt (b) synes eksempelvis å rette seg mot et stedfortrederforhold som det ikke er adgang til for styremedlemmer i norske selskaper, og punkt (d) retter seg mot forvaltere av fond (trusts) som ikke er kjent som juridisk konstruksjon i norsk rett. Norske foretak kan imidlertid yte tjenester som nevnt i artikkel 3 (7) (b) til (d) til utenlandske juridiske personer.

Utvalget foreslår at hvitvaskingsregelverkets anvendelsesområde utvides i tråd med direktivet til å omfatte «tilbydere av virksomhetstjenester», jf. lovforslaget § 4 annet ledd nr. 6. Den nærmere definisjonen av dette uttrykket foreslås inntatt i lovforslaget § 2 nr. 4. Tilbydere av de nevnte tjenestene synes å være i fremvekst og vil i økende grad kunne by på utfordringer i forhold til hvitvaskingsregelverket. Utvalget anser det på denne bakgrunn hensiktsmessig at definisjonen av de omfattede tjenester inntas i lov, fremfor i forskrift.»

3.5.5.4 Høringsinstansenes merknader

Økokrim, Skattedirektoratet og Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening støtter forslaget om at lovens anvendelsesområde utvides til å også omfatte tilbydere av virksomhetstjenester. Økokrim uttaler i denne forbindelse følgende:

«Ved denne utvidelsen vil man blant annet fange opp foretak som bistår ved opprettelsen av norskregistrerte avdelinger av utenlandske fo-

retak (NUF). Foretak som er registrert som NUF er i dag unntatt fra viktige kontrolltiltak, f.eks. at det ikke er revisorplikt med mindre det omsettes for kr 5.000.000 eller mer. Mange foretak er dermed unntatt fra viktige kontrolltiltak og den foreslåtte lovendringen vil medføre at det blir noe større grad av kontroll med de NUFer som opprettes.»

Skattedirektoratet uttaler at tilbydere av virksomhetstjenester kan ha en nøkkelrolle ved etablering i og transaksjoner med skatteparadis. Slike jurisdiksjoner representerer, etter Skattedirektoratets vurdering, en så særegen høy risiko at det bør overveies å la en påminnelse om dette komme direkte til uttrykk i lovteksten.

Stron Group har i sin høringsuttalelse gitt uttrykk for at anti-hvitvaskingsarbeid primært bør styrkes gjennom økt kontroll ved offentlige registre, og ikke hos tjenestetilbydere. Ut fra dette går *Stron Group* mot utvalgets forslag.

Næringslivets Hovedorganisasjon viser til at «virksomhetstjenester» er et lite kjent ord, og at det kan være behov for å spesifisere omfanget av begrepet. På denne bakgrunn foreslår *Næringslivets Hovedorganisasjon* at det gis en hjemmel til å gi forskrift for dette formål.

3.5.5.5 Departementets vurdering

Tredje hvitvaskingsdirektiv og nyere FATF-anbefalinger krever at hvitvaskingsregelverket skal omfatte tilbydere av virksomhetstjenester («trust and company service providers»). Departementet legger til grunn at blant annet foretak som bistår med opprettelse av norskregistrerte utenlandske foretak (NUF-er), vil regnes som tilbydere av virksomhetstjenester. Utvidelsen av anvendelsesområdet for hvitvaskingsloven har også fått støtte fra flere hold i høringen, særlig fra kontrollmyndighetene. Departementet slutter seg til utvalgets forslag, og mener at ny hvitvaskingslov bør utvides til å gjelde for såkalte tilbydere av virksomhetstjenester. Departementet er enig i at det er behov for å nærmere spesifisere hva som menes med «tilbydere av virksomhetstjenester». Departementet legger opp til å benytte den foreslåtte hjemmel i § 4 sjette ledd til å i forskrift fastsette regler som nærmere angir hvem som omfattes av § 4 første og annet ledd.

Departementet viser til lovforslaget § 4 annet ledd nr. 6, jf. også § 4 sjette ledd

3.5.6 Prosjektmevlere og valutamevlere

3.5.6.1 Prosjektmevlere

Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 5 får loven anvendelse for «prosjektmevlere». Dette begrepet er ikke definert i annen lovgivning. Frem til 1. januar 1997 ble prosjektmevlerforetak benyttet som betegnelse på foretak som etter midlertidig forskrift 14. desember 1989 nr. 1240 om anvendelsen av bestemmelser i lov om verdipapirhandel på handel med eierandeler i kommandittselskaper mv. drev handel med andeler i kommandittselskaper (med innskuddskapital over en viss beløpsstørrelse). Slik virksomhet var ikke underlagt krav om konsesjon som fondsmevlerforetak (verdipapirforetak). I forskriften ble det stilt visse krav til virksomheten. Videre ble foretakene underlagt tilsyn fra Kredittilsynet. Forskriften ble opphevet i 1996, og disse foretakene har etter dette tidspunktet ikke vært under tilsyn. Tredje hvitvaskingsdirektiv omfatter ikke prosjektmevlere. Hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 5 er en videreføring av den tidligere bestemmelsen i finansieringsvirksomhetsloven § 2-1 nr. 4 bokstav c.

Andeler i kommandittselskap og ansvarlige selskaper er ikke finansielle instrumenter etter verdipapirhandelloven § 2-2, og formidling av ordre i tilknytning til slike andeler krever derfor ikke konsesjon som verdipapirforetak.

Utvalgets forslag

Etter utvalgets oppfatning kan det være uheldig at foretak som formidler KS- eller ANS-andeler ikke omfattes av hvitvaskingsregelverket. Overdragelse av slike andeler kan gjelde betydelige beløp og medføre risiko for hvitvasking og/eller terrorfinansiering.

Etter utvalgets vurdering er det imidlertid ikke hensiktsmessig at hvitvaskingsregelverket gis anvendelse på en yrkesgruppe som ikke er klart definert i norsk rett. Det nærmere omfanget av og innholdet i denne type virksomhet bør kartlegges og klargjøres. Utvalget foreslår derfor at angivelsen av prosjektmevlere i hvitvaskingslovens anvendelsesområde ikke videreføres, men erstattes av hjemmel for departementet til å fastsette regler i forskrift om at loven skal gis anvendelse på virksomhet som formidler kjøp og salg av selskapsandeler som ikke er finansielle instrumenter, jf. utvalgets lovforslag § 4 sjettem ledd.

Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser har hatt merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag. Angivelsen av prosjektmevlere i hvitvaskingslovens anvendelsesområde videreføres ikke, men erstattes av hjemmel for departementet til å fastsette regler i forskrift om at loven skal gis anvendelse på virksomhet som formidler kjøp og salg av selskapsandeler som ikke er finansielle instrumenter.

Departementet viser til lovforslaget § 4 sjettem ledd

3.5.6.2 Valutamevlere

Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 6 får loven anvendelse for valutamevlere. Bestemmelsen er en videreføring av den tidligere bestemmelsen i finansieringsvirksomhetsloven § 2-1 nr. 4 bokstav d. Tidligere ble slik virksomhet regulert av forskrift 25. mars 1983 nr. 732 om valutamevlervirksomhet, som ble opphevet 3. november 1998.

Utvalgets forslag

Finansieringsvirksomhetsloven kapittel 4a (tilføyd ved lov nr. 44/2003) gir regler om valutavirksomhet med utlandet. Utvalget antar valutavirksomhet vil omfatte den virksomhet som etter en naturlig forståelse utøves av valutamevlere. Etter finansieringsvirksomhetsloven § 4a-1 kan valutavirksomhet bare drives av banker, finansieringsforetak, kredittinstitusjoner og filialer som nevnt i finansieringsvirksomhetsloven § 1-4 første ledd nr. 5, som vil regnes som finansinstitusjoner. Finansinstitusjoner omfattes av utvalgets lovforslag § 4 første ledd nr. 1, og utvalget antar på denne bakgrunn at det ikke er behov for en ytterligere angivelse av valutamevlere i lovforslaget § 4.

Etter finansieringsvirksomhetsloven § 4a-1 kan Kongen ved forskrift eller ved enkeltvedtak gjøre unntak fra kravet i første ledd om at valutavirksomhet skal drives av finansinstitusjon. I Ot.prp. nr. 81 (2002–2003) punkt 6.6.4 uttaler Finansdepartementet at dispensasjonsadgangen vil kunne være aktuell å benytte for «virksomhet av ubetydelig omfang». Utvalget er kjent med at dispensasjon i enkelte tilfeller har blitt gitt til verdipapirforetak. Utvalget anser det lite sannsynlig at dispensasjonsadgangen for øvrig vil bli benyttet i nevneverdig om-

fang. Uansett vil det være mulig for Kredittilsynet å stille som vilkår for dispensasjonen at foretaket skal overholde hvitvaskingsregelverket.

Høringsinstansenes merknader

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag. Finansinstitusjoner omfattes av lovforslaget § 4 første ledd nr. 1, og departementet antar, som utvalget, at det på denne bakgrunn ikke er behov for en ytterligere angivelse av valutameglere i lovforslaget § 4.

Departementet viser til lovforslaget § 4 første ledd nr. 1

3.5.7 Forhandlere av gjenstander – kontantforbud

3.5.7.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 2 nr. 1 (e) er juridiske og fysiske personer som er forhandlere av gjenstander («goods») omfattet av direktivet dersom det betales kontant for et beløp på 15 000 euro eller mer, uansett om betalingen skjer på en gang eller ved flere betalinger som synes å henge sammen. Bestemmelsen er utvidet i forhold til første og annet hvitvaskingsdirektiv, som begrenset seg til forhandlere av verdifulle gjenstander, så som edelstener, edle metaller eller kunst, og auksjonsforretninger.

3.5.7.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 8 gir loven anvendelse på forhandlere av gjenstander, herunder auksjonsforretninger, kommisjonærer og lignende, ved transaksjoner i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer, eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta. Regelverket omfatter også situasjoner hvor det gis selgerkreditt samt betaling med elektroniske penger, jf. omtale i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 5.6.4. Etter § 4 annet ledd nr. 8 annet punktum kan departementet fastsette forskrift om at transaksjoner med betalingskort omfattes. Slik forskrift er så langt ikke fastsatt.

3.5.7.3 Utvalgets forslag

Utvalget legger til grunn at hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 8 gjennomfører tredje hvitvaskings-

direktiv artikkel 2 nr. 1 (e). Anvendelsesområdet for nr. 8 er videre enn minstekravet i direktivet, ved at beløpsgrensen er satt vesentlig lavere enn grensen i direktivet, jf. uttalelsene i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 5.6.4 om at kontantkjøp av gjenstander representerer hvitvaskingsrisiko.

Etter utvalgets syn er det naturlig å vurdere om det bør innføres et forbud mot at forhandlere av gjenstander mottar kontantbetaling hvis transaksjonen overstiger en nærmere bestemt beløpsgrense. Et slikt kontantforbud er innført i blant annet dansk rett.

Videre har utvalget vurdert om også salg av tjenester mot kontantbetaling bør reguleres av hvitvaskingslovgivningen. Spørsmålet ble vurdert under forberedelsen av hvitvaskingsloven, jf. departementets vurderinger i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 5.6.4 hvor det uttales at departementet «eventuelt [vil] foreslå endringer i hvitvaskingsregelverket dersom erfaringer viser at det er nødvendig».

Endelig har utvalget vurdert om forskriftshjemmelen for transaksjoner med betalingskort bør videreføres og benyttes.

Forbud mot kontantbetaling

I den danske hvitvaskingsloven § 2 er det innført et kontantforbud. Bestemmelsen slår fast at forhandlere av gjenstander samt auksjonsforretninger ikke skal motta kontantbetalinger på 100 000 kroner eller mer, uansett om betalingen skjer på en gang eller ved flere betalinger som synes å henge sammen. I et høringsnotat fra Finanstilsynet 7. november 2005 ble forslaget omtalt slik:

«Formålet med at indføre dette kontantforbud er – ud over at leve op til kravene i 3. hvidvaskedirektiv – at det vil undtage forhandlere af genstande og auktionsholdere fra hvidvaskelovens anvendelsesområde med deraf følgende pligter. Desuden vil det betyde, at Erhvervs- og Selskabsstyrelsen ikke skal føre tilsyn med de to persongrupper, hvis disse er undtaget fra lovens anvendelsesområde».

For øvrig opplyses det at Belgia og Frankrike har innført forbud mot kontantbetalinger på 15 000 euro eller mer.

Utvalget antar at et forbud mot kontantbetaling over en viss beløpsgrense vil være et egnet tiltak for å motvirke hvitvasking og terrorfinansiering, forutsatt at forbudet håndheves effektivt. Et slikt forbud vil antakelig oppfattes mer forpliktende og enklere å etterleve enn de nåværende regler for forhandlere av gjenstander. Ved et kontantforbud vil forhandlere av gjenstander kunne unntas fra øvrige

pplikter etter hvitvaskingsregelverket, blant annet plikten til rapportering ved mistenkelige transaksjoner. Et kontantforbud vil antakelig også være enklere å håndheve. Forhandlere som lojalt følger de nåværende reglene kan nok i noen grad risikere å tape i konkurransen med konkurrenter som ikke følger regelverket like lojalt. Et kontantforbud kan være egnet til å forhindre en slik konkurransevridning.

Bruk av betalingskort og elektronisk overføring mellom konti er meget utbredt i Norge og blir stadig mer vanlig. I Norges Banks årsrapport om betalingsformidling 2006 fremgår eksempelvis at varekjøp med norske betalingskort økte fra 386,5 millioner transaksjoner i 2000 (164,3 milliarder kroner) til 858,5 millioner transaksjoner (352,0 milliarder kroner) i 2006.

De aller fleste forhandlere av gjenstander tilbyr betaling ved bruk av betalingskort eller kontooverføring. Bruken av nettbank er i sterk økning. I Norges Banks årsrapport om betalingsformidling 2006 fremgår at antallet avtaler om nettbank økte fra 933 335 i 2000 til 4 006 396 i 2006. I den samme perioden har girotjenester ved bruk av nettbank økt fra 34,6 millioner transaksjoner (93,3 milliarder kroner) til 292,4 millioner transaksjoner (5 626,7 milliarder kroner).

Innføring av et forbud mot kontantbetaling vil imidlertid kunne bli oppfattet som et vesentlig inngrep i private rettssubjekters frihet. Sedler og mynter utstedt av Norges Bank er tvungent betalingsmiddel i Norge etter lov 24. mai 1985 nr. 28 om Norges Bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven) § 14. Kontanttransaksjoner har også egenskaper som ofte vil anses ønskelige, for eksempel mulighet for samtidig utveksling av ytelser og ivaretagelse av personvern. Hensynet til samtidig utveksling vil kunne ivaretas ved bruk av andre betalingsformer, for eksempel ved bruk av bankremisser, mens personvern hensyn vanskelig vil kunne opprettholdes i samme grad utenfor kontanttransaksjoner.

Innføring av et kontantforbud vil også begrense antall rapporter til Økokrim om mistenkelige transaksjoner. Økokrim vil således ved et kontantforbud kunne miste verdifull informasjon for senere etterforskning av profittmotivert kriminalitet og personer tilknyttet den enkelte transaksjon.

Forhandlere av gjenstander ble underlagt hvitvaskingsregelverket ved ikrafttreddelsen av hvitvaskingsloven 1. januar 2004. Antall rapporter som mottas fra denne gruppen er etter det utvalget har fått opplyst i sterk vekst. Utvalget anser det naturlig at norske myndigheter avventer erfaringer fra det nåværende regelverket for forhandlere av gjenstander, samt erfaringer fra kontantforbud i Danmark

og andre europeiske land, før et kontantforbud innføres i norsk rett. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 8 første punktum videreføres, jf. utvalgets lovforslag § 4 annet ledd nr. 7.

Selgere av tjenester

I Norge utgjør transaksjoner knyttet til salg av tjenester en stor andel av de samlede transaksjoner. Videre vil mange tjenester ha en betydelig økonomisk verdi (for eksempel håndverkstjenester). Følgelig kan det foreligge risiko for hvitvasking av utbytte av straffbare handlinger og finansiering av terrorisme også i tilknytning til slik omsetning.

Utvalget antar at det neppe vil være særlig tyngende for selgere av tjenester om disse skal omfattes av hvitvaskingslovgivningen ved kontanttransaksjoner, da de aller fleste transaksjoner av denne størrelsesorden foretas ved bruk av andre betalingsformer.

Tredje hvitvaskingsdirektiv og FATF-anbefalingene inneholder særregler om forhandlere av gjenstander. Bakgrunnen for at disse reglene er begrenset til slike formuesgoder er trolig at verdifulle gjenstander kan benyttes som «pengeplasseringer», og dermed vil være nærmere forbundet med hvitvasking, enn det som gjelder for tjenester. Utvalget anser at det bør begrunnes særskilt hvorfor en eventuell norsk særregel skal favne bredere enn det som er lagt til grunn i internasjonale standarder mv.

Omfanget av transaksjoner og forhandlere som vil omfattes av hvitvaskingsregelverket vil øke betraktelig dersom regelverket gjøres gjeldende også for selgere av tjenester. En slik utvidelse vil etter utvalgets oppfatning ikke være hensiktsmessig uten at mulige konsekvenser er kartlagt nærmere. Utvalget har hatt begrenset tid til rådighet, og har ikke hatt anledning til å forfølge problemstillingen. Det foreslås på denne bakgrunn at hvitvaskingsregelverkets anvendelsesområde ikke utvides til å omfatte selgere av tjenester.

Utvalget viser for øvrig til at reglene om kunde- og leverandørspeifisering i forskrift 1. desember 2004 nr. 1558 om bokføring (bokføringsforskriften) § 3–1 omfatter kontantsalg og -kjøp av tjenester. Dette innebærer at tjenesteyteren er forpliktet til å navngi kjøper av en tjeneste når kjøperen betaler tjenesten kontant og vederlaget utgjør 40 000 kroner eller mer. Utvalget antar at kravene til dokumentasjon av transaksjoner i bokføringsforskriften i en viss grad kan bidra til å motvirke hvitvasking.

Beløpsgrensen

Beløpsgrensen på 40 000 norske kroner eller tilsvarende i utenlandsk valuta er vesentlig lavere enn grensen på 15 000 euro, det vil si omtrent 120 000 kroner, som er fastsatt i tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 2. I Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 5.6.4 begrunner departementet den norske beløpsgrensen med at den hvitvaskingsrisiko kontanttransaksjoner representerer tilsier en lavere grense enn direktivets minimumskrav. Videre vurderte departementet at en beløpsgrense på 40 000 kroner ikke ville innebære en uforholdsmessig byrde for aktørene eller stride mot personvern hensyn.

Det forhold at det har gått fire år siden bestemmelsen ble vedtatt, kan tilsi at beløpsgrensen på 40 000 kroner oppjusteres noe for å motvirke effekten av den alminnelige prisstigningen i perioden. På den annen side er omfanget av betalinger ved bruk av elektroniske overføringer betydelig i Norge, og blir stadig mer vanlig. Utvalget antar kontantbetalinger over 40 000 kroner i de fleste situasjoner vil være uvanlig, og at den nåværende beløpsgrensen ikke oppleves som byrdefull for de fleste forhandlere av gjenstander eller deres kunder. Utvalget foreslår derfor at beløpsgrensen på 40 000 kroner videreføres.

Utvalget foreslår for øvrig den endring at plikt til kundekontroll skal inntre ved alle transaksjoner over 40 000 kroner, jf. punkt 4.3.3.

Transaksjoner med betalingskort

Hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 8 annet punktum gir departementet adgang til å fastsette bestemmelser om at også transaksjoner med betalingskort skal reguleres på samme måte som kontanttransaksjoner i første punktum. Forskriftshjemmelen er så langt ikke benyttet.

Betaling med debet- eller kredittkort gjøres i meget stor grad, og det vil foreligge en risiko for at slike transaksjoner benyttes for hvitvasking eller terrorfinansiering. Hvitvaskingsrisikoen vil trolig være størst ved bruk av utenlandske betalingskort. I slike tilfeller kan det være vanskelig å spore kortnehavers identitet, for eksempel ved at midler er plassert i utenlandske finansinstitusjoner og kortutsteder er hjemmehørende i en stat hvor opplysninger om identiteten ikke er tilgjengelig for norske myndigheter. Derimot antar utvalget at hvitvaskingsrisikoen er mindre ved betaling med norske betalingskort, for eksempel ved betaling knyttet til direkte trekk på konto i Norge.

De særlige bestemmelsene i tredje hvitvaskingsdirektiv og FATF-anbefalingene om forhand-

lere av gjenstander har sin bakgrunn i at kontanttransaksjoner generelt innebærer en særlig risiko for hvitvasking. I fortalen til tredje hvitvaskingsdirektiv punkt 18 uttales det at «the use of large cash payments has repeatedly proven to be very vulnerable to money laundering and terrorist financing».

Avhengig av typer betalingskort som omfattes og fastsatte beløpsgrenser, vil regler om at hvitvaskingsregelverket får anvendelse på transaksjoner med betalingskort kunne innebære en betydelig utvidelse av lovens anvendelsesområde. En utvidelse må etter utvalgets vurdering begrunnes i at betaling med de aktuelle typer betalingskort representerer en hvitvaskingsrisiko på linje med kontantbetaling. I tilknytning til norske betalingskort kan utvalget ikke se at det foreligger slik risiko. Derimot utelukker utvalget ikke at bruk av utenlandske betalingskort kan representere en risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Etter utvalgets oppfatning bør det foretas en kartlegging av bruk av utenlandske betalingskort i Norge for å vurdere risikoen nærmere. Utvalget foreslår på denne bakgrunn ikke regler om at transaksjoner med betalingskort skal omfattes av hvitvaskingsregelverket. Utvalget foreslår at forskriftshjemmelen i § 4 annet ledd nr. 8 annet punktum videreføres, men at det klargjøres at type betalingskort og fastsettelse av beløpsgrense overlates til departementet, jf. utvalgets lovforslag § 4 femte ledd annet punktum.

3.5.7.4 Høringsinstansenes merknader

Flere høringsinstanser har kommet med merknader til spørsmålet om kontantforbud og beløpsgrense.

Økokrim, Næringslivets Hovedorganisasjon og Handels- og servicenæringens Hovedorganisasjon er enige med utvalget i at det ikke bør innføres et kontantforbud. Økokrim påpeker at innføring av et slikt forbud i realiteten ville ha medført at norske sedler og mynter ble gjort til ugyldige betalingsmidler i en del praktiske situasjoner.

Næringslivets Hovedorganisasjon peker på at forhandlere med kontantsalg av gjenstander med verdi over 40.000 kroner vil bli pålagt en del løpende forpliktelser. Næringslivets Hovedorganisasjon mener at forhandlere som på generelt grunnlag unnlater å gjennomføre slike kontanttransaksjoner, altså innfører et privat kontantforbud, må kunne komme unna en del av disse løpende forpliktelsene. Alternativt mener Næringslivets Hovedorganisasjon at loven må tilpasses direktivets nivå på 15.000 euro.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon mener at grensen for kontanttransaksjoner bør heves til minst 100.000 kroner ut fra at hvitvas-

kingsrisikoen ved kontanttransaksjoner ikke kan sies å være større i Norge enn i andre europeiske land.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening mener på den annen side at tiden er i ferd med å bli moden for å innføre pålegg om at betaling for kjøp av varer og tjenester skal gjennomføres via bank eller lignende. Det vises til at et forbud mot kontanter ved omsetning mellom næringsdrivende vil være et virkemiddel som vil ha betydelig effekt mot illegale transaksjoner.

Bilbransjeforbundet og Næringslivets Hovedorganisasjon har uttalt at de er enige i at hvitvaskingsregelverkets anvendelsesområde ikke utvides til å omfatte selgere av tjenester.

Utvalget foreslår ikke regler om at transaksjoner med betalingskort skal omfattes av hvitvaskingsregelverket. *Skattedirektoratet* er enig med utvalget i at det bør foretas en kartlegging av bruk av utenlandske betalingskort i Norge for på det grunnlag å foreta en nærmere vurdering av risiko og reguleringsbehov.

3.5.7.5 Departementets vurdering

Forbud mot kontantbetaling

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv og FATF-anbefalingene er Norge ikke forpliktet til å innføre et kontantforbud. Imidlertid har Danmark, Belgia og Frankrike nylig innført tilsvarende forbud. Et forbud kan være enklere å formidle til brukerne av regelverket. Et tungtveiende argument mot å innføre et forbud, er at det vil medføre at Økokrim ikke lenger vil motta meldinger om mistenkelige transaksjoner fra forhandlere av gjenstander. I likhet med utvalget anser departementet at et slikt forbud ikke bør innføres nå, og at forhandlere derfor fortsatt må omfattes av hvitvaskingsloven. Departementet legger, som utvalget, vekt på at det er naturlig å avvente erfaringer fra landene som nylig har vedtatt et slikt forbud.

Departementet foreslår, i tråd med utvalgets forslag, at hvitvaskingsloven § 4 annet ledd nr. 8 første punktum videreføres. Departementet viser til lovforslaget § 4 annet ledd nr. 7.

Selgere av tjenester

Utvalget peker på at omfanget av transaksjoner og forhandlere som vil omfattes av hvitvaskingsregelverket vil øke betraktelig dersom regelverket gjøres gjeldende også for selgere av tjenester. Departementet er enig med utvalget i at en slik utvidelse ikke vil være hensiktsmessig uten at mulige konse-

kvenser er kartlagt nærmere. Høringsinstansene har også støttet at hvitvaskingsregelverket ikke bør utvides til å omfatte selgere av gjenstander. Departementet foreslår på denne bakgrunn at hvitvaskingsregelverkets anvendelsesområde ikke utvides til å omfatte selgere av tjenester.

Beløpsgrensen

Departementet viser til uttalelse i Ot. prp. nr. 72 (2002-2003) punkt 5.6.4. Departementet er fortsatt av den oppfatning at hvitvaskingsfaren er særlig stor ved kontanttransaksjoner. Beløpsgrensen bør derfor etter departementets vurdering settes vesentlig lavere enn minimumsgrensen i direktivet på 15.000 euro. Videre vurderer departementet at en lavere beløpsgrense ikke vil innebære en uforholdsmessig byrde for aktørene eller stride mot personvern hensyn.

Det forhold at det har gått fire år siden bestemmelsen ble vedtatt, kan tilsi at beløpsgrensen på 40 000 kroner oppjusteres noe for å motvirke effekten av den alminnelige prisstigningen i perioden. På den annen side er omfanget av betalinger ved bruk av elektroniske overføringer betydelig i Norge, og blir stadig mer vanlig.

Etter en helhetsvurdering foreslår departementet at grensen på 40.000 kroner forblir uendret. Departementet viser til lovforslaget § 4 annet ledd nr. 7.

Departementet foreslår for øvrig, i motsetning til utvalget, at plikten til å foreta kundekontroll for forhandlere av gjenstander forblir uendret. Det vil si at forhandlere av gjenstander skal foreta kundekontroll ved transaksjon som gjelder 100 000 kroner eller mer, jf. lovforslaget § 6 første ledd nr. 2. For forhandlere av gjenstander vil plikten til å foreta kundekontroll ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering, gjelde ved transaksjoner i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer, se punkt 4.3.5.

Transaksjoner med betalingskort

Departementet er enig med utvalget i at en utvidelse av dagens hvitvaskingslov til å også omfatte transaksjoner med betalingskort må begrunnes i at betaling med de aktuelle typer betalingskort representerer en hvitvaskingsrisiko på linje med kontantbetaling. Departementet kan ikke se at det foreligger en slik risiko knyttet til norske betalingskort. Departementet utelukker ikke at bruk av utenlandske betalingskort kan representere en risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. En eventuell utvidelse av lovens anvendelsesområde bør ikke fore-

tas uten at det er foretatt en nærmere kartlegging av bruk av utenlandske betalingskort i Norge for å vurdere risikoen nærmere. Departementet slutter seg til utvalgets forslag og foreslår ikke regler om at transaksjoner med betalingskort skal omfattes av hvitvaskingsregelverket.

Departementet foreslår, i tråd med utvalgets forslag, at forskriftshjemmelen i § 4 annet ledd nr. 8 annet punktum videreføres, men at det klargjøres at type betalingsmiddel og fastsettelse av beløpsgrense overlates til departementet. Departementet mener det er hensiktsmessig å benytte begrepet «betalingsmidler» istedenfor «betalingskort» da andre typer betalingsmidler enn betalingskort stadig blir mer vanlig, for eksempel betaling ved hjelp av mobiltelefon. Departementet viser til lovforslaget § 4 femte ledd annet punktum.

3.5.8 Postoperatører ved formidling av postsendinger

3.5.8.1 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 9 gjelder for «postoperatører ved formidling av postsendinger». Formålet med bestemmelsen er å gjennomføre FATFs spesialanbefaling VI om alternative overføringssystemer.

I Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 10.2.5 uttales det at bestemmelsen ikke er begrenset til å omfatte Posten Norge AS og andre som driver konsesjonspliktig postformidling etter lov 29. november 1996 nr. 73 om formidling av landsdekkende postsendinger § 4. Bestemmelsen omfatter også operatører som yter posttjenester uten å være konsesjonspliktige, for eksempel spedisjonsfirmaer og internasjonale postoperatører. Ved at hvitvaskingsloven gjelder ved «formidling av postsendinger», omfattes ikke bare penger som sendes i posten (for eksempel Postens «Verdibrev»), men også ved formidling av penger eller andre verdier gjennom vanlige brev eller pakker uten verdiangivelse.

Virksomhet som består i betalingsformidling med utlandet (valutavirksomhet), kan bare drives av foretak som er finansinstitusjon, jf. finansieringsvirksomhetsloven § 4a-1.

I forskrift 10. desember 2003 nr. 1470 om ikrafttredelse av hvitvaskingsloven ble § 4 første ledd nr. 9 bare delvis satt i kraft. Etter forskriften er § 4 første ledd nr. 9 satt i kraft for postoperatører ved «utføring av legitimasjonskontroll på vegne av rapporteringspliktige». Dette innebærer at bestemmelsen ikke er satt i kraft for postoperatørene ved formidling av postsendinger, herunder formidling av Postens «Verdibrev» eller formidling av penger eller andre verdier gjennom postsendinger.

3.5.8.2 Utvalgets forslag

Etter utvalgets vurdering bør bestemmelsen i § 4 første ledd nr. 9 videreføres. Det må antas at overføring av verdier gjennom postoperatører utgjør et betydelig omfang. Utvalget anser at denne virksomheten kan være utsatt for misbruk i forbindelse med hvitvasking og terrorfinansiering.

Imidlertid mener utvalget at anvendelsesområdet for § 4 første ledd nr. 9 («formidling av postsendinger») er uforholdsmessig vidt, og synes å omfatte formidling av sendinger som representerer liten hvitvaskingsrisiko. Utvalget antar at anvendelsesområdet bør begrenses til «formidling av verdisendinger», jf. utvalgets lovforslag § 4 første ledd nr. 10. Utvalget legger til grunn at en slik bestemmelse blant annet vil omfatte formidling av Postens «Verdibrev».

I medhold av den generelle forskriftshjemmelen i hvitvaskingsloven § 18 nr. 2, som utvalget foreslår videreført i lovforslaget § 4 femte ledd første punktum, jf. punkt 8.4.1, vil det kunne fastsettes nærmere regler om hvitvaskingslovgivningens anvendelse på postoperatører. I høringsuttalelse gjengitt i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 10.2.4, uttaler Samferdselsdepartementet at det ikke vil være hensiktsmessig at hvitvaskingsregelverket skal gjelde for små nasjonale postoperatører. Utvalget deler ikke denne vurderingen.

3.5.8.3 Høringsinstansenes merknader

Samferdselsdepartementet har ikke innvendinger til at lovens anvendelsesområde innskrenkes fra å gjelde «formidling av postsendinger» til kun å gjelde «formidling av verdisendinger». Samferdselsdepartementet antar at dette vil redusere byrden på den enkelte postoperatør.

Posten Norge AS har følgende merknader til utvalgets forslag:

«Dagens hvitvaskingslov gjelder etter sin ordlyd også for «postoperatører ved formidling av postsendinger». På bakgrunn av innvendinger fra Posten og Samferdselsdepartementet, er bestemmelsen kun delvis satt i kraft for postoperatørers utføring av legitimasjonskontroll på vegne av rapporteringspliktige, jf. ikrafttredelsesforskriften av 10.12.2003.

Lovutvalget foreslår at postformidling fortsatt skal være underlagt hvitvaskingsregelverket, men begrenset til kun å gjelde postoperatørers formidling av verdisendinger.

For Postens del vil forslaget i tilfelle omfatte tjenesten verdibrev, som er det eneste produktet hos Posten hvor det er adgang til å sende

penges/kontanter. Verdibrev innebærer at sendingen forsikres for det beløp avsender oppgir. Siden 2005 er forsikringsgrensen for Postens verdibrev NOK 40 000, mens det tidligere var ingen øvre forsikringsgrense. Etterspørselen etter Postens verdibrevtjeneste har de siste årene vært sterkt synkende.

I henhold til Postens konsesjon pkt 3.3 fastsatt av Samferdselsdepartementet er Posten pålagt å tilby formidling av verdibrev. Forsendelse av kontanter i verdibrev til utlandet er imidlertid valutavirksomhet som ikke er tillatt uten konsesjon etter finansieringsvirksomhetsloven. Posten er i brev av 24.09.2004 fra Kredittilsynet gitt unntak fra konsesjonsplikten etter finansieringsvirksomhetsloven.

Dersom verdibrevsendinger formidlet av postoperatører blir underlagt hvitvaskingsregelverket, vil forpliktelsene det medfører utgjøre en urimelig byrde for Postens del, og være nærmest umulig å etterkomme rent praktisk:

Det nye hvitvaskingsregelverket er teknisk komplisert og stiller rapporteringspliktige overfor betydelige utfordringer.

Verdibrevtjenesten er tilgjengelig i hele Postens ekspedisjonsnett, dvs. nærmere 1500 faste ekspedisjonssteder og ca 1750 landpostruter. Det er derfor et meget stort antall personer som må gis opplæring om hvitvaskingsregelverket, og holde denne kompetansen ved like.

Synkende etterspørsel etter verdibrevtjenesten gjør at en stor del av det aktuelle personalet sjelden eller aldri møter slike transaksjoner. Dette svekker forutsetningene for effektiv etterlevelse av forpliktelsene i hvitvaskingsregelverket i forbindelse med formidling av verdisendinger gjennom Postens nett, jf. bl.a. kap. 5 i lovutkastet.

I motsetning til andre rapporteringspliktige aktører som vanligvis svært enkelt vil kunne fastslå hvilke verdier de håndterer (penger, eiendommer, andre verdier/fysiske gjenstander), vil en postformidler aldri kunne vite hvilke verdier som håndteres i en lukket verdisending. Ikke en gang når det gjelder verdisendinger til/fra utlandet vil man kunne vite med sikkerhet hva en sending inneholder, selv om dette tilsynelatende framgår av en tolldeklarasjon. Det er rimelig å anta at en sender ikke vil opplyse om sendingens virkelige innhold i tolldeklarasjonen dersom transaksjonen har tilknytning til utbytte av en straffbar handling.

Selv om det ved innlevering av et verdibrev til postbefordring blir etablert et avtaleforhold mellom avsenderen som oppdragsgiver og Posten som oppdragstaker, kan dette etter Postens syn ikke falle inn under «etablering av kundeforhold» i hvitvaskingslovens forstand. Dette vil være mer naturlig å betrakte som en transaksjon enn som etablering av kundeforhold.

At gjennomføring av transaksjoner for en kunde ikke nødvendigvis vil medføre etablering av et kundeforhold, er også påpekt i punkt 4.3.3 i lovutvalgets utredning. Dette støttes også av utvalgets merknader til § 6 i lovutkastet, hvor det bl.a. heter: «Enkeltstående innskudd av kontanter eller betaling av giro i en bank, uten at det skal opprettes bankkonto i en bank, vil ikke innebære etablering av kundeforhold. I slike tilfeller vil imidlertid plikt til å foreta kundekontroll kunne utløses etter nr. 2 eller 3.» I praksis vil Postens eventuelle kundekontroll, jf. § 6, dermed være avgrenset til situasjoner hvor det er grunnlag for mistanke om at verdibrevet har tilknytning til utbytte av straffbar handling eller terrorfinansiering.

Mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering vil i første rekke være relatert til forhold knyttet til avsender og/eller mottaker, f.eks. kunnskap om tilhørighet til spesielt miljø, kriminell virksomhet e.l. Det er imidlertid vanskelig å se for seg hvilke undersøkelser Posten i praksis kan gjøre for å få bekreftet eller avkreftet mistanke knyttet til avsender eller mottaker av verdibrev. Det eneste realistiske vil være eventuelt å rapportere til Økokrim, jf. § 17 i lovutkastet, uten at Posten foretar nærmere undersøkelser.

Det er m.a.o. en rekke praktiske problemer og utfordringer forbundet ved å underlegge postoperatører hvitvaskingsregelverket ved formidling av verdisendinger. Det var de samme innvendingene som ble vektlagt da det ved ikrafttreddelsen av gjeldende hvitvaskingslov ble bestemt at hvitvaskingsregelverket ikke skulle tre i kraft for postoperatører ved formidling av postsendinger, jf. ikrafttreddelsesforskriften.

Vi viser i denne forbindelse til Finansdepartementets pressemelding nr. 118/2003, der det opplyses at det er behov for å vurdere hvitvaskingsreglens virkeområde for postoperatører nærmere. Vi kan ikke se at lovutvalget har gjort slike vurderinger. Etter Postens mening bør postoperatører derfor ikke underlegges hvitvaskingsregelverket ved formidling av verdisendinger.»

3.5.8.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering og mener det er hensiktsmessig at postoperatører ved formidling av verdisendinger omfattes av hvitvaskingslovens anvendelsesområde.

Posten Norge AS (heretter Posten) beskriver en del praktiske sider ved at «postoperatører ved formidling av verdisendinger» omfattes av regelverket. Det vises blant annet til at regelverket er tek-

nisk komplisert, at det er en tjeneste som tilbys i hele Postens ekspedisjonsnett og at det er synkende etterspørsel etter verdibrev og at dermed en stor del av Postens personale sjelden eller aldri håndterer slike sendinger.

Posten viser til at de i henhold til konsesjonen fra Samferdselsdepartementet er pålagt å tilby formidling av verdibrev. Av konsesjonen fremgår følgende:

«Posten skal tilby formidling av verdibrev inntil 2 kg. Posten plikter ikke å tilby formidling av verdibrev ved kontraktspostkontorer, så lenge tjenesten tilbys ved minst ett annet sted i kommunen. For sendinger til utlandet skal tjenesten tilbys i den grad Postens samarbeidspartner tilbyr slik formidling.»

Posten er ikke forpliktet til å tilby tjenesten «verdibrev» i hele sitt ekspedisjonsnett. Som posten selv påpeker vil plikten til å foreta kundekontroll etter lovforslaget § 6 sjelden oppstå for Postens vedkommende. Departementet mener ikke dette er et argument mot å la «postoperatører ved formidling av verdisendinger» omfattes av regelverket.

Etter lovforslaget § 6 første ledd nr. 1 er det en plikt til å utføre kundekontroll ved etablering av «kundeforhold». Tolkningen av begrepet «kundeforhold» må baseres på en konkret vurdering hvor blant annet forholdets varighet, art og formål vil være momenter av betydning. I normale tilfeller vil Postens formidling av verdibrev ikke innebære etablering av kundeforhold. Posten har ut fra dette plikt til å foreta kundekontroll dersom en postoperatør, på bakgrunn av den begrensede informasjon vedkommende har om innholdet i en verdisending og om avsender/mottaker, har en «mistanke om at transaksjonen har tilknytning til utbytte av straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c». I slike tilfeller bør det foreligge rutiner for å håndtere situasjonen slik forslaget til ny hvitvaskingslov beskriver. Posten har videre plikt til å foreta kundekontroll dersom en postformidler får kjennskap til at et verdibrev faktisk inneholder 100 000 kroner eller mer. I slike tilfeller bør det også foreligge rutiner for å håndtere situasjonen slik forslaget til ny hvitvaskingslov beskriver. En postformidler vil i følge Posten aldri vite hvilke verdier som håndteres og verdien av innholdet er begrenset oppad til 40 000 kroner. Departementet er enig i at postformidlere sjelden eller aldri kan vite om et verdibrev inneholder mer enn 40 000 kroner, men dersom en postformidler faktisk får kjennskap til at et verdibrev inneholder 100 000 kroner skal det foretas kundekontroll.

Etter en helhetsvurdering slutter departemen-

tet seg til utvalgets vurdering. Departementet viser til lovforslaget § 4 første ledd nr. 9.

3.5.9 Spillvirksomhet, inkassoforetak og regulerte markeder

3.5.9.1 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 4 femte ledd kan Kongen i forskrift fastsette regler som gir loven anvendelse for spillvirksomhet, inkassoforetak og regulerte markeder. Hjemmelen er hittil ikke benyttet.

3.5.9.2 Utvalgets forslag

Utvalget har ikke foretatt en nærmere vurdering av hvorvidt inkassoforetak og regulerte markeder bør omfattes av hvitvaskingsregelverket, men foreslår å videreføre adgangen i hvitvaskingsloven § 4 femte ledd for Kongen til i forskrift å fastsette regler som gir loven anvendelse for inkassoforetak og regulerte markeder, jf. utvalgets lovforslag § 4 sjette ledd.

Det eksisterer en rekke forskjellige typer organisert pengespillvirksomhet i Norge og på internett. Mest kjent er pengespill i forbindelse med hestesport og idrett samt alminnelig tipping (Lotto, Vikinglotto mv.). Det finnes også en rekke ulike typer spill på internett.

I tilknytning til spillvirksomhet er et særlig problem bruk av «vinnerbonger» fra uregistrerte spillere til hvitvaskingsformål. Ved å handle vinnerbonger, kan den som har mottatt utbytte av en straffbar handling legge frem lovlig «bevis» for de midler vedkommende er blitt tilført. Utvalget viser i denne forbindelse til eksempler på slik bruk av vinnerbonger i rettspraksis. Et eksempel er Rt. 1998 side 1022, hvor tiltalte ble dømt for uaktsomt heleri i tilknytning til hvitvasking på grunn av at han formidlet en bevitnelse for utbetalt gevinst i Norsk Rikstoto på kr. 440 000. Vedkommende som kjøpte gevinstbevitnelsen hadde tilegnet seg kr. 2 500 000 ved grovt ran av et postkontor. Et annet eksempel er LG-2005-32446, der det ble lagt til grunn at tiltalte «hvitvasket» utbytte fra narkotikaforbrytelser på drøyt kr. 800 000 ved å benytte gevinstutbetalinger fra Norsk Rikstoto AS v/Bergen travpark. Retten la til grunn at tiltalte stilte penger til disposisjon for oppgjør av vinnebongene til dem som i realiteten hadde foretatt spillene.

Utvalget har merket seg at Enheten for finansiell etterretning (EFE) ved Økokrim har avdekket en nasjonal trend knyttet til uregistrerte spill. I enhetens årsrapport for 2006 punkt 6, side 23, uttales det:

«Vi ser blant annet at personer benytter seg av uregistrerte spill fra Norsk tipping, med beskje-

den innsats og gjentatte spill på lav odds. Tilbudet av ulike pengespill på internett har økt betydelig de siste årene. Kontrollen med disse spillene er meget vanskelig, og slik forholdene er i dag, har man ingen oversikt over omfanget av eller identiteten på den som i realiteten spiller.»

Utvalget mener det bør iverksettes tiltak for å redusere hvitvaskingsrisikoen knyttet til spillvirksomhet, spesielt når det gjelder bruk av vinnerbonger til hvitvaskingsformål. Et aktuelt tiltak er å forby «uregistrert» spill. Registreringsplikt vil medføre at vinnerbongene knyttes til en bestemt person og at gevinstene kan spores tilbake til reell spiller. Vinnerbongene vil således ikke være brukbare til hvitvaskingsformål. Registreringsplikt i spillvirksomhet kan for eksempel innføres ved at spillvirksomhet blir underlagt hvitvaskingsreglene, noe som vil medføre at det må utføres kundekontroll av spillerne. Alternativ kan tiltak innføres via gjeldende regulering av spillvirksomhet.

På bakgrunn av den tiden utvalget har hatt til rådighet, har utvalget ikke foretatt en nærmere utredning av hvilke tiltak som er best egnet for de ulike typene spill. Utvalget anbefaler imidlertid at dette utredes nærmere.

Utvalget foreslår å videreføre hjemmelen i hvitvaskingsloven § 4 femte ledd for Kongen til å bestemme at loven skal gjelde for spillvirksomhet, jf. lovforslaget § 4 sjette ledd.

3.5.9.3 Høringsinstansenes merknader

Norsk Tipping har følgende høringsmerknad til den delen av lovforslaget som gjelder pengespillvirksomhet:

«Norsk Tippings styre har besluttet at selskapet vil fjerne muligheten for uregistrert spill for alle våre spill med unntak av Flax (skrapelodd). Krav om kun registrert spill vil medføre endringer i spillreglene og må følgelig godkjennes av Kultur- og kirkedepartementet. [...]

Innføring av obligatorisk registrert spill medfører at Norsk Tippings virksomhet ikke vil kunne være et egnet instrument for hvitvasking. Norsk Tipping støtter utvalgets alternative forslag om å innføre krav om obligatorisk registrert spill i spillreguleringen for å hindre at pengespill benyttes til hvitvasking.

Norsk Tipping støtter lovutvalgets forslag om en videre utredning i forhold til pengespill og hvitvasking. Det er nødvendig å trekke opp grenser i forhold til ulike typer spill og lotterier for å få til et regelverk hvor det gis størst mulig grad av måloppnåelse. I en videre utredning er det viktig at aktørene på spillmarkedet bidrar slik at lovgivningen i størst mulig grad hindrer

hvitvasking samtidig som de tiltakene som innføres er mest mulig målrettet og hensiktsmessige.»

Oslo Børs stiller spørsmål ved om det er hensiktsmessig å videreføre hjemmelen om at loven kan gis anvendelse på regulert marked. *Oslo Børs* uttaler i den forbindelse følgende:

«Utvalget uttaler i NOU 2007: 10 pkt. 3.10 at de ikke har foretatt en nærmere vurdering av hvorvidt regulerte markeder bør omfattes av hvitvaskingsregelverket. Utvalget foreslår likevel å videreføre forskriftshjemmelen, jf. lovforslaget § 4 sjette ledd. Så vidt børsen er kjent med er det heller ikke foretatt en nærmere vurdering i forbindelse med gjennomføringen av MiFID.

Oslo Børs reiser spørsmål om det er hensiktsmessig å videreføre hjemmelen i det nye regelverket.

Etter det *Oslo Børs* er kjent med, foreligger det ingen internasjonale forpliktelser som pålegger Norge å inkludere regulerte markeder i norske hvitvaskingsbestemmelser, og så vidt børsen er kjent med, er dette heller ikke vanlig i andre land.

Oslo Børs bemerker at handel i verdipapirer notert på *Oslo Børs* bare kan skje via autoriserte meglerhus (norsk eller utenlandsk) som er opptatt som børsmedlem på *Oslo Børs*, se vilkår for å bli børsmedlem, jf. <http://www.oslobors.no/ob/medlemskap>, og liste over børsmedlemmer, jf. <http://www.oslobors.no/ob/meglerfirmaer>. Børsmedlemmene handler på børsen på vegne av sine kunder, og oppgjør og avregning skjer gjennom børsmedlemmene/VPS. Børsen kommer derfor ikke direkte i kontakt med investorene, og har ikke en rolle i tilknytning til finansieringen av handelen.

Det kan imidlertid ikke utelukkes at noe av handelen på børsen finansieres gjennom utbytte fra straffbare handlinger, og at markedsplassen i en viss utstrekning kan benyttes som ledd i å skjule opprinnelsen til ulovlig utbytte. Det synes likevel som om andre institusjoner er nærmere til å forebygge og avdekke hvitvaskingshandlingene enn børsen. På denne bakgrunn antas det at børsen gjennom hvitvaskingsreglene i begrenset grad vil kunne bidra til å oppfylle hvitvaskingsreglenes formål.»

3.5.9.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre adgangen i hvitvaskingsloven § 4 femte ledd til i forskrift å fastsette regler som gir loven anvendelse på inkassoforetak og spillvirksomhet. Det foreslås at denne adgangen legges til departementet.

Når det gjelder spillvirksomhet anbefaler utvalget en nærmere utredning. Et krav om at spillvirksomhet blir underlagt hvitvaskingsregelverket vil medføre registreringsplikt og kan være et aktuelt tiltak for å redusere hvitvaskingsrisikoen knyttet til spillvirksomhet. Andre tiltak innenfor gjeldende regulering av spillvirksomhet kan være mer effektive enn hvitvaskingsregelverket. Vurderingen av om spillvirksomhet bør underlegges hvitvaskingsloven må følgelig ses i sammenheng med andre mulige tiltak. Et aktuelt tiltak innenfor gjeldende regulering kan være å innføre krav om registreringsplikt. Slike tiltak vil medføre endringer i reglene for pengespill og må følgelig godkjennes av Kultur- og kirke departementet. Kultur- og kirke departementet har opplyst at registreringsplikt for spillere som deltar i pengespill som tilbys av Norsk Tipping, vil bli vurdert av departementet.

Departementet slutter seg til Oslo Børs' vurdering av at børsen ikke er særlig egnet til å avdekke mistanke om at transaksjoner med noterte verdipapirer har tilknytning til utbytte av en straffbar handling. Departementet går på denne bakgrunn inn for at adgangen til å fastsette regler om lovens anvendelse for regulerte markeder ikke videreføres.

Det vises til lovforslaget § 4 sjette ledd.

3.5.10 Offentlige forvaltningsorganer

3.5.10.1 Utvalgets vurdering

Utvalget har under punkt 3.11 i utredningen vist til at enkelte forvaltningsorganer mottar store kontantbeløp, for eksempel ved innbetalinger i forbindelse med tvangsinndrivelse. Utvalget har stilt spørsmål ved om det bør vurderes om offentlige forvaltningsorganer skal pålegges rapporteringsplikt til Økokrim tilsvarende det som gjelder rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Verken tredje hvitvaskingsdirektiv eller FATF-anbefalingene er gitt anvendelse på offentlige forvaltningsorganer. Etter utvalgets oppfatning vil innføring av rapporteringsplikt for offentlige forvaltningsorganer reise «spørsmål av en annen art enn de utvalget primært har fått i oppdrag å vurdere, og krever nærmere utredning». På bakgrunn av den begrensede tiden utvalget har hatt til rådighet, er ikke spørsmålet utredet nærmere.

3.5.10.2 Høringsinstansenes merknader

I høringen har henholdsvis *Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen* og *Skattedirektoratet* uttalt at det bør vurderes om ikke enkelte

offentlige etater, for eksempel kemner, skattefogd og tollvesenet, bør underlegges en tilsvarende rapporteringsplikt til Økokrim som det som gjelder for rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven.

3.5.10.3 Departementets vurdering

Konsekvensene av at forvaltningsorganer skal omfattes av rapporteringsplikten, har ikke vært utredet av utvalget. Det er her nødvendig å se hen til andre vurderinger som er gjort eller pågår om muligheter eller krav om utveksling av informasjon mellom etater og politiet som skal bidra til å forhindre kriminalitet. Myndighetsorganers rapportering reiser også særskilte personvernspørsmål hvis den informasjon som gir grunnlag for mistanke er innhentet i medhold av lov. Departementet anser at dette tilsier at spørsmål om utveksling av informasjon om kriminelle forhold mellom etater og politi som utgangspunkt bør håndteres på annet grunnlag enn hvitvaskingslovene. Departementet foreslår ikke krav om at offentlige etater skal være omfattet av hvitvaskingsloven i proposisjonen her.

3.5.11 Pensjonskasser

3.5.11.1 EØS-rett

Tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 2 inneholder ikke bestemmelser som pålegger medlemsstatene at pensjonskasser skal være omfattet av hvitvaskingsregelverket. Forpliktelsene etter tredje hvitvaskingsdirektiv er minstekrav. Direktivet artikkel 5 gir medlemsstatene adgang til å vedta eller opprettholde strengere bestemmelser enn det som følger av direktivet for å hindre hvitvasking og terrorfinansiering. Artikkel 4 nr. 1 pålegger medlemsstatene å påse at bestemmelsene i direktivet utvides til helt eller delvis å omfatte andre yrkesgrupper og kategorier av foretak enn de som omfattes av artikkel 2 nr. 1, dersom slike yrkesgrupper og foretak utøver virksomhet som særlig kan tenkes å bli brukt til hvitvasking og terrorfinansiering.

3.5.11.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 8 fastslår at loven gjelder for pensjonskasser.

3.5.11.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å videreføre virkeområde for gjeldende hvitvaskingslov hva gjelder pensjonskasser, jf. utvalgets lovforslag § 4 første ledd nr.8.

3.5.11.4 Høringsinstansenes merknader

Pensjonskasseforeningene (felles uttalelse fra Norske Pensjonskassers Forening og De selvstendige kommunale pensjonskasser) uttaler følgende i sin høringsuttalelse:

«Anvendelsesområdet for foreslåtte lov inkluderer også pensjonskassene. Dette fremgår av bestemmelsen i § 4 første ledd nr. 8. Som pliktsubjekt vil pensjonskassen ha en rapporteringsplikt etter §§ 4 jf. 2.

Pensjonskasser er mindre egnede som pliktsubjekter etter foreslåtte lov med henvisning til intensjonen om realisering av lovens formål. Disse juridiske subjektene er innrettet slik at hvitvasking eller terrorfinansiering ikke vil være aktuelle problemstillinger. En er dog klar over at gjeldende hvitvaskingslov fra 2003 også inkluderer pensjonskasser i dens virkeområde. Dette forholdet kan likevel ikke tillegges avgjørende vekt.

Pensjonskassene skal på vegne av et foretak oppfylle en forpliktelse til å yte pensjon til medlemmene. Sistnevntes rett til pensjon er igjen regulert i lovgivningen og ved avtaler mellom arbeidsgiver og pensjonskassen. Aktiviteten i kassen er underlagt Kredittilsynets tilsyn og ekstern revisjon. Overføringen av midler til kassen er igjen basert på lovgivningen og tekniske beregninger fra aktuar. Dette forholdet, i kombinasjon med at Kredittilsynet fører tilsyn, underbygger ytterligere pensjonskassens uegnethet i forhold til hvitvasking og terrorfinansiering.

Om fokuset rettes mot pensjonskassenes medlemmer, herunder pensjonister, så er store deler av landets befolkning omfattet. Dette er problematisk i flere henseender. Medlemmene har marginale muligheter til selv å påvirke pensjonsforholdene og foretakets innbetalinger, i form av premie, til pensjonskassen.»

Pensjonskasseforeningene viser også til at pensjonskasser ikke er omfattet av hvitvaskingsloven i Danmark eller Sverige, og at det heller ikke er en plikt til dette etter direktivet.

3.5.11.5 Departementets vurdering

Departementet har på bakgrunn av høringsinnspillet fra Pensjonskasseforeningene vurdert hvorvidt pensjonskassene bør omfattes av hvitvaskingslovens anvendelsesområde. Det er, som Pensjonskasseforeningene påpeker, begrenset risiko for hvitvasking gjennom pensjonskassene. Muligheten for at pensjonskasser oppdager og melder mistanke

om at bidrag til pensjonskassen stammer fra utbytte av straffbar handling er liten. De pliktene som følger av hvitvaskingsloven vil medføre kostnader for de rapporteringspliktige, og for pensjonskassene står disse kostnadene ikke i forhold til risikoen for hvitvasking av penger og muligheten for å avdekke straffbare forhold. Etter direktivet er Norge ikke forpliktet til å ha hvitvaskingsregelverk som omfatter pensjonskassene. Departementet foreslår ut fra dette å unnta pensjonskassene fra hvitvaskingslovens anvendelsesområde. Det vises til lovforslaget § 4 første ledd.

Hensynet til tilliten til pensjonskassene kan likevel vise seg å medføre et behov for at pensjonskasser skal omfattes av hvitvaskingsloven. Departementet foreslår på denne bakgrunn å utvide forskriftshjemmelen i § 4 sjette ledd slik at departementet i forskrift kan gi loven anvendelse for pensjonskasser. Det vises til lovforslaget § 4 sjette ledd.

3.5.12 Unntaksadgang

3.5.12.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 2 nr. 2 har medlemsstatene adgang til å unnta juridiske og fysiske personer som utøver finansiell aktivitet på en sporadisk eller svært begrenset basis og hvor det er liten risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Bestemmelsen er presisert i kommisjonsdirektivet artikkel 4, som gir meget snevre grenser for hvilke personer som kan unntas. Det stilles blant annet vilkår om at den finansielle aktiviteten er begrenset i absolutte termer og på transaksjonsbasis, ikke er hovedaktiviteten, har direkte sammenheng med hovedaktiviteten og kun tilbys hovedaktivitetens kunder. Herunder oppstilles en maksimumsterskel på EUR 1 000 per kunde og transaksjon og et krav om at omsetningen fra den finansielle aktiviteten ikke overstiger 5 % av personens samlede omsetning.

3.5.12.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven inneholder ingen regel som tilsvarende tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 2 nr. 2.

3.5.12.3 Utvalgets forslag

På bakgrunn av de snevre rammer som gis for unntaksadgangen anser utvalget det ikke sannsynlig at adgangen vil benyttes i norsk rett, og ser derfor ikke behov for å gi departementet særskilt hjemmel til å treffe vedtak om unntak. Det vises i denne sam-

menheng til utvalgets standpunkt i utredningen punkt 3.3.3, om at finansiering som bare forekommer som enkeltstående tilfeller ikke vil medføre at et foretak omfattes av hvitvaskingsreglene. Etter utvalgets oppfatning vil det tilsvarende gjelde ved investeringstjenester som bare ytes ved enkelte anledninger og som er ledd i en yrkesvirksomhet. Dersom det på et senere tidspunkt skulle vise seg at unntak likevel er hensiktsmessig for enkelte grupper, vil det kunne gis i forskrift i medhold av den generelle forskriftshjemmelen i hvitvaskingsloven § 18 nr. 2, som utvalget foreslår videreført i lovforslaget § 4 femte ledd første punktum, jf. punkt 8.4.

3.5.12.4 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser hadde særskilte merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

3.5.12.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering, og går ikke inn for et særskilt unntak for sporadisk virksomhet slik direktivet åpner for.

4 Kundekontroll og løpende oppfølging

4.1 Innledning

Tredje hvitvaskingsdirektiv kapittel 2 inneholder regler om kontrolltiltak som skal utføres overfor kunder («customer due diligence»). Sammenlignet med første og annet hvitvaskingsdirektiv, er kravene til tiltak utvidet og presisert. Direktivets regler bygger på FATFs 40 anbefalinger, som ble revidert i 2003. Med noen unntak tilsvarer reglene om kontrolltiltak i direktivet de krav som stilles i FATF-anbefalingene.

Direktivets regler bygger på det såkalte «kjenn-din-kunde»-prinsippet, som internasjonalt anses for å være et av de viktigste virkemidler for å hindre at det finansielle system misbrukes til hvitvasking eller terrorfinansiering. Det er av vesentlig betydning at de aktuelle institusjoner og personer kjenner sine kunder for å kunne oppdage transaksjoner som kan innebære hvitvasking eller terrorfinansiering. Et sentralt utslag av «kjenn-din-kunde»-prinsippet er direktivets krav om at institusjoner og personer skal identifisere kunder, og bekrefte kundenes identitet.

Krav om identitetskontroll av kunder ble innført ved første hvitvaskingsdirektiv. Etter dette direktivet skulle nærmere angitte institusjoner og personer foreta identifikasjon av kunder ved etablering av kundeforhold, ved transaksjoner over et visst beløp og ved mistanke om hvitvasking av penger. Kravene ble videreført og noe utvidet ved annet hvitvaskingsdirektiv. Tredje hvitvaskingsdirektiv viderefører og presiserer kravene til kundeidentifikasjon ytterligere.

Tredje hvitvaskingsdirektiv medfører imidlertid krav om flere tiltak enn kontroll av kundens identitet. Et av disse er kravet om identitetskontroll av såkalt «beneficial owner», som i det følgende betegnes som «reelle rettighetshavere», jf. punkt 4.4.3.5, 4.4.4.5 og 4.4.5.5. Reelle rettighetshavere vil si fysiske personer som eier eller kontrollerer kunden eller som transaksjonen gjennomføres på vegne av. Direktivet har som utgangspunkt at slike fysiske personer vil ha den bakenforliggende økonomiske interesse i kundeforholdet eller transaksjonen, og kravet om identitetskontroll av reelle rettighetsha-

vere er således en videreføring av «kjenn-din-kunde»-prinsippet.

En viktig nyhet i tredje hvitvaskingsdirektiv er plikten til å foreta løpende oppfølging («ongoing monitoring») av etablerte kundeforhold. Dette kontrolltiltaket er i direktivet fremstilt som en del av «customer due diligence», men skiller seg fra de øvrige tiltak i en slik grad at departementet, som utvalget, velger å behandle det separat. Det foretas således et skille mellom kundekontroll, jf. punkt 4.3 til 4.9, og løpende oppfølging, jf. punkt 4.10.

En annen viktig nyhet i tredje hvitvaskingsdirektiv er at det uttrykkelig fastslås at kundekontroll og løpende oppfølging kan utføres med utgangspunkt i en risikobasert vurdering. Institusjoner og personer som omfattes av direktivet skal utføre kontrolltiltak som står i forhold til risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Direktivet bygger på en forutsetning om at risikoen for hvitvasking er forskjellig, avhengig av blant annet kundetype og virksomhetsområde, og at risikoen vil kunne endre seg over tid. Ressurser bør følgelig benyttes der behovet for tiltak er størst. Prinsippet om risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging viser seg også ved at direktivet sonderer mellom tre ulike nivåer; *alminnelig* kundekontroll og løpende oppfølging («customer due diligence»), tilfeller hvor det er krav om *forsterkede* kontrolltiltak («enhanced customer due diligence») og tilfeller hvor det anses tilstrekkelig med *forenklede* kontrolltiltak («simplified customer due diligence»). Sistnevnte nivå medfører i realiteten unntak fra plikten til å foreta kundekontroll. Direktivet angir enkelte situasjoner hvor det skal anvendes skjerpede kontrolltiltak, men fastslår for øvrig et generelt krav om skjerpede tiltak i situasjoner som kan representere høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Derimot er de situasjoner hvor det kan anvendes forenklede kontrolltiltak uttømmende angitt i direktivet.

Tredje hvitvaskingsdirektiv åpner for øvrig for at bekreftelse av kundens og reelle rettighetshaveres identitet kan utsettes til etter etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon. Videre åpnes det for at institusjoner og personer som omfattes av direktivet kan legge til grunn kundekontroll som er gjennomført av tredjeparter, og utkontraktere gjennomføring av kundekontroll.

I høringen har Næringslivets Hovedorganisasjon uttalt at begrepet «customer due diligence» bedre oversettes med «kundegodkjennelse», «kundegjennomgang» eller «kundekjennskap». Videre anser Næringslivets Hovedorganisasjon at ordningen ved bruk av et annet begrep enn «kunde kontroll» gir «et mindre mistenkelig preg både fra den rapporteringspliktiges side og fra den som er objekt for kontrollen». Departementet anser at «kunde kontroll» språklig sett er et mer hensiktsmessig norsk begrep. Videre er departementet ikke enig i at begrepet «kunde kontroll» er egnet til å gi ordningen et mistenkelig preg. Til sammenligning viser departementet til gjeldende bestemmelser i hvitvaskingsloven om «identitetskontroll» av kunden. Departementet foreslår på denne bakgrunn at begrepet «customer due diligence» oversettes med «kunde kontroll» i ny hvitvaskingslov.

4.2 Risikobasert kunde kontroll og løpende oppfølging

4.2.1 EØS-rett

Etter direktivet artikkel 8 nr. 2 første punktum kan institusjoner og personer som omfattes av direktivet avgjøre omfanget av tiltak som skal utføres under «customer due diligence» på grunnlag av en risikovurdering («on a risk-sensitive basis»). Vurderingen knytter seg til risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering, og beror på type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon. Bestemmelsen tilsvarende FATF-anbefaling 5 fjerde ledd siste punktum, og er ny i forhold til de tidligere hvitvaskingsdirektiver. Det skal etter artikkel 8 nr. 2 annet punktum kunne påvises overfor tilsynsmyndighetene at omfanget av tiltakene er passende ut fra risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering.

4.2.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 5 første til tredje ledd lyder:

«§ 5. Identitetskontroll

Rapporteringspliktige skal ved etablering av kundeforhold kreve gyldig legitimasjon av kunden. Plikten gjelder også for den rapporteringspliktiges ansatte. Som gyldig legitimasjon regnes alltid fysisk legitimasjon.

Ved transaksjoner som gjelder 100 000 norske kroner eller mer, for kunder som den rapporteringspliktige ikke på forhånd har et etablert kundeforhold til, skal det kreves legitimasjon som nevnt i første ledd. Beløpsgrensen beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner som ser ut til å kunne

ha sammenheng med hverandre. Dersom beløpet ikke er kjent når transaksjonen gjennomføres, skal identitetskontrollen utføres så snart den rapporteringspliktige blir kjent med beløpet og at det overstiger beløpsgrensen.

Den rapporteringspliktige skal i alle tilfeller kreve legitimasjon som nevnt i første ledd, dersom den har mistanke om at transaksjonen har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven § 147 a eller § 147 b.»

Identitetskontroll etter hvitvaskingsloven § 5 forutsettes å være den samme for alle kunder, og det legges ikke til rette for relativisering ut fra de konkrete omstendigheter.

4.2.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at det i hvitvaskingslovens kapittel om kunde kontroll og løpende oppfølging inntas en innledende bestemmelse som fremhever prinsippet om risikobasert kunde kontroll, jf. utvalgets lovfor-slag § 5 første ledd. Etter forslaget skal den rapporteringspliktige selv avgjøre omfanget av de tiltak som skal gjennomføres ved kunde kontroll og løpende oppfølging, på grunnlag av en vurdering av risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b.

Hovedmomenter ved risikovurderingen vil være type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon. Videre foreslår utvalget at den rapporteringspliktige skal kunne dokumentere at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko, jf. utvalgets lovfor-slag § 5 annet ledd.

4.2.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening og Buypass stiller seg positiv til ordning med risikobasert kunde kontroll. Advokatforeningen uttaler:

«Løsningen med risikobasert kunde kontroll bidrar til en fleksibel løsning for de rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, da kunde kontrollen kan tilpasses etter forholdene og kjennskap til kunden, selv om kontroll og bekreftelse av kundens identitet i hovedsak må gjennomføres uavhengig av dette. Et proporsjonalitetsprinsipp er etter Advokatforeningens mening et godt utgangspunkt for kunde kontroll når dette først pålegges. Advokatforeningen ønsker likevel å påpeke at når de rapporteringspliktige først blir tillagt anledningen til selv å tilpasse kunde kontrollen, så må det være en høy terskel for å konstatere brudd på denne bestemmelsen.»

Advokatforeningen mener at utvalgets forslag om at rapporteringspliktige skal kunne dokumentere at omfanget av aktuelle tiltak er tilpasset den aktuelle risiko, levner for mye tvil om hva som bør registreres. Advokatforeningen foreslår at det i § 5 inntas en henvisning til bestemmelsen som angir hva som er det sentrale vurderingsmoment ved den løpende oppfølgingen.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen knytter kommentarer til mulighetene for utveksling av kundeopplysninger mellom selskaper i samme finanskonsern. Foreningene foreslår at det inntas en bestemmelse i ny hvitvaskingslov som gir rapporteringspliktige i finanskonsern adgang til å utveksle kundeopplysninger uten samtykke etter personopplysningsloven og uten hinder av taushetsplikt dersom dette anses nødvendig som ledd i den risikobaserte kundekontrollen. I denne sammenheng uttaler foreningene:

«De enkelte finansinstitusjoner og verdipapirforetak mv. som inngår i konsern pålegges nå hver for seg en offentligrettslig plikt til å innehente relevant informasjon for å kunne dele kundemassen inn i risikoklasser etter antatt risiko for hvitvasking. Det nedlegges i den forbindelse betydelige ressurser fra finansinstitusjonenes side for å tilfredsstille de nye lovpålagte kravene til gradert kundekontroll. Formålet er å fastslå risikoen for hvitvasking best mulig slik at ressurser og nærmere undersøkelser kan settes inn der risikoen er størst. Det er nærliggende for et finanskonsern å innehente opplysninger fra egne konsernselskaper i tillegg til eksternt informasjon. Dette innebærer at informasjon fra ulike deler av konsernet må deles med andre enheter, hvilket også resulterer i at hver kunde får en enhetlig risikovurdering for konsernet som helhet. Arbeidet med risikoklassifisering vil være til dels fänyttet dersom en kunde ikke blir riktig risikovurdert i en del av konsernet fordi andre deler av konsernet er avskåret fra muligheten til å videreformidle opplysninger som er relevante for risikoklassifiseringen. For at resultatene av det arbeidet som gjøres med risiko-klassifisering skal stå i forhold til den innsatsen som nedlegges må relevante funn som avdekkes som et resultat av kundekontrollen i en del av konsernet kunne videreformidles til de øvrige enheter.

Som følge av taushetspliktreglene i finanslovgivningen kan det være problematisk for flere typer finansinstitusjoner som inngår i konsern å utlevere kundeopplysninger seg i mellom for å sikre ensartet risikoklassifisering av en og samme kunde som benytter seg av tjenester fra ulike deler av konsernet. Det kan synes som begrensningene i adgangen til utveksling

av kundeopplysninger i finanskonsern her står i veien for de enkelte konsernenheters plikt til å innhente nødvendig informasjon for å utføre risikoklassifisering. Det er vår vurdering at andre deler av lovgivningen i større grad må legge til rette for at konsernet kan plassere kunden i riktig risikoklasse. Dette innebærer at de enkelte konsernselskaper må få anledning til å utveksle opplysninger av betydning for risikoklassifiseringen uavhengig av gjeldende taushetspliktbestemmelser. Det fremgår av Kredittilsynets rundskriv nr. 11/2000 at kundenøytrale opplysninger og generelle angivelser av kundeforholdets art kan utveksles mellom konsernselskap. Dette vil ikke være tilstrekkelig til å sikre en enhetlig risikoklassifisering. Det samme gjelder unntaket fra taushetsplikt som fremkommer i utkastet § 19 annet ledd, i det forutsetningen her bl.a. synes å være at utvekslingen må skje i forbindelse med undersøkelse av en mistenkelig transaksjon.

Det kan eksempelvis dreie seg om en kunde som eiendomsavdelingen er kjent med at investerer i et skatteparadis, og som samtidig innbetaler høye forsikringspremier som grunnlag for store utbetalinger senere i et av konsernets forsikringsselskaper. En slik person eller selskap vil i følge forslaget til ny gradert risikovurdering kunne bli vurdert som en høyrisiko kunde i eiendomsavdelingen, men ikke nødvendigvis i forsikringsselskapet. For å oppfylle lovens intensjoner om risikobasert kundekontroll er det her nødvendig at også forsikringsselskapet skal kunne gjøre seg kjent med de opplysninger av betydning for risikoklassifiseringen som eiendomsavdelingen er i besittelse av.

Hvitvasking skjer så vel ved flytting av midler mellom selskap i konsern, som mellom ulike finansinstitusjoner. Finansnæringen har flere eksempler på at kunder forsøker seg på primærforbrytelser rettet mot finansinstitusjonen selv, eksempelvis forsikringssvindler. Det viser seg at slike kunder har lav terskel for å foreta svindelforsøk også mot trygdemyndigheter (NAV) og mot selskaper i samme konsern som forsikringsselskapet, for eksempel kortsvindler mot banken. Som kjent har Arbeids- og inkluderingsdepartementet i sommer sendt ut på høring forslag om endring av folketrygdloven § 21-4b, om å åpne for gjensidig utveksling av informasjon mellom NAV og forsikringsselskapene ved konkret mistanke om trygdemisbruk eller forsikringssvindler. I tråd med dette bør det åpnes for utveksling av opplysninger mellom selskaper i samme konsern med hensyn til den lovpålagte risikoklassifiseringen av kunder [...] Den øvrige lovgivningen bør ikke være til hinder for at enhver enhet i konsernet skal kunne settes i stand til å foreta de undersøkelser risikoprofilen tilsier».

Finansieringsselskapenes Forening slutter seg til forslaget fra Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen.

Næringslivets Hovedorganisasjon viser til at «demonstrate» i direktivet artikkel 8 nr. 2 er oversatt til «dokumentere» i utvalgets forslag til § 5 annet ledd. NHO mener «dokumentere» kan indikere at det må foreligge dokumenter som viser at utførte tiltak er gjennomført, noe som går lenger enn kravet i direktivet. NHO anser at «vise» eller «sannsynliggjøre» vil være tilstrekkelig for formålet.

4.2.5 Departementets vurdering

Prinsippet om risikobasert kundekontroll står sentralt i regelverket i tredje hvitvaskingsdirektiv. En korrekt gjennomføring av EØS-regler tilsvarende direktivet tilsier dermed at dette prinsippet må tas i betraktning ved utforming av regelverket om kundekontroll i ny hvitvaskingslov.

Et krav om at de rapporteringspliktige skal utføre kundekontroll som står i forhold til risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering, legger til rette for at rapporteringspliktige benytter ressursene der behovet for tiltak er størst. Videre vil kundekontroll basert på den rapporteringspliktige kjennskap til kunden tilsa at bekjempelsen av hvitvasking og terrorfinansiering blir mer effektiv enn om kontrolltiltakene utføres uten en slik differensiering av tiltakene.

Samtidig er departementet innforstått med at den risikobaserte tilnærmingen vil medføre at rapporteringspliktige pålegges et betydelig ansvar. Fra myndighetenes side vil det derfor være viktig å ha en dialog med relevante bransjeorganisasjoner mv. i forbindelse med utforming av retningslinjer/rundskriv om det nærmere innholdet i og omfanget av risikobaserte kundekontrolltiltak.

Departementet understreker at en risikobasert tilnærming ikke innebærer at rapporteringspliktige kan unnlate å utføre kundekontrolltiltak. Det sentrale med tilnærmingen er at *omfanget* på tiltakene kan tilpasses den konkrete risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Videre vil prinsippet om risikobasert kundekontroll innebære varierende grad av fleksibilitet avhengig av hvilken type kundekontrolltiltak det dreier seg om. For eksempel vil kravet om bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon (se punkt 4.4.5.2) gi mindre handlingsrom for den rapporteringspliktige enn kravene om løpende oppfølging (lovforslaget § 14) og innhenting av opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art (lovforslaget § 7 første ledd nr. 4).

Utvalget har foreslått at den risikobaserte til-

nærmingen også skal omfatte registrering av opplysninger, jf. utvalgets lovforslag § 8 og § 7 nr. 1. Etter tredje hvitvaskingsdirektiv er registrering av opplysninger ikke uttrykkelig regulert som et kundekontrolltiltak. Som omtalt i punkt 4.4.5.1, slutter departementet seg til utvalgets forslag om at registrering av opplysninger kategoriseres som et kundekontrolltiltak. Departementet er samtidig av den oppfatning at enkelte av kundekontrolltiltakene i hvitvaskingsloven, for eksempel reglene om registrering av opplysninger, vil gi mindre rom for risikobaserte tiltak enn andre kundekontrolltiltak.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at bestemmelsen om risikobasert tilnærming (lovforslaget § 5 første ledd annet punktum) angir momentene «type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon». I utvalgets forslag fremgår det at dette kun er en eksemplifisering og ikke en uttømmende liste over momenter («blant annet...»). Direktivet artikkel 8 nr. 2 inneholder ikke en tilsvarende formulering. Departementet foreslår at bestemmelsen utformes i samsvar med direktivet.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at den rapporteringspliktige skal kunne dokumentere at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko. Forslaget vil gjennomføre bestemmelsen i direktivet artikkel 8 nr. 2 siste punktum.

Departementet er enig med Næringslivets Hovedorganisasjon i at det av direktivet ikke kan utledes et krav om at det må foreligge dokumenter som viser hvilke tiltak er gjennomført. Selv om bruk av dokumenter i denne sammenheng kan være praktisk, anser departementet at det kan tenkes andre måter å påvise at omfanget av tiltak er tilpasset risikoen. Departementet mener imidlertid at begrepet «sannsynliggjøre», som NHO foreslår, ikke vil være i samsvar med begrepet «demonstrate», som benyttes i direktivet. Departementet foreslår at rapporteringspliktige etter § 5 annet ledd skal «påvise» at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko. Som utvalget påpeker, må dette kravet ses i sammenheng med plikten til å utarbeide kontroll- og kommunikasjonsrutiner etter forslaget § 23, jf. omtale i punkt 7.1. Det må blant annet forventes at rapporteringspliktige utarbeider rutiner for hvordan man skal håndtere situasjoner der det foreligger større risiko enn det som er normalt for vedkommende virksomhet. Dokumentasjonen av utførte tiltak vil dermed praktisk innebære at rapporteringspliktige påviser at rutinene følges opp. Departementet deler derfor ikke Advokatforeningens innsigelse om at bestemmelsen levner for mye tvil om hva som skal registreres. Kravet skal sikre at risikovurderingen kan etterprøves. Skriftlighet vil

normalt være den beste måten å få til det på en forsvarlig måte. Departementet ser også kravet til dokumentasjon i sammenheng med den rapporteringspliktiges ansvar for risikovurdering og å gjennomføre tilpassede tiltak. Advokatforeningen er opptatt av å ha en høy terskel for å konstatere brudd på kravet om risikobasert kundekontroll. Departementet legger vekt på at rapporteringspliktige som har et forsvarlig system for risikovurdering, som gir god mulighet til å etterprøve de vurderingene som er gjort, ikke skal risikere å komme i ansvar fordi det i ettertid skulle vise seg at kunden har håndtert utbytte av straffbare handlinger. På den annen side vil rapporteringspliktige som ikke kan påvise forsvarlig gjennomført risikovurdering og kontrolltiltak kunne komme i ansvar for brudd på kravene til kundekontroll. Departementet viser til lovforslaget § 5 annet ledd.

Departementet deler Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen sin vurdering av at bestemmelser om taushetsplikt og reglene i personopplysningsloven kan utgjøre et hinder for at selskaper i finanskonsern kan utveksle informasjon til bruk for klassifisering av risikoen. Dette vil for øvrig også være tilfelle mellom selskaper som ikke er i konsern, for eksempel samarbeidende sparebanker i etablerte sparebankgrupperinger. En kunne også tenke seg mulighet for eller krav om utveksling av informasjon som er relevant for risikovurdering av kunder mellom alle rapporteringspliktige eller grupper av rapporteringspliktige. Departementet forstår at det kan være praktisk og kostnadsbesparende å sentralisere risikovurdering av kunder innen et konsern. Departementet forstår også at begrensninger på muligheten til å utveksle informasjon i denne sammenheng kan oppleves som frustrerende og unødvendige sett fra konsernets side, og især de som arbeider for å etablere helhetlige systemer for kundekontroll og undersøkelse av mistenkelige transaksjoner i finanskonsernene. Dette er viktig arbeid som bidrar vesentlig til å begrense risikoen for hvitvasking gjennom selskapene i disse konsernene. Som departementet viser til under punkt 2.5, må det i hvitvaskingsregelverket foretas en avveining mellom hensynet til effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering og hensynet til personvern. Denne avveiningen vil kunne medføre at tiltak som anses fornuftige for å bidra til effektivisering av kundekontrollen, likevel må begrenses eller avvises. Etter departementets oppfatning er det klart at en bestemmelse som på bredt grunnlag gir unntak fra regler om personvern og taushetsplikt i finanskonsern, ikke kan innføres uten en grundig konsekvensutredning. Utvalget har ikke vurdert et slikt forslag. Departe-

mentet foreslår derfor ikke ytterligere unntak fra taushetsplikt i samsvar med forslaget fra Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen. Departementet legger vekt på at den enkeltes mulighet til å ha kontroll på spredning av opplysninger om seg selv er et viktig personvern hensyn, og må være et sentralt utgangspunkt for å vurdere unntak fra taushetsplikt for å sikre mer effektiv kundekontroll etter hvitvaskingsloven; enten det gjelder unntak innen konsern eller overfor en videre krets. Adgang til å utveksle opplysninger uavhengig av taushetsplikt vil kunne få uheldige konsekvensene for kunden i tilfeller der det er registrert uriktige opplysninger. Departementet har kommet til at hensyn til personvern i denne omgang bør tillegges større vekt enn hensynet til ytterligere effektiv risikovurdering i kundekontrollen og kostnadsbegrensning innen konserner. Departementet viser til at spørsmålet om adgang til utveksling av kundeopplysninger i konsern er vurdert av Banklovkommisjonen i NOU 2001:23 og også skal gjennomgås i Banklovkommisjonens planlagte samletredning av ny finanslovgivning. En mer endelig avklaring av i hvilken grad utveksling av kundeopplysninger skal kunne skje i et konsern bør gjøres i forbindelse med oppfølgingen av samletredningen. Departementet foreslår en adgang for rapporteringspliktige til å legge til grunn kundekontroll utført av nærmere angitte tredjeparter, jf. lovforslaget § 11 og omtalen i punkt 4.7. Denne adgangen vil delvis imøtekomme det behov Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen beskriver i de tilfeller kundekontroll utføres av tredjepart. Når rapporteringspliktig legger til grunn kundekontroll utført av tredjepart, forblir rapporteringspliktig selv ansvarlig for at kundekontrollen gjennomføres i samsvar med loven. For at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine plikter etter lovforslaget §§ 5 annet ledd, 8 og 22 foreslås det derfor unntak fra taushetsplikt for utveksling av kundeopplysninger mellom tredjepart som utfører kundekontroll og rapporteringspliktig, jf. lovforslaget § 11 fjerde ledd. Unntaket fra taushetsplikten er betinget av at kunden informeres om at opplysningene blir utlevert.

Departementet foreslår en bestemmelse om at rapporteringspliktige skal foreta kundekontroll og løpende oppfølging. Tiltakene skal foretas på grunnlag av en vurdering av risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, der risikoen vurderes ut fra type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon. Henvisningen til straffeloven § 147 c i lovforslaget § 5 følger opp lovforslaget fremmet i

Ot.prp. nr. 79 (2007-2008), der det foreslås å ta inn en ny bestemmelse i straffeloven 1902 for å kriminalisere oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger. Forslaget er ikke vedtatt på det nåværende tidspunkt. Straffeloven 2005 har i § 136 tilsvarende bestemmelse som den som foreslås i straffeloven 1902 § 147 c. Denne lovbestemmelsen er vedtatt, men ikke trådt i kraft. Bakgrunnen for forslaget om å ta inn en bestemmelse tilsvarende straffeloven 2005 § 136 om oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger i straffeloven 1902, er at det er ønskelig at dette straffebudet kan tre i kraft så snart som mulig. Dette vil gjøre det mulig å ratifisere Europarådskonvensjonen 16. mai 2005 om forebygging av terrorisme, se punkt 2.4.2. Finansdepartementet anser at dette bør følges opp i hvitvaskingsloven, ved at rapporteringsplikten ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til finansiering av terrorhandlinger også bør omfatte slike straffbare forhold som omfattes av forslaget til straffeloven ny § 147 c, i tillegg til de straffbare forhold som omfattes av gjeldende §§ 147 a og 147 b.

Videre foreslås det at rapporteringspliktige skal kunne påvise at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko. Departementet viser til lovforslaget § 5.

4.3 Plikt til å foreta kundekontroll

4.3.1 EØS-rett

Direktivet artikkel 7 angir situasjoner hvor institusjoner og personer omfattet av direktivet skal foreta «customer due diligence»:

«The institutions and persons covered by this Directive shall apply customer due diligence measures in the following cases:

- a) when establishing a business relationship;
- b) when carrying out occasional transactions amounting to EUR 15 000 or more, whether the transaction is carried out in a single operation or in several operations which appear to be linked;
- c) when there is a suspicion of money laundering or terrorist financing, regardless of any derogation, exemption or threshold;
- d) when there are doubts about the veracity or adequacy of previously obtained customer identification data.»

Bestemmelsen tilsvarende FATF-anbefaling 5 annet ledd. Når det gjelder plikten til å kreve legitimasjon, er artikkel 7 (a) til (c) videreføring av bestemmelser i første hvitvaskingsdirektiv artikkel 3.

I motsetning til de tidligere direktiver inneholder tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 (9) en generell definisjon av begrepet «business relationship», som lyder:

«a business, professional or commercial relationship which is connected with the professional activities of the institutions and persons covered by this Directive and which is expected, at the time when the contact is established, to have an element of duration ;»

Etter artikkel 10 nr. 1 skal alle kasinokunder identifiseres og deres identitet bekreftes dersom de kjøper eller bytter spillesjetonger til en verdi av minst 2 000 euro. Bestemmelsen tilsvarende FATF-anbefaling 12 a (med det unntak at beløpsgrensen her er 3 000 euro), og er en videreføring av de tidligere direktiver (hvor beløpsgrensen var 1 000 euro). Etter artikkel 10 nr. 2 skal kasinoer som omfattes av statlig tilsyn anses å oppfylle kundekontrollkravene dersom de registrerer, identifiserer og bekrefter identiteten til kunder umiddelbart før eller ved inngangen, uavhengig av hvor stort beløp det kjøpes spillesjetonger for. Også denne bestemmelsen er en videreføring av de tidligere direktiver.

4.3.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 5 skal rapporteringspliktige kreve gyldig legitimasjon av kunden ved etablering av kundeforhold (første ledd), ved transaksjoner som gjelder 100 000 kroner eller mer for kunder som den rapporteringspliktige ikke har et kundeforhold til (annet ledd) og i alle tilfeller dersom den rapporteringspliktige har mistanke om at transaksjonen har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b (tredje ledd).

Hvitvaskingsforskriften § 2 angir visse konkrete tilfeller hvor «kundeforhold» etter hvitvaskingsloven § 5 skal anses etablert.

For forhandlere av gjenstander er det i hvitvaskingsforskriften § 3 presisert at plikt til legitimasjonskontroll inntreffer ved «transaksjoner i kontanter på 40.000 norske kroner eller mer, eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta, dersom det er mistanke om at transaksjonen har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b», og ved «enhver transaksjon i kontanter på 100.000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta». Salg av gjenstander anses etter dette ikke som etablering av kundeforhold.

Plikten til å kreve gyldig legitimasjon gjelder etter hvitvaskingsloven § 5 første ledd annet punktum også den rapporteringspliktiges ansatte.

Etter hvitvaskingsforskriften § 8 fjerde ledd skal opplysninger som fremkommer av legitimasjonsdokumenter «søkes kontrollert» dersom den rapporteringspliktige har grunn til å tro at opplysningene «ikke er korrekte».

4.3.3 Utvalgets forslag

Utvalget har lagt til grunn at situasjonene som er omhandlet i hvitvaskingsloven § 5 langt på vei samsvarer med de tilfeller hvor de rapporteringspliktige skal gjennomføre kundekontroll i medhold av direktivet artikkel 7. Da «customer due diligence» etter direktivet også omfatter andre tiltak enn kontroll av kundens identitet, foreslår utvalget at anvendelsesområdet for reglene om inntreden av plikt til identitetskontroll etter hvitvaskingsloven § 5 utvides til å omfatte andre kontrolltiltak som nevnt i direktivet artikkel 8. I samsvar med direktivet foreslår utvalget at bestemmelsen om inntreden av plikt til å foreta kundekontroll utvides til å omfatte tilfeller der det foreligger tvil om hvorvidt tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige. Utvalget har videre foreslått at reglene om inntreden av plikt til å foreta kundekontroll skilles ut som en egen bestemmelse, atskilt fra reglene om hvilke kontrolltiltak som skal gjennomføres.

Når det gjelder plikten til å foreta kundekontroll ved mistenkelige transaksjoner, har utvalget antatt at en slik plikt vil inntre samtidig som plikten til å foreta nærmere undersøkelser, se punkt 5.2. Utvalget har lagt til grunn at det i slike tilfeller kun skal foretas kundekontroll av personer som både er direkte involvert i transaksjonen og som må regnes som kunder av den rapporteringspliktige.

For forhandlere av gjenstander er reglene om plikt til å foreta identitetskontroll presisert i hvitvaskingsforskriften § 3. Ved kontanttransaksjoner over 100 000 kroner har forhandlerne en ubetinget plikt til å foreta identitetskontroll. Ved kontanttransaksjoner mellom 40 000 og 100 000 kroner skal identitetskontroll kun foretas ved mistanke om tilknytning til utbytte av straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b. Utvalget foreslår at det innføres plikt til å foreta kundekontroll ved enhver transaksjon i kontanter på 40 000 kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta. Utvalget begrunner forslaget slik:

«Reglene er etter utvalgets syn unødvendig kompliserte. Videre kan det være uheldig at det i så stor grad overlates til forhandlerne selv å vurdere om transaksjonen fremstår som mistenkelig, og om identitetskontroll derfor bør gjennomføres. Forhandlere vil, ved gjennomføring av iden-

titetskontroll, kommunisere til kunden at transaksjonen anses mistenkelig. Utvalget legger til grunn at kontanttransaksjoner over 40 000 kroner normalt vil fremstå som ekstraordinære. (...) En slik regel vil være enklere å kommunisere til forhandlerne. Videre vil regelen være enklere å etterleve ved at forhandlere i forhold til plikten til å foreta kundekontroll ikke trenger å foreta noen vurdering av om transaksjonen fremstår som mistenkelig. Beløpsgrensen faller for øvrig sammen med grensen for kunde- og leverandørspe-sifikasjon ved kontanttransaksjoner etter bokføringsforskriften § 3-1».

Både direktivet og gjeldende hvitvaskingslov legger til grunn at gjennomføring av transaksjoner for en kunde ikke nødvendigvis vil medføre etablering av et kundeforhold («business relationship»). Utvalget anser at det kan «virke noe forvirrende at en «kunde» etter norsk rett ikke nødvendigvis har etablert et «kundeforhold». Imidlertid anser utvalget at det ikke er heldig å benytte «forretningsforhold», og forslår at begrepet «kundeforhold», som må anses innarbeidet, videreføres. Videre foreslår utvalget at det ikke lovfestes en definisjon av begrepet «kundeforhold», men at tolkingen av begrepet baseres på en konkret vurdering hvor blant annet forholdets varighet, art og formål vil være momenter av betydning. Det foreslås en uttrykkelig forskriftshjemmel for nærmere regler om når kundeforhold skal anses etablert. Hvitvaskingsforskriftens definisjoner av begrepet for visse konkrete tilfeller foreslås også videreført.

Utvalget foreslår å videreføre bestemmelsen om at beløpsgrensen for transaksjoner skal beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner som ser ut til å kunne ha sammenheng med hverandre. Også plikten til å gjennomføre tiltak så snart den rapporteringspliktige blir kjent med at beløpsgrensen er oversteget, foreslås videreført.

Utvalget anser at hvitvaskingsloven § 5 første ledd annet punktum, om at plikten til å kreve gyldig legitimasjon også gjelder for den rapporteringspliktiges ansatte, er overflødig og foreslår at bestemmelsen ikke videreføres.

Utvalget foreslår ikke bestemmelser til gjennomføring av direktivet artikkel 10, da det ikke er tillatt med kasinoer i Norge. Det vises til utvalgets lovforslag § 7.

4.3.4 Høringsinstansenes merknader

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og Norges Bilbransjeforbund går imot forslaget om at forhandlere av gjenstander skal ha plikt til å foreta

kundekontroll ved kontanttransaksjoner på 40 000 kroner eller mer, selv om det ikke foreligger mistanke om at transaksjonen har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Bilbransjeforbundet begrunner sin oppfatning slik:

«Vi mener at den gjeldende regelen på dette området bør beholdes, i det forhandleren i så fall ikke behøver å foreta kundekontroll ved transaksjoner under kr. 100 000,- som fremstår som «normale». Vi er for så vidt enige i at gjeldende regel kan være noe komplisert, men anser denne som vesentlig mindre komplisert enn mange av de øvrige bestemmelsene i loven som forhandlerne må forholde seg til. Dessuten må forhandleren ved gjennomføring av forslaget i relasjon til rapporteringsplikten likevel vurdere om transaksjonen er mistenkelig, og foreta nærmere undersøkelser omkring dette».

Fornyings- og administrasjonsdepartementet savner en nærmere vurdering av de personvernmessige konsekvensene av utvalgets forslag om å senke beløpsgrensen for kundekontrolltiltak for forhandlere av gjenstander. Departementet uttaler i denne forbindelse:

«Dette innebærer en utvidet registrering – både ved at flere ikke-mistenkelige transaksjoner skal registreres, og ved at kundens identitet skal registreres entydig. Vi savner en nærmere vurdering av de personvernmessige konsekvenser av forslaget.

Som det påpekes av utvalget, er grensen på 100 000 kroner 4 år gammel. Antallet transaksjoner som gjennomføres i området 40 000 kroner til 100 000 kroner må antas å ha økt betydelig siden den gang, jf. lønns- og prisutviklingen de siste år. Senking av beløpsgrensen vil således medføre en betydelig utvidet registrering av ikke mistenkelige transaksjoner.

Vi ber departementet vurdere om endringen kan begrenses til de sektorer hvor risikoen for hvitvasking er særlig høy, jf. hvitvaskingsdirektivets risikobaserte tilnærming.»

Den Norske Advokatforening støtter forslaget om at kravet til kundekontroll og reglene om hvilke kontrolltiltak som skal gjennomføres, inntas i separate bestemmelser. Foreningen mener dette bidrar til en lovteknisk oversiktlig fremstilling. Videre mener Advokatforeningen at det vil være uheldig å endre begrepet «kundeforhold», da begrepet fremstår som godt innarbeidet. Advokatforeningen anser imidlertid at bestemmelsen i gjeldende hvitvaskingsforskrift § 2 siste ledd om når advokater etablerer kundeforhold, gir begrenset veiledning. Fremgangsmåten for å påta seg oppdrag vil variere med sakstype, klient og geografiske begrensninger. Advokatforeningen mener at det bør utformes

en hovedregel som definerer et skjæringspunkt for når en advokat påtar seg et oppdrag etter hvitvaskingsloven. Foreningen foreslår at hovedregelen bør være tidspunktet når klienten mottar en oppdragsbekreftelse eller lignende dokument.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) støtter forslaget i § 6 tredje ledd om at beløpsgrenser beregnes samlet for transaksjoner som ser ut til å kunne ha sammenheng med hverandre. NHO viser imidlertid til at forhandlere av gjenstander ikke kan forventes å ha systemer for å sammenholde transaksjoner fra for eksempel ulike utsalgssteder eller handel på ulike tidspunkter.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening påpeker at det for visse rapporteringspliktige kan være problematisk å overholde bestemmelsen i utvalgets lovutkast § 20 (forbud mot at kunder eller tredjepersoner gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, rapportering eller etterforskning) dersom det er foretatt kundekontroll etter forslaget § 6 nr. 3 (mistenkelige transaksjoner) eller nr. 4 (tvil om tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige). På bakgrunn av at de rapporteringspliktiges forhold til kundene kan variere, ber foreningen om at det vurderes om enkelte grupper rapporteringspliktige unntas fra plikten til å utføre kundekontroll som omhandlet i forslaget § 6 nr. 3 og nr. 4.

4.3.5 Departementets vurdering

Departementet deler utvalgets vurdering av at situasjonene som er omhandlet i gjeldende hvitvaskingslov § 5 samsvarer med tilfellene omhandlet i direktivet artikkel 7 a) til c). For å sikre en korrekt gjennomføring av EØS-reglene, foreslår departementet at det fastsettes regler tilsvarende bestemmelsen i direktivet artikkel 7 d), det vil si om tilfeller hvor det foreligger tvil om hvorvidt tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at reglene om inntreden av plikt til å foreta kundekontroll skilles ut som en egen bestemmelse, atskilt fra reglene om hvilke kontrolltiltak som skal gjennomføres.

Direktivet artikkel 7 a) omhandler plikt til å utføre «customer due diligence» ved etablering av et «business relationship». «Forretningsforhold» vil være en nærliggende oversettelse av begrepet «business relationship». Som utvalget viser til, omhandlet den tidligere finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 «forretningsforhold». Ved vedtagelsen av gjeldende hvitvaskingslov ble betegnelsen erstattet av begrepet «kundeforhold». I forarbeidene

til hvitvaskingsloven (Ot.prp. nr. 72 (2002-2003)) ble det pekt på at «forretningsforhold» kan lede tanken mot en forretningsmessig forbindelse mellom profesjonelle parter. Dette tilsier at «kundeforhold» vil være mer dekkende, da hvitvaskingsreglene ikke er forutsatt begrenset til forretningsforbindelser mellom profesjonelle parter. Videre må det tillegges vekt at begrepet «kundeforhold» har blitt innarbeidet. Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at begrepet «kundeforhold» videreføres i ny hvitvaskingslov.

I forslaget til ny hvitvaskingslov knyttes det mange rettsvirkninger til begrepet «kundeforhold». Flere av bestemmelsene i kapittel 2 om kundeforhold og løpende oppfølging vil bare være anvendelige på «kundeforhold», og ikke i tilfeller der det foreligger transaksjoner. Som utvalget har pekt på, vil et «kundeforhold» normalt innebære at forholdet antas å ha en viss varighet. Departementet deler utvalgets vurdering av at opprettelse av bankkonto i alle tilfeller vil anses som etablering av et kundeforhold. På den annen side er det klart at det kan oppstå kundeforhold selv om forholdet er ment å være kortvarig. Det vil således være vanskelig å lovfeste en definisjon av begrepet «kundeforhold». Hvorvidt det foreligger et kundeforhold, må vurderes konkret på grunnlag av momenter som forholdets art, varighet og formål. På denne bakgrunn anser departementet, som utvalget, at strukturen i gjeldende hvitvaskingslovgivning videreføres. Det foreslås derfor en hjemmel i hvitvaskingsloven § 6 tredje ledd til å fastsette nærmere regler om når kundeforhold skal anses etablert. Departementet vil i forbindelse med fastsetting av ny hvitvaskingsforskrift ta stilling til om definisjonene av begrepet i gjeldende hvitvaskingslov § 2 (som omfatter eiendomsmeglere, advokater, revisorer, regnskapsførere) skal videreføres. I denne sammenheng vil departementet vurdere merknadene fra Den Norske Advokatforening.

Departementet deler langt på vei utvalgets oppfatning om at gjeldende regler om identitetskontroll fremstår som teknisk kompliserte ved at forhandlere skal foreta identitetskontroll ved alle kontanttransaksjoner over 100 000, men dessuten foreta identitetskontroll ved kontanttransaksjoner på 40 000 eller mer hvis forhandleren har mistanke om at transaksjonen har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Departementet antar at det vil være enklere å kommunisere innholdet i en bestemmelse som pålegger forhandlerne å foreta kundekontroll ved alle kontanttransaksjoner på 40 000 kroner eller mer. Som Fornyings- og administrasjonsdepartementet påpeker, innebærer utvalgets forslag om senket beløpsgrense at forhandlerne må registrere opplysninger om flere kunder enn i dag,

jf. lovforslaget § 8. Det statistiske materialet som utvalget viser til i utredningen punkt 3.8.3.1, gir imidlertid en klar indikasjon på at bruk av betalingskort og elektronisk overføring mellom konti er meget utbredt i Norge og stadig blir mer vanlig. Departementet vil derfor anta at antallet kontanttransaksjoner på 40 000 kroner eller mer ikke er nevneverdig utbredt. I denne sammenheng vises det til høringsuttalelsen til Norges Bilbransjeforbund, hvor det er uttalt at oppgjør for salg av bil i form av kontanter bare skjer «helt unntaksvis». Dette kan tilsi at en justering av beløpsgrensen som utvalget har foreslått, neppe vil medføre at antallet registrerte kunder vil øke nevneverdig.

Imidlertid understreker departementet at det ved utforming av hvitvaskingsregelverket må foretas en avveining av hensynet til bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering og hensynet til personvern, jf. omtalen i punkt 2.5. Personvernhen-syn tilsier en høyere terskel for krav om kundekontroll, herunder registrering av kundeopplysninger for forhandlere av gjenstander. Departementet merker seg videre at både Handels- og Servicenæringsens Hovedorganisasjon og Norges Bilforbund stiller seg kritiske til forslaget, og at disse høringsinstansene foretrekker gjeldende avgrensning av forhandleres identitetskontroll fremfor utvalgets forslag. I tråd med disse høringsmerknadene legger departementet vekt på at gjeldende krav til kundekontroll for forhandlere av gjenstander vil medføre lavere administrative kostnader for disse foretakene, selv om kriteriene er mer kompliserte, jf. ovenfor. Videre legger departementet vekt på at EØS-forpliktelsene ikke krever en slik endring av bestemmelsen som utvalget har foreslått. Etter en samlet vurdering anser departementet at gjeldende regelverk med to beløpsgrenser for forhandlerens identitetskontroll av kunder bør videreføres for forhandlerens plikt til kundekontroll. Departementet foreslår derfor at forhandlere av gjenstander skal foreta kundekontroll ved transaksjon som gjelder 100 000 kroner eller mer, jf. forslaget til § 6 første ledd. Dette forutsetter at 40 000 kroner eller mer av transaksjonen foretas i kontanter, jf. lovforslaget § 4 annet ledd nr. 7. For forhandlere av gjenstander vil plikten til å foreta kundekontroll ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering, kun gjelde ved transaksjoner i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer, jf. at forhandlere av gjenstander bare er omfattet av loven dersom de tar del i en transaksjon i kontanter på 40 000 kroner eller mer, § 4 annet ledd nr. 7.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre bestemmelsen om at beløpsgrensen for transaksjoner skal beregnes samlet for

transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner og som ser ut til å kunne ha sammenheng med hverandre. Forslaget gjennomfører direktivet artikkel 7 b). Departementet er enig med NHO i at en slik bestemmelse forutsetter at den rapporteringspliktige har faktiske muligheter til å sammenholde enkelttransaksjoner. Dette vil kunne variere mellom ulike typer rapporteringspliktige, for eksempel vil det være lettere for en finansinstitusjon å sammenholde ulike transaksjoner enn hva tilfellet er for forhandlere av gjenstander.

Departementet anser at bestemmelsen i gjeldende hvitvaskingslov § 5 annet ledd om plikt til å gjennomføre tiltak så snart den rapporteringspliktige blir kjent med at beløpsgrensen er oversteget, er hensiktsmessig, og foreslår at den videreføres i ny hvitvaskingslov § 6 annet ledd.

Utvalget anser at hvitvaskingsloven § 5 første ledd annet punktum, om at plikten til å kreve gyldig legitimasjon også gjelder for den rapporteringspliktiges ansatte, er overflødig og foreslår at bestemmelsen ikke videreføres. Etter direktivet er institusjoner, og ikke de ansatte i disse institusjonene, pliktsubjekter. I gjeldende hvitvaskingslov §§ 5 og 7 er også ansatte direkte omfattet av reglene. Departementet anser at det bør fremgå klart av hvitvaskingsloven at det er rapporteringspliktige og ikke de ansatte som er direkte pliktsubjekter etter loven. Det vises til nærmere omtale i punkt 8.2. Departementet slutter seg til utvalgets forslag, og foreslår at bestemmelsen i § 5 første ledd annet punktum ikke videreføres.

Departementet er enig med utvalget i at det ikke er hensiktsmessig å foreslå bestemmelser til gjennomføring av direktivet artikkel 10, da det ikke er tillatt med kasinoer i Norge.

Etter direktivet skal alle institusjoner og personer foreta «customer due diligence» ved mistenkelige transaksjoner og ved tvil om tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige. Internasjonalt er særlig kravet om kundekontroll ved mistenkelige transaksjoner ansett som et sentralt virkemiddel for å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. Å unnta visse rapporteringspliktige fra disse kravene, vil være i strid med både direktivet og FATF-anbefalingene. Departementet kan på dette grunnlag ikke følge opp forslaget fra Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening om å vurdere å unnta noen av de rapporteringspliktige fra plikten til å utføre kundekontroll etter forslaget § 6 nr. 3 og nr. 4. Departementet foreslår at henvisningen til straffeloven i lovforslaget § 6 første ledd nr. 3 utvides til også å gjelde den foreslåtte bestemmelsen i straffeloven § 147 c. Se omtale om dette under punk 4.2.5.

Departementet viser til lovforslaget § 6.

4.4 Gjennomføring av kundekontroll

4.4.1 EØS-rett

Tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 8 nr. 1 angir hvilke tiltak kundekontrollen skal omfatte:

«Customer due diligence measures shall comprise:

- a) identifying the customer and verifying the customer's identity on the basis of documents, data or information obtained from a reliable and independent source;
- b) identifying, where applicable, the beneficial owner and taking risk-based and adequate measures to verify his identity so that the institution or person covered by this Directive is satisfied that it knows who the beneficial owner is, including, as regards legal persons, trusts and similar legal arrangements, taking risk-based and adequate measures to understand the ownership and control structure of the customer;
- c) obtaining information on the purpose and intended nature of the business relationship;
- d) conducting ongoing monitoring of the business relationship including scrutiny of transactions undertaken throughout the course of that relationship to ensure that the transactions being conducted are consistent with the institution's or person's knowledge of the customer, the business and risk profile, including, where necessary, the source of funds and ensuring that the documents, data or information held are kept up-to-date.»

Artikkel 8 nr. 1 tilsvarende FATF-anbefaling 5 tredje ledd (a) til (d). I en tolkingsuttalelse («Interpretative Note») til anbefalingen uttaler FATF at ved kundekontroll av juridiske personer etter (a) og (b), skal det bekreftes at den fysiske personen som handler på den juridiske personens vegne har kompetanse til dette. Videre skal identiteten til den fysiske personen bekreftes.

Artikkel 8 nr. 1 (a) viderefører i det vesentligste kravet om identitetskontroll etter de foregående hvitvaskingsdirektivene. Kravene til kontrolltiltak etter artikkel 8 nr. 1 (b) til (d) er derimot nye.

Kravet om identifikasjon av kunden («identifying») etter artikkel 8 nr. 1 (a), må i noen grad ses i sammenheng med forbudet mot at «credit and financial institutions» fører anonyme konti eller bankbøker etter artikkel 6. Medlemsstatene skal også kreve at eiere og begunstigede av eksisterende anonyme konti eller anonyme bankbøker gjennomgår kundekontroll snarest mulig, og senest innen slike konti eller bankbøker benyttes. Bestemmelsen tilsvarende FATF-anbefaling 5 syvende ledd, og er ny i forhold til de foregående hvitvaskingsdirektiver.

Uttrykket «beneficial owner» (reelle rettighets-havere) i artikkel 8 nr. 1 (b), er i artikkel 3 (6) definert på følgende måte:

«the natural person(s) who ultimately owns or controls the customer and/or the natural person on whose behalf a transaction or activity is being conducted. The beneficial owner shall at least include:

- a) in the case of corporate entities:
  - i) the natural person(s) who ultimately owns or controls a legal entity through direct or indirect ownership or control over a sufficient percentage of the shares or voting rights in that legal entity, including through bearer share holdings, other than a company listed on a regulated market that is subject to disclosure requirements consistent with Community legislation or subject to equivalent international standards; a percentage of 25 % plus one share shall be deemed sufficient to meet this criterion;
  - ii) the natural person(s) who otherwise exercises control over the management of a legal entity;
- b) in the case of legal entities, such as foundations, and legal arrangements, such as trusts, which administer and distribute funds:
  - i) where the future beneficiaries have already been determined, the natural person (s) who is the beneficiary of 25 % or more of the property of a legal arrangement or entity;
  - ii) where the individuals that benefit from the legal arrangement or entity have yet to be determined, the class of persons in whose main interest the legal arrangement or entity is set up or operates;
  - iii) the natural person(s) who exercises control over 25 % or more of the property of a legal arrangement or entity;»

Definisjonen av «beneficial owner» rekker videre enn uttrykk som benyttes der en person har flertall av stemmer eller eierandeler, jf. for eksempel uttrykket «bestemmende innflytelse» i lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) § 1-3.

4.4.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 5 inneholder krav om identifikasjon av kunden ved etablering av kundeforhold, ved transaksjoner på 100 000 kroner eller mer, og ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b. Identifikasjon skal foretas på grunnlag av «gyldig

legitimasjon». Som gyldig legitimasjon regnes alltid «fysisk legitimasjon». Dette begrepet ble innført til erstatning for «skriftlig legitimasjon» ved endringslov 17. juni 2005 nr. 104, for å i større grad markere et skille mot elektronisk legitimasjon. Hvitvaskingsforskriften §§ 4 og 6 presiserer hva som regnes som skriftlig legitimasjon (fysisk legitimasjon). I Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) punkt 7.1.5 utelukkes ikke at også elektronisk legitimasjon vil kunne være gyldig legitimasjon. Hvitvaskingsforskriften § 8 første ledd gir regler om kontroll av legitimasjonsdokumenter.

Etter hvitvaskingsloven § 5 fjerde ledd skal identitetskontroll som hovedregel skje ved kundens personlige fremmøte hos den rapporteringspliktige. Unntak kan gjøres dersom personlig fremmøte er til vesentlig ulempe for kunden eller ikke er praktisk gjennomførbart, såfremt betryggende identitetskontroll likevel kan finne sted.

Etter hvitvaskingsforskriften § 5 kan det under gitte omstendigheter etableres kundeforhold eller gjennomføres transaksjon selv om kunden ikke kan fremlegge fysisk legitimasjon. Bestemmelsen knytter seg kun til identitetskontroll for fysiske personer.

Rapporteringspliktige skal etter hvitvaskingsloven § 6 første ledd registrere visse opplysninger om kunder, herunder fullt navn eller firma, personnummer, organisasjonsnummer, D-nummer eller annen entydig identitetskode og fast adresse. Dersom den rapporteringspliktige vet eller kan ha grunn til å tro at kunden handler på vegne av en annen, eller at en annen eier formuesgodet det handles for, skal slike opplysninger etter hvitvaskingsloven § 6 fjerde ledd bringes på det rene og registreres også om den som det handles på vegne av. Plikten til å registrere kundens faste adresse gjelder etter hvitvaskingsloven § 6 femte ledd – inntatt ved endringslov 15. juni 2007 nr. 30 – ikke for bank dersom folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig eller strengt fortrolig.

Hvitvaskingsloven inneholder ikke krav om identitetskontroll av de fysiske personer som eier eller kontrollerer en kunde som er en juridisk person. Videre oppstilles ikke krav om innhenting av opplysninger om forretningsforbindelsens formål og tilsiktede art eller vedvarende kontroll med forretningsforbindelsen. Det foreligger ikke krav om at rapporteringspliktige skal bekrefte at fysiske personer som handler på juridiske personers vegne har kompetanse til å gjøre dette.

Norsk rett inneholder ikke et uttrykkelig forbud mot anonyme konti eller bankbøker. Kravene om registrering av opplysninger om kunder etter hvitvaskingsloven § 6 første ledd, sett i sammen-

heng med at opprettelse av konto anses som etablering av kundeforhold etter hvitvaskingsforskriften § 2 første ledd, medfører imidlertid at anonyme konti i praksis ikke kan opprettes. Dette er også lagt til grunn i FATFs evalueringsrapport avsnitt 206.

4.4.3 Utvalgets forslag

4.4.3.1 Registrering av opplysninger om kunden og reelle rettighetshavere

Utvalget har tatt utgangspunkt i at direktivet artikkel 8 nr. 1 (a) og (b) og FATF-anbefaling 5 tredje ledd a) og b) skiller mellom identifikasjon («identifying») og bekreftelse av identitet («verifying identity») ved identitetskontroll av kunde og reelle rettighetshavere. I den forbindelse uttaler utvalget:

«Verken direktivet eller FATFs anbefalinger klargjør hvilke konkrete tiltak som omfattes av henholdsvis identifikasjon og bekreftelse av identitet. På bakgrunn av en naturlig språklig forståelse, og direktivets strenge regler om utsatt bekreftelse av identitet, antar utvalget at identifikasjon ikke innebærer et krav om fremleggelse av legitimasjonsdokumenter eller andre bevis for identitet. Relevante opplysninger vil således kunne meddeles den rapporteringspliktige muntlig. Ved bekreftelse av kundens identitet er det derimot etter direktivet et krav om at kunden fremlegger «documents, data or information obtained from a reliable and independent source» for bekreftelse av opplysningene, og at tilhørigheten mellom kunden og de fremlagte bevis bekreftes. Tilsvarende vil identifikasjon av reelle rettighetshavere kunne baseres på opplysninger som meddeles muntlig, mens bekreftelse av identitet etter omstendighetene vil kreve ytterligere «risk-based and adequate measures».

I forhold til hvilke opplysninger som må meddeles ved identifikasjon av kunde og reelle rettighetshavere, må det avgjørende være hvorvidt opplysningene er egnet til å fremme en entydig identitet».

Utvalget antar registrering av opplysninger som nevnt i hvitvaskingsloven § 6 første ledd nr. 1 til 3 vil være tilstrekkelig for å tilfredsstille kravet om identifikasjon av kunden, og foreslår at regelen videreføres.

Unntaksregelen etter hvitvaskingsloven § 6 femte ledd, hvoretter plikten til å registrere kundens faste adresse ikke gjelder der folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig, foreslås utvidet til å gjelde for samtlige rapporteringspliktige, jf. utvalgets lovforslag § 8 annet ledd. Regelen har sin bakgrunn i praktiske problemer

oppstått ved bruk av bank og nettbank, jf. Ot.prp. nr. 42 (2006–2007) punkt 4.5. Utvalget slutter seg til begrunnelsen som er gitt i proposisjonen, men kan ikke se hensyn som tilsier at unntaket ikke skal gjelde for samtlige rapporteringspliktige.

Når det gjelder fysiske personer som ikke har fått tildelt norsk fødselsnummer eller D-nummer, foreslår utvalget at det i stedet for slikt nummer skal registreres fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap, jf. utvalgets lovforslag § 8 tredje ledd. Dersom den rapporteringspliktige er kjent med at kunden har to statsborgerskap, skal dette registreres. Regelen bygger på kravene til legitimasjonsdokument for slike personer etter hvitvaskingsforskriften § 4 annet ledd.

Når det gjelder juridiske personer som ikke er registrert i offentlig register, foreslår utvalget at det skal registreres enkelte tilleggsopplysninger, jf. nærmere under punkt 4.4.3.3.

For identifikasjon av reelle rettighetshavere, foreslår utvalget at det stilles krav om registrering av opplysninger som «entydig identifiserer» disse, jf. utvalgets lovforslag § 8 femte ledd. Reelle rettighetshavere vil være en så uensartet gruppe at det ikke anses hensiktsmessig å konkretisere hvilke opplysninger som skal registreres. Det overlates dermed til de rapporteringspliktige å vurdere hvilke opplysninger som er nødvendige i det konkrete tilfelle. Rapporteringspliktige vil her måtte foreta en risikovurdering, jf. punkt 4.2. Den foreslåtte bestemmelsen erstatter blant annet hvitvaskingsloven § 6 fjerde ledd.

En videreføring av registreringsplikten etter hvitvaskingsloven § 6 første ledd nr. 1 til 3 vil tilfredsstille kravet om forbud mot anonyme konti og bankbøker etter direktivet og FATFs anbefalinger. Utvalget anser det derfor ikke nødvendig å foreslå egne bestemmelser om forbud mot anonyme konti eller bankbøker.

4.4.3.2 Bekreftelse av kundens identitet

Utvalget foreslår at bekreftelse av kundens identitet knyttes til et krav om «gyldig legitimasjon» og at dette begrepet presiseres i forskrift. Kravet om «gyldig legitimasjon» innebærer en prinsipiell likestilling mellom elektronisk legitimasjon og fysisk legitimasjon.

Utvalget foreslår i hovedsak videreført reglene i hvitvaskingsforskriften § 4 om hva som anses som fysisk legitimasjon for fysiske personer, med visse presiseringer. Det foreslås at det for pass gjøres unntak fra kravet om navnetrekk, under henvisning til at enkelte nyere pass, blant annet pakistanske, ikke har underskriftsfelt, men plass for fingerav-

trykk. Utvalget finner imidlertid ikke grunn til å gjøre unntak for krav om navnetrekk for andre legitimasjonsdokumenter enn pass.

Utvalget viser til at asylsøkerbevis uten navnetrekk medfører særlige utfordringer i tilknytning til hvitvaskingslovgivningens krav til «gyldig legitimasjon», da disse dokumentene ikke oppfyller kravene for «gyldig legitimasjon» etter hvitvaskingsforskriften § 4.

Utvalget anser det ikke hensiktsmessig å videreføre bestemmelsen i hvitvaskingsforskriften § 8 første ledd om at rapporteringspliktige skal kontrollere kundens legitimasjonsdokumenter, herunder «kontrollere på en betryggende måte at fotografi og navnetrekk som fremgår av legitimasjonsdokumentet stemmer overens med utseendet og navnetrekket til kunden».

Utvalget foreslår et generelt unntak fra plikten til å kreve gyldig legitimasjon der den rapporteringspliktige er sikker på en fysisk persons identitet. Som en konsekvens av forslaget foreslås hvitvaskingsforskriften § 5, om tilfeller hvor kunden ikke kan fremlegge legitimasjonsdokument, ikke videreført.

Reglene i hvitvaskingsforskriften § 6 om hva som anses som fysisk legitimasjon for juridiske personer foreslår utvalget i hovedsak videreført, med visse presiseringer. For juridiske personer som ikke er registrert i et offentlig register, foreslås likevel skjerpede krav til dokumentasjon. Utvalget foreslår videre at det stilles krav om bekreftelse av identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon for den som handler på vegne av den juridiske personen, samt at det dokumenteres at vedkommende er berettiget til å representere personen utad.

For tilfeller hvor andre enn kunden er gitt disposisjonsrett over en konto eller et depot, eller er gitt rett til å gjennomføre transaksjonen, foreslår utvalget at vedkommendes identitet skal bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon. Bestemmelsen viderefører hvitvaskingsforskriften §§ 4 tredje ledd og 6 femte ledd.

Etter hvitvaskingsloven § 5 fjerde ledd skal identitetskontroll som hovedregel skje ved kundens personlige fremmøte hos den rapporteringspliktige. Under visse forutsetninger kan det gjøres unntak fra dette kravet, såfremt «betryggende identitetskontroll» likevel kan finne sted. En hovedregel om personlig fremmøte følger ikke uttrykkelig av direktivet eller FATFs anbefalinger.

Et flertall i utvalget, bestående av alle medlemmer unntatt Tannum, foreslår at hovedregelen om personlig fremmøte i gjeldende hvitvaskingslov § 5 erstattes av et krav om ytterligere dokumentasjon i de tilfeller hvor kunden benytter fysisk legitimasjon

og ikke har vært fysisk til stede hos den rapporteringspliktige. Flertallet legger til grunn at det sentrale vil være å foreta en «betryggende identitetskontroll», og etter flertallets syn bør det være opp til den rapporteringspliktige selv å vurdere hvorvidt personlig fremmøte er nødvendig for å oppnå dette, jf. prinsippet om risikobasert kundekontroll.

Et mindretall i utvalget, bestående av medlemmet Tannum, legger til grunn at identitetskontrollen er en svært viktig del av forebyggelsen av hvitvasking, og at denne gjennomføres best ved kundens personlige fremmøte. Mindretallet kan ikke se at det foreligger tilstrekkelige grunner til å fravike gjeldende lovgivnings hovedprinsipp, og foreslår en videreføring av kravet til personlig fremmøte for de tilfeller der kunden benytter fysisk legitimasjon.

4.4.3.3 *Krav om registrering for etablering av kundeforhold*

Etter utvalgets mandat skal det særskilt vurderes «om det bør være et krav at juridiske personer som vil etablere kundeforhold med en finansinstitusjon, skal være registrert i foretaksregisteret, enhetsregisteret eller tilsvarende».

Utvalget foreslår at det ikke oppstilles et krav om at juridiske personer som vil etablere kundeforhold med finansinstitusjon, skal være registrert i register. Derimot foreslår utvalget utvidede plikter til identitetskontroll for kunder som ikke er registrert i offentlig register. Utvalget foreslår at det skal registreres opplysninger om kunden som nevnt i enhetsregisterloven § 5 annet ledd, med unntak av opplysninger om enhetens formål. Utover de opplysninger som i alminnelighet skal registreres, jf. punkt 4.4.3.1, vil dette omfatte organisasjonsform, stiftelsestidspunkt og kontaktperson. Ved bekreftelse av kundens identitet foreslås at det skal kreves dokumentasjon for at den juridiske personen eksisterer. Videre foreslås at det skal kreves skriftlig erklæring fra kontaktperson om at de registrerte opplysningene er riktige, og gyldig legitimasjon for vedkommende.

For en rekke nyetablerte juridiske personer vil det foreligge frist for registrering i Foretaksregisteret, jf. foretaksregisterloven § 4-1 første ledd. Utvalget foreslår at det skal kreves fremlagt firmaattest eller utskrift fra enhetsregisteret innen to uker etter utløpet av registreringsplikten for de juridiske personer som omfattes av bestemmelsen. For øvrige juridiske personer foreslår utvalget at det skal kreves fremlagt firmaattest, utskrift fra enhetsregisteret eller dokumentasjon på registrering i annet offentlig register, innen seks måneder fra etable-

ring av kundeforholdet. Dersom kravet ikke etterkommes, skal den rapporteringspliktige avvikle kundeforholdet. Plikt til avvikling av kundeforhold foreslås imidlertid bare å gjelde kundeforhold som er etablert etter forskriftens ikrafttredelse.

4.4.3.4 Elektronisk legitimasjon

Etter utvalgets mandat skal det særskilt vurderes og foreslås regler «som legger til rette for elektronisk kundeidentifikasjon innenfor rammene av internasjonale forpliktelser og anbefalinger».

Utvalget peker på at verken tredje hvitvaskingsdirektiv eller FATFs anbefalinger inneholder særlige regler eller retningslinjer for elektronisk bekreftelse av kundens identitet. Utgangspunktet vil være en vurdering ut fra de alminnelige krav i direktivets artikkel 8 nr. 1 (a) om at bekreftelse av identitet baseres på dokumenter, data eller informasjon fra en pålitelig og uavhengig kilde. Gjennom kravet til «gyldig legitimasjon» i utvalgets forslag til ny hvitvaskingslov § 7 nr. 2, åpnes det for at det kan gis nærmere bestemmelser som stiller krav til elektronisk legitimasjon, jf. utvalgets forslag til forskriftshjemmel i § 7 sjuende ledd.

Utvalget har foreslått en bestemmelse i ny hvitvaskingsforskrift § 4, hvor det stilles nærmere krav til elektronisk legitimasjon for fysiske personer. Det foreslås at avansert elektronisk signatur basert på sertifikat er gyldig legitimasjon for fysiske personer, forutsatt at sertifikatutstederen er underlagt en sertifiseringsordning i henhold til forskrift fastsatt med hjemmel i esignaturloven § 16 a (lov 15. juni 2001 nr. 81). Utvalget har vurdert om elektronisk legitimasjon utstedt med basis i en selvdeklarasjonsordning (forskrift 21. november 2005 nr.1296 om frivillige selvdeklarasjonsordninger for sertifikatutstedere), men har konkludert med at en selvdeklareringsordning ikke kan anses som tilstrekkelig for å ivareta det sikkerhetsnivå som må kreves.

Etter utvalgets forslag til § 4 i ny hvitvaskingsforskrift er det videre en forutsetning at sertifiseringen må oppfylle en rekke krav. Blant annet må sertifikatet være utstedt ved undertegnerens personlige fremmøte hos sertifikatutsteder, undertegneren av sertifikatet må ha fremvist legitimasjonsdokument ved utstedelse av sertifikatet, samt at sertifikatet må være utstyrt med undertegnerens fødselsnummer, D-nummer eller annen entydig identitetskode. Det skal fremgå av sertifikatet at dette oppfyller disse kravene. Videre foreslås det at det skal stilles som krav for sertifisering at utstederen oppbevarer dokumenter i samsvar med hvitvaskingsloven. Utvalget har vurdert om kravene til sertifikater skal fremgå uttrykkelig av hvitvaskingsforskriften,

eller om det alternativt kan henvises til «Kravspesifikasjon for PKI i offentlig sektor», som omhandler elektronisk kommunikasjon med og i det offentlige. Kravspesifikasjonen definerer sertifikatklasser, hvorav klassen «Person – Høyt» inneholder samme krav til utsteder av elektronisk signatur. Utvalget har lagt vekt på at Kravspesifikasjonen ikke har status som forskrift, og primært er utarbeidet med det formål å skulle benyttes i offentlig sektor. På denne bakgrunn har utvalget foreslått at krav til sertifikater som kan benyttes ved bekreftelse av identitet fremgår uttrykkelig av hvitvaskingsforskriften

4.4.3.5 Bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere

Utvalget foreslår at det inntas plikt til å bekrefte identiteten til «beneficial owners», i samsvar med direktivet. Utvalget anser at begrepet «reelle rettighetshavere» vil være en treffende betegnelse på slike personer i norsk rett. I forslaget til definisjon omfattes «fysiske personer som i siste instans eier eller kontrollerer en kunde, og/eller fysiske personer som en transaksjon gjennomføres på vegne av», jf. utvalgets lovforslag § 2 første ledd nr. 3. Videre angis en rekke konkrete posisjoner som skal anses omfattet. Utvalget uttaler at det har vanskelig for å se at andre posisjoner enn de som konkret angis skal kunne medføre at en person anses som reell rettighetshaver. Uttrykket «i siste instans» refererer til den siste fysiske person i en eventuell kjede av personer som utøver kontroll eller eierskap over kunden.

Utvalget foreslår ikke nærmere regler om tiltak som skal gjennomføres for identifikasjon av reelle rettighetshavere og klargjøring av eier- og kontrollstruktur, men foreslår hjemmel for departementet til senere å fastsette slike regler, jf. utvalgets lovforslag § 7 sjuende ledd.

4.4.3.6 Opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art

Utvalget foreslår at det lovfestes et krav om at rapporteringspliktige skal innhente opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art, jf. utvalgets lovforslag § 7 første ledd nr. 4. Slike opplysninger vil blant annet ha betydning for den risikovurdering rapporteringspliktige foretar ved utføring av øvrige kontrolltiltak.

4.4.4 Høringsinstansenes merknader

4.4.4.1 Registrering av opplysninger om kunden og reelle rettighetshavere

Fornyings- og administrasjonsdepartementet viser til at unntaket fra registreringsplikt i lovutkastet § 8 skal gjelde for fortrolige adresser til alle registreringspliktige. Departementet stiller imidlertid spørsmål ved om det er nødvendig at adresse registreres, uavhengig av om adressen er fortrolig eller ikke. Det vises til at kunden etter gjeldende rett vil bli entydig identifisert ved at navn og entydig identitetskode (fødselsnummer/D-nummer/organisasjonsnummer). Departementet viser videre til at

«registrering av adresse krever ressurser og vil dessuten representere en personvernulempe for registrerte fysiske personer. Det må legges til grunn at personer med god grunn ikke ønsker å spre opplysninger om sin faste adresse, eksempelvis fordi den røper andre opplysninger som sivilstand, institusjonsopphold eller annet. Adresseopplysningene fremgår heller ikke av vanlige legitimasjonsdokumenter som bankkort og førerkort. Det er således usikkert om datakvaliteten er tilfredsstillende, når man baserer seg på opplysninger innhentet fra kunden».

Næringslivets Hovedorganisasjon er skeptisk til om fødselsnummer bør være en del av kundekontrollen og registreringen. I forbindelse med dette uttaler NHO:

«Denne opplysningen er neppe nødvendig for entydig identifikasjon av kunden; har man navn og fødselsdato vil man senere, om nødvendig, enkelt kunne finne frem til personnummer. Opplysning om fødselsnummer medfører en risiko for kunden, selv om den rapporteringspliktige har taushetsplikt. Oppbevaring av denne type opplysning stiller også strenge krav til oppbevaring hos den rapporteringspliktige».

4.4.4.2 Bekreftelse av kundens identitet

Arbeids- og inkluderingsdepartementet viser til at utvalgets forslag til nytt hvitvaskingsregelverk ikke vil medføre «endringer i situasjonen for innvandrene uten gyldig legitimasjon». Departementet etterlyser en drøftelse av alternative løsninger for den gruppen utlendinger med oppholds- eller arbeidstillatelse som ikke har identitetsdokumenter som godkjennes som gyldig legitimasjon. Arbeids- og inkluderingsdepartementet uttaler dessuten følgende om denne problemstillingen:

«Som påpekt av utvalget, kommer de fleste asylsøkerne til Norge uten legitimasjonsdokumenter. Snarest mulig etter ankomst skal politiet ut-

stede såkalt registreringsbevis for asylsøkere (asylsøkerbevis). Asylsøkerbeviset vil som oftest kun være basert på søkerens egne opplysninger. Det følger uttrykkelig av utlendingsforskriften § 54 a at asylsøkerbeviset ikke er å anse som dokumentasjon på at de angitte personalopplysninger er korrekte. Departementet kan dermed ikke se at asylsøkerbeviset vil kunne tilfredsstillende kravene til gyldig legitimasjon i forhold til hvitvaskingsdirektivet ved at det inntas navnetrekk og fødested på kortet.

Videre kan departementet ikke se at dokumentasjonen som utstedes til tidligere asylsøkere er omtalt. Vi viser til at asylsøkere som blir innvilget opphold i Norge og som ikke har eller kan skaffe reisedokumenter fra hjemlandet, vil kunne få utstedt reisebevis for flykninger eller utlendingspass, jf. utlendingsloven § 19. Etter det departementet kjenner til, er det ulik praksis blant bankene mht. i hvilken grad disse dokumentene godtas som gyldig legitimasjon.

Vi ser behovet og nødvendigheten av å iverksette tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Vi vil imidlertid påpeke at det å stille strenge krav til kundekontroll i forbindelse med økonomiske transaksjoner gir store integritetsmessige konsekvenser for utlendinger som har fått innvilget oppholds- eller arbeidstillatelse, men som ikke klarer å oppfylle kravene til å legge frem godkjent gyldig legitimasjon, jf. hvitvaskingsloven § 5 og forskriften til hvitvaskingsloven § 4.»

Verdipapirfondenes Forening mener at det må lempes på kravet om at legitimasjonsdokumenter skal fremlegges i original eller bekreftet kopi. I denne sammenheng uttaler foreningen:

«For mange andelseiere er det byrdefyllt å få gjennomført en bekreftelse av legitimasjonsdokumentene, jf. at gruppen av institusjoner som kan bekrefte kopien er svært snever (regelverket inneholder dessuten den pussighet at notarius publicus ikke anses som kvalifisert, jf. avsnitt 2.3 i Kredittilsynets veiledning til hvitvaskingsregelverket, Rundskriv 9/2004). For forvaltningsselskapene representerer det dessuten ikke ubetydelige kostnader å etterleve regelverket (for eksempel gjennom å benytte rekommandert postsending for å få tak i bekreftet legitimasjonsdokument).

Kravet om at kopi av legitimasjonsdokumentene kun kan bekreftes av en snever gruppe institusjoner, framstår som et særnorsk krav. Uten nærmere begrunnelse eller vurderinger foreslår lovutvalget at regelverket på dette området skal videreføres uendret. Samtidig legges det av lovutvalgets flertall opp til at hovedregelen om personlig fremmøte ved identitetskontrollen ikke skal videreføres, jf. lovforslagets

§ 7. Vi støtter flertallets forslag, men vi mener at det eksisterende regelverket knyttet til hvem som kan bekrefte kopien undergraver virkningen av at det gjøres unntak for kravet om personlig fremmøte: For å få bekreftet kopi av legitimasjonen må man nettopp møte personlig opp hos en av de angitte institusjonene (som har adgang til å utstede bekreftelser).

Vi vil på denne bakgrunn tilrå at kravet om det skal fremlegges bekreftet kopi av legitimasjonsdokumenter bortfaller dersom etableringen av nye kundeforhold i verdipapirfond skjer ved at kunden tegner andeler gjennom å overføre penger fra sin bankkonto (som er underlagt EUs hvitvaskingsregelverk) til fondets konto. Det er da allerede gjennomført en forsvarlig legitimasjonskontroll i den aktuelle banken. Etter vår vurdering bør det være tilstrekkelig at kunden i slike tilfeller oversender ubekreftet kopi av sine legitimasjonspapirer til forvaltnings-selskapet. Alternativt bør listen over hvem som kan bekrefte kopien som et minimum utvides betraktelig. Vi viser i denne forbindelse til det svenske regelverket, hvor kopi av legitimasjonsdokumenter, slik vi har forstått det, anses bekreftet dersom det er underskrevet av en annen myndig person. Vi mener tilsvarende også bør være tilstrekkelig i Norge.»

Den Norske Advokatforening, Den norske Revisorforening og Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening slutter seg til forslaget om et generelt unntak fra plikten til å kreve gyldig legitimasjon der den rapporteringspliktige er sikker på en fysisk persons identitet.

Kredittilsynet uttaler at det er viktig at bestemmelsen om gjennomføring av kundekontroll i lovutkastet klart fastsetter «etter hvilke kriterier kontroll og bekreftelse av identiteten på grunnlag av gyldig legitimasjon skal skje». Tilsynet foreslår at det i § 7 inntas en formulering om at «kontroll og bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon skal skje med grunnlag i dokumenter, data eller opplysninger innhentet fra en eller flere pålitelige og uavhengige kilder», jf. kriteriene i direktivet artikkel 8 a).

Den Norske Advokatforening slutter seg til utvalgets forslag til ny hvitvaskingsforskrift § 3.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening viser til forslaget i forskriftens § 5 om å videreføre kravet om henholdsvis firmaattest eller utskrift fra enhetsregisteret. NARF ber om at kunngjøringsinformasjon fra Brønnøysundregistrenes internettsider aksepteres som legitimasjon for juridiske personer.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) slutter seg til forslaget om ikke å videreføre kravet om kontroll av kundens legitimasjonsdokumenter, her-

under kontroll av navnetrekk. Et slikt unntak kan være praktisk for forhandlere i situasjoner hvor det ikke foreligger skriftlig salgssavtale.

Videre stiller NHO spørsmål ved forslaget til bestemmelse om at det skal dokumenteres at en fysisk person er berettiget til å representere kunden utad, dersom kunden er en juridisk person. NHO mener at forslaget fremstår som byråkratisk.

Den Norske Advokatforening, Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen, Buypass, Finansieringsselskapenes Forening, Verdipapirfondenes Forening, Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening, Næringslivets Hovedorganisasjon, Den norske Revisorforening og Fornyings- og administrasjonsdepartementet støtter forslaget fra utvalgets flertall om at hovedregelen om personlig oppmøte erstattes av et krav om ytterligere dokumentasjon i de tilfeller hvor kunden benytter fysisk legitimasjon.

Skattedirektoratet er skeptisk til å oppgi kravet til personlig fremmøte, og anser at unntaket i hvert fall bør begrenses til avgrensede tilfeller.

4.4.4.3 Krav om registrering for etablering av kundeforhold

Næringslivets Hovedorganisasjon anser at en tilstrekkelig ordning med hensyn til kundekontrollen av aksjeselskaper under stiftelse bør være at den rapporteringspliktige mottar kopi av den meldingen selskapet skal sende enhetsregisteret, med unntak av de vedlegg den rapporteringspliktige skal produsere. Den endelige bekreftelsen av registrering kan fremlegges når selskapet er registrert, for eksempel ved innhenting av firmaattest eller utskrift fra Brønnøysundregistrenes internettside.

Den Norske Advokatforening er enig med lovutvalget i at stiftelsesdokumenter og vedtekter bør være tilstrekkelig dokumentasjon på den juridiske personens eksistens. Videre slutter Advokatforeningen seg til forslaget om at det skal foreligge skriftlig erklæring fra kontaktperson om at de registrerte opplysningene er korrekte, og gyldig legitimasjon for vedkommende.

Den norske Revisorforening støtter utvalgets forslag om at innføring av strengere krav til registrering av opplysninger og bekreftelse av identitet for kunder som ikke er registrert i offentlig register.

4.4.4.4 Elektronisk legitimasjon

Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Verdipapirfondenes Forening, Buypass og Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen støtter den prinsipi-

elle likestillingen mellom elektronisk og fysisk legitimasjon i lovforslaget.

Imidlertid stiller Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet seg kritiske til flere sider ved forslaget til regler om elektronisk legitimasjon. Disse departementene etterlyser en nærmere begrunnelse for hvorfor leverandører av elektronisk signatur må oppfylle krav gjennom en sertifiseringsordning. I forbindelse med dette uttaler Fornyings- og administrasjonsdepartementet:

«Spørsmålet om hvorvidt leverandører av e-ID skal dokumentere at de oppfyller kravene som settes frem i Kravspesifikasjonen gjennom en selvdeklarasjon eller gjennom en sertifisering er svært overfladisk behandlet i utvalgets utredning. Det er ikke gitt noen begrunnelse for hvorfor utvalget mener at en sertifiseringsordning vil være å foretrekke fremfor en selvdeklarasjonsordning, slik den er definert i forskrift av 21.11.2005 nr. 1296.

En sertifisering innebærer en svært fordyrende ordning for leverandører av e-ID, særlig sett i lys av at de fleste aktuelle allerede er registrert hos PT som utstedere av kvalifiserte sertifikater og de er registrert som selvdeklarerende utstedere av e-ID som oppfyller krav i Kravspesifikasjonen for PKI.[...]. En sertifiseringsordning som vil måtte etableres vil kreve ressurser og kompetanse, i et tilstrekkelig omfang. Sertifisering i praksis innebærer at sertifiseringsorganets representanter vil måtte gjennomgå prosedyrer, rutiner og tekniske løsninger hos aktuelle leverandører for deretter å foreta en vurdering opp mot en fastsatt standard, og så utstede et sertifikat. Den sertifiserte leverandøren må som regel betale for sertifiseringen, og deretter et årlig gebyr for å vedlikeholde den. Vedlikeholdet består i at sertifiseringsorganet kommer på anmeldte eller uanmeldte besøk og verifiserer at prosedyrer etc. fortsatt er i samsvar med krav i standarden. Sammenlignbare ordninger er f.eks. Sertifiseringsordningen for informasjonssikkerhet i organisasjoner (ISO 17799), der gjennomsnittlig prising av sertifisering kan variere mellom 100.000 og 500.000 kroner, avhengig av størrelsen på den sertifiserte organisasjonen.

FAD mener at det er rimelig opplagt at kostbare sertifiseringer vil drive prisen på en e-ID opp og derigjennom skape hindringer for utbredelse av sikker elektronisk legitimasjon i samfunnet.

Videre vil utvalgets krav om at selve e-ID (sertifikatet) skal være merket som sertifisert føre til enda dyrere elektronisk legitimasjon, da et slikt krav vil medføre at alle eksisterende og utrullede e-ID som leverandørene har i marke-

det vil måtte inndras og utstedes på nytt. Kostnaden ved en slik operasjon må kunne anses som betydelig.

Merverdien av sertifisering fremfor selvdeklarasjon, basert på registrering som kvalifisert utsteder (når det gjelder sertifikatklassen Person Høyt), er overhodet ikke dokumentert i utvalgets utredning, og må anses som tvilsom.

I lys av ovenstående vil FAD sterkt fraråde at krav til e-ID som skal kunne godkjennes som gyldig elektronisk legitimasjon ifm. kundekontroll i henhold til hvitvaskingsregelverket, forskriftsfestes slik utvalget foreslår.

FAD vil i stedet foreslå at krav til e-ID baseres på Kravspesifikasjon for PKI i forvaltningen, sertifikatklasse Person Høyt, og med godkjenning gjennom registrering og selvdeklarasjon i Post- og teletilsynets eksisterende ordninger.»

Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet stiller seg kritiske til at tilsvarende krav som følger av Kravspesifikasjonen for PKI i offentlig sektor, skal fremgå direkte av hvitvaskingsforskriften. Om dette uttaler Nærings- og handelsdepartementet:

«Vi kan ikke finne at utvalget har gitt en nærmere begrunnelse hvorfor enkelte av kravene i henhold til Person-Høyt skal tas ut og reguleres direkte i hvitvaskingsforskriften. Vi har en forståelse om at de angitte kravene er sentrale krav dersom eID skal kunne brukes innenfor hvitvaskingsområdet. Vi anbefaler dog, fra et regulerings teknisk synspunkt og for å unngå uklarheter ved ev. avvik mellom kravene i forskriften og kravspesifikasjonen, at kravene isteden gjøres klart i motivene og at FIN i tett dialog med FAD sikrer at disse kravene er ivaretatt i kravspesifikasjonen. Videre mener vi ett av kravene er formulert i strid med den fortolkning av personopplysningsloven som Datatilsynet har lagt til grunn når det gjelder bruk av fødselsnummer i sertifikater».

Den Norske Advokatforening er enig med utvalget i at det er unødvendig med elektronisk legitimasjon av juridiske personer, da kravene i forslaget til § 7 annet ledd innebærer at identiteten til kontaktpersonen skal bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon, samt at vedkommende er berettiget til å representere kunden utad.

Brønnøysundregistrene og *Buypass* påpeker at selv om Brønnøysundregistrene per i dag ikke tilbyr elektronisk signerte dokumenter, bør ikke regelverket utformes slik at man utelukker muligheten bruk av elektronisk signatur i fremtiden.

4.4.4.5 Bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere

Skattedirektoratet og Økokrim etterlyser en klarere definisjon av begrepet reelle rettighetshavere. Økokrim uttaler følgende:

«Det er noe uklart hva som skal legges i dette begrepet. Definisjonen som er angitt i § 2 nr 3 avklarer ikke alle de problemstillinger som kan reises. Videre må det legges vekt på at det viktige ved en transaksjon ofte ikke er hvem som eier foretaket, men hvem som har den økonomiske interessen av transaksjonen. Sistnevnte vil oftere være et tema for politiets undersøkelse av saken, enn hvem som eier foretaket. Noe av formålet ved etterforskning av mistenkelige transaksjoner er nettopp å identifisere pengestrømmen og hvem som reelt sett sender og mottar utbyttet. Lovutvalget viser på s. 40 til at tredje hvitvaskingsdirektiv har som utgangspunkt at «slike fysiske personer vil ha den bakenforliggende økonomiske interesse i kundeforholdet eller transaksjonene». Det hadde vært fordelaktig om lovteksten ble formulert slik at det fremgikk klart at dette også var omfattet».

Den Norske Advokatforening mener lovforslaget stiller et for strengt krav til identifisering av reelle rettighetshavere.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og Næringslivets Hovedorganisasjon oppfordrer departementet til å gi en bredere omtale av problemstillinger knyttet til reelle rettighetshavere i proposisjonen.

4.4.4.6 Opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art

Næringslivets Hovedorganisasjon ber om at det presiseres at det er kundeforhold etter forslaget § 6 første ledd og ikke enkeltransaksjoner etter forslaget § 6 annet ledd som skal omfattes av forslaget til bestemmelse.

4.4.5 Departementets vurdering

4.4.5.1 Registrering av opplysninger om kunden og reelle rettighetshavere

Internasjonalt er kravet om at rapporteringspliktige skal identifisere kundene og bekrefte kundens identitet et sentralt utslag av «kjenn-din-kunde»-prinsippet. Direktivet skiller i artikkel 8 nr. 1 (a) og (b) mellom identifikasjon («identifying») og bekreftelse av identiteten («verifying identity») til kunder og reelle rettighetshavere. Departementet legger

til grunn at identifikasjon og verifikasjon av identiteten ofte vil foretas samtidig. Et praktisk eksempel er at kunden møter opp i en bank for å åpne en konto. Den bankansattes identifikasjon av vedkommende samt bekreftelse av identiteten ved bruk av legitimasjonsdokumenter, vil bli foretatt uten at de ulike leddene i prosessen reelt kan skilles fra hverandre. Imidlertid har skillet mellom identifikasjon og bekreftelse av identiteten betydning i de situasjoner hvor direktivet åpner for at bekreftelse av identiteten kan utsettes, jf. nærmere omtale av direktivet artikkel 9 i punkt 4.5 nedenfor. I disse tilfellene må identifikasjon av kunden likevel foretas ved etablering av kundeforholdet, mens bekreftelse av identiteten kan foretas på et senere tidspunkt

Det fremgår ikke av direktivet artikkel 8 nr. 1 (a) og (b) hvilke konkrete tiltak som omfattes av henholdsvis identifikasjon og bekreftelse av identiteten. Departementet deler utvalgets vurdering av at «on the basis of documents, data or information obtained from a reliable and independent source» etter en naturlig språklig forståelse knytter seg til bekreftelsen av identiteten til kunden eller den reelle rettighetshaver. Følgelig er departementet enig med utvalget i at bestemmelsen i direktivet artikkel 8 ikke kan medføre at identifikasjon innebærer et krav om fremleggelse av legitimasjonsdokumenter eller andre bevis for identiteten. Dette vil si at opplysninger om identiteten til kunden vil kunne meddeles den rapporteringspliktige muntlig. Departementet er videre enig med utvalget i at det avgjørende når det gjelder hvilke opplysninger som må meddeles ved identifikasjon av kunde og reelle rettighetshavere, er om opplysningene er egnet til å fremme en entydig identitet.

Gjeldende hvitvaskingslov § 6 inneholder bestemmelser om registrering av opplysninger om kunden. Et uttrykkelig krav om registrering av opplysninger om identiteten til kunde og reell rettighetshaver kan ikke utledes av direktivet artikkel 8. Imidlertid er departementet enig med utvalget i at opplysninger som skal registreres etter gjeldende hvitvaskingslov § 6 første ledd nr. 1 til 3, etter sin art vil være egnet til å fremme en entydig identitet. Kravene til registrering av opplysninger er vel innarbeidet. Som utvalget anser derfor departementet det som hensiktsmessig at reglene videreføres i ny hvitvaskingslov. Departementet anser det som hensiktsmessig å også videreføre gjeldende hvitvaskingslov § 6 første ledd nr. 4 om plikt til å registrere referanse til legitimasjon som har støttet identitetskontrollen. Bestemmelsen er foreslått videreført i lovforslaget § 8 med en noe annen formulering enn i gjeldende lov. Dette er ikke ment å innebære noen realitetsendring. I utvalgets forslag er § 8 om regi-

strering av opplysninger en del av kundekontrollen, og omfattet av prinsippet om risikobasert kundekontroll i forslaget § 5. I og med at reglene om registrering vil være egnet til å fremme en entydig identitet – og dermed sikre at den rapporteringspliktige identifiserer kunden i tråd med kravet i direktivet artikkel 8 nr. 1 (a) og (b) – vurderer departementet det som hensiktsmessig at disse reglene anses som et kundekontrolltiltak. Imidlertid understreker departementet at rapporteringspliktige i praksis vil ha lite spillerom for å tilpasse omfanget av registreringen til risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering – forslaget til § 8 i ny hvitvaskingslov angir konkrete krav til opplysninger som må registreres uavhengig av den konkrete risiko. Derimot inneholder også forslaget til bestemmelse om registrering elementer hvor en risikobasert tilnærming kan ha betydning for omfanget av registreringen, for eksempel at det skal registreres opplysninger om reelle rettighetshavere som «entydig identifiserer» disse, jf. lovforslaget § 8 femte ledd. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at reelle rettighetshavere vil være en så uensartet gruppe at det ikke vil være hensiktsmessig å konkretisere hvilke opplysninger som skal registreres. Med utgangspunkt i en risikobasert vurdering må rapporteringspliktige vurdere hvilke opplysninger som er nødvendige i det konkrete tilfelle. Departementet antar at opplysningene som skal registreres om kunden etter lovforslaget § 8 ofte vil være aktuelle også med hensyn til reelle rettighetshavere.

Departementet anser at gjeldende hvitvaskingslov § 6 første ledd nr. 1 til 4 bør videreføres. Departementet deler ikke vurderingen til Næringslivets Hovedorganisasjon og Fornyings- og administrasjonsdepartementet om at krav til henholdsvis kundens fødselsnummer og adresse ikke er nødvendig for identifikasjonsformål. Etter departementets vurdering bør det også vektlegges at disse kravene allerede følger av gjeldende rett.

Ved en lovendring vedtatt i juni 2007 ble det fastsatt et unntak i hvitvaskingsloven fra plikten til å registrere kundens faste adresse, slik at banker ikke lenger må registrere adressen til kunder der folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig. Forslaget ble da begrunnet med praktiske problemer som har oppstått ved bruk av bank og nettbank, jf. Ot.prp. nr. 42 (2006-2007) punkt 4.5. Utvalget har foreslått at denne bestemmelsen utvides til å gjelde for samtlige rapporteringspliktige. Departementet deler utvalgets vurdering. Departementet foreslår etter dette at det lovfestede unntaket fra plikten til å registrere kundens faste adresse, i tilfeller der folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig, utvides

til å omfatte samtlige rapporteringspliktige etter loven. Det vises til lovforslaget § 8 annet ledd.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det for fysiske personer som ikke har fått tildelt norsk fødselsnummer eller D-nummer, skal registreres fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap. Dersom den rapporteringspliktige er kjent med at kunden har to statsborgerskap, skal dette registreres. Departementet anser at disse kravene vil være tilstrekkelige til å sikre identifikasjon av den fysiske personen.

Når det gjelder juridiske personer som ikke er registrert i offentlig register, vises det til forslaget omtalt i punkt 4.4.5.3.

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at en videreføring av registreringsplikten etter gjeldende hvitvaskingslov § 6 første ledd nr. 1 til 3 vil tilfredsstillende kravet om forbud mot anonyme konti og bankbøker etter direktivet og FATF-anbefalingene, og at det dermed ikke er nødvendig å foreslå særskilte bestemmelser om dette.

Departementet viser til lovforslaget § 8.

4.4.5.2 Bekreftelse av kundens identitet

Etter direktivet artikkel 8 nr. 1 (a) og (b) skal kundens identitet bekreftes «on the basis of documents, data or information obtained from a reliable and independent source». Dette innebærer at institusjoner og personer som omfattes av direktivet, vil ha valgfrihet med hensyn til hvilke typer informasjon mv. som benyttes, såfremt kilden kan anses pålitelig og uavhengig av kunden. Bestemmelsene i direktivet forstås som teknologinøytrale, slik at både fysisk (dokumentbasert) legitimasjon og elektronisk legitimasjon kan anvendes ved bekreftelse av kundens identitet.

Gjeldende hvitvaskingslov § 5 stiller krav om at den rapporteringspliktige skal kreve «gyldig legitimasjon» ved kontroll av kundens identitet. Nærmere regler om hva som skal regnes som «gyldig legitimasjon» er fastsatt i hvitvaskingsforskriften. Departementet anser, som utvalget, at denne tilnærmingen er hensiktsmessig å videreføre med hensyn til regler om bekreftelse av identiteten av kundens identitet. Bestemmelser som oppstiller nærmere krav til legitimasjonsdokumenter for både fysiske og juridiske personer, foreslås derfor regulert i ny hvitvaskingsforskrift.

Et krav om «gyldig legitimasjon» innebærer en prinsipiell likestilling mellom elektronisk legitimasjon og fysisk legitimasjon. Departementet er enig med utvalget i at en forutsetning for hva som godtas som legitimasjon, bør være om dokumentet er utstedt av et organ med betryggende kontrollrutiner.

ner for utstedelse. I høringsuttalelsen har Kredittilsynet foreslått at bestemmelsen om gjennomføring av kundekontroll i lovutkastet klart skal fastsette «etter hvilke kriterier kontroll og bekreftelse av identiteten på grunnlag av gyldig legitimasjon skal skje». Tilsynet foreslår at det i § 7 inntas en formulering om at «kontroll og bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon skal skje med grunnlag i dokumenter, data eller opplysninger innhentet fra en eller flere pålitelige og uavhengige kilder», jf. kriteriene i direktivet artikkel 8 (a). Departementet er enig med Kredittilsynet i at regelverket bør inneholde nærmere kriterier for bekreftelse av identiteten til kunden. Imidlertid anser departementet at en bestemmelse om at dokumenter mv. skal innhentes fra pålitelige og uavhengige kilder, mest hensiktsmessig bør plasseres i hvitvaskingsforskriften. I forbindelse med fastsettelsen av ny hvitvaskingsforskrift vil merknadene fra Kredittilsynet vurderes nærmere. Det samme gjelder øvrige høringsmerknader som relaterer seg til hvilke krav som skal stilles til «gyldig legitimasjon». Finansdepartementet vil i forskriftsarbeidet vurdere de nærmere kravene som bør settes til gyldig legitimasjon i samråd med Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.

Som nevnt under punkt 4.4.4.2, har Arbeids- og inkluderingsdepartementet vist til at både asylsøkerbevis og reisebevis/utlendingspass ikke godtas som gyldig legitimasjon av banker. Selv om de nærmere krav som skal stilles til «gyldig legitimasjon» vil fremgå av hvitvaskingsforskriften, finner departementet det naturlig i denne sammenheng å knytte noen kommentarer til de særlige problemstillinger som oppstår i tilknytning til gyldig legitimasjon for asylsøkere. Som Arbeids- og inkluderingsdepartementet har påpekt i høringen, kommer de fleste asylsøkere til Norge uten legitimasjonsdokumenter. Asylsøkerbeviset som utstedes av politiet vil dermed oftest være basert på søkerens egne opplysninger. Arbeids- og inkluderingsdepartementet viser til at asylsøkerbeviset etter utlendingsforskriften § 54a ikke er å anse som dokumentasjon på at de angitte personalopplysninger er korrekte. Følgelig kan ikke asylsøkerbeviset tilfredsstille kravene til gyldig legitimasjon selv om det inntas navnetrekk og fødested på kortet. Dette vil medføre at asylsøkere reelt sett vil ha vanskeligheter med å benytte seg av ordinære banktjenester mv.

Etter gjeldende hvitvaskingsregelverk har asylsøkerbevis blitt ansett som «gyldig legitimasjon». I denne sammenheng viser departementet til at Kredittilsynet i rundskriv 9/2004 har uttalt at asylsøkerbevis «må anses å tilfredsstille kravene til kon-

trollrutiner og sikkerhetsnivå». Tilsynet har imidlertid vist til at det kan foreligge «omstendigheter omkring utstedelse og bruk av slike asylsøkerbevis som gjør at de etter en konkret vurdering anses uegnet til legitimasjonsformål». Som utvalget har påpekt, er det imidlertid problematisk at dagens asylsøkerbevis – i motsetning til tidligere – ikke inneholder navnetrekk eller opplysninger om fødested. Dette medfører at asylsøkerbevisene ikke oppfyller kravene til legitimasjonsdokumenter for fysiske personer i hvitvaskingsforskriften § 4. Følgelig har de rapporteringspliktige ikke adgang til å etablere kundeforhold med vedkommende, jf. hvitvaskingsforskriften § 9. Etter departementets vurdering er navnetrekk et sentralt element ved bekreftelse av kundens identitet. Ved fastsetting av de nærmere krav til «gyldig legitimasjon» i hvitvaskingsforskriften vil det neppe være hensiktsmessig å fastsette et alminnelig unntak fra kravet til navnetrekk. Etter departementets vurdering vil det være mer realistisk å avhjelpe noen av asylsøkeres problemer med å få utstedt gyldig legitimasjon ved at Politiets utlendingstjeneste inntar navnetrekk og fødested i asylsøkerbevisene, slik at disse kan oppfylle vilkårene til «gyldig legitimasjon». Departementet vil derfor – i samråd med Justis- og politidepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet – ta initiativ til at navnetrekk og fødested inntas i asylsøkerbevisene. Dersom asylsøkerbevisene endres slik at dokumentene oppfyller kravene i hvitvaskingsforskriften, anser departementet at slike dokumenter som utgangspunkt vil kunne anses tilstrekkelige pålitelige og betryggende. Imidlertid er departementet inneforstått med at finansinstitusjonene vil kunne ha et saklig behov for å skjerpe kravene til legitimasjonsdokumentene, jf. omtale i neste avsnitt av bankenes praksis ved utstedelse av bankkort med bilde. På den annen side bør et asylsøkerbevis anses tilstrekkelig betryggende for etablering av grunnleggende banktjenester, for eksempel ved åpning av ordinær bankkonto og for ordinær betalingsformidling.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har vist til det foreligger ulik praksis blant bankene med hensyn til om reisebevis for flyktninger eller utlendingspass, jf. utlendingssloven § 19, godtas som «gyldig legitimasjon», og at regelverket i størst mulig grad bør sikre enhetlig praksis fra bankenes side med hensyn til hvilke dokumenter som godtas som gyldig legitimasjon. Reisebevis eller utlendingspass utstedes til asylsøkere som blir innvilget opphold i Norge og som ikke har eller kan skaffe reisedokumenter fra hjemlandet. Departementet legger til grunn at dokumenter som nevnt må antas å oppfylle vilkårene for «gyldig legitimasjon», jf. og-

så Kredittilsynets rundskriv 9/2004 hvor det er uttalt at « annet reisedokument enn gyldig pass » må anses å tilfredsstille krav til kontrollrutiner og sikkerhetsnivå. Gjeldende hvitvaskingslov fastsetter minimumskrav til de rapporteringspliktiges identitetskontroll. Rapporteringspliktige vil derfor ha adgang til å nekte å godta legitimasjonsdokumenter som oppfyller kravene til « gyldig legitimasjon » med mindre en slik praksis må anses som lovstridig diskriminering eller i strid med kravet i finansavtaleloven § 14 om at finansinstitusjoner ikke uten saklig grunn kan avslå å ta imot innskudd eller utføre betalingsoppdrag på vanlige vilkår. Et eksempel på en slik restriktiv praksis, er bankenes krav om at personer som skal få utstedt bankkort med bilde må fremlegge gyldig pass. Kravet er innført som et tiltak mot identitetstyveri. De krav bankene måtte sette for å utstede bankkort med bilde, bankenes eget legitimasjonsdokument, reguleres verken av den gjeldende hvitvaskingsloven eller lovforslaget her. Reisebevis og utlendingspass vil fortsatt godtas som « gyldig legitimasjon » etter forslaget til ny hvitvaskingslov. Departementet er av den oppfatning at også reisebevis for flyktninger og utlendingspass bør anses tilstrekkelig betryggende for etablering av grunnleggende banktjenester, for eksempel ved åpning av ordinær bankkonto og for ordinær betalingsformidling.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om ikke å videreføre bestemmelsen i hvitvaskingsforskriften § 8 første ledd om kontroll av kundens legitimasjonsdokumenter, herunder fotografi og navnetrekk. Som utvalget anser departementet at slik kontroll av legitimasjonsdokumentet følger naturlig av kravet om bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon, jf. forslaget § 7 nr. 2. Kundekontrollen skal foretas på grunnlag av en risikobasert vurdering, jf. lovforslaget § 5.

Departementet deler utvalgets vurdering av at det under visse omstendigheter vil fremstå som unødvendig å kreve gyldig legitimasjon ved opprettelse av kundeforhold eller ved utføring av en transaksjon. Som et eksempel på en slikt tilfelle nevner utvalget små og gjennomsiktige lokalsamfunn, hvor den rapporteringspliktige ofte vil ha sikker kjennskap til kundens identitet. Departementet anser at det er forsvarlig å unnta fra kravet til gyldig legitimasjon situasjoner der den rapporteringspliktige er sikker på kundens identitet. For det første vil kravet om at den rapporteringspliktige er « sikker » på identiteten, medføre at det er forholdsvis få situasjoner hvor unntaket kan tenkes anvendt. Videre må den rapporteringspliktige også ved anvendelse av dette unntaket være underlagt plikt til å foreta en risikovurdering ved gjennomføring av kun-

dekontrollen, jf. forslaget § 5. Etter departementets vurdering vil dette utelukke anvendelse av unntaket dersom den rapporteringspliktige har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering, jf. forslaget til ny hvitvaskingslov § 6 nr. 3. Kravet om at den rapporteringspliktige skal være « sikker » på kundens identitet vil også utelukke bruk av unntaket dersom det er tvil om hvorvidt tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige, jf. lovforslaget § 6 nr. 4. På denne bakgrunn foreslår departementet en bestemmelse om at bekreftelse av fysiske personers identitet etter tilfellene som omhandlet i lovforslaget § 7 første ledd nr. 2, annet ledd og tredje ledd, kan foretas på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon dersom den rapporteringspliktige er sikker på vedkommendes identitet. Departementet legger til grunn at en skriftlig nedtegnelse om at identiteten er bekreftet på grunnlag av sikker kjennskap til kunden, må oppbevares etter reglene i lovforslaget § 22, jf. punkt 6.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det stilles krav om bekreftelse av identiteten på grunnlag av gyldig legitimasjon for den som handler på vegne av en juridisk person, jf. forslaget til § 7 annet ledd første punktum. Departementet slutter seg også til forslaget om at det skal dokumenteres, ved firmaattest, stiftelsesdokument, skriftlig fullmakt eller lignende, at den fysiske personen er berettiget til å representere kunden utad, jf. forslaget til § 7 annet ledd annet punktum. Sistnevnte forslag vil gjennomføre kravet om slik dokumentasjon etter FATF-anbefaling 5.

Med hensyn til kravet om bekreftelse av identiteten gjennom personlig fremmøte, har utvalgets flertall foreslått at hovedregelen om personlig fremmøte etter hvitvaskingsloven § 5 erstattes av et krav om ytterligere dokumentasjon i tilfeller der kunden benytter fysisk legitimasjon og ikke har vært fysisk tilstede hos den rapporteringspliktige. Departementet legger til grunn at dette forslaget gir en videre adgang til bekreftelse av identitet uten personlig fremmøte enn etter gjeldende rett. Unntaksadgangen etter gjeldende regler omfatter kun tilfeller hvor « personlig fremmøte er til vesentlig ulempe for kunden eller ikke er praktisk gjennomførbart, såfremt betryggende identitetskontroll likevel kan finne sted ». På den annen side innebærer mindretallets forslag til bestemmelse en innskjerping i forhold til gjeldende rett – mindretallet har ikke foreslått noen unntak fra kravet om personlig fremmøte i tilfeller hvor fysiske personers identitet skal bekreftes ved fysisk legitimasjon.

Departementet deler utvalgets vurdering av at det ofte vil være hensiktsmessig, og fremstå som

ordinært, at opprettelse av kundeforhold eller gjennomføring av en transaksjon skjer uten personlig fremmøte – både ved bruk av elektronisk og fysisk legitimasjon. Verken direktivet eller FATFs anbefalinger inneholder absolutte krav om at bekreftelse av kundens identitet skal skje ved personlig fremmøte. Som utvalgets flertall viser til, krever direktivet artikkel 13 at det i slike situasjoner iverksettes tiltak for å kompensere for den forsterkede risikoen som unnlatt fremmøte innebærer. Som eksempler på aktuelle forsterkede tiltak, nevnes det i artikkel 13 nr. 2 en plikt for den rapporteringspliktige til å forsikre seg om at kundens identitet kan bekreftes med grunnlag i ytterligere «documents, data or information» (a), iverksette ytterligere tiltak for å verifisere mottatte dokumenter, eventuelt bekreftelse fra en finansinstitusjon eller kredittinstitusjon som omfattes av direktivet (b), eller at den rapporteringspliktige sikrer at første betaling i forbindelse med transaksjoner utføres via en konto som er åpnet i kundens navn hos en kredittinstitusjon (c). Departementet anser at tiltakene som nevnt i artikkel 13 nr. 2 vil være praktiske tiltak for å kompensere for den forsterkede risikoen som unnlatt fremmøte innebærer. På denne bakgrunn anser departementet at det er forsvarlig å erstatte hovedregelen om personlig fremmøte etter hvitvaskingsloven § 5 med et krav om ytterligere dokumentasjon i tilfeller der kunden benytter fysisk legitimasjon og ikke har vært fysisk tilstede hos den rapporteringspliktige. Det vises til lovforslaget § 7 fjerde ledd.

4.4.5.3 *Krav om registrering for etablering av kundeforhold*

Som utvalget viser til, følger det uttrykkelig av utvalgets mandat at det særskilt skal vurderes om det bør kreves at juridiske personer som vil etablere kundeforhold med en finansinstitusjon, skal være registrert i foretaksregisteret, enhetsregisteret eller tilsvarende. Dette punktet i mandatet må ses i sammenheng med regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet for 2004-2007, hvor det i punkt 10.3 fremgår at regjeringen vil vurdere registreringsplikt for juridiske personer som vil etablere forretningsforhold med en finansinstitusjon. I handlingsplanen er det tatt utgangspunkt i at finansinstitusjoner skal identifisere sine kunder, jf. «kjenn din kunde»-prinsippet. Videre vises det til at ikke alle juridiske personer har registreringsplikt eller -rett i enhetsregistret/foretaksregisteret, for eksempel utenlandske juridiske personer som ikke driver næringsvirksomhet i Norge, samt ideelle organisasjoner, idrettslag, tippelag mv. Når slike en-

heter skal åpne bankkonto, må det skje i navnet til deltakerne. Det påpekes at det ikke er tilfredsstillende at banken må åpne konto i navnet til deltakerne, da banken etter hvitvaskingsloven skal identifisere den egentlige eier av midlene. At konto åpnes i navnet til kunden vil også innebære at den fysiske personen som utgangspunkt blir gjort skattepliktig for de aktuelle midlene.

Etter gjeldende hvitvaskingsforskrift § 6 fjerde ledd skal rapporteringspliktige, dersom det er på det rene eller sannsynlig at en juridisk person ikke er registrert i et offentlig register, kreve legitimasjon etter hvitvaskingsloven § 5 og registrere opplysninger etter loven § 6 for en fysisk person på vegne av den juridiske personen. Utvalget viser til at norske finansinstitusjoner praktiserer «i stor grad rutiner som går videre enn det som kreves etter hvitvaskingsforskriften § 6 fjerde ledd», blant annet kreves det ofte fremleggelse av stiftelsesdokument. Med bakgrunn i det utvalget har kartlagt, er departementet enig med utvalget i at det ikke vil fremstå som byrdefullt for finansinstitusjonene at det innføres en plikt til registrering av opplysninger om organisasjonsform, stiftelsestidspunkt samt daglig leder, forretningsfører, innehaver eller tilsvarende kontaktperson. Dette er opplysninger som må meldes ved registrering i enhetsregisteret, jf. enhetsregisterloven § 5. Slike opplysninger må anses som egnede for å identifisere kunden. På denne bakgrunn anser departementet at plikten til å registrere slike opplysninger bør gjelde for alle rapporteringspliktige. I og med at finansinstitusjoner i stor grad registrerer slike opplysninger per i dag, deler departementet utvalgets vurdering av at det er mer hensiktsmessig med utvidede plikter til registrering av opplysninger fremfor å etablere en generell registreringsplikt i et offentlig register for juridiske personer som skal etablere kundeforhold med finansinstitusjoner.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at nærmere bestemmelser om hva som skal anses som gyldig legitimasjon for juridiske personer, fastsettes i forskrift, jf. lovforslaget § 7 sjetted ledd. Systematikken blir dermed tilsvarende for bestemmelsene om bekreftelse av identiteten til fysiske personer, jf. omtale ovenfor.

Departementet foreslår en bestemmelse om at den rapporteringspliktige for juridiske personer i tillegg til opplysninger som nevnt i § 8 første ledd, skal registrere opplysninger om organisasjonsform, stiftelsestidspunkt samt daglig leder, forretningsfører, innehaver eller tilsvarende kontaktperson. Dersom kontaktpersonen er en juridisk person, skal det også oppgis en fysisk person som kontaktperson, og registreres opplysninger som nevnt

i § 8 første ledd om vedkommende. Departementet viser til lovforslaget § 8 fjerde ledd.

4.4.5.4 Elektronisk legitimasjon

Som utvalget har påpekt, inneholder verken tredje hvitvaskingsdirektiv eller FATFs anbefalinger særlige regler eller retningslinjer for elektronisk bekreftelse av kundens identitet. Etter departementets vurdering er det imidlertid klart at verken anbefalingene eller direktivet er til hinder for at elektronisk legitimasjon kan benyttes ved bekreftelse av identiteten til kunden. Utgangspunktet vil være en vurdering ut fra de alminnelige krav i direktivets artikkel 8 nr. 1 (a) om at bekreftelse av identitet baseres på dokumenter, data eller informasjon fra en pålitelig og uavhengig kilde. En forutsetning for å gi adgang til bruk av elektronisk legitimasjon, er at direktivets alminnelige krav til kundekontroll, oppbevaring mv. etterleves på samme måte som i tilfeller hvor det benyttes fysisk (papirbasert) legitimasjon.

I anmodningsvedtak 16. juni 2003 anmodet Stortinget om at Regjeringen fremmer forslag for å si destille skriftlig og elektronisk legitimasjon ved identitetskontroll etter hvitvaskingsregelverket. Med bakgrunn i et forslag fra Nærings- og handelsdepartementet ble det ved lovendring 17. juni 2005 nr. 104 vedtatt ny § 16a i esignaturloven, som gir forskriftshjemmel for innføring av frivillige sertifiserings-, godkjennings- eller selvdeklarasjonsordninger. Med hjemmel i bestemmelsen er det fastsatt forskrift 21. november 2005 nr. 1296 om frivillige selvdeklarasjonsordninger for sertifikatutstedere.

Departementet anser det som viktig og tidsmessig det legges til rette for å benytte elektronisk legitimasjon ved kundekontroll av fysiske personer etter den nye hvitvaskingsloven, se også omtalen i punkt 4.4.5.1. Departementet slutter seg derfor til utvalgets forslag om at kundekontroll etter hvitvaskingsloven blant annet skal omfatte bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon.

Etter departementets vurdering er det, på bakgrunn av reglenes tekniske karakter, hensiktsmessig å fastsette nærmere krav til innholdet i elektronisk legitimasjon i ny hvitvaskingsforskrift. Departementet anser derfor at det er hensiktsmessig at det gjennom kravet til «gyldig legitimasjon» i forslaget til ny hvitvaskingslov § 7 nr. 2, åpnes for at det kan gis nærmere bestemmelser som stiller krav til elektronisk legitimasjon, jf. forslaget til forskriftshjemmel i § 7 sjette ledd. Denne strukturen gjør det mulig å fastsette regler om elektronisk legitimasjon for juridiske personer dersom dette skulle bli aktuelt senere.

Som nevnt ovenfor under punkt 4.4.4.4 har

blant annet Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet stilt seg kritisk til deler av utvalgets forslag til regler om elektronisk legitimasjon i hvitvaskingsforskriften. Disse høringsinstansene er blant annet uenig med utvalget i kravet om at utstedere av sertifikater skal sertifiseres, og etterlyser en nærmere drøftelse av hvordan en slik sertifiseringsordning skal etableres og finansieres. Høringsinstansene har også pekt på at noen av kravene til sertifikatet i forskriftsutkastet ikke vil være i samsvar med personopplysningslovens bestemmelser. Videre er det fremkommet regeltekniske merknader til forslaget. Departementet vil vurdere merknadene i forbindelse med fastsettning av forskriftsbestemmelser om elektronisk legitimasjon, og som nevnt under punkt 4.4.5.1 vil Finansdepartementet vurdere slike bestemmelser i samråd med Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.

4.4.5.5 Bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere

Som det fremgår under punkt 4.4.1 ovenfor, er kravet om identifikasjon og bekreftelse av identiteten til «beneficial owners» en nyhet i tredje hvitvaskingsdirektiv. Et tilsvarende krav følger av FATF-anbefalingene. Departementet anser at kravet om kundekontroll av «beneficial owners» er sentralt for å sikre en effektiv kundekontroll – en effektiv håndhevelse av «kjenn-din-kunde»-prinsippet tilsier at det ikke vil være tilstrekkelig å bekrefte identiteten til kunden, men også den fysiske personen som eier eller kontrollerer kunden, eller som en transaksjon utføres på vegne av.

Departementet merker seg at direktivets bestemmelse om kundekontroll av «beneficial owners» er utformet annerledes enn bestemmelsen om identifikasjon og bekreftelse av identiteten til kunden; mens direktivet artikkel 8 nr. 1 (a) oppstiller krav om at kunder skal identifiseres og at identiteten skal bekreftes på grunnlag av «documents, data or information...», oppstiller direktivet artikkel 8 nr. 1 (b) krav om at «beneficial owners» skal identifiseres «where applicable», og at identiteten skal bekreftes ut fra «risk-based and adequate measures». Departementet merker seg videre at kravet om kundekontroll av «beneficial owners» er utformet noe annerledes i FATF-anbefaling 5, men også her er det inntatt en reservasjon ved at bekreftelse av identiteten skal utføres gjennom «reasonable measures». Derimot oppstiller FATF-anbefaling 5 ikke en tilsvarende reservasjon med hensyn til identifikasjon av vedkommende («identifying the beneficial owner...»).

Begrepet «beneficial owner» er ikke innarbeidet i norsk rett. Utvalget har vist til at betegnelsen «reell eier» er benyttet i dansk rett, mens det svenske forslaget til hvitvaskingslov benytter betegnelsen «den verkliga hovudmannen». I likhet med utvalget anser departementet at en egnet norsk betegnelse må være tilstrekkelig presis samtidig som det ikke er risiko for sammenblanding med uttrykk som benyttes der en person har flertall av stemmer eller eierandeler, jf. for eksempel konserndefinisjonen i aksjeloven § 1-3. Departementet anser at utvalgets forslag til begrep, «reelle rettighetshavere», er hensiktsmessig. På denne bakgrunn foreslår departementet at bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere skal utgjøre et element i kundekontrollen, jf. forslaget til § 7 nr. 3. Med bakgrunn i direktivets og FATF-anbefalingenes bestemmelser om bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere, foreslås det at bekreftelse av identiteten skal skje på grunnlag av «egnete tiltak», jf. lovforslaget § 7 nr. 3. Som nevnt ovenfor foreslås direktivets krav til identifikasjon av reell rettighetshaver gjennomført ved registrering av opplysninger, jf. lovforslaget § 8 femte ledd. Etter forslaget skal rapporteringspliktige registrere opplysninger som entydig identifiserer reelle rettighetshavere.

I forslaget til definisjon av «reell rettighetshaver» i lovutkastet § 2 nr. 3 har utvalget, i tråd med direktivet artikkel 3 nr. 6, foreslått en generell definisjon samt angitt spesifikke tilfeller hvor en fysisk person skal anses som «reell rettighetshaver» (punkt a til e) uavhengig av den generelle definisjonen. Departementet anser at en korrekt gjennomføring av direktivet tilsier at tilfellene som omhandlet i direktivet artikkel 3 nr. 6 fremgår uttrykkelig av hvitvaskingsloven. Departementet anser det som hensiktsmessig at definisjonen av «reell rettighetshaver» rent teknisk utformes mer i samsvar med direktivet enn det utvalget har foreslått. Departementet foreslår derfor at den generelle definisjonen av «reell rettighetshaver» fremgår av forslaget til § 2 første ledd nr. 3 første punktum. Tilfellene som angitt i direktivet artikkel 3 nr. 6 (a) og (b) foreslås gjennomført i § 2 første ledd nr. 3 annet punktum. I disse tilfellene vil den fysiske personen i alle tilfeller regnes som «reell rettighetshaver». Etter forslaget til § 2 første ledd nr. 3 bokstav a til e vil fysiske personer regnes som «reell rettighetshaver» dersom vedkommende eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av eierandelene eller stemmene i et selskap, eller har krav på å motta 25 prosent av formuesgodene i stiftelse, fond mv., eller utøver kontroll over mer enn 25 prosent av formuesgodene i en stiftelse, fond mv.

Departementet anser at utvalgets forslag til ge-

nerell definisjon av «reell rettighetshaver» materielt sett er i samsvar med direktivet, og slutter seg til forslaget. Definisjonen av reell rettighetshaver vil dermed omfatte «fysiske personer som i siste instans eier eller kontrollerer en kunde eller som en transaksjon gjennomføres på vegne av», jf. forslaget til § 2 første ledd nr. 3.

Ved vurderingen av hvilke krav som må stilles til kontroll av identiteten til reelle rettighetshavere, må det ses hen til en risikovurdering. Departementet anser at det vil være naturlig at rapporteringspliktige som inngår avtale om etablering av kunde-forhold med et selskap, stiftelse mv. innhenter disse opplysningene i forbindelse med avtaleinngåelsen. Som det fremgår av direktivets fortale punkt 10, står rapporteringspliktige fritt til å velge om den vil benytte offentlige registre over reelle rettighetshavere, etterspørre relevante data fra kunden eller skaffe relevant informasjon på annen måte. Departementet antar at det vil være praktisk om rapporteringspliktige etterspør relevante data fra kunden. Rapporteringspliktige må i den forbindelse vurdere om de data som fremlegges er tilstrekkelig betryggende. Departementet anser at det normalt må være tilstrekkelig at det fremlegges henholdsvis aksjeeierbok/utskrift fra aksjeeierregisteret, selskapsavtale eller foreningsavtale.

Departementet legger til grunn at det i alminnelighet vil være vanskelig for rapporteringspliktige å identifisere eventuelle fysiske personer som en transaksjon utføres på vegne av, med mindre det foreligger konkrete omstendigheter som kan gi en indikasjon på at selskapet eller personen utfører en transaksjon på vegne av andre fysiske personer. Dersom det ikke foreligger slike indikasjoner, anser departementet at det vil være tilstrekkelig for å oppfylle kravet i lovforslaget § 7 nr. 3 at rapporteringspliktige stiller kunden et kontrollspørsmål om transaksjonen utføres på vegne av andre fysiske personer.

Departementet foreslår at kundekontrollen skal omfatte bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere på grunnlag av egnete tiltak. Det vises til lovforslaget § 7 første ledd nr. 3.

4.4.5.6 *Opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art*

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om lovfesting av krav om at rapporteringspliktige skal innhente opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art. En korrekt gjennomføring av direktivet artikkel 8 nr. 1 (c) tilsier at dette kravet må lovfestes. Som utvalget anser departementet at slike opplysninger vil ha betydning for den risikovur-

dering som rapporteringspliktige skal foreta i forbindelse med øvrige kundekontrolltiltak. Departementet legger til grunn at opplysninger om kunde-forholdets formål og tilsiktede art normalt vil fremkomme ved avtaleinngåelsen mellom rapporteringspliktige og kunden.

Departementet viser til forslaget til ny hvitvaskingslov § 7 første ledd nr. 4.

4.5 Tidspunktet for kundekontroll

4.5.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 9 nr. 1 skal bekreftelse av identitet («verification of the identity») til kunden og reelle rettighetshavere finne sted før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon. Bestemmelsen tilsvarer FATF-anbefaling 5 femte ledd, med det unntak at det her åpnes for bekreftelse av identitet under («during the course of») etablering av et kundeforhold eller utføring av en transaksjon.

I artikkel 9 nr. 2 til 4 er det oppstilt unntak fra hovedregelen i artikkel 9 nr. 1.

Etter artikkel 9 nr. 2 kan medlemsstatene tillate at bekreftelse av identiteten til kunden og den reelle rettighetshavere fullføres under etablering av kundeforholdet, dersom etablering av kundeforhold er nødvendig for ikke å hindre den alminnelig forretningsdrift, og det er liten risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Tiltakene skal i så fall gjennomføres snarest mulig etter første kontakt. Bestemmelsen tilsvarer, med visse språklige variasjoner, FATF-anbefaling 5 femte ledd. I tolkingsuttalelse («Interpretative Note») til anbefaling 5 har FATF uttalt at eksempler på tilfeller hvor det er nødvendig å ikke hindre alminnelig forretningsdrift er «non-face to face business», «securities transactions» og «life insurance business» på visse vilkår.

Etter artikkel 9 nr. 3 kan medlemsstatene tillate at bekreftelse av identiteten til den begunstigede i henhold til en livsforsikringspolise finner sted etter at forretningsforbindelsen er etablert. I så fall skal kontrollen finne sted ved eller før utbetalingstidspunktet, eller ved eller før det tidspunkt da rettighetshaveren akter å utøve sine rettigheter i henhold til politen. FATFs anbefalinger inneholder ikke et tilsvarende unntak.

Etter artikkel 9 nr. 4 kan medlemsstatene tillate at det åpnes en bankkonto, forutsatt at det finnes tilstrekkelige garantier for at transaksjonen ikke kan utføres av kunden eller på dennes vegne før kravene til kundekontroll er oppfylt. FATFs anbefalinger inneholder ikke et tilsvarende unntak.

Bestemmelsene i direktivet artikkel 9 om tidspunkt for bekreftelse av identitet er nye i forhold til første og annet hvitvaskingsdirektiv.

4.5.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven skiller ikke mellom identifikasjon av kunden og bekreftelse av kundens identitet. Det oppstilles heller ikke noe eksplisitt krav om at identitetskontroll skal foretas før kundeforhold etableres eller transaksjon utføres, men dette må innfortolkes, jf. blant annet plikten til avvising av kunden etter hvitvaskingsforskriften § 9. Verken hvitvaskingsloven eller hvitvaskingsforskriften inneholder regler som gir de rapporteringspliktige adgang til å utsette identitetskontroll.

4.5.3 Utvalgets vurdering

Utvalget har lagt til grunn at identifikasjon alltid skal foretas før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon. Innhenting av opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art vil ha betydning for den risikovurdering rapporteringspliktige skal foreta ved utføring av øvrige kontrolltiltak. Utvalget har på denne bakgrunn antatt at også slik innhenting av opplysninger skal foretas før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon.

Utvalget har foreslått at det lovfestes en hovedregel om at kundekontroll skal gjennomføres før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon, jf. utvalgets lovforslag § 7 sjette ledd. Videre foreslås hjemmel for departementet til i forskrift å fastsette unntak fra dette kravet, jf. utvalgets lovforslag § 7 sjuende ledd. Unntaksreglene etter direktivet artikkel 9 nr. 2 til 4 foreslås gjennomført i forslaget til hvitvaskingsforskrift.

Utvalget foreslår at det åpnes for utsatt bekreftelse av identitet ved etablering av kundeforhold i tilfeller hvor dette er nødvendig for ikke å hindre alminnelig forretningsdrift. Unntaket foreslås begrenset til tilfeller hvor det er liten risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b, og den rapporteringspliktige har plikt til å foreta bekreftelse av identitet så snart som mulig etter første kontakt.

Videre foreslår utvalget at identifikasjon av den begunstigede etter en livsforsikringspolise kan foretas etter tegning av politen. Forutsetningen er at bekreftelse av identitet foretas før utbetalingstidspunktet eller det tidspunkt den begunstigede utøver sine rettigheter i henhold til politen.

Endelig foreslår utvalget, i samsvar med direkti-

vet artikkel 9 nr. 4, at det gis adgang til å åpne bankkonto selv om bekreftelse av identitet ikke er gjennomført. Forutsetningen er at det finnes tilstrekkelige foranstaltninger som sikrer at transaksjoner knyttet til kontoen ikke kan utføres før bekreftelse av identitet er gjennomført.

4.5.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening foreslår at utvalgets unntak fra hovedregelen om tidspunktet for utføring av kundekontroll bør fremgå av loven. Advokatforeningen mener at hensynet til regelverkets tilgjengelighet tilsier at reglene bør plasseres i hvitvaskingsloven. Advokatforeningen viser til at unntaksbestemmelsene ikke kan sies å ha en utpreget teknisk karakter. Videre foreslår Advokatforeningen at tidspunktet for kundekontrollen reguleres i en særskilt bestemmelse, adskilt fra reglene om gjennomføring av kundekontrollen.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen støtter forslaget om å gi adgang til å utsette kundekontrollen av begunstigede i livsforsikring.

Verdipapirfondenes forening legger til grunn at utvalgets forskriftsutkast § 7 nr. 1 (utsatt bekreftelse av identitet i tilfeller hvor dette er nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdrift) også omfatter tegning i verdipapirfond i situasjoner hvor kunden har overført penger fra sin bankkonto til fondets konto. Bekreftelse av identitet vil da kunne skje etter at kunden er tildelt andeler.

4.5.5 Departementets vurdering

Direktivet artikkel 9 nr. 1 omhandler bare tidspunktet for bekreftelse av kundens identitet. Departementet er imidlertid enig i at identifikasjon av kundens identitet nødvendigvis må foretas før bekreftelsen av identiteten. Tilsvarende vil innhenting av opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktete art kunne ha betydning for den risikovurdering som den rapporteringspliktige skal foreta ved utføring av øvrige kundekontrolltiltak. Departementet er følgelig enig med utvalget i at kundekontrolltiltak skal foretas før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon. På denne bakgrunn slutter departementet seg til utvalgets forslag til bestemmelse om at det lovfestes en hovedregel om at samtlige kundekontrolltiltak i lovforslaget § 7 skal gjennomføres før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon.

Departementet er enig med Den Norske Advokatforening i at unntakene i direktivet artikkel 9 nr. 2 til 4 bør reguleres i hvitvaskingsloven, og ikke i

hvitvaskingsforskriften. Departementet deler Advokatforeningens vurdering om at reglene ikke har en utpreget teknisk karakter, et forhold som ellers kunne tilsi forskriftsregulering. Departementet legger til grunn at en samlet regulering i hvitvaskingsloven vil lette tilgjengeligheten. Som Advokatforeningen foreslår, anser departementet at det er hensiktsmessig at tidspunktet for kundekontrollen reguleres i en særskilt bestemmelse. Følgelig foreslår departementet at tidspunkt for kundekontrollen reguleres i ny hvitvaskingslov § 9.

Departementet deler utvalgets vurdering av at norsk hvitvaskingsregelverk bør inneholde unntakene som er omhandlet i direktivet artikkel 9 nr. 2 til 4. Departementet anser at disse tilfellene vil kunne ha praktisk betydning for rapporteringspliktige og for kundene.

I forskriftsutkastet § 7 nr. 1 har utvalget foreslått gjennomføring av direktivet artikkel 9 nr. 2. Det foreslås at bekreftelse av identiteten til kunden og reelle rettighetshavere skal kunne foretas «*etter etablering av kundeforhold...*». Direktivet artikkel 9 nr. 2 åpner imidlertid for at medlemsstatene kan bestemme at bekreftelse av identiteten til kunder og reelle rettighetshavere skal kunne foretas «*during the establishment of a business relationship...*». Departementet legger til grunn at bestemmelsen naturlig må forstås slik at bekreftelsen kan foretas *under* etableringen (og ikke *før* etableringen, jf. hovedregelen i artikkel 9 nr. 1). I denne sammenheng viser departementet til direktivet artikkel 9 nr. 3, hvor bekreftelse av identiteten til den begunstigede etter en livsforsikingspolise kan utsettes til «*after the business relationship has been established*». På denne bakgrunn foreslår departementet at unntaksadgangen benyttes ved at bekreftelse av identiteten til kunder og reelle rettighetshavere skal kunne foretas under etablering av kundeforhold, dersom etableringen av kundeforholdet er nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdrift og det er liten risiko for transaksjoner med tilknytning til straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c. I slike situasjoner skal bekreftelse av identiteten til vedkommende foretas snarest mulig. Det vises til lovforslaget § 9 annet ledd nr. 1.

Departementet foreslår at bekreftelse av identiteten til den begunstigede etter en livsforsikringspolise kan foretas etter tegning av politen, forutsatt at bekreftelse av identiteten foretas før utbetalingstidspunktet eller det tidspunkt den begunstigede utøver sine rettigheter etter politen. Departementet viser til lovforslaget § 9 annet ledd nr. 2.

Det foreslås en bestemmelse om at bekreftelse av identiteten til kunden og reelle rettighetshavere

kan foretas etter åpning av bankkonto, forutsatt at det finnes foranstaltninger som sikrer at transaksjoner knyttet til kontoen ikke kan utføres av kunden eller på dennes vegne før bekreftelse av identiteten er foretatt, jf. forslaget til § 9 annet ledd nr. 3.

4.6 Følger av at kundekontroll ikke kan gjennomføres

4.6.1 EØS-rett

Etter artikkel 9 nr. 5 første ledd skal en institusjon eller person som ikke er i stand til å foreta kundekontroll «not carry out a transaction through a bank account, establish a business relationship or carry out the transaction, or shall terminate the business relationship». Videre skal vedkommende overveie å underrette om kunden til den finansielle etterretningsenheten. Bestemmelsen tilsvare FATF-anbefaling 5 sjette ledd, og er ny i forhold til de tidligere direktiver.

Etter artikkel 9 nr. 5 annet ledd kan medlemsstatene gjøre unntak for situasjoner der notarere, andre uavhengige jurister, revisorer, eksterne regnskapsførere og skatterådgivere er i ferd med å bringe på det rene klientens rettslige stilling, eller med å forsvare eller representere klienten under eller i forbindelse med en rettergang, herunder rådgivning om å innlede eller unngå slik rettergang. FATF-anbefaling 5 inneholder ikke et tilsvarende unntak.

4.6.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsforskriften § 9 første punktum skal rapporteringspliktige nekte å etablere kundeforhold eller gjennomføre transaksjon ved manglende eller mangelfull legitimasjon. Det foreligger ikke plikt til å avvike eksisterende kundeforhold.

4.6.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at det lovfestes en plikt til å ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjoner dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres, jf. utvalgets lovforslag § 9.

Utvalget stiller spørsmål ved om ordlyden i direktivet artikkel 9 nr. 5 første ledd, tilsier at avvikling av kundeforhold er en alternativ reaksjon til å nekte å etablere kundeforhold eller utføre transaksjon. Utvalget konkluderer med at en slik tolkning gir lite mening, ettersom avvikling kun vil være anvendelig som reaksjon ved allerede etablerte kundeforhold.

Utvalget anser det som uheldig at plikten til å avvike allerede etablerte kundeforhold vil gripe inn i kontraktsforholdene mellom rapporteringspliktige og deres kunder, og medføre såkalt uegentlig tilbakevirkning. Utvalget har på denne bakgrunn foreslått at plikt til avvikling kun skal gjelde for kundeforhold som er etablert etter den nye lovens ikrafttredelse, jf. utvalgets lovforslag § 33 annet ledd. Rapporteringspliktige vil således ha anledning til å sørge for kontraktsmessig adgang til oppsigelse av nye avtaler om løpende forpliktelser, for det tilfelle at det inntreffer plikt til avvikling av kundeforhold. Utvalget har påpekt at kontraktsmessig adgang til oppsigelse på bakgrunn av risikovurdering, vil kunne medføre unødvendige tvister og fare for misbruk. På bakgrunn av dette foreslår utvalget at plikt til avvikling begrenses til de tilfeller hvor en fortsettelse av kundeforhold medfører risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b.

Utvalget foreslår at direktivets bestemmelse om unntak fra plikten til å avvise kunder inntas i hvitvaskingsloven for så vidt gjelder advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, der disse er i ferd med å fastslå en klients rettsstilling eller representerer klienten i forbindelse med rettergang.

Utvalget anser at plikten til å overveie å underrette om kunden til den finansielle etterretningsenheten, ikke har selvstendig betydning ved siden av den alminnelige rapporteringsplikt ved mistenkkelige transaksjoner. Utvalget foreslår derfor ikke at det inntas en slik særskilt plikt.

4.6.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening og Næringslivets Hovedorganisasjon stiller spørsmål ved om det etter direktivet er et krav om avvikling av kundeforhold dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres. Næringslivets Hovedorganisasjon ber departementet vurdere om avvikling av etablerte kundeforhold kan begrenses til «fremtidige transaksjoner eller lignende».

Advokatforeningen anser at utvalgets forslag til § 9 første ledd om at rapporteringspliktige skal unngå å etablere kundeforhold eller utføre en transaksjon og at etablerte kundeforhold skal avvikes, er mer inngripende enn kravet etter direktivet. I denne forbindelse uttaler Advokatforeningen:

«I direktivets art. 9 (5), om følgene av at kundekontroll ikke kan gjennomføres, uttrykkes intet påbud om ikke-etablering, påbud om avvikling

etc., jf. ordet "may". Både i dansk og svensk rett er artikkelens ordlyd tolket dit hen at det ikke stilles et generelt krav om avvikling av kundeforhold der kundekontroll ikke kan gjennomføres. Dette er et mindre inngripende tiltak enn den norske lovteksten gir anvisning på.

Advokatforeningen tolker hvitvaskingsdirektivets art. 9 nr. 5 dit hen at avslutning av kundeforhold i disse tilfellene er en alternativ reaksjon i forhold til forbudet om å gjennomføre transaksjonen. Ved et forbud mot å gjennomføre en transaksjon vil muligheten for hvitvasking gjennom denne kanalen falle bort, og en avslutning av kundeforholdet fremstår som et noe forfeilet tiltak i forhold til hva som søkes oppnådd.

Etter Advokatforeningens mening er ikke avslutning av kundeforholdet et godt virkemiddel for å fremme lovens formål, og følgelig burde ikke dette inntas i ny hvitvaskingslov. Det vises i denne sammenheng til dansk og svensk rett, som legger en tilsvarende forståelse av hvitvaskingsdirektivet til grunn.

På denne bakgrunn foreslår Advokatforeningen at forslaget til ny lovs § 9, første ledd endres og at uttrykket «bør» inntas, slik at bestemmelsen i større grad er i overensstemmelse med direktivets ordlyd».

Næringslivets Hovedorganisasjon anser at det er behov for å presisere hva som menes med at kundekontrollen «ikke kan gjennomføres», og viser til at «det må være klart at det siktes til forhold på kundens side og at ikke mindre hindringer skal føre til avvikling», og at «den rapporteringspliktige må i alle fall ikke kunne ha anledning til å avvikle kundeforholdet før den manglende kundekontrollen anses straffbar».

Finansnæringsens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen anser at direktivet artikkel 9 nr. 5 (om at den rapporteringspliktige skal overveie å innrapportere mislykkede forsøk på identifisering av kunder, reelle eiere eller forretningsforbindelsenes formål) ikke har kommet til uttrykk i utvalgets forslag til lov og forskrift. Foreningene ber departementet vurdere om rapporteringspliktige bør gis uttrykkelig rett til å rapportere mislykkede kundekontroller til Økokrim selv om rapporten ikke knyttes til en konkret transaksjon. Foreningene mener det bør presiseres at slik rapportering ikke vil innebære brudd på taushetsplikten.

Den Norske Advokatforening støtter utvalgets forslag om at advokater ikke plikter å fratse dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres, jf. utvalgets forslag § 9 annet ledd.

4.6.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at det lovfestes en plikt til å ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjoner dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres, jf. lovforslag § 10.

Som utvalgets forslag og høringsinstansenes merknader viser, kan det reises flere spørsmål rundt det nærmere innholdet av direktivet artikkel 9 nr. 5.

Den Norske Advokatforening anser at bestemmelsen ikke innebærer påbud om avvikling av kundeforhold mv. Departementet deler ikke denne vurderingen. Etter artikkel 9 nr. 5 skal medlemsstatene kreve, i tilfeller der kundekontroll ikke kan gjennomføres, at institusjoner og personer «*may not carry out a transaction [...]*», og «*shall terminate the business relationship [...]*». Departementet anser at bestemmelsen innebærer et forbud mot å utføre transaksjoner og et påbud om å avvikle et etablert kundeforhold i tilfeller der kundekontroll ikke kan gjennomføres.

Som utvalget har påpekt, er det ikke klart om kravet om avvikling i direktivet artikkel 9 nr. 5 er en alternativ reaksjon til å nekte å etablere kundeforhold eller utføre transaksjonen. Departementet slutter seg her til utvalgets konklusjon. Det gir lite mening å tolke de to reaksjonene som alternative ettersom avvikling kun vil være anvendelig som reaksjon ved allerede etablerte kundeforhold. Departementet viser til lovforslaget § 10 første ledd.

Departementet er enig med utvalget i at det vil være uheldig at plikten til å avvikle allerede etablerte kundeforhold griper inn i kontraktsforholdene mellom rapporteringspliktige og deres kunder, og medfører såkalt uegentlig tilbakevirkning. Departementet slutter seg til utvalgets forslag til bestemmelse om at plikt til avvikling kun skal gjelde for kundeforhold som er etablert etter den nye lovens ikrafttredelse, jf. lovforslaget § 34 annet ledd.

Departementet anser, i likhet med utvalget, at kontraktsmessig adgang til oppsigelse på bakgrunn av risikovurdering, vil kunne medføre unødvendige tvister og fare for misbruk. På bakgrunn av dette foreslår departementet at plikt til avvikling begrenses til de tilfeller hvor en fortsettelse av kundeforhold medfører risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Departementet er enig med utvalget i at direktivets bestemmelse om unntak fra plikten til å avvise kunder inntas i hvitvaskingsloven for så vidt gjelder advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, der disse er i ferd

med å fastslå en klients rettsstilling eller representerer klienten i forbindelse med rettergang. Dette støttes også i høringen. Det vises til lovforslaget § 10 annet ledd.

Næringslivets Hovedorganisasjon ønsker en presisering av hva som menes med at kundekontrollen «ikke kan gjennomføres». Hvilke tiltak som skal inngå i kundekontrollen er regulert i lovforslaget § 7 første ledd nr. 1 til 4. Dersom et eller flere av disse tiltakene ikke kan gjennomføres kan den rapporteringspliktige ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjoner. For eksempel vil det for en bank ikke være adgang til å opprette bankkonto for en person som ikke kan fremvise gyldig legitimasjon slik at banken kan bekrefte vedkommendes identitet.

Departementet er enig med utvalget i at plikten til å overveie å underrette om kunden til den finansielle etterretningssenheten, jf. direktivet artikkel 9 nr. 5 første ledd, ikke har selvstendig betydning ved siden av den alminnelige rapporteringsplikt ved mistenkelige transaksjoner. Departementet foreslår på denne bakgrunn ikke at det inntas en særskilt plikt til underretning i lovforslaget § 10.

4.7 Kundekontroll utført av tredjepart

4.7.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 14, kan medlemsstatene tillate de institusjoner og personer som omfattes av direktivet å legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter. Ansvar for tilstrekkelig gjennomføring skal imidlertid påhvile institusjonen eller personen selv.

Artikkel 16 nr. 1 definerer begrepet «tredjeparter» på følgende måte:

«For the purposes of this Section, «third parties» shall mean institutions and persons who are listed in Article 2, or equivalent institutions and persons situated in a third country, who meet the following requirements:

- a) they are subject to mandatory professional registration, recognised by law;
- b) they apply customer due diligence requirements and record keeping requirements as laid down or equivalent to those laid down in this Directive and their compliance with the requirements of this Directive is supervised in accordance with Section 2 of Chapter V, or they are situated in a third country which imposes equivalent requirements to those laid down in this Directive.»

Artikkel 2 angir de typer institusjoner og personer som omfattes av direktivet. Ut fra en naturlig språklig forståelse antar utvalget at vilkårene i artikkel 16 nr. 1 (a) og (b) – herunder vilkåret om lovmessig registreringsplikt – får anvendelse både for denne gruppen og tilsvarende institusjoner og personer fra tredjestater. Departementet slutter seg til denne forståelsen.

Gjennomføring av direktivets regler om kundekontroll utført av tredjepart er valgfri for medlemsstatene, og medlemsstatene kan velge å benytte et snevrere tredjepartsbegrep i intern rett enn det som følger av artikkel 16 nr. 1. For det tilfelle at regelverket gjennomføres med et snevrere tredjepartsbegrep, gir artikkel 15 regler om ikke-diskriminering av utenlandske institusjoner og personer. Etter artikkel 15 nr. 1 skal en medlemsstat som tillater innenlandske «credit or financial institutions» som tredjeparter, også tillate at slike institusjoner i andre medlemsstater opptrer som tredjeparter, med unntak av valutavekslingskontorer og betalingsformidlingskontorer. Herunder skal det aksepteres at kundekontroll utført av utenlandske tredjeparter gjennomføres på grunnlag av andre dokumenter eller opplysninger enn det som kreves etter intern rett. Artikkel 15 nr. 2 og 3 gir tilsvarende regler for de tilfeller at en medlemsstat tillater innenlandske valutavekslingskontorer og betalingsformidlingskontorer og/eller innenlandske institusjoner og personer som nevnt i direktivet artikkel 2 nr. 1 (3) (a) til (c), å opptre som tredjeparter. Den sistnevnte gruppen omfatter revisorer, eksterne regnskapsførere, skatterådgivere, notarar og andre uavhengige jurister og andre ervervmessige tilbydere av tjenester som omtalt under punkt 3.5.5.

Dersom Kommisjonen treffer vedtak i henhold til artikkel 40 nr. 4 om at en tredjestat ikke oppfyller vilkår i direktivet, skal medlemsstatene etter artikkel 17 forby institusjoner og personer som omfattes av direktivet å legge til grunn kundekontroll utført av tredjepart fra den aktuelle tredjestat.

Artikkel 18 regulerer tredjepartens opplysningsplikt overfor den institusjon eller person som kunden henvises til. Etter artikkel 18 nr. 1 skal tredjeparten umiddelbart stille til rådighet opplysninger som det bes om for gjennomføring av kundekontrollen. Etter artikkel 18 nr. 2 skal tredjeparten på anmodning umiddelbart oversende relevante kopier av identifikasjonsopplysninger og annen relevant dokumentasjon angående identiteten til kunden eller reelle rettighetshavere.

Direktivets regler om kundekontroll utført av tredjepart dekker FATF-anbefaling 9, og er nye i forhold til første og annet hvitvaskingsdirektiv.

4.7.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsforskriften § 8 tredje ledd kan en rapporteringspliktig som er filial av utenlandsk institusjon, ved etablering av kundeforhold, legge til grunn en bekreftelse fra institusjonens hovedkontor om at det er gjennomført identitetskontroll av kundens rette identitet.

Rapporteringspliktige kan etter hvitvaskingsforskriften § 8 annet ledd inngå avtale med annen rapporteringspliktig etter hvitvaskingsloven § 4 første og annet ledd om å utføre legitimasjonskontroll for den rapporteringspliktige. Bestemmelsen retter seg mot utkontraktering, som behandles nærmere under punkt 4.8.

4.7.3 Utvalgets forslag

Utvalget antar at det i en rekke tilfeller vil være vesentlig ressursbesparende om rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll utført av andre rapporteringspliktige, og foreslår at det gis adgang for rapporteringspliktige til å legge til grunn kundekontroll foretatt av nærmere angitte rapporteringspliktige.

Med hensyn til utforming av en bestemmelse om kundekontroll utført av andre, har utvalget delt seg i et flertall og et mindretall.

Flertallet foreslår at det gis adgang for rapporteringspliktige til å legge til grunn kundekontroll foretatt av nærmere angitte rapporteringspliktige, nærmere bestemt finansinstitusjoner, verdipapirforetak, forvaltningsselskaper for verdipapirfond, forsikringsselskaper, verdipapirregistre og forsikringsmeglingsforetak, statsautoriserte og registrerte revisorer, autoriserte regnskapsførere og eiendomsmeglere. Slik kundekontroll ved andre rapporteringspliktige gjør ikke unntak fra den rapporteringspliktiges registreringsplikt og oppbevaringsplikt. Etter flertallets forslag vil ansvaret for gjennomføring av kundekontroll i samsvar med lovgivningen påhvile den rapporteringspliktige selv.

Utvalgets flertall legger til grunn at lovmessig konsesjonsplikt vil oppfylle direktivets vilkår om lovmessig registreringsplikt i artikkel 16, som får anvendelse både for institusjoner og personer som angitt i artikkel 2, og tilsvarende institusjoner og personer fra tredjestater.

På bakgrunn av reglene om ikke-diskriminering i direktivet, foreslår utvalgets flertall å åpne for at det kan legges til grunn kundekontroll foretatt av tilsvarende utenlandske institusjoner og personer som de norske. I samsvar med direktivet foreslås det krav om at slike utenlandske «rapporterings-

pliktige» skal være etablert i EØS-stat eller annen stat som har tilsvarende regler om kundekontroll som EØS-stat.

Utvalgets flertall legger til grunn at EØS-regler om krav om konsesjon også vil gjelde tilsvarende for finansinstitusjoner og verdipapirforetak etablert utenfor EØS-området. I den grad det ikke skulle gjelde slike regler, legger utvalgets flertall til grunn at det vil være i strid med den rapporteringspliktiges aktsomhet å legge til grunn kundekontroll utført av en slik institusjon. For utenlandske rapporteringspliktige som ikke nødvendigvis er underlagt tilsvarende registrerings- eller konsesjonsordninger som følger av norsk rett, foreslås det i samsvar med direktivet et krav om at de er omfattet av lovfaste krav til registrering eller konsesjon i hjemlandet. Dette tilleggskravet vil gjelde verdipapirregistre, revisorer, regnskapsførere, eiendomsmeglere og advokater. I samsvar med direktivets artikkel 16, jf. artikkel 3, foreslås et unntak for utenlandske forsikringsagenter. Oppregningen omfatter ikke alt det direktivet åpner adgang for. Ettersom listen over hvilke andre norske og utenlandske rapporteringspliktiges kontroller den rapporteringspliktige kan legge til grunn er den samme, anser utvalget det ikke som diskriminerende i direktivets forstand at aktuelle «perifere» utenlandske rapporteringspliktige ikke omfattes av bestemmelsen.

For rapporteringspliktige som ikke er etablert i Norge, foreslår utvalget at det i slike tilfeller gjøres unntak fra kravet om at bekreftelse av identiteten til kunden skal være foretatt på grunnlag av gyldig legitimasjon. Det vises til at dette ikke innebærer et unntak fra plikten til forsvarlig kundekontroll på grunnlag av en risikobasert tilnærming, og den rapporteringspliktige vil måtte foreta en vurdering av om bekreftelsen av identitet er tilstrekkelig for å oppfylle denne plikten.

For at rapporteringspliktige skal kunne oppfylle lovens krav til registrering, oppbevaring og dokumentasjon, åpner utvalget for at andre rapporteringspliktige (tredjeparter) kan utlevere de opplysninger og dokumenter som er nødvendige for at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine plikter til registrering, oppbevaring og dokumentasjon. Utvalget foreslår på denne bakgrunn et uttrykkelig unntak fra lovmessig taushetsplikt og personopplysningsloven ved slik utlevering. Unntaksregelen foreslås gitt anvendelse i tilknytning til kundekontroll utført av andre, og utlevering vil således skje etter initiativ fra den rapporteringspliktige for konkret bruk ved kundekontroll. I utgangspunktet omfatter forslaget til unntaksregel alle opplysninger og dokumenter som er nødvendige for en forsvarlig risikovurdering av den konkrete kunde eller

transaksjon. Opplysninger om undersøkelser og rapportering ved mistenkelige transaksjoner eller iverksatt etterforskning omfattes likevel ikke. Utvalget legger til grunn at utenlandske rapporteringspliktige må forholde seg til utenlandske regler om taushetsplikt.

Utvalget foreslår ikke noen tilsvarende unntaksregel i forbindelse med plikten til løpende oppfølging. Utvalget anser at adgang til slik informasjonsutveksling, som ikke er knyttet til konkret forespørsel om opplysninger til bruk i en konkret kundekontroll, har en mer direkte side mot personvernlovgivningen enn den foreslåtte unntaksregelen.

Utvalget anser det overflødig med en særskilt regel om at filialer av utenlandske foretak kan legges til grunn bekreftelse fra hovedkontoret om at det er gjennomført kundekontroll. Hvitvaskingsforskriften § 8 tredje ledd foreslås ikke videreført.

For gjennomføring av eventuelle vedtak Kommisjonen treffer i henhold til direktivet artikkel 17, foreslår utvalgets flertall en hjemmel til i forskrift å fastsette unntak fra adgangen til å legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter.

Mindretallet i utvalget er enig med flertallet i at det bør åpnes for at rapporteringspliktige legger til grunn kundekontroll utført av tredjeparter, men foreslår at lovens bestemmelse formuleres noe annerledes.

Mindretallet foreslår at det i forslaget til lovbestemmelse bør foretas et terminologisk skille mellom begrepene «rapporteringspliktige» og «tredjeparter». Begrepet «rapporteringspliktige» er definert i lovforslaget § 2 nr. 1, og bør ikke benyttes med et avvikende meningsinnhold i reglene om kundekontroll ved tredjeparter. Et begrepsskille vil også være egnet til å klargjøre at ansvaret for lovmessig gjennomføring av kundekontroll ikke overføres til tredjeparten, noe som mindretallet mener ikke fremgår klart av flertallets forslag.

Mindretallet viser til at flertallets forslag til regler om kundekontroll ved tredjeparter gir meget vid adgang til å benytte ulike typer (norske) rapporteringspliktige som tredjeparter. Etter artikkel 15 er det på denne bakgrunn nødvendig at tredjepartsbegrepet omfatter samtlige juridiske og fysiske personer omtalt i artikkel 2 nr. 1 (1), (2) og (3) (a) til (c), og tilsvarende personer fra stater utenfor EØS, såfremt disse er underlagt lovmessig registreringsplikt, og regler om kundekontroll, oppbevaring og tilsyn som tilsvarer reglene i direktivet. Etter mindretallets oppfatning er flertallets forslag til § 10 første ledd nr. 2 ikke dekkende. Eksempelvis vil «trust and company service providers», «notaries and other independent legal professionals» og «tax advisors» falle utenfor, selv om de tilfredsstillende

nevnte vilkår. Etter mindretallets syn er det også vanskelig å overskue hvilke typer utenlandske foretak som omfattes av direktivets definisjon av «financial institution», jf. artikkel 3 (2), på bakgrunn av den generelle henvisningen til virksomheter angitt i vedlegg I til direktiv 2000/12/EF (det konsoliderte bankdirektiv). Mindretallet anser det på denne bakgrunn nødvendig å innta en henvisning til direktivet ved definisjonen av begrepet «tredjeparter».

Mindretallet viser videre til at flertallets forslag til § 10 første ledd åpner for at norske forsikringsagenter kan benyttes som tredjeparter. Etter mindretallets vurdering er dette i strid med direktivet artikkel 16, jf. artikkel 3 (2) (e), som unntar såkalte «tied insurance intermediaries».

Mindretallet er uenig i flertallets uttalelse om at finansinstitusjoner, verdipapirforetak mv. som er etablert utenfor EØS-området vil være underlagt tilsvarende krav til konsesjon eller registrering som etter EØS-regelverket. Et krav om registreringsplikt bør etter mindretallets oppfatning fremgå uttrykkelig av loven, også for slike institusjoner.

Utvalget viser til at utvalget under drøftelsen har vært samstemt om at unntaksregelen fra lovmessig taushetsplikt og personopplysningsloven skal gjelde for utlevering som er nødvendig for å oppfylle en slik dokumentasjonsplikt. Mindretallet mener imidlertid at det ikke er tatt høyde for slik utlevering i flertallets forslag til § 10 tredje ledd.

Etter mindretallets syn bør det i loven uttrykkelig fremheves, i samsvar med utvalgets drøftelse, at unntaksregelen om tredjeparters utlevering av opplysninger ikke medfører unntak fra forbudet mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning etter utvalgets lovforslag § 20.

4.7.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening, Buypass, Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og Næringslivets Hovedorganisasjon er positive til at det åpnes for at rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll utført av andre rapporteringspliktige.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen slutter seg til flertallets forslag til utforming av bestemmelsen. Advokatforeningen er derimot enig med mindretallet.

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og Næringslivets hovedorganisasjon gir uttrykk for at adgangen til å legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter bør gjøres så vid som mulig innenfor direktivet.

Buypass argumenterer for at tredjeparter som

kan utføre kundekontroll også bør omfatte e-pengeforetak.

4.7.5 Departementets vurdering

Departementet støtter utvalgets forslag om at det åpnes for at rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll utført av nærmere angitte tredjeparter slik tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 14 åpner for. Det legges vekt på at dette i en rekke tilfeller vil være vesentlig ressursbesparende. Et eksempel er situasjoner der en kunde har kunde-forhold med et selskap i et finanskonsern, og senere ønsker å opprette kunde-forhold med et annet selskap i konsernet. Et annet eksempel er situasjoner hvor et utenlandsk selskap ønsker å foreta oppkjøp i Norge, og engasjerer et norsk revisjonsselskap tilknyttet et internasjonalt revisjonsnettverk for gjennomføring av finansiell due diligence. Det norske revisjonsselskapet vil da naturlig kontakte revisjonsnettverkets kontor i kundens hjemstat for bistand med gjennomføring av kundekontroll. Reglene om kundekontroll utført av tredjepart vil også kunne gi effektivitetsgevinster av den typen Finansnæringens Hovedorganisasjon og Sparebankforeningen peker på i sin felles høringsuttalelse selv om det ikke åpnes for å fritt spre informasjon om risikoklassifisering av kunder innad i et konsern, se punkt 4.2.5.

Direktivet åpner for at alle rapporteringspliktige, som definert i artikkel 2, kan fungere som tredjepersoner, jf. artikkel 16. Departementet er enig med utvalget i at kretsen som kan fungere som tredjeparter bør begrenses noe i forhold til kretsen av rapporteringspliktige.

Utvalgets flertall og mindretall er uenige om den lovtekniske løsningen for bestemmelsen, men er i hovedsak enige om hvem som kan fungere som tredjeparter. Departementet mener, som mindretallet, at det er hensiktsmessig å i begrepsbruken skille mellom den «rapporteringspliktige» og den tredjeperson som kan utføre kundekontroll. Departementet mener at det her er hensiktsmessig å bruke begrepet «tredjeparter». For å øke lovbestemmelsens tilgjengelighet mener departementet, i motsetning til utvalget, at det er hensiktsmessig å liste opp de rapporteringspliktige som kan være tredjeparter fremfor å henvise til opplisting i lovforslaget § 4.

Med hensyn til hvem som kan være tredjeparter er i hovedsak flertallet og mindretallet i utvalget enige. Utvalgets mindretall påpeker imidlertid at flertallets forslag åpner for at norske forsikringsagenter kan benyttes som tredjeparter, og mener dette er i strid med direktivet artikkel 16, jf. artikkel 3 (2) (e), som unntar såkalte «tied insurance inter-

mediaries». Flertallet har tatt inn et unntak for utenlandske forsikringsagenter, og mener dette er i samsvar med direktivet artikkel 16, jf. artikkel 3. Departementet slutter seg til flertallet. Det vises her til punkt 3.5.4, hvor departementet slutter seg til utvalgets forslag om at forsikringsagenter skal omfattes av hvitvaskingsloven. Utvalget har her lagt til grunn at det ikke vil være i samsvar med tredje hvitvaskingsdirektiv om forsikringsagenter i alminnelighet unntas fra hvitvaskingsregelverket, og utvalget er samlet om denne tolkningen. Forsikringsagent som formidler forsikringsprodukter for forsikringsselskap som ikke er etablert i Norge vil under enhver omstendighet ikke omfattes av hvitvaskingsloven, jf. lovutkastet § 3 som svarer til gjeldende hvitvaskingslov § 3. På bakgrunn av direktivets ordlyd anser utvalget det som naturlig at pliktsubjekt etter hvitvaskingsloven er forsikringsformidlingsforetaket som sådan, og ikke de enkelte forsikringsmeglere og forsikringsagenter. Utvalget foreslår at hvitvaskingsloven skal omfatte «foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjensikringsmegling». Departementet er på bakgrunn av dette enig med utvalgets flertall i at foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjensikringsmegling skal omfattes av kretsen av nærmere angitte tredjeparter som kan utføre kundekontroll.

Departementet slutter seg for øvrig til utvalgets forslag til hvem som skal kunne fungere som tredjepersoner, jf. lovforslaget § 11 første ledd.

Departementet slutter seg også til utvalgets forslag til bestemmelse om at departementet i forskrift kan fastsette unntak fra adgangen til å legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter, jf. lovforslaget § 11 femte ledd.

Buypass påpeker at utvalget har valgt å legge seg på en mer restriktiv linje enn direktivet da e-pengeforetak ikke er omfattet av kretsen som kan fungere som tredjepersoner. Direktivets regler om kundekontroll utført av tredjepart er valgfri for medlemsstatene. Departementet mener at kretsen av aktuelle tredjeparter bør begrenses og anser at e-pengeforetak ikke er tilstrekkelig egnet til å foreta kundekontroll til bruk også for andre rapporteringspliktige. Departementet foreslår i likhet med utvalget ikke at e-pengeforetak kan fungere som «tredjeperson».

Direktivet inneholder i artikkel 15 bestemmelser som skal sikre ikke-diskriminering av andre stater dersom medlemsstatene velger å åpne for at rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter. Også på dette punkt har utvalget delt seg i et flertall og et mindretall hva gjelder utforming av bestemmelsen. Departemen-

tet støtter ingen av løsningene fullt ut. Som flertallet mener departementet at det er tilstrekkelig ut fra direktivet artikkel 15 å vise til at tilsvarende utenlandske juridiske og fysiske personer som etter norsk rett kan fungere som tredjeparter, skal aksepteres som tredjeparter etter norsk rett. Det gjøres unntak for utenlandske forsikringsagenter i tråd med direktivet artikkel 16, jf. artikkel 3. Departementet er ikke enig med mindretallets forståelse av direktivet artikkel 15. Departementet er enig med mindretallet i at et krav om registreringsplikt bør fremgå uttrykkelig av loven for alle utenlandske juridiske og fysiske personer som aksepteres som tredjepersoner. Det vises til lovforslaget § 11 første ledd bokstav k).

Direktivet artikkel 14 presiserer at den rapporteringspliktige er ansvarlig for tilstrekkelig gjennomføring av de plikter som følger av direktivet artikkel 8 nr. 1 bokstav a) til c) selv om den rapporteringspliktige velger å sette bort dette til en tredjeperson. Utvalget er uenige om den tekniske utformingen av slik bestemmelse i lovforslaget. Departementet slutter seg til utvalgets forslag til bestemmelsens innhold, men har valgt en annen lovteknisk løsning enn utvalget. Det vises til lovforslaget § 11 annet ledd.

Departementet slutter seg til utvalget når det gjelder bestemmelse om at rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll foretatt av andre juridiske og fysiske personer som ikke er etablert i Norge, selv om bekreftelse av kundens identitet, jf. § 7 første ledd nr. 2, er foretatt på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon. Dette er en direkte gjennomføring av direktivets forpliktelser. Departementet viser til lovforslaget § 11 tredje ledd.

Den rapporteringspliktige har etter lovforslaget § 5 annet ledd, jf. direktivet artikkel 8 nr. 2, plikt til å kunne påvise at utførte tiltak ved kundekontroll er tilpasset aktuell risiko. Denne plikten vil påligge den rapporteringspliktige selv om kundekontroll er utført av tredjepart. Direktivet inneholder i artikkel 18 nr. 1 en bestemmelse om at tredjepart skal stille de opplysninger vedkommende har samlet inn i forbindelse med kundekontrollen til rådighet for den rapporteringspliktige. Videre inneholder direktivet artikkel 18 nr. 2 en bestemmelse om at tredjemann etter anmodning, omgående skal videresende kopier av identifikasjons- og kontrollopplysninger og annen relevant dokumentasjon om kundens eller den reelle rettighetshavers identitet, til den rapporteringspliktige. For at slik utveksling av informasjon skal være mulig foreslår utvalget en særskilt unntaksregel fra lovmessig taushetsplikt og personopplysningsloven i tilknytning til kundekontroll utført av tredjepart, og utvalget har i sin drøftelse

vært samstemt om at unntaksregelen skal gjelde for utlevering som er nødvendig for å oppfylle den rapporteringspliktiges plikt.

De pliktene til utlevering av informasjon som fremgår av direktivet artikkel 18 er etter departementets mening ikke tilstrekkelig gjennomført ved utvalgets forslag. Departementet foreslår å ta inn en bestemmelse i § 11 fjerde ledd som gjennomfører direktivet artikkel 18.

For at utlevering av informasjon mellom den rapporteringspliktige og tredjepart skal fungere er det nødvendig med unntak fra lovbestemt taushetsplikt for opplysningene. Departementet kan ikke se at det er nødvendig med unntak fra personopplysningsloven. Hvitvaskingsloven gir adgang til behandling av personopplysninger og det er ikke meningen at denne behandlingen skal kunne skje på en annen måte enn etter personopplysningslovens regler. Personvern hensyn taler mot å gjøre unntak fra hele personopplysningsloven uten at dette er begrunnet særskilt, og departementet slutter seg ikke til utvalgets vurdering på dette punkt. Departementet mener at unntaksregelen kun bør gjelde for unntak fra lovmessig taushetsplikt som er til hinder for den utveksling av opplysninger som kundekontroll utført av tredjepart nødvendiggjør. Departementet mener det også bør være et vilkår at kunden informeres om slik utlevering. Det er et viktig personvernprinsipp at personer skal ha oversikt over hvor opplysninger om en selv befinner seg. Departementet er enig med flertallet i at det er unødvendig at det i lovteksten uttrykkelig fremgår at unntaksregelen om tredjeparters utleveringer ikke medfører unntak fra forbudet mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning etter lovforslaget § 21 da departementet mener at dette uansett fremgår av lovteksten. Det vises til lovforslaget § 11 fjerde ledd.

Departementet viser til lovforslaget § 11.

4.8 Utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll

4.8.1 EØS-rett

Som beskrevet under punkt 4.7.1 har tredje hvitvaskingsdirektiv omfattende regler om kundekontroll foretatt av såkalte tredjeparter. Etter artikkel 19 skal dette regelverket ikke gjelde for «outsourcing or agency relationships where, on the basis of a contractual agreement, the outsourcing service provider or agent is to be regarded as part of the institution or person covered by this Directive». Medlemsstatene står således i utgangspunktet fritt til å

åpne for utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll. En tilsvarende betraktning følger av FATFs tolkingsuttalelse («Interpretative Note») til anbefaling 9.

4.8.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsforskriften § 8 annet ledd kan rapporteringspliktige inngå avtale med annen rapporteringspliktig etter hvitvaskingsloven § 4 første og annet ledd om å utføre legitimasjonskontroll for den rapporteringspliktige. Den «primære rapporteringspliktige» har ansvaret for at legitimasjonskontrollen utføres på forsvarlig måte i samsvar med lov og forskrift.

4.8.3 Utvalgets forslag

Utvalget antar at utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll vil kunne være hensiktsmessig for enkelte rapporteringspliktige, for eksempel for nettbaserte virksomheter, og i situasjoner der geografiske begrensninger vanskeliggjør gjennomføring av kundekontroll. På denne bakgrunn foreslår utvalget at det i norsk rett åpnes for slik utkontraktering, jf. utvalgets lovforslag § 11. Ansvaret for gjennomføring av kundekontroll i samsvar med lov og forskrift, og at det etableres forsvarlige rutiner og treffes nødvendige tiltak som beskrevet under punkt 7.1, vil påhvile den rapporteringspliktige selv.

Direktivet stiller krav om at oppdragstaker skal kunne regnes som en del av («as part of») den rapporteringspliktige. Utvalget forstår dette som et krav om at utkontrakteringen har et visst omfang og en viss varighet, slik at oppdragstakers virksomhet fremstår som en integrert del av den rapporteringspliktiges virksomhet. Utvalget legger til grunn at utkontraktering regulært vil tilfredsstillende et slikt kriterium, og anser det ikke nødvendig å fremheve dette i hvitvaskingsloven.

Direktivet inneholder ingen begrensning i hvem som kan benyttes som oppdragstakere ved utkontraktering, og utvalget anser det hensiktsmessig at det åpnes for at også andre enn rapporteringspliktige kan benyttes som oppdragstakere. På bakgrunn av de utvidede plikter som følger av reglene om kundekontroll, ønsker utvalget ikke å hindre at andre personer enn rapporteringspliktige spesialisere seg på å tilby gjennomføring av kundekontroll. Hvilke personer som kan benyttes som oppdragstakere vil imidlertid reelt sett være begrenset. Som nevnt påhviler ansvaret for lovmessig gjennomføring av kundekontroll, herunder at det foretas en forsvarlig risikovurdering, den rapporte-

ringspliktige selv. Videre har den rapporteringspliktige ansvar for at det etableres forsvarlige rutiner for å sikre overholdelse av plikter etter hvitvaskingsregelverket. Endelig har den rapporteringspliktige ansvar for at det treffes nødvendige tiltak for å sikre at personer som utfører oppgaver på dennes vegne er kjent med de plikter som påligger denne. Utkontraktering vil forutsette at oppdragstaker har tilstrekkelig kompetanse, ressurser og systemer som oppdraget krever, og at oppdragstakers ansatte (herunder deltidsansatte, vikarer mv.) gjøres kjent med regler og rutiner som gjelder for oppdraget. På bakgrunn av de ovennevnte forhold antar utvalget at rapporteringspliktige vil utvise atskillig forsiktighet med hensyn til hvem som benyttes som oppdragstakere ved utkontraktering. Overtreddelser vil kunne medføre straffansvar for den rapporteringspliktige selv.

Med hensyn til registrering av opplysninger og oppbevaring av dokumenter som nevnt i utvalgets lovforslag §§ 8 og 21, legger utvalget til grunn at dette også kan foretas av oppdragstaker på vegne av den rapporteringspliktige. Den rapporteringspliktige må imidlertid sørge for at relevante opplysninger og dokumenter mottas fra oppdragstaker senest ved utkontrakteringsforholdets slutt.

Ved utkontraktering bør den rapporteringspliktige sørge for adgang til å føre løpende kontroll med at oppdraget blir tilfredsstillende utført. Utkontraktering må ikke medføre hindringer mot effektivt tilsyn, og må heller ikke påvirke oppfyllelse av plikter den rapporteringspliktige har overfor kunder, tilsynsorgan eller andre offentlige myndigheter. Avtaler om utkontraktering skal være skriftlige, og det må forventes at de inneholder en klar beskrivelse av hvilke oppgaver som utkontrakteres, regler om taushetsplikt, og hvordan oppdragstaker skal forholde seg med hensyn til overlevering av opplysninger til den rapporteringspliktige.

Utvalgets representant fra Kredittilsynet er enig i behovet for en forholdsvis vid adgang til utkontraktering av initiell kundekontroll, særlig for nettbasert virksomhet. Kredittilsynet stiller imidlertid spørsmål om en slik adgang i praksis vil være mulig å følge opp tilsynsmessig.

4.8.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening, Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen, Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Buypass støtter utvalgets forslag til bestemmelse om utkontraktering av gjennomføring av kundekontrollen.

Posten Norge AS mener det er hensiktsmessig at utkontraktering av gjennomføring av kundekon-

troll reguleres i lov. Videre mener Posten Norge AS at det vil være en fordel med en presisering om at utlevering av personopplysninger i forbindelse med kundekontroll foretatt gjennom utkontraktering, ikke medfører brudd på personopplysningsloven, jf. utvalgets forslag i § 10 til bestemmelse om kundekontroll som utføres av andre rapporteringspliktige.

Næringslivets Hovedorganisasjon er ikke enig med utvalget i at det er et kriterium etter direktivet artikkel 19 at «oppdragstakers virksomhet fremstår som en integrert del av den rapporteringspliktiges virksomhet». *Næringslivets Hovedorganisasjon* anser at «poenget må være at den rapporteringspliktige gjennom ordningen er sikret like god praktisk tilgang til tjenester som sikrer lovmessig kundekontroll som om kontrollen ble utført av den rapporteringspliktige selv. Hvordan oppdragstakers virksomhet «fremstår», er da underordnet».

Kredittilsynet mener at utvalgets forslag er for vidtgående, og anser at utkontrakteringsadgangen bør begrenses til andre rapporteringspliktige og foretak hvis virksomhet er basert på en konsesjonsordning. Om dette uttaler *Kredittilsynet*:

«Identitetskontroll under dagens regelverk gjennomføres direkte av det rapporteringspliktige foretaket som etablerer kundeforholdet, eller gjennomfører transaksjonen, eller ved utkontraktering til andre rapporteringspliktige foretak. Posten Norge AS har siden desember 2000 gjennomført et ikke ubetydelig antall legitimasjonskontroller på vegne av rapporteringspliktige foretak ("PUM-tjenesten"). PUM er et distribusjonsprodukt hvor Posten tilbyr fremstilling og utlevering av en brevsending til postmottaker personlig, mot forevisning av gyldig legitimasjon. Kopi av mottakers legitimasjon sendes til rapporteringspliktig foretak etter at PUM-sendingen er utlevert. Kontrollen skjer på ca. 300 postkontor og i ca. 1.200 «Post i Butikk». Posten har her inngått avtaler med landsdekkende matvarekjeder. De personene som gjennomfører identitetskontrollen har gjennomgått et særskilt opplæringsprogram, og det er også utarbeidet en særskilt instruks for denne funksjonen. Grunnlaget for Posten Norge AS' virksomhet er konsesjon fra Samferdselsdepartementet. Agenter, forhandlere og uavhengige distributører av rapporteringspliktiges produkter gjennomfører også identitetskontroll på vegne av rapporteringspliktige, se nærmere omtale i *Kredittilsynets* rundskriv 9/2004 s. 19, 20 og 22.

En utkontraktering av initiell kundekontroll forutsetter etablering av betryggende rutiner, herunder kontroll og rapporteringssystemer og personale som har nødvendig opplæring. Nett-

baserte virksomheter vil normalt ha få ansatte og det kan reises spørsmål om slike virksomheter er egnet til selv å etablere, organisere og følge opp landsomfattende utkontrakteringstjenester til landsdekkende butikk- og kioskkjeder.

Selv om rapporteringspliktige har vært underlagt regelverket om identitetskontroll siden 1994 avdekker *Kredittilsynets* tilsynsvirksomhet fortsatt manglende etterlevelse hos mange foretak, herunder også store foretak og konsern som har drevet virksomhet over lang tid. Oppfølging av dårlig utført og mangelfull sporbarhet ved identitetskontrollen har vært en viktig målsetning i forbindelse med den intensiverte inspeksjonsvirksomheten, som har funnet sted de 4-5 siste årene, som ledd i å bedre etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket. Det er gjennomgående konstatert forbedringsmuligheter. Det er *Kredittilsynets* oppfatning at utkontrakteringsadgangen bør være begrenset til rapporteringspliktige foretak, eller foretak hvis virksomhet er basert på en konsesjonsordning (Posten Norge AS, eller andre postoperatører med konsesjon). Som det fremgår ovenfor er identitetskontrollen i mange foretak fortsatt beheftet med så store problemer at det etter tilsynets oppfatning ikke vil være forsvarlig med den foreslåtte utvidede utkontrakteringsadgangen. Det nye hvitvaskingsregelverket er teknisk komplisert og stiller både rapporteringspliktige og tilsynsmyndighet overfor betydelige utfordringer. En ubegrenset utkontrakteringsadgang vil kunne skape en uoversiktlig situasjon som det er vanskelig å følge opp i tilsynssammenheng. *Kredittilsynet* har ikke tilsynsressurser til å følge opp en slik utvidet utkontrakteringsadgang. En utkontraktering til virksomheter (eksempelvis landsdekkende butikk- og kioskkjeder), som ikke er underlagt tilsyn, eller offentlige konsesjonsordninger, vil også være problematisk».

4.8.5 Departementets vurdering

I det tredje hvitvaskingsdirektivet har nasjonale myndigheter et visst spillerom når det gjelder om utkontraktering av kundekontroll skal tillates. Direktivet forutsetter at gjennomføringen av kundekontrollen kan utkontrakteres, såfremt den rapporteringspliktige har ansvaret for at gjennomføringen skjer i samsvar med regelverket, men direktivet fastsetter ikke nærmere regler om utkontraktering.

Flere høringsinstanser har sluttet seg til utvalgets forslag. *Kredittilsynet* har derimot uttalt at utkontrakteringsadgangen etter utvalgets forslag favner for vidt. *Kredittilsynet* viser til erfaringer med at identitets- og øvrig kundekontroll fortsatt er be-

heftet med store problemer og at utkontrakteringsadgangen bør begrenses til rapporteringspliktige foretak og foretak hvis virksomhet er underlagt offentlig konsesjon. Utvalget viser til at den rapporteringspliktige under enhver omstendighet skal ha ansvaret for kundekontrollen. Som etter gjeldende rett skal tilsynet med overholdelsen av regelverket utføres overfor den rapporteringspliktige, og ikke overfor den institusjonen det inngås utkontrakteringsavtale med.

Departementet anser at Kredittilsynets erfaringer fra tilsyn med de rapporteringspliktige bør veie tungt. På bakgrunn av Kredittilsynets opplysninger om mangler ved rutiner rundt identitetskontrollen innenfor rammen av den rapporteringspliktiges virksomhet, er departementet i tvil om en utvidelse av utkontrakteringsadgangen, slik utvalget legger opp til, er forsvarlig. Departementet legger også vekt på at utvalget ikke har foretatt en nærmere kartlegging av om det faktisk vil være et behov for å utvide utkontrakteringsadgangen som foreslått, og slutter seg til de begrensninger i utkontrakteringsadgangen som følger av Kredittilsynets høringsinnspill.

Utkontraktering må ikke medføre hindringer for effektivt tilsyn og må heller ikke påvirke oppfyllelse av plikter den rapporteringspliktige har overfor kunder, tilsynsorgan eller andre offentlige myndigheter. For at de rapporteringspliktige skal oppfylle sine plikter etter hvitvaskingsloven forventes det at avtaler om utkontraktering inneholder en klar beskrivelse av hvilke oppgaver som utkontrakteres, regler om taushetsplikt og hvordan oppdragstaker skal forholde seg for overlevering av opplysninger til den rapporteringspliktige. På grunn av de begrensninger som foreslås for hvem som kan være oppdragstakere, vil i tillegg oppdragstakerne selv være underlagt tilsyn. Foretak som utkontrakterer kundekontrollen vil fortsatt være ansvarlige for at pliktene etter hvitvaskingsloven følges, og har et ansvar for å legge til rette for at det kan føres tilsyn med kundekontrollen selv om denne er utkontraktert.

Departementet er av den oppfatning at kundekontroll ikke bør kunne utkontrakteres til forhandlere av gjenstander selv om disse er rapporteringspliktige i visse tilfeller, jf. lovforslaget § 4 annet ledd nr. 7. Forhandlere av gjenstander er bare underlagt loven ved transaksjoner for 40 000 kroner eller mer i kontanter. Departementet anser at denne gruppen på grunn av denne grensen for rapporteringsplikten, ikke er egnet til å utføre kundekontroll på vegne av andre. Adgangen bør være begrenset til de grupper som har rapporteringsplikt uavhengig av en slik grense.

Kundekontroll bør heller ikke kunne utkontrakteres til tilbydere av virksomhetstjenester, jf. forslaget § 4 annet ledd nr. 6. Denne foretaksgruppen er, i likhet med forhandlere av gjenstander, ikke underlagt offentlig tilsyn. Departementet mener derfor at denne gruppen rapporteringspliktige ikke bør ha adgang til å foreta kundekontroll på vegne av andre rapporteringspliktige. Departementet antar også at slik utkontraktering vil være lite praktisk.

Departementets forslag til lovbestemmelse i § 12 innebærer innskrenkninger i forhold til utvalgets forslag. Det kan vise seg at det er et behov for og at det er forsvarlig å kunne åpne for utkontraktering også til andre enn det lovforslaget nå legger opp til. Ut fra dette foreslår departementet en forskriftshjemmel der departementet gis adgang til å utvide utkontrakteringsadgangen. Dersom det anses forsvarlig og hensiktsmessig vil departementet med hjemmel i denne bestemmelsen også kunne fastsette forskrift som åpner for at forhandlere av gjenstander, jf. § 4 annet ledd nr. 7, og tilbydere av virksomhetstjenester, jf. § 4 annet ledd nr. 6, kan fungere som oppdragstakere. Det vises til lovforslaget § 12 femte ledd.

Det er som for kundekontroll utført av tredje parter, et vilkår for utkontrakteringsadgang at den rapporteringspliktige har ansvaret for at gjennomføringen av kundekontrollen skjer i samsvar med regelverket. For at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine plikter, er det en forutsetning at den som har utført kundekontrollen har rettslig adgang til utlevering av relevante opplysninger og dokumenter. Ut fra dette er departementet enig med Posten i at det er hensiktsmessig med en tilsvarende unntaksregel som i lovforslaget § 11 fjerde ledd, i lovforslaget § 12 om utkontraktering. Det vises til vurderingen av denne bestemmelsen under punkt 4.7.5, og til lovforslaget § 12 fjerde ledd. Når den rapporteringspliktige utkontrakterer kundekontrollen til en oppdragstaker vil det være klart for kunden at kundekontrollen utføres på vegne av den rapporteringspliktige, og det er følgelig ikke nødvendig at kunden informeres om den utveksling av opplysninger som vil måtte skje mellom den rapporteringspliktige og oppdragstakeren.

Næringslivets Hovedorganisasjon er uenig i utvalgets tolkning av direktivet artikkel 19 når det gjelder hvordan oppdragstakers virksomhet må fremstå. Ordlyden i artikkel 19 er som følger:

«the outsourcing service provider or agent is to be regarded as part of the institution or person covered by this Directive».

Utvalget forstår dette som et krav om at utkontraktingen har et visst omfang og en viss varighet, slik at oppdragstakeren fremstår som en integrert del av den rapporteringspliktiges virksomhet. I den danske oversettelsen er direktivets ordlyd

«skal betragtes som en del af det institut eller den person, der er omfattet af dette direktiv».

Departementet er i det vesentlige enig i utvalgets forståelse av direktivet, selv om det sentrale ikke er hvordan forholdet til oppdragsgiver fremstår, men realiteten i det faktiske forholdet imellom dem. Oppdragstakeren skal kunne anses som en integrert del av den rapporteringspliktiges virksomhet når de utfører kundekontroll for den rapporteringspliktige. Det er ikke et vilkår at oppdragstakerens virksomhet i sin alminnelighet fremstår som en integrert del av den rapporteringspliktiges virksomhet.

Departementet viser til lovforslaget § 12.

4.9 Forenklet kundekontroll

4.9.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 11 nr. 1, er institusjoner og personer omfattet av direktivet unntatt fra vesentlige deler av plikten til å foreta kundekontrollen, dersom kunden er en «credit or financial institution» som definert i direktivet artikkel 3 (1) og (2), eller tilsvarende institusjon fra tredjeland som pålegger «requirements equivalent to those laid down in this Directive and supervised for compliance with those requirements». Unntaket gjelder ikke plikten til å foreta kundekontroll der det er mistanke om hvitvasking eller terrorfinansering. Bestemmelsen er en videreføring av første og annet hvitvaskingsdirektiv.

Etter artikkel 11 nr. 2 kan medlemsstatene tillate tilsvarende unntak fra plikten til å foreta kundekontroll som etter artikkel 11 nr. 1 for visse typer kunder:

«By way of derogation from Articles 7(a), (b) and (d), 8 and 9(1) Member States may allow the institutions and persons covered by this Directive not to apply customer due diligence in respect of:

- a) listed companies whose securities are admitted to trading on a regulated market within the meaning of Directive 2004/39/EC in one or more Member States and listed companies from third countries which are subject to disclosure requirements consistent with Community legislation;
- b) beneficial owners of pooled accounts held by notaries and other independent legal pro-

fessionals from the Member States, or from third countries provided that they are subject to requirements to combat money laundering or terrorist financing consistent with international standards and are supervised for compliance with those requirements and provided that the information on the identity of the beneficial owner is available, on request, to the institutions that act as depository institutions for the pooled accounts;

- c) domestic public authorities, or in respect of any other customer representing a low risk of money laundering or terrorist financing which meets the technical criteria established in accordance with Article 40(1) (b).»

Bestemmelsen er ny i forhold til de foregående hvitvaskingsdirektiver.

I situasjoner som nevnt i artikkel 11 nr. 1 og 2, skal institusjoner og personer omfattet av direktivet i det minste innhente tilstrekkelige opplysninger til å fastslå om kunden kvalifiserer til unntak, jf. artikkel 11 nr. 3.

Etter artikkel 11 nr. 5 kan medlemsstatene tillate tilsvarende unntak fra plikten til å foreta kundekontroll som etter artikkel 11 nr. 1 og 2 for visse typer produkter og transaksjoner:

«By way of derogation from Articles 7(a), (b) and (d), 8 and 9(1), Member States may allow the institutions and persons covered by this Directive not to apply customer due diligence in respect of:

- a) life insurance policies where the annual premium is no more than EUR 1 000 or the single premium is no more than EUR 2 500;
- b) insurance policies for pension schemes if there is no surrender clause and the policy cannot be used as collateral;
- c) a pension, superannuation or similar scheme that provides retirement benefits to employees, where contributions are made by way of deduction from wages and the scheme rules do not permit the assignment of a member's interest under the scheme;
- d) electronic money, as defined in Article 1(3) (b) of Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions (1), where, if the device cannot be recharged, the maximum amount stored in the device is no more than EUR 150, or where, if the device can be recharged, a limit of EUR 2 500 is imposed on the total amount transacted in a calendar year, except when an amount of EUR 1 000 or more is redeemed in that same calendar year by the bearer as referred to in Article 3 of Directive 2000/46/EC,

or in respect of any other product or transaction representing a low risk of money laundering or terrorist financing which meets the technical criteria established in accordance with Article 40(1)(b).»

Unntaksadgangen etter artikkel 11 nr. 5 (a) og (b) er i vesentlig grad en videreføring av de foregående hvitvaskingsdirektiver, mens unntaksadgangen etter (c) og (d) er ny.

Direktivets unntaksbestemmelser har et visst motstykke i FATF-anbefaling 5 fjerde ledd siste punktum, hvoretter det kan tillates at «financial institutions» anvender «reduced or simplified measures» dersom det foreligger «low risks».

4.9.2 Norsk rett

Regler om unntak fra plikt til identitetskontroll er gitt i hvitvaskingsforskriften § 7, som lyder:

«Plikten til å kreve legitimasjon etter hvitvaskingsloven § 5 og plikten til å registrere opplysninger etter hvitvaskingsloven § 6 gjelder ikke:

- a) hvis kunden er finansinstitusjon, jf. finansieringsvirksomhetslovens § 1–4, verdipapirforetak, eller forvaltningsselskap for verdipapirfond eller slikt utenlandsk foretak underlagt tilsvarende regelverk som oppfyller de legitimasjonskrav som stilles i rådsdirektiv av 4. desember 2001 om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking av penger (direktiv 2001/97/EF), og i tillegg er underlagt tilsynsordning av EØS-standard.
- b) tegning av forsikringspolise dersom premieinnbetaling skjer ved debitering (belastning) av en konto opprettet i kundens navn i en kredittinstitusjon som nevnt i finansieringsvirksomhetsloven § 1–5 nr. 3, såfremt kredittinstitusjonen:
  1. er underlagt denne forskriften eller tilsvarende lovregulering i samsvar med rådsdirektiv av 4. desember 2001 om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking av penger (direktiv 2001/97/EF), eller
  2. på annet grunnlag har forvissnet seg om, og registrert opplysningene om, kundens identitet.
- c) tegning av livsforsikringspolise i institusjon som har tillatelse til å overta livsforsikring, og andre forsikringsforetak i henhold til direktiv 2002/83/EF, hvis den årlige premien ikke overstiger 8.000 kroner, eller hvis det skal belastes en engangspremie som ikke overstiger 20.000 kroner.
- d) tegning av livsforsikringspolise i institusjon som har tillatelse til å overta livsforsikring,

og andre forsikringsforetak i henhold til rådsdirektiv av 5. november 2002 vedrørende livsforsikringsvirksomhet (det konsoliderte livdirektiv) direktiv 2002/83/EF, hvis den årlige premien ikke overstiger 8.000 kroner, eller hvis det skal belastes en engangspremie som ikke overstiger 20.000 kroner. Dersom premieinnbetaling for en løpende polise i et gitt år forhøyes slik at den overstiger grensen på 8.000 kroner, skal det likevel kreves legitimasjon som nevnt i § 2–1.

- e) tegning av skadeforsikringspoliser, herunder reiseforsikringspoliser, samt kredittforsikringspoliser, i foretak som har tillatelse til å utøve slik forsikringsvirksomhet.

Departementet kan ved enkeltvedtak gjøre unntak fra hvitvaskingsloven § 5 for rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 4 første ledd nr. 3 (e-pengeforetak).»

Reglene i hvitvaskingsforskriften § 7 innebærer at de rapporteringspliktige også er unntatt fra plikten til å kreve legitimasjon ved mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering og ikke bare ved etablering av kundeforhold eller transaksjoner over 100 000 kroner.

4.9.3 Utvalgets forslag

Utvalget anser at en rekke av direktivets unntaksregler vil kunne ha vesentlig praktisk anvendelse i norsk rett. Etter utvalgets vurdering kan dette tilsi at reglene om forenklet kundekontroll lovfestes. På bakgrunn av reglens tekniske karakter foreslår utvalget likevel at de gjennomføres samlet i forskrift.

Direktivets unntaksregler gjelder som nevnt ikke for plikten til å foreta kundekontroll ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Utvalget har videre foreslått at unntaksreglene etter norsk rett begrenses til å gjelde for kundekontroll, og således ikke får anvendelse for plikten til løpende oppfølging.

Utvalget foreslår at det lovfestes forskriftshjemmel for departementet til å fastsette unntak fra plikten til å foreta kundekontroll etter § 6 første ledd nr. 1, 2 og 4, jf. utvalgets lovforslag § 12.

I motsetning til artikkel 11 nr. 2 og 5, er gjennomføring av unntaksregelen etter artikkel 11 nr. 1 – der kunden er «credit or financial institution» – ikke valgfri for medlemsstatene. Unntaksregelen omfatter både juridiske personer med og uten konsesjon etter norsk rett. Av juridiske personer med konsesjon etter norsk rett, omfattes finansinstitusjoner, verdipapirforetak, forvaltningsselskaper for verdipapirfond, livsforsikringsselskaper, forsik-

ringsmeglingsforetak som formidler livsforsikring og andre investeringsrelaterte tjenester samt verdipapirregistre. E-pengeforetak, skadeforsikringsselskaper, kredittforsikringsselskaper, pensjonskasser og øvrige forsikringsmeglingsforetak, som alle er rapporteringspliktige etter lovforslaget § 4 første ledd, omfattes ikke. Etter artikkel 11 nr. 2 er det imidlertid gitt adgang til å unnta andre kunder fra kundekontroll enn de som er nevnt i direktivet, forutsatt at de representerer en lav risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, og tilfredsstillende tekniske kriterier fastsatt i henhold til artikkel 40 nr. 1 (b). Slike kriterier er gitt ved kommisjonsdirektivet artikkel 3 nr. 2, hvor det stilles som vilkår at kunden er en juridisk person underlagt plikter etter tredje hvitvaskingsdirektiv, tilsyn med overholdelse av disse pliktene, trussel om sanksjoner ved brudd og krav om konsesjon, samt at personens identitet er «publicly available, transparent and certain». Utvalget legger til grunn at e-pengeforetak, skadeforsikringsselskaper, pensjonskasser og forsikringsmeglingsforetak tilfredsstillende kriteriene i kommisjonsdirektivet artikkel 3 nr. 2, og at de således vil kunne unntas fra plikt til kundekontroll for slike kunder. Norsk rett skiller forøvrig i liten grad mellom ulike typer forsikringsselskaper og forsikringsmeglingsforetak, og utvalget ser ikke grunn til å reservere unntaksadgang for livsforsikringsselskaper og forsikringsmeglingsforetak som formidler livsforsikring og andre investeringsrelaterte tjenester. Utvalget anser det hensiktsmessig at gjennomføring av artikkel 11 nr. 1 baseres på en opplysning av juridiske personer *med* konsesjon etter norsk rett som omfattes av unntaket, med utvidelse for personer som nevnt ovenfor, i tillegg til foretak som nevnt i utvalgets lovforslag § 4 første ledd nr. 12, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 første ledd nr. 1. Videre, for å dekke juridiske personer *uten* konsesjon etter norsk rett, foreslås en generell henvisning til direktivets definisjon av «credit or financial institution» og juridiske personer underlagt tilsvarende plikter og tilsyn, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 første ledd nr. 2.

Etter utvalgets oppfatning bør adgangen til unntak etter artikkel 11 nr. 2 (a), (b) og (c) benyttes i norsk rett.

Unntaksregelen etter artikkel 11 nr. 2 (a) omfatter kunder som er selskaper hvis finansielle instrumenter er opptatt til notering på et regulert marked i henhold til direktiv 2004/39/EF (verdipapirmarkedsdirektivet) eller «listed companies from third countries which are subject to disclosure requirements consistent with Community legislation». Den siterte delen av unntaksregelen retter seg etter sin ordlyd bare mot selskaper fra stater utenfor

EØS-området. Dette kan etter utvalgets oppfatning ikke være tilsiktet. Det avgjørende må være hvorvidt selskapet er underlagt informasjonsplikt tilsvarende det som følger av fellesskapsretten, det vil si direktiv 2003/6/EF (markedsmisbruksdirektivet) og direktiv 2004/109/EF (rapporteringsdirektivet), og ikke hvorvidt selskapet er etablert eller hjemmehørende i en stat utenfor EØS-området. Et norsk selskap notert på børs i en tredjestat som har tilfredsstillende krav om informasjonsplikt, må være unntatt i samme grad som et selskap fra tredjestat notert på samme børs. Utvalget foreslår at det gis unntak for plikt til å foreta kundekontroll dersom kunden er et selskap som har finansielle instrumenter opptatt til notering på et regulert marked i EØS-stat, eller er underlagt informasjonsplikt tilsvarende det som gjelder ved notering på et regulert marked i EØS-stat (dvs. tilsvarende det som følger av direktiv 2003/6/EF og direktiv 2004/109/EF), jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 første ledd nr. 3.

Artikkel 11 nr. 2 (b) åpner for unntak fra plikten til å foreta kundekontroll av reelle rettighetshavere for «pooled accounts» som føres av «notaries and other independent legal professionals». Utvalget legger til grunn at dette etter norsk rett vil omfatte klientkonti som føres av advokater. Unntaksregelen gjelder for uavhengige jurister fra både medlemsstater og tredjestater. For uavhengige jurister fra tredjestater stilles krav om at de er underlagt krav om å bekjempe hvitvasking eller terrorfinansiering i samsvar med internasjonale standarder, at det føres tilsyn med overholdelsen av disse kravene og at opplysninger om identiteten til reelle rettighetshavere på anmodning er tilgjengelige for kredittinstitusjonene for de grupperte kontiene. Utvalget foreslår at unntaksregelen gjennomføres ved to separate bestemmelser, hvor den ene retter seg mot uavhengige jurister fra EØS-stater, og den andre mot uavhengige jurister fra tredjestater, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 første ledd nr. 5 og nr. 6.

Unntaksregelen etter artikkel 11 nr. 2 (c) omfatter kunder som er «domestic public authorities». Det er etter utvalgets syn uklart om det her kun siktes til statlige og kommunale organer, eller om også private rettssubjekter som utøver offentlig myndighet omfattes. Dersom private rettssubjekter omfattes, vil dette etter utvalgets oppfatning kunne medføre avgrensingsproblemer. At et privat rettsubjekt er tilstått offentlig myndighet innebærer videre ikke i seg selv at rettssubjektet som kunde representerer liten risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger og terrorfinansiering. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at unntaksregelen i norsk rett begrenses til kunder som er norske statlige eller kommunale for-

valtningsorganer, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 første ledd nr. 4. «Kommunale forvaltningsorganer» omfatter fylkeskommunale forvaltningsorganer, jf. tilsvarende forståelse i lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker § 1.

Etter artikkel 11 nr. 2 kan medlemsstatene gjøre unntak fra plikten til å foreta kundekontroll av andre kunder som representerer lav risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, og som oppfyller kriterier fastsatt i henhold til artikkel 40 nr. 1 (b). Slike kriterier er gitt ved kommisjonsdirektivet artikkel 3 nr. 1 og 2. Unntak i samsvar med artikkel 3 nr. 2 er omtalt og foreslått benyttet ovenfor. Artikkel 3 nr. 1 åpner for unntak der kunden er «entrusted with public functions» i henhold til EU-traktaten, fellesskapstraktatene eller sekundær EU-lovgivning. Utvalget kan ikke se at det er behov for unntak i samsvar med denne bestemmelsen.

Etter utvalgets oppfatning bør adgangen til unntak etter artikkel 11 nr. 5 for nærmere bestemte produkter og transaksjoner benyttes i norsk rett.

Artikkel 11 nr. 5 (a), (b) og (d) retter seg mot livsforsikring, pensjonsforsikring og visse typer ordninger som gir pensjonsytelser til ansatte. Etter lov 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning § 6–6 første ledd bokstav a og f skal livsforsikringsselskaper gi Skattedirektoratet oppgave over blant annet forsikringstakernes og de forsikredes navn, fødselsnummer og adresse. Oppgave skal sendes innen 20. januar året etter inntektsåret. Tilsvarende gjelder for begunstigede etter individuelle pensjonsavtaler og innskuddspensjon. Etter utvalgets oppfatning vil unntak i tråd med direktivets bestemmelser ha praktisk betydning, til tross for reglene om oppgaveplikt. Plikt til kundekontroll innebærer at det må foretas bekreftelse av identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon, noe som normalt skal skje før kundeforhold etableres. Krav om tilsvarende kontrolltiltak kan neppe innfortolkes i reglene om oppgaveplikt.

Artikkel 11 nr. 5 (a) åpner for unntak ved tegning av livsforsikringspoliser, hvis den årlige premien ikke overstiger 1000 euro eller det skal belastes en engangspremie som ikke overstiger 2500 euro. Bestemmelsen innebærer en språklig forenkling i forhold til første hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 nr. 3, som er gjennomført ved hvitvaskingsforskriften § 7 første ledd bokstav c. Utvalget foreslår en tilsvarende forenkling i norsk rett. Videre forslår utvalget at beløpsgrensene i norsk rett knyttes til euro, for å sikre overensstemmelse med direktivet ved endringer i kronekursen, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 annet ledd nr. 1.

Etter artikkel 11 nr. 5 (b) kan medlemsstatene unnta rapporteringspliktige fra plikten til å utføre

kundekontroll ved tegning av pensjonsforsikringspolise, hvis politen ikke inneholder en gjenkjøpsklausul, og ikke kan tjene som sikkerhet for lån. Bestemmelsen innebærer en språklig forenkling i forhold første hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 nr. 4, som er gjennomført ved hvitvaskingsforskriften § 7 første ledd bokstav c. Forenklingen består i at det ikke lenger er krav om at politen blir tegnet i henhold til en arbeidsavtale eller forsikredes yrke. Utvalget foreslår en tilsvarende forenkling i norsk rett, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 annet ledd nr. 2.

Unntaksregelen etter artikkel 11 nr. 5 (c) omfatter ordninger som gir pensjonsytelser til ansatte, hvis bidragene innbetales som fratrekk i lønn, og reglene for ordningen ikke tillater overdragelse av et medlems rettigheter i henhold til ordningen. Utvalget anser slike ordninger for å representere lav risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger og terrorfinansiering, og foreslår regelen gjennomført i forslag til forskrift § 8 annet ledd nr. 4.

Etter artikkel 11 nr. 5 (d) kan medlemsstatene gjøre unntak fra plikten til å utføre kundekontroll ved utstedelse av elektroniske penger, forutsatt at det høyeste beløpet som lagres på det elektroniske mediet er 150 euro og mediet ikke kan lades opp igjen, eller det fastsettes en grense på 2500 euro for det samlede overførte beløp i et kalenderår, med mindre ihendehaveren har innløst et beløp på minst 1000 euro i samme kalenderår. Utvalget anser at utstedelse av elektroniske penger med slike beløpsgrenser vil representere lav risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger og terrorfinansiering, og foreslår regelen gjennomført i forslag til forskrift § 8 annet ledd nr. 5. Utstedelse av elektroniske penger er på det nåværende tidspunkt ikke særlig vanlig i Norge.

I gjeldende hvitvaskingsforskrift § 7 første ledd bokstav e er det gjort unntak fra plikt til legitimasjonskontroll og registrering ved tegning av skadeforsikringspoliser, herunder reiseforsikringspoliser, og kredittforsikringspoliser, i foretak som har tillatelse til å drive slik virksomhet. Et tilsvarende unntak er ikke regulert i tredje hvitvaskingsdirektiv. Unntaksregelen vil kun være aktuelt for skadeforsikringsselskaper og kredittforsikringsselskaper. Ettersom direktivet kun er gitt anvendelse på forsikringsselskaper som tilbyr livsforsikringer, jf. artikkel 3 (2) (b), anser utvalget ikke unntaksregelen å være i strid med direktivet. Utvalget foreslår at regelen videreføres for plikten til å foreta kundekontroll etter lovforslaget § 6 første ledd nr. 1, 2 og 4, jf. utvalgets forslag til forskrift § 8 annet ledd nr. 3.

Hvitvaskingsforskriften § 7 første ledd bokstav b gjør unntak fra plikt til legitimasjonskontroll og registrering ved tegning av forsikringspolise, forutsatt at premieinnbetaling skjer ved debitering av en konto opprettet i kundens navn i en kredittinstitusjon som er underlagt annet hvitvaskingsdirektiv eller på annet grunnlag har forvissnet seg om, og registrert opplysningene om, kundens identitet. Unntaksregelen har ikke direkte motstykke i tredje hvitvaskingsdirektiv. Etter artikkel 11 nr. 5 kan medlemsstatene gjøre unntak fra plikten til å foreta kundekontroll ved salg av produkter og ved transaksjoner som representerer lav risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, og som oppfyller kriterier fastsatt i henhold til artikkel 40 nr. 1 (b). Slike kriterier er gitt ved kommisjonsdirektivet artikkel 3 nr. 3, som langt på vei åpner for unntak i samsvar med hvitvaskingsforskriften § 7 første ledd bokstav b. Ved unntak for forsikringspoliser og «savings products of similar nature» etter kommisjonsdirektivet, skal imidlertid beløpsgrensene i tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 11 nr. 5 (a) gis anvendelse. På denne bakgrunn kan unntaksregelen i hvitvaskingsforskriften § 7 første ledd bokstav b ikke videreføres. Som nevnt foreslår utvalget at artikkel 11 nr. 5 (a) om unntak for livsforsikringspoliser gjennomføres i norsk rett, og at hvitvaskingsforskrift § 7 første ledd bokstav e om unntak for skadeforsikringspoliser og kredittforsikringspoliser videreføres. Ytterligere unntak for forsikringsprodukter i medhold av kommisjonsdirektivet artikkel 3 nr. 3 vil etter utvalgets oppfatning være overflødige ved siden av de foreslåtte unntaksreglene. Utvalget ser ikke behov for å gjøre unntak for andre produkter eller transaksjoner i medhold av kommisjonsforordningen.

Utvalget foreslår at det lovfestes plikt for de rapporteringspliktige til å innhente tilstrekkelige opplysninger til å fastslå om forholdet kvalifiserer til unntak, før unntaksadgang eventuelt anvendes, jf. utvalgets lovforslag § 12 første ledd annet punktum.

Forbudet mot opprettelse av anonyme konti, jf. utredningen punkt 4.4, gjelder også ved forenklet kundekontroll. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at det ikke gjøres unntak fra plikt til registrering av opplysninger om kunden ved opprettelse av konti, jf. utvalgets lovforslag § 12 annet ledd.

4.9.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening og Pensjonskasseforeningene mener at forenklet kundekontroll også bør gjelde ved den løpende oppfølgingen av kundeforholdet. Advokatforeningen mener at en slik avgrensning av anvendelsesområdet til direktivets bestemmelse «må innfortolkes på bakgrunn av direktivets oppbygging sammenholdt med hva som anses oppnådd med en slik bestemmelse. Advokatforeningen uttaler videre:

«Årsaken til at man ønsker å benytte seg av forenklet kundekontroll er at de angitte juridiske personene omtalt i direktivets art. 9 anses å representere en liten risiko for hvitvasking. Advokatforeningen mener dette bildet ikke endrer seg etter at kundeforholdet er etablert. Risikoen for hvitvasking ved forenklet kundekontroll reduseres også ved at forenklet kundekontroll ikke skal benyttes dersom det er en mistanke om at transaksjonen har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering.»

Advokatforeningen mener i tillegg at unntaksbestemmelsen i direktivet artikkel 11 nr. 2 burde benyttes fullt ut, slik at dette også omfatter kunder som er «entrusted with public functions», da Advokatforeningen anser risikoen for hvitvasking ved betjening av denne kundegruppen for å være svært liten.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen anmoder om at departementet vurderer å likestille gruppelevsforsegling med pensjonsforsegling.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) anmoder om at departementet vurderer om «domestic public authorities» omfatter selskaper som er heleide av det offentlige. Videre anser NHO at utvalgets forslag til § 12 første ledd annet ledd (om at rapporteringspliktige før anvendelse av unntak fra de alminnelige reglene om kundekontroll skal innhente tilstrekkelige opplysninger til å fastslå at forholdet er dekket av den aktuelle unntaksbestemmelse) er unødvendig å lovfeste.

4.9.5 Departementets vurdering

Departementet anser det som hensiktsmessig å åpne for forenklete kontrolltiltak slik direktivet åpner for. På grunn av reglenes tekniske karakter anser departementet, som utvalget, at det er mest hensiktsmessig med forskriftsregulering. Ved utforming av forskriften må det tas nærmere stilling til hvilke foretak som skal omfattes av regler om forenklet kundekontroll. Departementet foreslår i tråd med utvalgets forslag, at det foreslås en lovbestem-

melse som gir hjemmel til å fastsette regler om forenklet kundekontroll i forskrift. Det vises til lovforslaget § 13.

4.10 Løpende oppfølging

4.10.1 EØS-rett

Etter direktivet artikkel 8 nr. 1 (d) skal «customer due diligence» omfatte «ongoing monitoring» av kundeforholdet. Dette omfatter blant annet undersøkelse («scrutiny») av transaksjoner foretatt i løpet av kundeforholdet for å sikre at transaksjoner som utføres er i samsvar med institusjonens eller personens kjennskap til kunden og kundens virksomhets- og risikoprofil. Videre skal dokumenter, data og informasjon holdes oppdatert.

Etter artikkel 9 nr. 6 skal kundekontroll ikke bare anvendes for nye kunder, men også, på passende tidspunkter, for eksisterende kunder, på grunnlag av en risikovurdering.

Bestemmelsene tilsvarende FATF-anbefaling 5 tredje ledd d) og siste ledd, og er nye i forhold til første og annet hvitvaskingsdirektiv.

4.10.2 Norsk rett

Norsk rett inneholder ikke bestemmelser om løpende oppfølging av etablerte kundeforhold eller gjennomføring av kundekontroll på passende tidspunkter på grunnlag av en risikovurdering.

4.10.3 Utvalgets forslag

Slik utvalget forstår kravet om «ongoing monitoring», innebærer dette en plikt til *kontinuerlig* oppfølging. Bestemmelsen synes redaksjonelt sett å harmonere dårlig med de øvrige regler om «customer due diligence». Reglene om inntreden av plikt etter direktivet artikkel 7 knyttes til konkrete skjæringspunkter, og de øvrige kontrolltiltak etter artikkel 8 fremstår som plikter av relativt kortvarig karakter for oppnåelse av konkrete informasjon, jf. utredningen punkt 4.3 og 4.4. Det siste viser seg også i direktivet artikkel 9 nr. 5 som kun knytter konsekvenser til at kontrolltiltak som nevnt i artikkel 8 nr. 1 (a) til (c) ikke kan gjennomføres.

Etter utvalgets oppfatning fremstår det naturlig å skille ut plikten til løpende oppfølging i en selvstendig bestemmelse, atskilt fra reglene om plikt til å foreta og gjennomføring av kundekontroll, jf. utvalgets lovforslag § 13. Avviket fra direktivets og FATF-anbefalingenes systematikk er ikke ment å medføre noen realitetsforskjell.

Etter direktivet vil kravet om løpende oppfølging blant annet innebære at rapporteringspliktige skal påse at transaksjoner som utføres er i samsvar med deres kjennskap til kunden og dens virksomhet. Når det gjelder transaksjoner som utføres av kunden selv, ved hjelp av nettbank eller lignende, legger utvalget til grunn at en slik plikt kun vil gjelde for transaksjoner som den rapporteringspliktige blir kjent med, og det foreslås at dette fremgår av lovteksten. Ved kundeforhold hvor en forutgående kontroll av transaksjoner av praktiske grunner vanskelig lar seg gjennomføre, legger utvalget til grunn at en etterfølgende kontroll vil være tilstrekkelig. Videre skal rapporteringspliktige oppdatere dokumentasjon og opplysninger om kunden. Løpende oppfølging skal foretas på grunnlag en risikobasert tilnærming, jf. utredningen punkt 4.2.

På bakgrunn av utvalgets lovforslag § 13 om løpende oppfølging og utvalgets lovforslag § 6 første ledd nr. 4 om plikt til å foreta kundekontroll ved tvil om innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige, fremstår det etter utvalgets oppfatning som overflødig å fastsette plikt til å foreta kundekontroll på passende tidspunkter på grunnlag av en risikovurdering. Direktivet artikkel 9 nr. 6 anses gjennomført ved de nevnte bestemmelsene i lovforslaget.

Etter den tidligere finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 gjaldt kravet om identitetskontroll bare for kundeforhold etablert etter bestemmelsens ikrafttredelse 1. januar 1994, og dette prinsippet ble videreført ved vedtakelsen av hvitvaskingsloven, jf. Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 7.4. Utvalgets lovforslag §§ 13 og 6 første ledd nr. 4, om løpende oppfølging og kundekontroll ved tvil knyttet til innhentede opplysninger, gjelder imidlertid generelt for alle etablerte kundeforhold. Basert på konkrete risikovurderinger vil det således kunne anses påkrevd for rapporteringspliktige å gjennomføre kundekontroll av kundeforhold etablert før 1. januar 1994.

4.10.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening mener at det bør presiseres i loven at plikten til løpende kundekontroll bare gjelder «aktive» eksisterende kundeforhold. Advokatforeningen er videre av den oppfatning at utvalgets forslag om at de rapporteringspliktige er forpliktet til å oppdatere dokumentasjon og opplysninger om sine kunder, må nyanseres slik at det klart fremkommer at slik oppdatering skal baseres på en risikovurdering. Kravet til oppdatering bør, slik Advokatforeningen ser det, være oppfylt dersom informasjon om aktive kunder oppdateres en gang i året. I de tilfeller kundene er juridiske perso-

ner som er registrert i Enhetsregisteret eller Foretaksregisteret bør en oppdatering fra registrene være tilstrekkelig.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen uttaler at oppdateringsplikten kan utløse plikt til nærmere undersøkelser av eldre kundeforhold og at dette vil medføre en ikke ubetydelig ressursbruk. Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen antar at det kun unntaksvis vil oppstå behov for å be kunden medvirke til fornyet identitetsbekreftelse ved gyldig legitimasjon.

Pensjonskasseforeningene er kritiske til utvalgets intensjon om at forslagene også skal gjelde for kundeforhold etablert før 1994.

Næringslivets Hovedorganisasjon viser til at det ikke fremgår klart av utvalgets forslag at oppdateringsplikten i utvalgets lovforslag § 13 annet punktum ikke gjelder for transaksjoner der det ikke er snakk om etablering av kundeforhold.

4.10.5 Departementets vurdering

Departementet er enig i utvalgets vurdering av at plikten til løpende oppfølging bør skilles ut i en selvstendig bestemmelse, atskilt fra reglene om plikt til å foreta og gjennomføre kundekontroll.

Direktivet artikkel 8 nr. 2 og artikkel 9 nr.6 legger opp til at løpende oppfølging skal foretas på grunnlag av en risikobasert tilnærming. Det er foreslått at dette prinsippet presiseres i loven § 5. En slik risikobasert tilnærming til plikten til løpende oppfølging vil begrense pliktens omfang overfor eldre, passive kundeforhold.

Flere av høringsinstansene er kritiske til at plikten til løpende oppfølging også vil gjelde for eldre kundeforhold, også de som er etablert før 1. januar 1994. Departementet mener det er hensiktsmessig og nødvendig for å oppnå formålet fullt ut at også eldre, eksisterende kundeforhold er underlagt plikten til løpende oppfølging. Departementet legger vekt på at det er like viktig å ta hensyn til ny informasjon som reiser tvil om de registrerte kundeopplysningene for eldre som for nyere kundeforhold. Departementet slutter seg således til utvalgets forslag. Departementet viser også her til at løpende oppfølgning skal foretas på grunnlag av en risikobasert tilnærming, jf. lovforslagets § 5

Plikten til løpende oppfølging gjelder bare eksisterende «kundeforhold», jf. drøftelsen av begrepet «kundeforhold» under punkt 4.3.

Departementet viser til lovforslaget § 14.

4.11 Forsterkede kontrolltiltak

4.11.1 EØS-rett

Direktivet artikkel 13 inneholder regler om forsterkede kontrolltiltak («enhanced customer due diligence»).

Etter artikkel 13 nr. 1 skal institusjoner og personer som omfattes av direktivet anvende ytterligere kontrolltiltak, i tillegg til de tiltak som følger av reglene om kundekontroll og løpende oppfølging, i situasjoner som ut fra sin art innebærer høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Kontrolltiltakene skal anvendes på grunnlag av en risikobasert tilnærming. Bestemmelsen har et visst motstykke i FATF-anbefaling 5 fjerde ledd tredje punktum, hvorefter institusjoner skal iverksette forsterkede kontrolltiltak overfor «higher risk categories», og er ny i forhold til de foregående hvitvaskingsdirektiver.

I artikkel 13 nr. 2 til 4 angis enkelte konkrete situasjoner hvor forsterkede kontrolltiltak skal anvendes. I tillegg henviser artikkel 13 nr. 1 til andre situasjoner som representerer høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering ut fra kriterier fastsatt av Kommissjonen i henhold til artikkel 40 nr. 1 (c). Slike bestemmelser er ikke gitt.

Etter direktivet artikkel 13 nr. 2 skal det treffes konkrete og egnede tiltak («specific and adequate measures») der kunden ikke har vært fysisk til stede for identifikasjonsformål for å kompensere for den høyere risikoen, for eksempel ved at kundens identitet fastslås ved supplerende dokumenter, data eller opplysninger (punkt a), ved at det settes i verk supplerende tiltak for å kontrollere eller sertifisere de leverte dokumenter, eller kreves bekreftende attesting ved en kredit- eller finansinstitusjon som omfattes av direktivet (punkt b), eller ved at det sikres at første betaling i forbindelse med transaksjoner utføres via en konto som er åpnet i kundens navn hos en kredittinstitusjon (punkt c). Artikkel 13 nr. 2 har et visst motstykke i FATF-anbefaling 8 annet punktum, hvorefter «financial institutions» skal ha prosedyrer for å imøtekomme «any specific risks associated with non-face to face business relationships or transactions». Første hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 er utformet på samme måte som FATF-anbefaling 8 annet punktum.

Ved korrespondentbankforbindelser («correspondent banking relationships») med institusjoner fra tredjestater, skal kredittinstitusjoner etter artikkel 13 nr. 3 innhente tilstrekkelige opplysninger om korrespondentinstitusjonen til fullt ut å forstå arten av dens virksomhet, og på grunnlag av offentlig tilgjengelige opplysninger fastslå institusjonens

omdømme og tilsynets kvalitet (punkt a), vurdere korrespondentinstusjonens kontrolltiltak for forebyggelse og bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering (punkt b), påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra «senior management» før etablering av nye korrespondentbankforbindelser (punkt c), dokumentere den enkelte instusjons ansvar (punkt d), samt i forbindelse med «payable-through accounts», forsikre seg om at korrespondentinstusjonen har verifisert identiteten til og utfører løpende oppfølging av kunder som har direkte adgang til konti hos kredittinstusjonen, og at korrespondentinstusjonen på anmodning kan framlegge relevante opplysninger fra kundekontrollen til kredittinstusjonen (punkt e). I direktivets fortale punkt 26 fremgår det at kravet om samtykke fra «senior management» etter artikkel 13 nr. 3 (c) innebærer at beslutningstaker må innhente samtykke fra sin direkte overordnede («immediate higher level of the hierarchy»). Artikkel 13 nr. 3 tilsvarer FATF-anbefaling 7, og er ny i forhold til de foregående hvitvaskingsdirektiver.

Artikkel 13 nr. 4 inneholder krav om forsterkede kontrolltiltak overfor politisk eksponerte personer som er bosatt («residing») i en annen medlemsstat eller en tredjestat. Med «politisk eksponerte personer» menes etter artikkel 3 (8) fysiske personer som innehar eller har innehatt høytstående offentlige verv eller stillinger, samt nære familiemedlemmer eller personer som er kjente medarbeidere til slike personer. Med hjemmel i direktivet artikkel 40 nr. 1 (b) er det i kommisjonsdirektivet artikkel 2 fastsatt nærmere regler om hvilke personer som skal anses som politisk eksponerte personer. Etter kommisjonsdirektivet artikkel 2 nr. 4 er instusjoner og personer som omfattes av direktivet ikke forpliktet til å anse en person som politisk eksponert dersom det har gått minst ett år siden vedkommende fratradte stillingen eller vervet. Instusjoner og personer som omfattes av direktivet skal ha til rådighet egnede risikobaserte framgangsmåter for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person (punkt a), påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av kundeforhold med slike kunder (punkt b), treffe egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og den kapital som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen (punkt c) og føre forsterket løpende oppfølging («enhanced ongoing monitoring») av kundeforholdet (punkt d).

Artikkel 13 nr. 4 tilsvarer FATF-anbefaling 6. På ett punkt er det imidlertid ulikhet mellom direktivet og FATF-anbefalingen. Etter det såkalte «Glossary» til FATFs 40 anbefalinger benyttes uttrykket «politisk eksponerte personer» om personer som inne-

har eller har innehatt høytstående offentlige verv eller stillinger i en annen stat, mens direktivet knytter uttrykket til personer som innehar eller har innehatt høytstående offentlige verv eller stillinger og er bosatt («residing») i en annen stat. Direktivet dekker således etter sin ordlyd personer som innehar eller har innehatt høytstående offentlige verv eller stillinger i Norge, men som er bosatt i utlandet. I FATFs tolkingsuttalelse («Interpretative Note») til anbefaling 6 oppfordres statene til å utvide anbefalingens anvendelsesområde til personer som innehar høytstående offentlige verv eller stillinger innenlands. Første og annet hvitvaskingsdirektiv inneholder ikke regler om forsterkede kontrolltiltak overfor politisk eksponerte personer.

Etter artikkel 13 nr. 5 skal kredittinstusjoner ikke delta i eller opprettholde korrespondentbankforbindelser med tomme bankselskaper («shell banks»). Videre skal kredittinstusjoner treffe egnede tiltak for å sikre at de ikke inngår eller opprettholder korrespondentbankforbindelser med banker som er kjent for å tillate at deres konti brukes av tomme bankselskaper. Begrepet «shell bank» er definert i artikkel 3 (10), og omfatter kredittinstusjoner, eller instusjoner som utøver tilsvarende virksomhet, som er «incorporated in a jurisdiction in which it has no physical presence, involving meaningful mind and management, and which is unaffiliated with a regulated financial group». Artikkel 13 nr. 5 tilsvarer FATF-anbefaling 18 annet og tredje punktum. Første og annet hvitvaskingsdirektiv inneholder ikke regler om forholdet til tomme bankselskaper.

Etter artikkel 13 nr. 6 skal det vies særlig oppmerksomhet til enhver risiko for hvitvasking av penger eller finansiering av terrorisme som kan forekomme i forbindelse med produkter eller transaksjoner som fremmer anonymitet, og om nødvendig treffes tiltak for å hindre at disse benyttes til hvitvasking eller terrorfinansiering. FATF-anbefaling 8 første punktum pålegger instusjonene en tilsvarende forpliktelse overfor risiko for hvitvasking som kan oppstå «from new or developing technologies» som fremmer anonymitet. Bestemmelsen er ny i forhold til de foregående hvitvaskingsdirektiver.

4.11.2 Norsk rett

Første hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 er gjennomført i norsk rett ved hvitvaskingsloven § 5 fjerde ledd, hvoretter identitetskontroll som hovedregel skal skje ved kundens personlige fremmøte hos den rapporteringspliktige. Unntak kan gjøres dersom personlig fremmøte er til vesentlig ulempe for

kunden eller ikke er praktisk gjennomførbart, så fremt betryggende identitetskontroll likevel kan finne sted.

For øvrig inneholder norsk rett ikke regler om forsterkede kontrolltiltak ved situasjoner som etter sin art representerer høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering.

4.11.3 Utvalgets forslag

4.11.3.1 Generell plikt til forsterkede kontrolltiltak

I samsvar med direktivet artikkel 13 nr. 1, foreslår utvalget at det lovfestes en generell plikt for rapporteringspliktige til å anvende ytterligere kontrolltiltak i situasjoner som ut fra sin art innebærer høy risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller til forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b, i tillegg til de tiltak som følger av kundekontroll og løpende oppfølging, jf. utvalgets lovforslag § 14 første ledd. Forsterkede kontrolltiltak skal anvendes på grunnlag av en risikovurdering. De samme momenter som inngår i den alminnelige risikovurderingen for kundekontroll og løpende oppfølging, jf. punkt 4.2, vil være aktuelle ved vurderingen.

Utvalget foreslår at departementet gis hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift om hvilke situasjoner som utløser plikt til forsterkede kontrolltiltak og hvilke tiltak som i slike tilfeller skal anvendes, jf. utvalgets lovforslag § 14 femte ledd.

4.11.3.2 Personlig fremmøte

Som nevnt under punkt 4.4.3, foreslår utvalget at hovedregelen om kundens personlige fremmøte hos den rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 5 fjerde ledd oppheves. Regelen foreslås erstattet av et krav om ytterligere dokumentasjon som bekrefter vedkommendes identitet i tilfeller hvor kunden benytter fysisk legitimasjon, og ikke har vært fysisk til stede hos den rapporteringspliktige, jf. utvalgets lovforslag § 7 fjerde ledd. Den supplerende dokumentasjon vil typisk bekrefte den fysiske legitimasjonens tilhørighet til kunden, for eksempel i form av navnetrekk.

Den foreslåtte bestemmelsen er i samsvar med tiltak som nevnt i direktivet artikkel 13 nr. 2 (a), og tilfredsstillende etter utvalgets syn kravet om forsterkede kontrolltiltak overfor kunder som ikke har vært fysisk tilstede for identifikasjonsformål.

Utvalget fremhever at den rapporteringspliktige på bakgrunn av en risikovurdering vil måtte ta stilling til om den dokumentasjonen som fremlegges er tilstrekkelig for å bekrefte kundens identitet, jf. punkt 4.2.

4.11.3.3 Korrespondentbankforbindelser

Begrepet «correspondent banking relationship» er ikke definert i direktivet, og begrepet «korrespondentbankforbindelse» er ikke definert i norsk lovgivning. Etter det utvalget har fått opplyst, benyttes begrepet «korrespondentbank» i alminnelighet om en utenlandsk bank som en norsk kredittinstitusjon (respondentbanken) har inngått en samarbeidsavtale med i den hensikt å utføre betalingsoppdrag for sine kunder. Et korrespondentbankforhold kan innebære risiko for hvitvasking og terrorfinansiering ved at banken som utfører betalingen ikke har direkte kontakt med de involverte parter, og dermed har liten eller ingen innsikt i hva den aktuelle transaksjonen gjelder.

Utvalgets lovforslag § 15 første ledd gjennomfører artikkel 13 nr. 3, og pålegger kredittinstitusjoner plikter ved korrespondentbankforbindelser med institusjoner fra tredjestater.

For det første skal kredittinstitusjoner innhente tilstrekkelige opplysninger om korrespondentinstitusjonen til fullt ut å forstå arten av dens virksomhet, og på grunnlag av offentlig tilgjengelige opplysninger fastslå institusjonens omdømme og tilsynets kvalitet. Offentlig tilgjengelige opplysninger omfatter eksempelvis informasjon fra tilsynsorganer. Det vises til utvalgets lovforslag § 15 første ledd nr. 1.

For det andre skal kredittinstitusjoner vurdere korrespondentinstitusjonens kontrolltiltak for forebyggelse og bekjempelse av handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147b. Utvalget anser det hensiktsmessig å henvise til straffelovens gjerningsbeskrivelser fremfor å benytte de mer upresise begrepene «hvitvasking» og «terrorfinansiering». Det vises til utvalgets lovforslag § 15 første ledd nr. 2.

For det tredje skal kredittinstitusjoner påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av nye korrespondentbankforbindelser. Med beslutningstaker menes den ansatte som avgjør om det skal etableres korrespondentbankforbindelse. Det vises til utvalgets lovforslag § 15 første ledd nr. 3.

For det fjerde skal kredittinstitusjoner dokumentere den enkelte institusjons ansvar. Utvalget antar ansvarsfordeling normalt vil fremgå av avtalen om etablering av korrespondentbankforbindelsen. Det vises til utvalgets lovforslag § 15 første ledd nr. 4.

For det femte skal kredittinstitusjoner, i forbindelse med gjennomstrømningskonti, forsikre seg om at korrespondentinstitusjonen har verifisert identiteten til, og gjennomfører løpende oppfølging av, kunder som har direkte adgang til conti hos

kredittinstitusjonen, og at korrespondentinstitusjonen på anmodning kan fremlegge relevante opplysninger fra kundekontrollen til kredittinstitusjonen. Gjennomstrømningskonti omfatter konti i en kredittinstitusjon som en korrespondentinstitusjons kunder har direkte adgang til. Det vises til utvalgets lovforslag § 15 første ledd nr. 5.

Utvalgets lovforslag § 15 annet ledd gjennomfører artikkel 13 nr. 5 og FATF-anbefaling 18. Bestemmelsen forbyr kredittinstitusjoner å inngå eller opprettholde korrespondentbankforbindelser til tomme bankselskaper («shell banks»). Videre skal kredittinstitusjoner treffe egnede tiltak for å sikre at de ikke inngår eller opprettholder korrespondentbankforbindelser med kredittinstitusjoner som er kjent for å tillate at deres konti brukes av tomme bankselskaper.

Begrepet «tomt bankselskap» foreslås definert i samsvar med definisjonen i direktivet artikkel 3 (10), jf. utvalgets lovforslag § 15 tredje ledd.

4.11.3.4 Politisk eksponerte personer

Direktivets bestemmelser om forsterkede kontrolltiltak overfor politisk eksponerte personer foreslås gjennomført i utvalgets lovforslag § 14 annet ledd.

Rapporteringspliktige skal ha til rådighet egnede risikobaserte fremgangsmåter for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person. Det forventes ikke at rapporteringspliktige avdekker samtlige politisk eksponerte personer det etableres kundeforhold til eller utføres transaksjoner for. Det skal imidlertid etableres risikobaserte rutiner som er egnet til å fastslå om kunden er en politisk eksponert person. Flere av de momenter som ligger til grunn for risikovurdering ved alminnelig kundekontroll, jf. punkt 4.2, vil her være aktuelle. I kommisjonsdirektivets fortale punkt 1 fremheves det at bruk av ressurser særlig skal fokusere på produkter og transaksjoner som karakteriseres av høy risiko for hvitvasking.

Det kan slik utvalget ser det reises spørsmål ved om reglene om politisk eksponerte personer innebærer et krav om kontroll av utenlandske kunder opp mot lister over kjente politisk eksponerte personer. Det finnes flere tilbydere av slike lister, herunder nettbaserte lister.¹ Også FNs sanksjonskomitéts liste over personer, foretak og organisasjoner som antas å ha tilknytning til Usama bin Laden, Al-Qaida og Taliban² og EUs liste over terrorgrupper

og terrororganisasjoner vil kunne være relevante. På bakgrunn av den risikobaserte tilnærmingen som direktivet bygger på, antar utvalget at det ikke på generell basis kan oppstilles et krav om kontroll av kunder opp mot slike lister. For enkelte grupper rapporteringspliktige, særlig forhandlere av gjenstander, ville en slik generell plikt også fremstå som unødvendig byrdefull. Et mulig kontrolltiltak er at den rapporteringspliktige, i forbindelse med alminnelig kundekontroll av utenlandske kunder, spør kunden om dennes yrke. Dersom kunden kommer fra en stat som er kjent for å ha utstrakt korrupsjon, eller det foreligger andre omstendigheter som øker sannsynligheten for at vedkommende er en politisk eksponert person, vil det kunne være nødvendig med ytterligere undersøkelser.

Prinsippet om risikobasert tilnærming innebærer at det vil kunne stilles ulike krav til de fremgangsmåter rapporteringspliktige skal ha til rådighet, avhengig av type rapporteringspliktig og virksomhetens art. Eksempelvis må finansinstitusjoner normalt forventes å gå grundigere til verks enn forhandlere av gjenstander. For forhandlere av møbler eller elektriske artikler vil det i alminnelighet neppe anses påkrevd at det iverksettes særlige undersøkelser av om kunden er en politisk eksponert person, mens dette etter omstendighetene vil kunne være et krav for kunstforhandlere. Prinsippet om risikobaserte tilnærming gjelder bare for fremgangsmåter for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person – dersom den rapporteringspliktige er kjent med at vedkommende kunde er en politisk eksponert person, må det iverksettes kontrolltiltak som beskrevet i direktivet artikkel 13, jf. nedenfor.

I forbindelse med kundeforhold med, eller transaksjoner for, politisk eksponerte personer, skal rapporteringspliktige gjennomføre visse kontrolltiltak. Det skal påses at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av kundeforhold. Med beslutningstaker menes den ansatte som avgjør om det skal etableres kundeforhold med personen. Videre skal det treffes egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue, og den kapital som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen. Hvilke tiltak som er egnede vil bero på en konkret risikovurdering. Det naturlige utgangspunktet vil være at informasjon etterspørres fra kunden. Endelig skal det føres forsterket løpende oppfølging med kundeforholdet. Det vises til omtalen av løpende oppfølging under punkt 4.10.

Som nevnt er det ikke samsvar mellom definisjonene av «politisk eksponerte personer» i direktivet og FATF-anbefaling 6. Etter sin ordlyd dekker direktivets definisjon personer som innehar eller

¹ For eksempel www.complinet.com, www.factiva.com og www.world-check.com.

² Jf. www.un.org/sc/committees/1267/consolist.shtml. Se også forskrift 22. desember 1999 nr. 1374, som blant annet fastslår at midler, finansielle aktiva og økonomiske ressurser i Norge som tilhører slike personer og enheter skal fryses.

har innehatt høytstående offentlige verv eller stillinger i Norge, men som er bosatt i utlandet. FATF-anbefaling 6 retter seg kun mot nåværende og tidligere innehavere av høytstående offentlige verv eller stillinger i en annen stat. I FATFs tolkingsuttalelse til anbefaling 6 blir statene imidlertid oppfordret til å utvide anvendelsesområdet til personer som innehar eller som har innehatt slike stillinger og verv innenlands. Direktivets regler om politisk eksponerte personer har sitt forbilde i FATFs anbefalinger, og det foreligger ikke særlige holdepunkter for at direktivet er ment å favne annerledes enn FATFs anbefalinger. Videre vil en definisjon i samsvar med direktivets ordlyd ikke omfatte personer som har innehatt høytstående verv eller stillinger i stater med utbredt korrupsjon, dersom disse nå er bosatt i Norge. Dette kan etter utvalgets oppfatning ikke være tilsiktet. Utvalget anser at det er i overensstemmelse med direktivet om politisk eksponerte personer begrenses til personer som innehar eller har innehatt høytstående verv eller stilling i en annen stat enn Norge. Dersom personer som innehar eller har innehatt verv eller stillinger i Norge skal omfattes, vil dette medføre at de rapporteringspliktige må bruke ressurser som etter utvalgets syn ikke står i forhold til risikoen for hvitvasking. På denne bakgrunn foreslår utvalget at norsk rett legger til grunn en definisjon rettet mot personer som innehar eller har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i en annen stat enn Norge.

Etter FNs konvensjon mot korrupsjon artikkel 52 nr. 1 skal statene pålegge finansinstitusjoner å føre økt kontroll med konti tilhørende enkeltpersoner som innehar eller har innehatt fremtredende offentlige verv samt deres nærstående. Konvensjonen er ratifisert av Norge 29. juni 2006. Etter ordlyden er bestemmelsen ikke begrenset til personer med offentlige verv i utlandet. Utvalget antar imidlertid at forpliktelsene etter konvensjonen vil være oppfylt ved at personer med offentlige verv i Norge vil være underlagt reglene om kundekontroll.

Utvalget foreslår at det lovfestes en definisjon av «politisk eksponerte personer» som omfatter fysiske personer som innehar eller i løpet av det siste året har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i en annen stat enn Norge, samt nære familiemedlemmer og kjente medarbeidere til slike personer, jf. utvalgets lovforslag § 14 tredje ledd. Videre foreslås at departementet gis hjemmel til å fastsette nærmere regler i forskrift om hvem som skal omfattes av definisjonen, jf. utvalgets lovforslag § 14 femte ledd. For personer som har fratrudd høytstående offentlig verv eller stillinger for mer

enn ett år siden, vil rapporteringspliktige kunne være forpliktet til å iverksette forsterkede kontrolltiltak etter den alminnelige regel i utvalgets lovforslag § 14 første ledd.

Reglene i kommisjonsdirektiv 2006/70/EF artikkel 2 over hvilke personer som skal anses som politisk eksponerte personer foreslås inntatt i forskrift, jf. utvalgets forslag til forskrift § 9.

Innehaver av høytstående offentlig verv eller stilling omfatter:

- statsoverhode, regjeringssjef, minister eller assisterende minister,
- medlem av nasjonalforsamling,
- medlem av høyere rettsinstans som treffer beslutninger som bare unntaksvis kan ankes,
- medlem av styre i riksrevisjon, revisjonsdomstol eller sentralbank,
- ambassadør, chargé d'affaires eller militær offiser av høyere rang,
- medlem av administrativt, ledende eller kontrollerende organ i et statseid foretak,
- innehaver av tilsvarende verv eller stilling i en internasjonal organisasjon.

Utvalget legger til grunn at «assisterende ministre» vil omfatte personer som kan møte på vegne av regjeringsmedlemmer i nasjonalforsamlinger, slik ordningen for eksempel er i Storbritannia. Videre legges til grunn at «statseide foretak» kun vil omfatte foretak hvor en stat gjennom eierskap eller på annet grunnlag utøver kontroll, og ikke ethvert foretak hvor staten har eierandeler.

Nært familiemedlem omfatter ektefelle eller partner som etter nasjonal lovgivning sidestilles med ektefelle, barn, ektefelle eller partner til barn samt forelder.

En kjent medarbeider er en fysisk person som er kjent for å (i) være reell rettighetshaver i juridisk person eller formuesmasse i felleskap med en person som innehar eller i løpet av det siste året har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i en annen stat enn Norge, (ii) ha nær forretningsforbindelse til en slik person, eller (iii) være eneste reelle rettighetshaver i juridisk person eller formuesmasse som i realiteten er etablert for å begunstige en slik person. I kommisjonsdirektivets fortale punkt 4 er det uttalt at plikten til å identifisere kjente medarbeidere kun gjelder i den grad relasjonen er offentlig kjent eller det er grunnlag for å tro at det foreligger en slik relasjon. Det er ingen forutsetning at institusjoner og personer som omfattes av direktivet gjør aktive granskinger («it does not presuppose active research»).

4.11.3.5 Anonymitet

På bakgrunn av direktivet artikkel 13 nr. 6 foreslår utvalget at det lovfestes plikt for rapporteringspliktige til å vie særlig oppmerksomhet til produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet, og om nødvendig iverksette tiltak for å forebygge transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller til forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b, jf. utvalgets lovforslag § 14 fjerde ledd.

Bestemmelsen er langt på vei en presisering av den alminnelige regelen om plikt til forsterkede kontrolltiltak, utvalgets lovforslag § 14 første ledd, ettersom produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet i alminnelighet må antas å representere en høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering.

4.11.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening støtter i hovedsak utvalgets foreslag. Det påpekes at når ordningen med forsterket kundekontroll er fleksibel må det være en høy terskel for å konstatere brudd på denne bestemmelsen. Advokatforeningen tiltrer utvalgets oppfatning om at det ikke kan pålegges de rapporteringspliktige å kontrollere utenlandske kunder opp mot lister over politisk eksponerte personer, og mener det som hovedregel må være tilstrekkelig kontroll at den rapporteringspliktige spør kunden om dette. Dersom det foreligger omstendigheter som øker sannsynligheten for at vedkommende er en politisk eksponert person er Advokatforeningen enig med utvalget i at det vil kunne være nødvendig med ytterligere undersøkelser.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen mener at praktiseringen av kravene med forsterket kundekontroll synes noe «uoverstigelige», og avventer en avklaring når det gjelder hvordan en ser for seg at denne kontrollen skal kunne gjennomføres i praksis.

Næringslivets Hovedorganisasjon viser til at rapporteringspliktige pålegges å vurdere risiko for transaksjoner knyttet til brudd på straffeloven, og understreker at man ikke kan vente at alle typer av rapporteringspliktige har kunnskap om hvordan kriminalitet organiseres eller hvordan terror finansieres. Næringslivets Hovedorganisasjon oppfordrer myndigheten, herunder Økokrim, til å utarbeide retningslinjer som kan brukes som interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner.

4.11.5 Departementets vurdering

4.11.5.1 Generell plikt til forsterkede kontrolltiltak

I tråd med EØS-forpliktelsene mener departementet at det bør foreslås bestemmelser om forsterkede kontrolltiltak. I slike tilfeller skal det iverksettes ytterligere kundekontrolltiltak enn de alminnelige tiltakene. Departementet foreslår å lovfeste en generell plikt for rapporteringspliktige til å anvende ytterligere kontrolltiltak i situasjoner som etter sin art innebærer høy risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c. Departementet foreslår at henvisningen til straffeloven i lovforslaget § 15 første ledd utvides til også å gjelde den foreslåtte bestemmelsen i straffeloven § 147 c. Se omtale om dette under punkt 4.2.5. Departementet slutter seg ellers til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget § 15 første ledd.

4.11.5.2 Personlig fremmøte

Departementet slutter seg her til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget § 7 fjerde ledd.

4.11.5.3 Korrespondentbankforbindelser

Departementet slutter seg til utvalgets forslag som ligger nært opp til direktivet. Departementet foreslår en noe annen formulering av bestemmelsen enn det utvalget har foreslått uten at dette er ment å innebære noen realitetsendring. Det vises til lovforslaget § 16.

4.11.5.4 Politisk eksponerte personer

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å fastsette uttrykkelige bestemmelser om forsterket kundekontroll overfor kunder som er «politisk eksponerte personer». Dette er personer som innehar høytstående offentlige verv (for eksempel medlemmer av regjering, nasjonalforsamling, høyesterett) i annen stat enn Norge. Overfor slike personer, samt overfor deres nære familie og kjente nære medarbeidere, skal de rapporteringspliktige blant annet påse at det hentes samtykke fra overordnet nivå hos den rapporteringspliktige før etablering av kundeforhold, og treffe egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og kapitalen som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen. I tråd med utvalgets forslag mener departementet at personer med høytstående offentlige verv i Norge ikke anses som «politisk eksponerte personer». Disse vil imidlertid bli omfattet av tilsvarende regelverk i ut-

landet, blant annet i andre EØS-stater og FATF-stater. Bakgrunnen for at «politisk eksponerte personer» internasjonalt har blitt utpekt som potensielle høyrisiko-tilfelle med hensyn til hvitvasking er erfaringer med at makthavere fra stater med utstrakt korrupsjon mv. har plassert store midler i vestlige finansinstitusjoner.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget § 15 annet ledd

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å lovfeste en definisjon av «politisk eksponerte personer». Det vises til lovforslaget § 15 tredje ledd.

Departementet er enig med utvalget i at det fastsettes regler om hvilke stillingskategorier som er «politisk eksponerte personer» i forskrift. Disse reglene vil gjennomføre EØS-forpliktelser etter kommisjonsdirektiv 2006/70/EF med utfyllende bestemmelser til tredje hvitvaskingsdirektiv. Det vises til lovforslaget § 15 femte ledd annet punktum.

Når det gjelder hvilke krav som bør stilles til de rapporteringspliktiges identifikasjon og håndtering av «politisk eksponerte personer» inneholder kommisjonsdirektiv 2006/70/EF noe veiledning. Det kan skje at rapporteringspliktige ikke lykkes i å identifisere en kunde, som faller inn under en av kategoriene for «politisk eksponerte personer», selv om vedkommende har foretatt forventede undersøkelser. I slike tilfeller vil ikke den rapporteringspliktige automatisk bli ansvarlig for at en som burde vært karakterisert som «politisk eksponert person», ikke er blitt det. Når tredje hvitvaskingsdirektiv krever at rapporteringspliktige skal identifisere medarbeidere til «politisk eksponerte personer» gjelder dette dersom forbindelsen til medarbeideren er offentlig kjent eller den rapporteringspliktige har grunn til å anta at det er en slik forbindelse til den «politisk eksponerte personen». Det er ikke en forutsetning at den rapporteringspliktige fortar aktive undersøkelser av dette.

Selv om reglene om «politisk eksponerte personer» gjelder for alle rapporteringspliktige, vil kravene som stilles til identifikasjon variere mellom ulike typer rapporteringspliktige. For grupper av rapporteringspliktige som har mange utenlandske kunder (typisk store finansinstitusjoner), vil den mest praktiske tilnærmingen trolig være å kjøpe programvare/abonnere på internettjenester som inneholder oppdaterte lister over «politisk eksponerte personer». Utvalget har i sin vurdering kommet med eksempler på slike lister.

Departementet antar at samarbeid mellom Kredittilsynet og andre utenlandske tilsynsorganer kan bidra til å gi tilstrekkelig veiledning om hvilke krav som bør stilles til de rapporteringspliktiges identifikasjon og håndtering av «politisk eksponerte personer».

Departementet foreslår å stryke presiseringen i lovtteksten om at de kontrolltiltak rapporteringspliktige skal ha til rådighet for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person skal være «risikobaserte». Departementet mener det likevel fremgår av lovtteksten at det vil kunne stilles ulike krav til ulike rapporteringspliktige og ulike krav ut fra hvilke kunder de rapporteringspliktige har, jf. formuleringen «egnede kontrolltiltak».

4.11.5.5 Anonymitet

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at rapporteringspliktige skal vie særlig oppmerksomhet til produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet. Departementet foreslår at henvisningen til straffeloven i lovforslaget § 15 fjerde ledd utvides til også å gjelde den foreslåtte bestemmelsen i straffeloven § 147 c. Se omtale om dette under punk 4.2.5.

Det vises til lovforslaget § 15 fjerde ledd første punktum.

5 Undersøkelse og rapportering

5.1 Innledning

Tredje hvitvaskingsdirektiv kapittel 3 inneholder regler om rapporterings- og opplysningsplikt ved mistenkelige transaksjoner. Disse viderefører i stor grad reglene som følger av første og annet hvitvaskingsdirektiv. I motsetning til de foregående direktiver, åpner tredje hvitvaskingsdirektiv for visse unntak fra forbudet mot å opplyse overfor tredje personer at det er rapportert eller gitt opplysninger.

I tillegg til regler om rapporteringsplikt, inneholder norsk hvitvaskingslovgivning regler om undersøkelsesplikt ved mistenkelige transaksjoner. En slik plikt kan neppe utledes av direktivets bestemmelser, men har et visst motstykke i FATFs anbefalinger. Plikten ble innført på bakgrunn av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 5.

Utover de endringer som følger av gjennomføringen av direktivet, er departementets forslag til endringer hovedsakelig av redaksjonell art.

5.2 Undersøkelses- og rapporteringsplikt

5.2.1 EØS-rett

Det følger av direktivet artikkel 20 at institusjoner og personer som omfattes av direktivet skal vie spesiell oppmerksomhet til typer virksomhet som det anses særlig sannsynlig at har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering, og især «complex or unusually large transactions and all unusual patterns of transactions which have no apparent economic or visible lawful purpose». Den siterte delen av bestemmelsen tilsvarer FATF-anbefaling 11 første punktum. Etter anbefalingens annet punktum skal bakgrunnen for slike transaksjoner så vidt mulig undersøkes, og resultatet av undersøkelser skal nedtegnes skriftlig og være tilgjengelig for kompetente myndigheter. Artikkel 20 er i det vesentlige en videreføring og utvidelse av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 5.

FATF-anbefaling 21 oppstiller krav om at det vises særlig oppmerksomhet til kundeforhold og transaksjoner med personer, herunder selskaper

og finansielle institusjoner, fra land som ikke i tilstrekkelig grad anvender FATFs anbefalinger. Dersom slike transaksjonene ikke har noe opplagt økonomisk eller synlig legitimt formål, skal deres bakgrunn og formål så vidt mulig undersøkes. Resultater av undersøkelsene bør nedtegnes skriftlig og være tilgjengelige for kompetente myndigheter.

Etter direktivet artikkel 22 nr. 1 skal institusjoner og personer som omfattes av direktivet omgående, og på eget initiativ, underrette den finansielle etterretningsenheten når institusjonen eller personen vet eller har mistanke om at hvitvasking eller terrorfinansiering finner sted, har funnet sted eller har vært forsøkt (punkt a), og på anmodning fra den finansielle etterretningsenheten omgående gi denne alle nødvendige opplysninger (punkt b). Bestemmelsens første del tilsvarer FATF-anbefaling 13 og spesialanbefaling IV. Artikkel 22 nr. 1 er en videreføring og utvidelse av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 6 første ledd.

Artikkel 23 nr. 2 åpner for at medlemsstatene kan gjøre unntak fra opplysningspliktene etter artikkel 22 nr. 1. Unntaksadgangen gjelder for notarer, uavhengige jurister, revisorer, eksterne regnskapsførere og skatterådgivere med hensyn til opplysninger som de mottar fra eller om en klient i forbindelse med at de vurderer klientens rettsstilling eller forsvarer eller representerer klienten under eller i forbindelse med rettergang. Det siste omfatter rådgivning om å innlede eller unngå rettergang, enten opplysningene mottas eller innhentes før, under eller etter rettergang. Bestemmelsen har et visst motstykke i FATF-anbefaling 16 annet ledd, som gjør unntak for uavhengige jurister med hensyn til opplysninger som er omfattet av yrkesmessig taushetsplikt. Artikkel 23 nr. 2 er en videreføring av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 6 annet ledd, som ble innført ved annet hvitvaskingsdirektiv.

5.2.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 7 første ledd skal rapporteringspliktige ved mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b foreta nærmere undersøkelser for å få

bekreftet eller avkreftet mistanken. Plikten gjelder også for den rapporteringspliktiges ansatte.

Nærmere regler om gjennomføring av undersøkelsesplikten følger av Hvitvaskingsforskriften § 10, som i første ledd beskriver visse «[f]orhold som kan utløse undersøkelsesplikt», blant annet at transaksjonen synes å mangle et legitimt formål eller er usedvanlig stor eller kompleks. Etter annet ledd skal kunden eller tredjemann ikke gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, jf. nærmere under punkt 5.5. Etter tredje ledd skal rapporteringspliktige skriftlig eller elektronisk registrere resultatene av undersøkelsene. Fjerde ledd gir regler om interne rutiner for håndtering av mistenkelige transaksjoner, herunder krav om oppnevning av en ansvarlig person eller avdeling. Etter femte ledd skal rapportering internt i et foretak som ikke resulterer i videre rapportering til Økokrim, i dokument form være tilgjengelig i foretaket i minst fem år etter at rapporten ble mottatt av hvitvaskingsansvarlig.

Dersom undersøkelser ikke avkrefter mistanken, skal den rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 7 annet ledd av eget tiltak oversende opplysninger til Økokrim om den aktuelle transaksjonen og om de forhold som har medført mistanke. Videre skal den rapporteringspliktige og ansatte på forespørsel gi Økokrim alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken.

Hvitvaskingsforskriften § 11 gir nærmere regler om oversendelse av opplysninger til Økokrim, herunder hvem som er ansvarlig for oversendelse og rapportens innhold og form.

Etter hvitvaskingsloven § 12 gjelder det unntak fra rapporteringsplikten for advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter rettshjelpvirksomhet. Unntaket gjelder forhold vedkommende har fått kjennskap til gjennom arbeidet med å fastslå klientens rettsstilling eller før, under og etter en rettssak, når forholdet har direkte tilknytning til rettstvisten. Unntaket gjelder tilsvarende for revisorer og andre rapporteringspliktige rådgivere når de bistår en advokat eller andre som ervervsmessig eller stadig yter rettshjelpvirksomhet.

Etter hvitvaskingsforskriften § 13 kan Finansdepartementet, etter vedtak fra FATF, fastsette særskilt og systematisk rapporteringsplikt til Økokrim for transaksjoner med eller for personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking eller terrorfinansiering. Etter hvitvaskingsforskriften § 14 kan det videre, etter vedtak fra FATF, fastsettes særskilte forbud eller restriksjoner når det gjelder adgangen for rapporteringspliktige til å etablere kundeforhold med eller foreta transaksjoner for slike personer eller foretak.

5.2.3 Utvalgets forslag

5.2.3.1 Gjennomføring av direktivet og FATFs anbefalinger

Undersøkelsesplikten ble i norsk rett innført i 1992 ved den nå opphevede finansieringsvirksomhetsloven § 2–17 tredje ledd. Begrunnelsen for innføring var gjennomføring av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 5, jf. Ot.prp. nr. 85 (1991–92) s. 27. Etter artikkel 5 skulle institusjoner og personer omfattet av direktivet foreta særlige undersøkelser av («examine with special attention») de typer transaksjoner som det anses særlig sannsynlig at har tilknytning til hvitvasking. Ved tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 20 er regelen endret til en plikt til å vie særlig oppmerksomhet til («pay special attention to») enhver virksomhet som innebærer særlig hvitvaskingsrisiko. Etter utvalgets syn gjennomføres denne bestemmelsen av reglene om risikobasert kundekontroll, løpende oppfølging og forsterkede kontrolltiltak. FATF-anbefaling 11 annet punktum og 21 annet punktum oppstiller imidlertid fremdeles en undersøkelsesplikt ved transaksjoner som er komplekse, usedvanlig store eller ikke har noe opplagt økonomisk eller synlig legitimt formål.

Hvitvaskingsloven § 7 første ledd første punktum oppstiller undersøkelsesplikt ved mistenkelige transaksjoner. Hvitvaskingsforskriften § 10 første ledd angir forhold som «kan utløse undersøkelsesplikt etter hvitvaskingsloven § 7». De angitte forholdene tilsvarer i vesentlig grad de som nevnes i FATF-anbefaling 11 og 21. I FATFs evalueringsrapport punkt 3.6.1 er det lagt til grunn at norsk rett er i overensstemmelse med anbefaling 11 og 21. På denne bakgrunn foreslår utvalget at hvitvaskingsloven § 7 første ledd første punktum og hvitvaskingsforskriften § 10 første ledd videreføres, jf. utvalgets lovforslag § 16 første ledd og utvalgets forslag til forskrift § 10. Det foreslås at lovens regel om undersøkelsesplikt skilles ut i en selvstendig bestemmelse og at departementet gis særskilt hjemmel til i forskrift å fastsette nærmere regler, jf. utvalgets lovforslag § 16 tredje ledd.

Regelen i hvitvaskingsforskriften § 10 tredje ledd om skriftlig eller elektronisk registrering av resultatene av undersøkelser foreslås inntatt i utvalgets lovforslag § 16 annet ledd.

Etter hvitvaskingsforskriften § 10 fjerde ledd skal rapporteringspliktige etablere kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av undersøkelsesplikten samt interne rapporteringssystemer ved mistanke. Bestemmelsen fremstår etter utvalgets syn som overflødig ved siden av utvalgets lovforslag § 22 første ledd, som oppstiller en al-

minnelig plikt til å ha forsvarlige kontroll- og kommunikasjonsrutiner, og utvalgets lovforslag § 22 fjerde ledd bokstav b, som oppstiller plikt til å treffe tiltak som sikrer at ansatte lærer å kjenne igjen mistenkelige transaksjoner og er kjent med interne rutiner for håndtering av slike, jf. punkt 7.1.3.

Regelen om oppbevaring i hvitvaskingsforskriften § 10 femte ledd er etter utvalgets syn overflødig ved siden av oppbevaringsplikten etter utvalgets lovforslag § 21 annet ledd, jf. punkt 6.1.3.

Hvitvaskingsforskriften § 10 annet ledd, om at kunden eller tredjemann ikke skal gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, foreslås inntatt i utvalgets lovforslag § 20, jf. punkt 5.5.3.

Hvitvaskingsloven § 7 første ledd annet punktum, om at undersøkelsesplikten også gjelder for den rapporteringspliktiges ansatte, er etter utvalgets oppfatning overflødig og foreslås ikke videreført, jf. punkt 8.2.3.

Direktivet artikkel 22 nr. 1 om rapporteringsplikt er i det vesentlige en videreføring av de foregående hvitvaskingsdirektiver. Utvalget foreslår at hvitvaskingsloven § 7 annet ledd videreføres og skilles ut i en selvstendig bestemmelse, jf. utvalgets lovforslag § 17 første ledd.

Også direktivet artikkel 23 nr. 2, om unntak fra rapporteringsplikt for blant annet advokater, er en videreføring av foregående hvitvaskingsdirektiver. Utvalget foreslår å videreføre bestemmelsen i hvitvaskingsloven § 12 første ledd, jf. utvalgets lovforslag § 17 annet ledd første punktum.

Hvitvaskingsloven § 12 annet ledd, om tilsvarende unntaksadgang for rådgivere til advokater og andre som yter rettshjelpsvirksomhet, har ikke noe direkte motstykke i tredje hvitvaskingsdirektiv. Direktivet artikkel 23 omfatter kun revisorer, eksterne regnskapsførere og skatterådgivere når de utøver juridisk bistand for egne klienter. Regelen i hvitvaskingsloven § 12 annet ledd hviler imidlertid på de samme hensyn, og utvalget foreslår at den videreføres, jf. utvalgets lovforslag § 17 annet ledd annet punktum. I en rekke saker vil advokater ha behov for ekstern faglig bistand, og en unntaksregel for advokater vil undergraves dersom eksterne rådgivere ikke omfattes. Bestemmelsens anvendelsesområde foreslås presisert til bistand i situasjoner hvor advokaten eller rettshjelperen selv er unntatt fra opplysningsplikt. En tilsvarende regel følger av dansk hvitvaskingslov § 8 annet ledd.

Utvalget foreslår at departementet gis hjemmel til i forskrift å pålegge rapporteringspliktige å overføre opplysninger til Økokrim elektronisk, jf. utvalgets lovforslag § 17 tredje ledd første punktum. For de fleste grupper rapporteringspliktige vil et slikt pålegg fremstå som lite byrdefullt, og elektronisk

overføring vil kunne virke vesentlig ressursbesparende for Økokrim. Det forutsettes at elektronisk overføring skjer i et format som legger til rette for en effektiv behandling i Økokrim. Videre foreslår utvalget at departementet gis særskilt hjemmel til å fastsette nærmere regler om rapporteringsplikt, og at hvitvaskingsforskriften § 11 videreføres, jf. utvalgets lovforslag § 17 tredje ledd annet punktum og utvalgets forslag til forskrift § 11. Sistnevnte forskriftshjemmel fulgte tidligere av hvitvaskingsloven § 18 nr. 1, som utvalget foreslår opphevet, jf. punkt 8.4.1.

Hvitvaskingsforskriften §§ 13 og 14 foreslås ikke videreført. Utvalget kan ikke se hensikten med at departementet i forskrift presiserer de forskriftshjemler som er fastsatt i hvitvaskingsloven § 18 nr. 4 og 5.

5.2.3.2 *Nærmere om forståelsen av lovforslaget §§ 16 og 17*

Utvalgets lovforslag §§ 16 og 17 er en videreføring av gjeldende hvitvaskingslov § 7 om undersøkelses- og rapporteringsplikt.

Utvalget uttaler i utredningen at de er kjent med at det blant rapporteringspliktige har vist seg å være noe usikkerhet med hensyn til når undersøkelsesplikt og rapporteringsplikt oppstår. Utvalget har derfor knytte enkelte kommentarer til vilkårene for undersøkelsesplikt etter utvalgets lovforslag § 16, jf. utredningen punkt 5.2.3.2.

Undersøkelsesplikt inntreder der den rapporteringspliktige «har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b».

Ved avgjørelsen av hva som omfattes av begrepet «mistanke» skal det legges til grunn en lav terskel. Enhver mistanke vil i utgangspunktet kunne oppfylle kriteriet, også «diffus» mistanke.

Etter utvalgets lovforslag § 2 nr. 2 er begrepet «transaksjon» definert som «enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder». Forslaget er en videreføring av definisjonen i hvitvaskingsloven § 2 nr. 2. I forarbeidene til loven, jf. Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 4.3, uttales at begrepet skal tolkes vidt. Det er ikke et vilkår for undersøkelsesplikt at den rapporteringspliktige forestår transaksjonen. Undersøkelsesplikten kan etter omstendighetene omfatte fremtidige transaksjoner i tillegg til transaksjoner som allerede er foretatt. Dersom en revisor eller advokat for eksempel får mistanke om at klienten vil overføre midler unndratt fra beskatning til utlandet, vil det normalt oppstå undersøkelsesplikt.

Det er et vilkår for undersøkelsesplikt at den aktuelle transaksjonen «har tilknytning til» utbytte av en straffbar handling. Dette innebærer at det ikke er tilstrekkelig til å utløse undersøkelsesplikt at det foreligger mistanke om en straffbar handling eller mistanke om at det foreligger utbytte fra en straffbar handling.

Ved tolkningen av begrepet «utbytte» skal det legges til grunn samme forståelse som etter straffeloven § 317. I forarbeidene til denne bestemmelsen, jf. Ot.prp. nr. 53 (1992–93) side 24, uttaler Justisdepartementet:

«Med utbytte menes noe som har vært fremskaffet ved en straffbar handling eller som på annen måte står i nær sammenheng med en straffbar handling».

Uttrykket «straffbar handling» omfatter enhver straffbar handling, uten avgrensning, og inkluderer både forbrytelser og forseelser. Også avgifts- og skatteunndragelse omfattes.

Det er ikke et formål med undersøkelser å klargjøre omstendigheter rundt den (primær)forbrytelse et eventuelt utbytte stammer fra, og mistanken behøver ikke å være knyttet til en bestemt straffbar handling.

Undersøkelsesplikt vil utløses også i tilfeller hvor det aktuelle utbyttet stammer fra en straffbar handling som er foretatt av den som utfører transaksjonen. Straffbare handlinger som angitt i straffeloven § 317 annet ledd, såkalt «self-laundering», omfattes.

Undersøkelser vil normalt ta utgangspunkt i de opplysninger den rapporteringspliktige har om kunden, samt tilgjengelige offentlige opplysninger som fremstår som relevante. I visse tilfeller kan det være naturlig å stille spørsmål til kunden. På bakgrunn av plikten til ikke å avsløre undersøkelser etter utvalgets lovforslag § 20, må det imidlertid vises varsomhet ved slike spørsmål.

Hvorvidt undersøkelsesplikt utløses, vil bero på en konkret vurdering av transaksjonen, kunden og forholdene for øvrig. Enkelte forhold som kan utløse undersøkelsesplikt er angitt i hvitvaskingsforskriften § 10 første ledd, som videreføres i utvalgets forslag til forskrift § 10. At transaksjonen synes å mangle et legitimt formål, vil for eksempel kunne være tilfeller der et pengebeløp tilsynelatende går frem og tilbake mellom to konti eller mellom to institusjoner, og tilfeller der en større sum splittes i mindre summer og samles igjen på en ny konto. Andre forhold som etter omstendighetene vil kunne medføre undersøkelsesplikt er store kontanttransaksjoner, ekstraordinær nedbetaling av lån og ugrunnet valutaveksling.

5.2.4 Høringsinstansenes merknader

Advokatforeningen støtter i hovedsak utvalgets forslag. Det foreslås imidlertid at rapporteringsplikt kun skal inntre der det finnes rimelig grunn til å anta at transaksjonen har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller bidrar til terrorfinansiering. Foreningen støtter forslaget om at revisorer og andre rapporteringspliktige unntas fra rapporteringsplikt når de bistår advokater.

Buypass mener rapportering bør skje ved sterk og begrunnet mistanke, og følgelig at rapporteringsplikten bør begrenses til transaksjoner hvor foretatte undersøkelser bekrefter eller underbygger en tro om at transaksjonen har til formål å foreta hvitvasking eller bidra til terrorfinansiering.

Når det gjelder undersøkelsesplikten påpeker *Posten Norge* at det er vanskelig å se for seg hva slags undersøkelser som kan gjøres for å få bekreftet eller avkreftet mistanke knyttet til avsender eller mottaker av verdibrev. Det vises til at mistanke i slike tilfeller vil forutsette kunnskap om tilhørighet til kriminelt miljø eller virksomhet. Under henvisning til at hvitvaskingsreglene virkeområde for postoperatører ikke har blitt nærmere vurdert av utvalget mener *Posten Norge* derfor at disse ikke bør underlegges regelverket ved formidling av verdisendinger.

Økokrim legger til grunn at uttrykket «standardisert formular» innebærer overføring via Altinn. For så vidt gjelder vedlegg til meldingen (kontoutskrift og lignende) påpekes viktigheten av at også disse oversendes elektronisk, og i et format som er elektronisk sorterbart.

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparebankforeningen støtter at rapportering skal skje på formular godkjent av Økokrim, og viser i den anledning til hensynet til best mulig ressursutnyttelse i enheten for finansiell etterretning.

Den norske Revisorforening mener omfanget av den foreslåtte undersøkelses- og rapporteringsplikten er unødvendig omfattende, og påpeker at det er vanskelig å se at det kan være lovgivers intensjon at revisorene må rapportere om samtlige avdekkede straffbare handlinger som gir utbytte.

5.2.5 Departementets vurdering

Departementet viser til at utvalgets forslag vedrørende undersøkelsesplikt og rapportering i det vesentlige er en videreføring av reglene i gjeldende hvitvaskingslov, og slutter seg til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget §§ 17 og 18. Departementet foreslår at henvisningen til straffeloven i lovforslaget § 17 første ledd utvides til også å gjelde den

foreslåtte bestemmelsen i straffeloven § 147 c. Se omtale om dette under punk 4.2.5.

Departementet slutter seg videre til utvalgets nærmere omtale av forståelsen av bestemmelsene, og er således uenig med Advokatforeningen, Buy-pass og Revisorforeningen i at terskelen for når undersøkelsesplikt inntreffer bør være høyere enn «mistanke».

Når det gjelder høringsmerknaden fra Posten viser departementet til vurderingen under punkt 3.5.8.4.

5.3 Gjennomføring av mistenkelige transaksjoner

5.3.1 EØS-rett

Institusjoner og personer som omfattes av direktivet skal i henhold til direktivets artikkel 24 avstå fra å utføre transaksjoner, som de mistenker har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering, til etter at de har underrettet den finansielle etterretningsenheten. I samsvar med medlemsstatenes lovgivning kan det gis instruksjoner om at slike transaksjoner ikke skal gjennomføres. Dersom det mistenkes at en transaksjon innebærer hvitvasking eller terrorfinansiering, og unnlattelse av å gjennomføre den er umulig eller vil kunne hindre forfølgelse av dem som tilgodeses av hvitvaskings- eller terrorfinansieringsoperasjonen, skal den finansielle etterretningsenheten underrettes umiddelbart etter at transaksjonen er utført. Bestemmelsen er en videreføring av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 7.

5.3.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 9 skal rapporteringspliktige ikke gjennomføre transaksjoner som medfører undersøkelsesplikt før Økokrim er underrettet. Økokrim kan i særlige tilfeller gi pålegg om ikke å gjennomføre en slik transaksjon. Transaksjonen kan likevel gjennomføres før Økokrim er underrettet, dersom det ikke er mulig å la være å gjennomføre den, eller dersom unnlattelse av å gjennomføre transaksjonen ville vanskeliggjøre etterforskningen. I så fall skal Økokrim underrettes umiddelbart etter at transaksjonen er gjennomført.

5.3.3 Utvalgets forslag

Utvalget legger til grunn at hvitvaskingsloven § 9 tilfredsstillende artikkel 24 i direktivet, og foreslår å videreføre bestemmelsen med enkelte justeringer, jf. utvalgets lovforslag § 18. Det foreslås for det første

en redaksjonell endring, ved at bestemmelsen inndeles i to separate ledd. Videre foreslår utvalget at unntaksregelen om gjennomføring før Økokrim er underrettet presiseres til å omfatte tilfeller hvor unnlatt gjennomføring vil vanskeliggjøre «Økokrims undersøkelser eller eventuell etterforskning», for å fange opp situasjoner hvor det ikke nødvendigvis vil bli åpnet etterforskning i medhold av lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

5.3.4 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser hadde særskilte merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

5.3.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering om at gjeldende forbud mot å gjennomføre mistenkelige transaksjoner før Økokrim er underrettet og unntakene fra forbudet bør videreføres med enkelte justeringer. Det legges til grunn at Økokrim mottar et betydelig antall meldinger som ikke leder til at det blir åpnet formell etterforskning etter straffeprosessloven. Hvorvidt formell etterforskning skal innledes vil imidlertid normalt først kunne tas stilling til etter at det er foretatt nærmere undersøkelser. Departementet deler derfor utvalgets oppfatning om at det bør presiseres at transaksjoner som medfører undersøkelsesplikt kan gjennomføres dersom unnlattelse av gjennomføring vil kunne redusere eller på annen måte vanskeliggjøre Økokrims mulighet til å foreta slike undersøkelser.

Departementet viser til lovforslaget § 19.

5.4 Forholdet til taushetsplikt

5.4.1 EØS-rett

Det følger av direktivet artikkel 26 at underretning i god tro til den finansielle etterretningsenheten i samsvar med direktivets regler om rapporteringsplikt ikke skal anses som brudd på eventuell taushetsplikt pålagt i henhold til kontrakt eller offentlig myndighet. Slik underretning skal derfor ikke medføre noen form for ansvar for vedkommende institusjon eller person eller dennes ledelse eller ansatte. Bestemmelsen er en videreføring av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 9, og tilsvarer i det vesentlige FATF-anbefaling 14 a).

5.4.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 11 første ledd vil opplysninger som i god tro meddeles Økokrim i henhold til reglene om rapporteringsplikt, ikke medføre brudd på taushetsplikt og ikke gi grunnlag for erstatning eller straff.

Videre kan, etter bestemmelsens annet ledd, finansinstitusjoner, uten hinder av taushetsplikt, utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i undersøkelser av mistenkelige transaksjoner.

Etter bestemmelsens tredje ledd kan Økokrim gi mottatte opplysninger videre til andre offentlige myndigheter enn politiet såfremt disse har oppgaver knyttet til forebygging av forhold som rammes av straffeloven §§ 147a eller 147b.

5.4.3 Utvalgets forslag

Utvalget legger til grunn at hvitvaskingsloven § 11 første ledd er tilstrekkelig til å gjennomføre direktivets artikkel 26, og foreslår bestemmelsen videreført, jf. utvalgets lovforslag § 19 første ledd.

Regelen i hvitvaskingsloven § 11 annet ledd om utveksling av nødvendige kundeopplysninger mellom finansinstitusjoner har ikke noe motsvar i direktivet. Regelen er omtalt i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 11.2 og innebærer at finansinstitusjoner kan foreta grundigere undersøkelser av mistenkelige transaksjoner. Kredittilsynet legger i rundskriv 9/2004 punkt 2.10 til grunn at regelen også er ment å omfatte utveksling mellom forsikringsselskaper. Utvalget foreslår at bestemmelsen videreføres, og utvides til uttrykkelig å omfatte forsikringsselskaper, jf. utvalgets lovforslag § 19 annet ledd. Utvalget kan ikke se at bestemmelsen bør utvides til å gjelde for andre rapporteringspliktige.

Den ovennevnte regelen om utveksling av opplysninger har et visst motstykke til utvalgets lovforslag § 10 fjerde ledd om tredjepartens adgang til utlevering av opplysninger der rapporteringspliktig legger til grunn kundekontroll foretatt av tredjepart, jf. punkt 4.7.3. Som nevnt under punkt 4.3, antar utvalget at plikt til å foreta kundekontroll ved mistenkelige transaksjoner inntreer samtidig som plikten til å foreta nærmere undersøkelser. Regelen om utveksling er imidlertid etter utvalgets syn videre, blant annet ved at det kan utveksles relevante opplysninger om samtlige personer som er involvert i transaksjonen, uavhengig av om disse er kunder av den rapporteringspliktige.

Hvitvaskingsloven § 11 tredje ledd innebærer en særregel om Økokrims adgang til å gi opplysninger av relevans for forebygging av terrorhand-

linger og terrorfinansiering videre til andre offentlige myndigheter, jf. Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 11.3.4. Utvalget foreslår at regelen videreføres som en særskilt bestemmelse i lovens avslutningskapittel, jf. utvalgets lovforslag § 29.

5.4.4 Høringsinstansenes merknader

Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparerbankforeningen foreslår at adgangen til å utveksle kundeinformasjon mellom finansinstitusjoner som ledd i undersøkelser av mistenkelige transaksjoner utvides til også å omfatte verdipapirforetak og forvaltningsselskaper for verdipapirfond. Det vises i den anledning til at slike selskap er underlagt meget strenge regler når det gjelder taushetsplikt om kundeforhold, også til andre rapporteringspliktige.

Finansieringsselskapenes forening gir i sin høringsuttalelse støtte til Finansnæringens Hovedorganisasjon/Sparerbankforeningen sin høringsmerknad.

5.4.5 Departementets vurdering

Departementet viser til at utvalgets forslag i det vesentlige er en videreføring av hvitvaskingsloven § 11. Departementet er enig i at hvitvaskingsloven § 11 første ledd videreføres, det vises til lovforslaget § 20 første ledd

Regelen i hvitvaskingsloven § 11 annet ledd om utveksling av nødvendige kundeopplysninger mellom finansinstitusjoner har ikke noe motsvar i direktivet. Regelen er omtalt i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 11.2 og innebærer at finansinstitusjoner kan foreta grundigere undersøkelser av mistenkelige transaksjoner. Kredittilsynet legger i rundskriv 9/2004 punkt 2.10 til grunn at regelen også er ment å omfatte utveksling mellom forsikringsselskaper. Utvalget foreslår at bestemmelsen videreføres, og utvides til uttrykkelig å omfatte forsikringsselskaper, jf. utvalgets lovforslag § 19 annet ledd. Utvalget kan ikke se at bestemmelsen bør utvides til å gjelde for andre rapporteringspliktige. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering. Det vises til lovforslaget § 20 annet ledd.

Hvitvaskingsloven § 11 tredje ledd innebærer en særregel om Økokrims adgang til å gi opplysninger av relevans for forebygging av terrorhandlinger og terrorfinansiering videre til andre offentlige myndigheter, jf. Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 11.3.4. Departementet slutter seg til utvalgets forslag om at regelen videreføres som en særskilt bestemmelse i lovens avslutningskapittel, jf. lovforslaget § 30. Departementet foreslår at henvisningen til straffeloven i lovforslaget § 30 utvides til

også å gjelde den foreslåtte bestemmelsen i straffeloven § 147 c. Se omtale om dette under punk 4.2.5.

5.5 Forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning

5.5.1 EØS-rett

Det følger av direktivet artikkel 28 nr. 1 at de institusjoner og personer som omfattes av direktivet, samt deres ledelse og ansatte, ikke skal avsløre overfor kunden eller tredjepersoner at det er gitt opplysninger til den finansielle etterretningsenheten eller at etterforskning er eller kan bli iverksatt. Et tilsvarende forbud følger av FATF-anbefaling 14 b), og bestemmelsen er en videreføring av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 8.

Artikkel 28 nr. 2 slår fast at forbudet etter artikkel 28 nr. 1 ikke får anvendelse for meddelelse av opplysninger til de myndigheter som fører tilsyn med etterlevelse av hvitvaskingsregelverket eller meddelelse med sikte på strafferettslig forfølgelse av forholdet.

Etter artikkel 28 nr. 3 gjøres det unntak fra forbudet for utveksling av opplysninger mellom institusjoner som tilhører samme konsern slik dette er definert i direktiv 2002/87/EF (konglomeratdirektivet) artikkel 2 nr. 12. Unntaket gjelder for institusjoner fra medlemsstater eller fra tredjestater forutsatt at de oppfyller vilkårene i tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 11 nr. 1.

Et lignende unntak gjelder etter artikkel 28 nr. 4 for utveksling av opplysninger mellom personer som utøver sin yrkesvirksomhet innenfor samme juridiske person eller «nettverk». Med «nettverk» menes den større struktur som personen tilhører, som har felles eierskap, ledelse eller kontroll med overholdelsen av relevante regelverk. Dette unntaket gjelder kun for personer som omhandlet i direktivet artikkel 2 nr. 1 (3) (a) og (b) fra medlemsstater eller fra tredjestater som pålegger tilsvarende krav som fastsatt i direktivet, herunder revisorer, regnskapsførere og advokater.

Unntak gjelder etter artikkel 28 nr. 5 også ved utveksling av opplysninger mellom institusjoner eller personer der opplysningene vedrører en felles kunde i en transaksjon hvor de aktuelle institusjoner og personer er involvert. Unntaksregelen gjelder kun for personer som omhandlet i direktivet artikkel 2 nr. 1 (1), (2) og (3) (a) og (b) lokalisert i medlemsstatene eller tredjestater som pålegger tilsvarende krav som fastsatt i direktivet, herunder kredittinstitusjoner, «financial institutions» og revi-

sorer, regnskapsførere og advokater. Videre stilles det krav om at institusjonene eller personene tilhører samme yrkeskategori og er pålagt tilsvarende forpliktelser med hensyn til taushetsplikt og vern av personopplysninger. Endelig kreves at de utvekslede opplysningene kun benyttes med sikte på bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.

Etter artikkel 28 nr. 6 anses det ikke som avsløring av opplysninger dersom personer som omhandlet i artikkel 2 nr. 1 (3) (a) og (b), herunder revisorer, regnskapsførere og advokater, forsøker å få en klient til å avstå fra å begå en ulovlig handling.

Verken FATFs anbefalinger eller de tidligere hvitvaskingsdirektiver gir unntak fra forbudet mot avsløring av rapportering eller etterforskning.

5.5.2 Norsk rett

Hvitvaskingsloven § 7 tredje ledd oppstiller et forbud mot at kunder eller tredjepersoner gjøres kjent med at det er blitt oversendt opplysninger til Økokrim.

Det følger videre av hvitvaskingsforskriften § 10 annet ledd at kunder eller tredjepersoner ikke skal gjøres kjent med at det foretas undersøkelser i tilknytning til mistenkelige transaksjoner.

5.5.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at det lovfestes et forbud mot at kunder eller tredjepersoner gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, er gitt opplysninger til Økokrim eller er iverksatt etterforskning jf. utvalgets lovforslag § 20 første ledd. Formålet med forbudet er blant annet å forhindre at uvedkommende får informasjon som kan vanskeliggjøre eventuell straffeforfølgelse. Videre foreslås at departementet gis adgang til i forskrift å fastsette unntak fra dette forbudet, og at unntaksreglene i direktivet artikkel 28 nr. 2 til 5 inntas i forskrift, jf. utvalgets lovforslag § 20 tredje ledd.

Når det gjelder artikkel 28 nr. 3 om utveksling av opplysninger mellom konsernselskaper, er det noe uklart om henvisningen til vilkårene i artikkel 11 nr. 1 gjelder både for institusjoner fra medlemsstater og tredjestater og hvilke konkrete vilkår det siktes til. Det er i denne forbindelse visse forskjeller mellom de ulike språkversjoner av direktivet. Spørsmålet har betydning for om det kun er kredittinstitusjoner og «financial institutions» som er ment å omfattes av unntaksregelen. Etter utvalgets oppfatning taler artikkelens ordlyd, herunder bruken av uttrykket «institutions» og henvisningen til konglomeratdirektivet, for at det bare er kredittinstitusjoner og «financial institutions» som omfattes,

og at grensen helt ut skal være den samme som for artikkel 11 nr. 1, jf. punkt 4.9.3 om gjennomføringen av denne bestemmelsen. Når det gjelder konserndefinisjonen viser konglomeratdirektivet artikkel 2 nr. 12 videre til definisjonen i rådsdirektiv 83/349/EØF, som er gjennomført i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) § 1–3. Utvalgets forslag til forskrift § 12 første ledd nr. 2 gjennomfører artikkel 28 nr. 3. Forslaget henviser til konserndefinisjonen i regnskapsloven § 1–3. I motsetning til det definisjonen isolert sett kan tilsi, er unntaksregelen også ment å få anvendelse der morselskapet er et utenlandsk foretak som nevnt i regnskapsloven § 1–2 første ledd nr. 13.

Artikkel 28 nr. 4 åpner for at blant annet revisorer, regnskapsførere og advokater kan utveksle opplysninger når de tilhører samme juridiske person eller nettverk. Bestemmelsen gjennomføres ved utvalgets forslag til forskrift § 12 første ledd nr. 3. I tråd med direktivet defineres nettverk som en struktur som har felles eierskap, ledelse eller intern kontroll med overholdelsen av relevante regelverk, jf. forslag til forskrift § 12 annet ledd.

Utvalgets forslag til forskrift § 12 første ledd nr. 4 gjennomfører artikkel 28 nr. 5, hvorefter personer med felles klient og som er involvert i samme transaksjon kan utveksle opplysninger. Unntaksregelen gjelder for personer omfattet av de to foregående unntaksreglene, forutsatt at de aktuelle personene er pålagt tilsvarende forpliktelser med hensyn til taushetsplikt og vern av personopplysninger. Utvalget anser det ikke hensiktsmessig å begrense unntaksregelen til personer som tilhører samme yrkeskategori.

Utvalget anser det ikke nødvendig med særskilt gjennomføring av artikkel 28 nr. 6 om at blant annet revisorer, regnskapsførere og advokater kan forsøke å få en klient til å avstå fra å begå en ulovlig handling, uten at dette regnes som brudd på forbudet mot avsløring. Regelen fremstår både etter sin art og etter direktivets ordlyd som en presisering av forbudets rekkevidde, og ikke som et unntak fra forbudet.

Etter artikkel 28 nr. 5 skal opplysninger som utveksles etter denne unntaksregelen kun benyttes med sikte på forebyggelse av hvitvasking og terrorfinansiering. Utvalget foreslår at en tilsvarende regel, som til dels overlapper personopplysningsloven § 11, også bør fastsettes for de øvrige unntaksreglene for utveksling av opplysninger, jf. utvalgets forslag til forskrift § 12 tredje ledd.

5.5.4 Høringsinstansenes merknader

Den Norske Advokatforening støtter forslaget til en samlet bestemmelse om forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering og etterforskning. Advokatforeningen foreslår imidlertid at presiseringen gjeldene advokater, som følger av direktivets art. 28 nr. 6 inntas i loven, og uttaler følgende i denne forbindelse:

«Jamfør direktivet anses det ikke som avsløring av opplysninger dersom personer som omhandlet i direktivets art. 2 nr. i (3) a og b, herunder advokater, forsøker å få en klient til å avstå fra å begå en ulovlig handling. I NOU 2007:10 uttales det at det ikke anses nødvendig å foreslå regelen videreført i norsk lov, utredningen s. 66 venstre spalte. Advokatforeningen er uenig i dette og viser til behovet for et klart regelverk. Nevnte bestemmelse i direktivet er en viktig presisering av reglene som advokatene av hensyn til sine klienter ikke bør være usikre på og som derfor bør fremgå av loven. Advokatens lojalitetsplikt til klienten taler for at direktivets bestemmelse inntas i loven.

På denne bakgrunn fremsetter Advokatforeningen følgende forslag til ny lovs § 20 tredje ledd:

Første ledd er ikke til hinder for at rapporteringspliktige som nevnt i § 4, annet ledd nr. 1-3 forsøker å få en klient til å avstå fra å begå en ulovlig handling.»

5.5.5 Departementets vurderinger

Departementet slutter seg til utvalgets forslag og foreslår å lovfestes et forbud mot at kunder eller tredjepersoner gjøres kjent med at det foretas undersøkelser, er gitt opplysninger til Økokrim eller er iverksatt etterforskning. Det vises til lovforslaget § 21 første ledd.

Videre støtter departementet forslaget om adgang til å i forskrift å fastsette unntak fra dette forbudet, og at unntaksreglene i direktivet artikkel 28 nr. 2 til 5 inntas i forskrift. Det vises til lovforslaget § 21 fjerde ledd.

Utvalgets forslag til § 20 annet ledd er en presisering av at forbudet mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning ikke er til hinder for at finansinstitusjoner og forsikringsselskaper utveksler nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i undersøkelser etter lovforslaget § 17. Departementet anser presiseringen som hensiktsmessig og slutter seg til utvalgets forslag. Det vises til lovforslaget § 21 annet ledd.

Departementet er enig med Advokatforeningen i at det er hensiktsmessig at presiseringen som gjelder for advokater, som følger av direktivet artik-

kel 28 nr. 6 inntas i loven. Det vises til lovforslaget § 21 tredje ledd.

6 Oppbevaring

6.1 Oppbevaringsplikt

6.1.1 EØS-rett

Etter tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 30 skal institusjoner og personer som omfattes av direktivet, oppbevare dokumenter og opplysninger til bruk ved eventuell etterforskning eller analyse av mulige tilfeller av hvitvasking eller terrorfinansiering av den finansielle etterretningsenheten eller andre kompetente myndigheter. I tilknytning til kunde-kontroll, skal det oppbevares kopi av eller henvisninger til de nødvendige bevis («evidence») i et tidsrom på minst fem år etter avslutningen av kundeforholdet. I tilknytning til kundeforhold og transaksjoner skal det oppbevares «supporting evidence and records, consisting of the original documents or copies admissible in court proceedings under the applicable legislation» i et tidsrom på minst fem år etter at transaksjonene er utført eller kundeforholdet avsluttet. FATF-anbefaling 10 inneholder i det vesentlige tilsvarende regler om oppbevaring, og bestemmelsen er en videreføring av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 4.

6.1.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 8 første ledd skal rapporteringspliktige oppbevare kopi av nødvendige dokumenter som er brukt ved identitetskontroll, samt registrerte opplysninger om kunden, i fem år etter at kundeforholdet er opphørt eller transaksjonen er gjennomført. Bestemmelsen suppleres av hvitvaskingsloven § 6 annet og tredje ledd, hvor det kreves at registrerte opplysninger lagres forsvarlig og at det registreres en entydig forbindelse mellom kundeforholdet og opplysningene.

Dokumenter tilknyttet transaksjoner som har utløst undersøkelsesplikt, skal etter hvitvaskingsloven § 8 annet ledd oppbevares i fem år etter at transaksjonen er gjennomført.

Etter hvitvaskingsloven § 8 tredje ledd skal de ovennevnte dokumentene og opplysningene slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører.

I hvitvaskingsforskriften § 15 er det gitt utfyllende bestemmelser om oppbevaring av opplysninger. Første og tredje ledd gjentar i det vesentlige de ovennevnte reglene i hvitvaskingsloven om oppbe-

varing og sletting. Annet ledd fastslår at andre lov- eller forskriftsbestemmelser kan fastsette lengre frister for oppbevaring. Etter fjerde ledd skal kundeopplysninger oppbevares i form av kopi av fremlagte legitimasjonsdokumenter, og kopien skal påføres «rett kopi bekreftes» med signaturen til den personen som har foretatt legitimasjonskontrollen. Femte ledd oppstiller plikt til å oppbevare opplysningene på en slik måte at dokumentene ikke taper bevisverdi. Dersom oppbevaringen ikke er papirbasert, skal det påses at oppbevaringen skjer i samsvar med forskrift 16. desember 1992 nr. 1156 §§ 5–3 og 5–4. Etter sjette ledd skal dokumentene sikres for å beskytte dem mot uautorisert tilgang fra uvedkommende, og det fastslås at personopplysningsloven med tilhørende forskrift gjelder for oppbevaring av personopplysninger.

6.1.3 Utvalgets forslag

Etter utvalgets oppfatning oppfyller de gjeldende oppbevaringsreglene i hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften i betydelig grad de krav som stilles i direktivet. I FATFs evalueringsrapport punkt 3.5.3 legges det likeledes til grunn at norsk rett er i samsvar med FATF-anbefaling 10. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at de nåværende bestemmelsene videreføres, med enkelte endringer som beskrives nedenfor. Det anses ikke nødvendig å innføre et skille mellom dokumentasjon knyttet til kunde-kontroll og dokumentasjon knyttet til kundeforhold og transaksjoner, slik direktivet legger til grunn.

Utvalget foreslår at rapporteringspliktige skal oppbevare kopier av dokumenter benyttet ved kunde-kontroll, samt registrerte opplysninger, i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er gjennomført, med mindre lengre frister følger av annen lov eller forskrift, jf. utvalgets lovfor-slag § 21 første ledd første punktum. Forslaget viderefører hvitvaskingsloven § 8 første ledd og hvitvaskingsforskriften § 15 første og annet ledd.

Dersom det er benyttet kvalifisert sertifikat, foreslår utvalget at sertifikats identifikasjonskode og opplysninger om sertifikatutstederens identitet skal oppbevares, jf. utvalgets lovfor-slag § 21 første ledd annet punktum. Etter det utvalget har fått opp-

lyst, vil dette være tilstrekkelig for en entydig identifisering av sertifikatet.

Hvitvaskingsloven § 6 tredje ledd, om entydig forbindelse mellom kundeforhold og registrerte opplysninger, foreslås videreført og flyttet til lovens øvrige bestemmelser om oppbevaring, jf. utvalgets lovforslag § 21 første ledd tredje punktum.

Utvalgets lovforslag § 21 annet ledd viderefører hvitvaskingsloven § 8 annet ledd, hvorefter dokumenter tilknyttet transaksjoner som har utløst undersøkelsesplikt skal oppbevares i minst fem år etter at transaksjonen er gjennomført.

Hvitvaskingsloven §§ 6 annet ledd og 8 tredje ledd og hvitvaskingsforskriften § 15 tredje og sjette ledd foreslås sammenfattet i utvalgets lovforslag § 21 tredje ledd. Etter forslaget skal dokumenter og opplysninger oppbevares på en betryggende måte, beskyttes mot uautorisert tilgang fra uvedkommende og slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører. Videre fastslås at personopplysningsloven får anvendelse for oppbevaringen av personopplysninger.

Utvalget foreslår at departementet gis hjemmel til i forskrift å fastsette nærmere regler om oppbevaringsmåte og sletting av opplysninger, jf. utvalgets lovforslag § 21 fjerde ledd. Den nåværende hjemmel etter hvitvaskingsloven § 8 fjerde ledd til å fastsette regler om hvilke dokumenter som skal oppbevares, foreslås ikke videreført. Det er etter utvalgets syn mer naturlig at regler om hvilke dokumenter som skal innhentes/utarbeides ved kundekontroll og i tilknytning til mistenkelige transaksjoner, fastsettes i medhold av forskriftshjemlene i utvalgets lovforslag §§ 7 fjerde ledd, 16 tredje ledd og 17 tredje ledd.

Hvitvaskingsforskriften § 15 fjerde ledd om bekreftelse av kopier av fremlagte legitimasjonsdokumenter, foreslås videreført, jf. utvalgets forslag til forskrift § 13 første ledd.

Etter hvitvaskingsforskriften § 15 femte ledd skal opplysninger oppbevares «på en slik måte at dokumentene ikke taper bevisverdi». Utvalget anser det ikke hensiktsmessig å knytte en regel om oppbevaringsmåte til bevisverdi, og foreslår at det i stedet innføres et tilsvarende krav som etter forskrift 1. desember 2004 nr. 1558 om bokføring (bokføringsforskriften) § 7–1. Dokumenter og opplysninger skal etter dette oppbevares på et medium

som opprettholder lesekvaliteten i hele oppbevaringsperioden, jf. utvalgets forslag til forskrift § 13 annet ledd.

Den såkalte løsbladforskriften av 16. desember 1992, som det henvises til i hvitvaskingsforskriften § 15 femte ledd, ble opphevet allerede i 1999, men kunne i medhold av overgangsregler benyttes ut 2006. Løsbladforskriften §§ 5–3 og 5–4 må anses avløst av bokføringsforskriften § 7–2, hvorefter det stilles krav til sikkerhetskopi ved oppbevaring av elektronisk materiale. Utvalget foreslår at det stilles tilsvarende krav til oppbevaring etter hvitvaskingsregelverket, jf. utvalgets forslag til forskrift § 13 tredje ledd.

Kravet etter direktivet artikkel 30 om at dokumenter må være «admissible in court proceedings» krever ikke særskilt gjennomføring i norsk rett, på bakgrunn av prinsippet om fri bevisføring under rettergang.

6.1.4 Høringsinstansenes merknader

Buypass AS som leverer elektronisk ID og løsninger for e-signatur, samt er registrert utsteder av kvalifiserte sertifikater, uttaler følgende i sin høringsuttalelse:

«Vi forstår § 21 i lovutkastet slik at det erstatter kravene i den gjeldende forskrifts § 15 om oppbevaring av legitimasjonsdokumenter. Vi registrerer med glede at man i lovforslaget delvis går tilbake til formuleringen i den gamle hvitvaskingsforskriften, og pålegger den rapporteringspliktige å oppbevare kopier av dokumenter benyttet i forbindelse med kundekontroll, samt registrerte opplysninger. *Buypass* har tidligere påpekt overfor Finansdepartementet at kravet til oppbevaring av fysiske kopier av legitimasjonsdokumenter benyttet ved kundekontroll er tilnærmet umulig å etterleve for nettbaserte virksomheter.»

6.1.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurderinger og forslag vedrørende oppbevaring av dokumenter og opplysninger til bruk ved eventuelle etterforskning og analyse av mulig hvitvasking eller terrorfinansiering. Det vises til lovforslaget § 22.

7 Interne rutiner og systemer mv.

7.1 Kontroll- og kommunikasjonsrutiner

7.1.1 EØS-rett

Etter direktivet artikkel 34 nr. 1 skal institusjoner og personer som omfattes av direktivet etablere tilstrekkelige og egnede rutiner for kundekontroll og løpende oppfølging, rapportering, oppbevaring, intern kontroll, risikovurdering, risikostyring, kontroll med overholdelse av regelverk («compliance management») og kommunikasjon for å forebygge og hindre hvitvasking og terrorfinansiering. Etter artikkel 34 nr. 2 skal «credit and financial institutions» kommunisere relevante rutiner til filialer og majoritetseide datterselskaper i tredjestater.

Artikkel 35 nr. 1 krever at institusjoner og personer som omfattes av direktivet treffer nødvendige tiltak for at ansatte skal bli fortrolige med de regler som vedtas i henhold til direktivet. Slike tiltak skal omfatte deltakelse i særlige opplæringsprogrammer som hjelper de ansatte å gjenkjenne operasjoner som kan ha tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering og viser dem hvordan de skal opptre i slike tilfeller.

Direktivets bestemmelser er en videreføring og utvidelse av første hvitvaskingsdirektiv artikkel 11.

FATF-anbefaling 15 gir regler om utarbeidelse av «programmes against money laundering and terrorist financing». Disse skal omfatte interne rutiner og kontrolltiltak, herunder egnede ordninger for kontroll med overholdelse av regelverk og «adequate screening procedures» for å sikre høy standard ved ansettelser (punkt a), løpende opplæringsprogram for ansatte (punkt b) og «an audit function to test the system» (punkt c). I en tolkingsuttalelse («Interpretative Note») til anbefalingen uttaler FATF at arten og omfanget av tiltak som skal iverksettes skal være passende ut fra risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering og virksomhetens størrelse. Videre uttales at ordninger for kontroll med overholdelse av regelverk for «financial institutions» skal omfatte oppnevning av en ansvarlig person i foretakets ledelse.

7.1.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 13 skal rapporteringspliktige etablere forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter hvitvaskingsregelverket. Rutinene skal være skriftlige og fastsatt på øverste nivå hos den rapporteringspliktige, og det skal utpekes en person i ledelsen som skal ha særskilt ansvar for å følge opp rutinene. Videre skal det gjennomføres opplæringsprogrammer og oppfølging for ansatte og andre personer som utfører oppgaver til oppfyllelse av plikter etter loven.

Hvitvaskingsforskriften § 16 presiserer at pliktene etter hvitvaskingsloven § 13 også omfatter tiltak som trening, vedlikehold og oppgradering av kunnskaper, herunder deltakelse i særlige opplæringsprogrammer, hvor ansatte og andre personer som utfører oppgaver til oppfyllelse av forskriften kan lære å kjenne igjen transaksjoner som kan ha tilknytning til hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger og forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a og 147 b, og instruksjon om saksbehandlingen i slike tilfeller.

7.1.3 Utvalgets forslag

Etter utvalgets oppfatning oppfyller de gjeldende reglene om kontroll- og kommunikasjonsrutiner i hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften i betydelig grad de krav som stilles i direktivet. I FATFs evalueringsrapport legges det også til grunn at norsk rett i all hovedsak tilfredsstiller FATF-anbefaling 15. Utvalget foreslår på denne bakgrunn at de nåværende bestemmelsene videreføres, med de endringer som beskrives nedenfor.

Utvalget anser det hensiktsmessig at det oppstilles et generelt krav til rapporteringspliktige om å ha forsvarlige kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter hvitvaskingsregelverket, slik det gjøres i hvitvaskingsloven § 13 første punktum. Det anses ikke nødvendig å angi konkrete formål for de enkelte rutiner, slik det gjøres i artikkel 34 nr. 1. Utvalget foreslår således at hvitvaskingsloven § 13 første punktum videreføres, jf. utvalgets lovforslag § 22 første ledd.

Regelen i hvitvaskingsloven § 13 annet punk-

tum, om at kontroll- og kommunikasjonsrutinene skal være skriftlige og fastsatt på øverste nivå hos den rapporteringspliktige, har ikke noe direkte motstykke i direktivet eller FATFs anbefalinger.

Utvalget anser det ikke hensiktsmessig å videreføre et absolutt krav om skriftlighet. For det store antall mindre virksomheter med ingen eller få ansatte, vil et krav om skriftlige rutiner kunne fremstå som unødig byrdefullt. For mindre foretak uten ansatte anser utvalget at skriftlige rutiner ikke er nødvendig, ettersom det må forutsettes at virksomheten er kjent med hvitvaskingslovgivningen på lik linje med øvrige regelverk som gjelder for denne. For foretak med få ansatte vil det være behov for å formidle og gjøre tilgjengelig utdrag av regelverket for ansatte for å klargjøre hvilke plikter de har, jf. også kravet om tiltak etter utvalgets lovforslag § 22 fjerde ledd. For øvrige virksomheter legger utvalget til grunn at kravet om forsvarlige kontroll- og kommunikasjonsrutiner vil innebære et krav om at rutinene utarbeides skriftlig, jf. utvalgets lovforslag § 22 første ledd. Utvalget foreslår at kravet om fastsettelse av rutiner på øverste nivå hos den rapporteringspliktige opprettholdes, jf. utvalgets lovforslag § 22 annet ledd.

Kravet om at det utpekes en person i ledelsen med særskilt ansvar for å følge opp rutinene er i samsvar med FATF-anbefaling 15, og foreslås videreført, jf. utvalgets lovforslag § 22 annet ledd annet punktum.

Artikkel 34 nr. 2, om kommunikasjon av rutiner i «credit and financial institutions» til filialer og majoritetseide datterselskaper i tredjestater, foreslås gjennomført i utvalgets lovforslag § 22 tredje ledd. Rapporteringspliktige som nevnt i utvalgets lovforslag § 4 første ledd skal påse at rutinene er kjent for filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor EØS. Begrepet «datterselskap» skal forstås i samsvar med definisjonen i regnskapsloven § 1–3, og rekker således noe videre enn begrepet «majority-owned subsidiaries» etter direktivet.

Utvalget foreslår at det innføres en generell plikt for rapporteringspliktige til å treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige er kjent med de plikter som påligger den rapporteringspliktige, jf. utvalgets lovforslag § 22 fjerde ledd bokstav a, og lærer å kjenne igjen mistenkelige transaksjoner, og er kjent med den rapporteringspliktiges interne rutiner for håndtering av slike, jf. utvalgets lovforslag § 22 fjerde ledd bokstav b. De foreslåtte bestemmelsene erstatter hvitvaskingsloven § 13 fjerde punktum og hvitvaskingsforskriften § 16, og er i samsvar med direkti-

vet artikkel 35 nr. 1. Utvalget anser det ikke mulig å angi hvilke konkrete tiltak som skal gjennomføres. Hvitvaskingsregelverket omfatter en stor og uensartet gruppe, og aktuelle tiltak må tilpasses den konkrete virksomheten.

7.1.4 Høringsinstansenes merknader

Norges bilbransjeforbund uttaler i sin høringsuttalelse:

«Lovforslagets § 22 pålegger rapporteringspliktige å ha forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner for å sikre oppfyllelse av lovens plikter. Det nærmere innholdet i slike rutiner sies det lite om. Når det gjelder bilforhandlerne, vil oppgjør for et bilsalg i form av kontanter bare skje helt unntaksvis. Det vil følgelig kunne gå lang tid mellom hvert salg av denne typen. For at en forhandler skal bli omfattet av loven som rapporteringspliktig, er det imidlertid nok med ett kontantsalg på kr. 40 000,- eller mer. Dette vil igjen utløse en plikt til å etablere rutiner som nevnt, så vidt vi forstår med varig virkning. Etter vår oppfatning fremstår det som både urimelig og unødvendig at forhandlere som sjelden og helt unntaksvis involveres i transaksjoner av den typen som loven rammer, skal måtte iverksette et internt kontroll- og opplæringssystem som er både omfattende og belastende. Det er etter vår oppfatning ikke noe rimelig forhold mellom kravet til rutiner og graden av risiko for ulovlige transaksjoner ved kjøp hos disse forhandlerne. Relatert til den enkelte forhandler må det derfor forslagsvis kreves et minste volum av transaksjoner som omfattes av loven innenfor et angitt tidsrom, før plikten til etablering av interne kontrollsystemer inntreffer.»

7.1.5 Departementets vurderinger

Departementet slutter seg til utvalgets forslag vedrørende kontroll- og kommunikasjonsrutiner med enkelte justeringer. Det foreslås at bestemmelsen om at rapporteringspliktige skal påse at kontroll- og kommunikasjonsrutiner er kjent for filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor EØS flyttes til egen bestemmelse om slike filialer og datterselskaper i lovforslaget § 26.

Det understrekes at forhandlere er i en spesiell situasjon ved at de kun omfattes av loven når de utfører kontantransaksjoner over 40 000, men de vil i disse tilfellene omfattes fullt ut. Forhandlere av gjenstander er en svært uensartet gruppe og krav til kontroll- og kommunikasjonsrutiner må tilpasses den enkelte forhandlers virksomhet. Sentrale deler av lovforslaget omhandler rapporteringspliktiges

plikter der det foreligger etablerte kundeforhold. Dette vil som utgangspunktet ikke være aktuelt for forhandlere, i og med at de normalt kun utfører enkeltstående transaksjoner. Kravet til kontroll- og kommunikasjonsrutiner må tilpasses dette. For den «typiske» forhandler forventes det at foretaket minst har rutiner med hensyn til hvordan man skal håndtere situasjoner med kontantsalg dersom slike situasjoner oppstår. Rutiner og opplæring må minst omfatte bestemmelsene om plikt til å bekrefte identiteten ved legitimasjon og rapportering av mistenkelige transaksjoner til Økokrim.

Det vises til lovforslaget § 23.

7.2 Elektroniske overvåkningssystemer

7.2.1 EØS-rett

Verken direktivet eller FATFs anbefalinger inneholder uttrykkelige regler om elektroniske overvåkningssystemer.

7.2.2 Norsk rett

Etter hvitvaskingsloven § 15 skal finansinstitusjoner etablere elektroniske overvåkningssystemer.

Hvitvaskingsforskriften § 12 første ledd presiserer at finansinstitusjoner innen utløpet av 2004 skal etablere elektroniske overvåkningssystemer som skal ha til formål å identifisere mistanke om at transaksjoner kan ha tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a eller 147 b. Etter annet ledd vil det gjelde undersøkelsesplikt dersom det foreligger slik mistanke. Etter tredje ledd kan Kredittilsynet ved enkeltvedtak gjøre unntak fra kravet om etablering av elektroniske overvåkningssystemer.

7.2.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at hvitvaskingsloven § 15 videreføres, med den redaksjonelle endring at departementets forskriftshjemmel skilles ut i et separat ledd, jf. utvalgets lovforslag § 23.

Utvalget anser det ikke nødvendig nå å innføre en tilsvarende plikt for andre rapporteringspliktige til å etablere elektroniske overvåkningssystemer, og viser i den forbindelse til departementets uttalelser i Ot.prp. nr. 72 (2002–2003) punkt 7.5.4. Utvalget finner det likevel hensiktsmessig at departementet gis hjemmel til i forskrift å pålegge andre rapporteringspliktige slik plikt, jf. utvalgets lovforslag § 23 annet ledd.

Hvitvaskingsforskriften § 12 første ledd foreslås videreført i utvalgets forslag til forskrift § 14, med enkelte redaksjonelle endringer. Tidsfristen for etablering av systemer innen 2004 foreslås fjernet. Videre omformuleres i noen grad beskrivelsen av systemenes formål, ut fra den betraktning at det er lite meningsfylt at elektroniske systemer skal identifisere «mistanke» om at transaksjoner kan ha tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a eller 147 b. Det legges til grunn at transaksjoner som listes ut av elektroniske overvåkningssystemer undersøkes nærmere på grunnlag av en risikovurdering.

Hvitvaskingsforskriften § 12 annet ledd fremstår som overflødig ved siden av den alminnelige undersøkelsesplikten etter utvalgets lovforslag § 16, og foreslås ikke videreført.

7.2.4 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser hadde særskilte merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

7.2.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre regelen om at finansinstitusjoner skal ha elektroniske overvåkningssystemer. Departementet slutter seg også til forslaget om at departementet har adgang til i forskrift å pålegge andre rapporteringspliktige å etablere elektroniske overvåkningssystemer. Det vises til lovforslaget § 24.

7.3 Systemer for oversikt over kundeforhold

7.3.1 EØS-rett

Etter artikkel 32 skal «credit and financial institutions» ha systemer som gjør det mulig for dem å respondere raskt og fullstendig på forespørsler fra den finansielle etterretningsenheten, eller fra andre myndigheter, om hvorvidt de har eller i løpet av de siste fem år har hatt kundeforhold til konkrete fysiske eller juridiske personer, samt om kundeforholdets art.

Verken FATF-anbefalingene eller de foregående hvitvaskingsdirektiver inneholder tilsvarende bestemmelser.

7.3.2 Norsk rett

Norsk rett inneholder ikke regler om systemer for oversikt over kundeforhold.

7.3.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at det innføres plikt for rapporteringspliktige som nevnt i lovforslaget § 4 første ledd å ha systemer som muliggjør raske og fullstendige svar på forespørsler fra Økokrim eller tilsynsmyndighet om hvorvidt de har eller i løpet av de siste fem år har hatt kundeforhold til konkrete personer og om kundeforholdets art, jf. utvalgets lovforslag § 24. Med tilsynsmyndighet menes her den myndighet som fører tilsyn med den rapporteringspliktiges etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, noe som i de fleste tilfeller vil være Kredit-tilsynet.

Utvalget legger til grunn at rapporteringspliktige vil ha stor frihet ved valg av løsninger for etablering av systemer som nevnt ovenfor. Det sentrale vil være at den rapporteringspliktige raskt kan fremskaffe den nødvendig informasjon om de aktuelle personer. Utvalget antar den mest praktiske løsning normalt vil være søkbare, elektroniske databaser over kundeforhold. Slike elektroniske databaser anvendes allerede av en rekke rapporteringspliktige.

7.3.4 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser hadde særskilte merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

7.3.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om systemer for oversikt over kundeforhold. Det vises til lovforslaget § 25.

7.4 Filialer og datterselskaper i stater utenfor EØS

7.4.1 EØS-rett

Artikkel 31 nr. 1 fastslår plikt for «credit and financial institutions» til å anvende tiltak som minst tilsvare dem som er fastsatt i direktivet med hensyn til kundekontroll og oppbevaring i sine filialer og majoritetside datterselskaper i tredjestater. Der som lovgivningen i tredjestaten ikke tillater anvendelse av slike tiltak, skal institusjonen informere kompetente myndigheter i hjemstaten. Etter artikkel 31 nr. 3 skal institusjonen videre iverksette yt-

terligere tiltak for effektivt å håndtere risikoen for hvitvasking eller terrorfinansiering.

FATF-anbefaling 22 inneholder i det vesentlige tilsvarende regler som artikkel 31 nr. 1. Bestemmelsene er nye i forhold til de foregående hvitvaskingsdirektiver.

7.4.2 Norsk rett

Norsk rett har ikke uttrykkelige regler om rapporteringspliktiges anvendelse av tiltak i filialer og datterselskaper i tredjestater. Filialer i utlandet av norske selskaper anses som en del av de rapporteringspliktige, og omfattes således direkte av hvitvaskingslovens anvendelsesområde.

7.4.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at det oppstilles plikt for rapporteringspliktige som nevnt i lovforslaget § 4 første ledd til å påse at filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor EØS anvender tilsvarende tiltak for kundekontroll, løpende oppfølging og oppbevaring som beskrevet i lovforslaget kapittel 2 og 4, jf. utvalgets lovforslag § 25 første ledd. Utvalget anser det ikke naturlig at tilsvarende plikt oppstilles for øvrige rapporteringspliktige. Begrepet «datterselskap» skal forstås på samme måte som nevnt under punkt 7.1.3.

For det tilfelle at lovgivningen i filialen eller datterselskapets hjemstat ikke tillater anvendelse av tiltak som nevnt ovenfor, foreslår utvalget at den rapporteringspliktige skal informere tilsynsmyndigheten om dette, og videre iverksette andre tiltak som er egnet til å motvirke risikoen for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som beskrevet i straffeloven §§ 147 a eller 147 b, jf. utvalgets lovforslag § 25 annet ledd. Begrepet «tilsynsmyndighet» skal forstås på samme måte som nevnt under punkt 7.3.3. Hvilke tiltak som skal iverksettes vil bero på de konkrete omstendigheter, herunder den type virksomhet filialen eller datterselskapet driver, graden av risiko som er knyttet til slik virksomhet og hvilke tiltak hjemstatens lovgivning tillater anvendt.

7.4.4 Høringsinstansenes merknader

Ingen høringsinstanser hadde særskilte merknader til utvalgets forslag på dette punkt.

7.4.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag om plikt for finansinstitusjoner og andre rapporteringspliktige som nevnt i forslaget § 4 første ledd til å på-

se at filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor EØS anvender tilsvarende tiltak for kundekontroll, løpende oppfølging og oppbevaring. Det foreslås i tillegg at rapporteringspliktige skal påse at filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor

EØS er kjent med kontroll- og kommunikasjonsrutiner som beskrevet i lovforslaget § 23. Utvalget foreslo tilsvarende bestemmelse i utvalgets lovforslag § 22.

Det vises til lovforslaget § 26.

8 Tilsyn og sanksjoner

8.1 Pålegg og tvangstiltak

8.1.1 EØS-rett

Det følger av direktivet artikkel 37 nr 1 at medlemsstatene skal påse at kompetente myndigheter har effektivt tilsyn og treffer nødvendige tiltak for å sikre at direktivets krav oppfylles av alle de institusjoner og personer som er omfattet av direktivet. Det følger et tilsvarende krav av FATFs anbefalinger.

Det følger videre av artikkel 37 nr 2 at medlemsstatene skal sørge for at vedkommende myndigheter har tilstrekkelige fullmakter og at de har tilstrekkelige ressurser til å utføre sine oppgaver. Med tilstrekkelig fullmakt dekkes også fullmakt til å kreve fremlagt alle opplysninger som er relevante for å utføre tilsyn med oppfyllelse av plikter og for å kunne utføre kontroller.

Overfor kredittinstitusjoner, finansinstitusjoner og kasinoer skal vedkommende myndighet i følge artikkel 37 nr. 3 ha utvidete myndigheter. Dette innebærer særlig mulighet for stedlig tilsyn.

8.1.2 Norsk rett

Kredittilsynet har tilsyn med flere av de personene og institusjonene som er rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Det følger av lov 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v. (kredittilsynsloven § 1) at følgende rapporteringspliktige er underlagt tilsyn; forretningsbanker, sparebanker og finansieringsforetak, verdipapirforetak, forsikringsselskaper, forsikringsformidlere, pensjonskasser, eiendomsmeglere, revisorer, regnskapsførere og verdipapirregistre. Kredittilsynet fører også tilsyn med forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf lov 12. juni 1981 nr 52 om verdipapirfond § 8-2.

Det følger av kredittilsynsloven § 3 at tilsynet skal påse at institusjonene det har tilsyn med virker på hensiktsmessig og betryggende måte «i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov». Det fremgår videre av samme paragraf at institusjonene plikter å «gi alle opplysninger som tilsynet måtte kreve og å la tilsynet få innsyn i og i tilfelle få utlevert» dokumenter, protokoller, regnskapsopplysninger og annet tilgjengelig materiale.

Det følger av lov 13. august 1915 nr. 5 (domstoloven) § 225 første ledd at Tilsynsrådet for advokatvirksomhet fører tilsyn med advokater. Tilsynsrådet har adgang til å meddele irettesettelser og advarsler og dersom det mener at det bør treffes vedtak om tilbakekall av advokatbevilling kan det fremme slikt forslag overfor Advokatbevillingsnemnden.

Det er ikke etablert særskilt tilsyn for forhandlere av gjenstander og tilbydere av virksomhetstjenester jf. utvalgets lovforslag § 4 annet ledd nr. 6 og 7.

8.1.3 Utvalgets forslag

Når det gjelder de rapporteringspliktige som er under tilsyn av Kredittilsynet og Tilsynsrådet for Advokatvirksomhet mener utvalget at norsk rett er i samsvar med kravene i direktivet. Utvalget forstår direktivet og FATFs anbefalinger slik at tilsynet for andre enn finansinstitusjoner kan baseres på en risikobasert tilnærming og slik at det ikke kreves stedlig tilsyn. Det åpnes også for at tilsynsordninger legges til selvregulerende private organer.

Utvalget uttaler videre:

«Utvalget vil likevel fremheve betydningen av å innføre gode ordninger for å sikre at alle rapporteringspliktige gjennomfører hvitvaskingslovgivningen. Omfanget av eventuelle tilsynsoppgaver må vurderes nærmere i forhold til hvem som utfører tilsynet. For de grupper av rapporteringspliktige som per i dag ikke er underlagt tilsyn, anbefaler utvalget at det i nær fremtid foretas en nærmere vurdering av hvordan tilsynsspørsmålet mest hensiktsmessig kan løses. Særlig i forhold til forhandlere av gjenstander kan det være hensiktsmessig å innlemme bransjeorganisasjoner i dette arbeidet.»

8.1.4 Høringsinstansene merknader

Høringsinstansene har ikke kommet med merknader til utvalgets forslag vedrørende tilsyn.

8.1.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at norsk rett er i samsvar med direktivforpliktelsene for rapporteringspliktige som er underlagt tilsyn av Kredittilsynet eller Tilsynsrådet for Advokatvirksomhet. For rapporteringspliktige som ikke er underlagt slikt tilsyn (forhandlere av gjenstander og tilbydere av virksomhetstjenester) mener departementet, i samsvar med utvalget, at det i samråd med bransjeorganisasjonene bør vurderes hvordan tilsynsspørsmålet mest hensiktsmessig kan løses. Departementet vil ta initiativ til kontakt med aktuelle bransjeorganisasjoner for å få etablert et hensiktsmessig tilsyn og videreutvikle god informasjon til disse rapporteringspliktige.

Det vises til lovforslaget § 27.

8.2 Straff

8.2.1 EØS-rett

Det følger av direktivet artikkel 39 at medlemsstatene skal sørge for at de som er omfattet av direktivet kan straffes dersom de overtrer nasjonale bestemmelser som er vedtatt i henhold til direktivet. Medlemsstatene skal også sørge for at forvaltningen kan treffe tiltak eller sanksjoner mot kredittforetak og finansinstitusjoner som overtrer nasjonale bestemmelser vedtatt i henhold til direktivet. Både sanksjoner og tiltak skal være effektive, forholdsmessige og avskrekkende. FATF-anbefaling 17 inneholder tilsvarende bestemmelser.

I følge artikkel 39 er medlemsstatene forpliktet til å sørge for at også juridiske personer skal kunne holdes ansvarlig for overtredelser av bestemmelser vedtatt i henhold til direktivet.

8.2.2 Norsk rett

Det følger av hvitvaskingsloven § 16 første ledd at den som forsettlig overtrer eller medvirker til overtredelse av hvitvaskingsloven eller forskrifter gitt i medhold av loven straffes med bøter. Ved skjerpene omstendigheter kan fengsel i inntil ett år anvendes.

Tilsynsorganene har etter hvitvaskingsloven § 17 adgang til å gi rapporteringspliktige pålegg om at forhold i strid med loven skal opphøre og kan ilegge tvangsmulkt dersom pålegget ikke etterkommes.

Kredittilsynet kan i følge kredittilsynsloven § 4 nr. 7 pålegge de institusjoner det har tilsyn med å rette opp forhold dersom institusjonens organer ik-

ke har overholdt sine forpliktelser i henhold til bestemmelser gitt i eller i medhold av lov. Vedkommende departement kan ilegge daglig løpende mulkt dersom Kredittilsynets pålegg ikke oppfylles, jf kredittilsynsloven § 10 annet ledd. Tillits- eller tjenestemenn i institusjoner som er under tilsyn og som forsettlig eller uaktsomt overtrer kredittilsynsloven eller pålegg gitt med hjemmel i loven eller som medvirker til det kan straffes med bøter eller fengsel i inntil ett år eller begge deler jf kredittilsynsloven § 10 første ledd. Dersom forholdet faller inn under en strengere straffebestemmelser vil denne få anvendelse.

Som nevnt ovenfor følger det av lov 13. august 1915 nr. 5 (domstoloven) § 225 første ledd at Tilsynsrådet for Advokatvirksomhet fører tilsyn med advokater. Tilsynsrådet har adgang til å meddele irettesettelser og advarsler og dersom det mener at det bør treffes vedtak om tilbakekall av advokatbevilling kan det fremme slikt forslag overfor Advokatbevillingsnemnden.

8.2.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å endre skyldkravet i den gjeldende hvitvaskingsloven § 16 til også å omfatte grov uaktsomhet. Det vises blant annet til at endringen kan føre til en mer effektiv håndhevelse av hvitvaskingslovgivningen, og at uaktsomhet normalt er omfattet som skyldform i lovgivning som primært retter seg mot foretak, jf. utredningen punkt 8.2.3.

I Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) la Justisdepartementet til grunn at forsett er den alminnelige skyldformen i spesiallovgivningen, og at det må begrunnes særskilt dersom uaktsomhet skal være tilstrekkelig for straff, jf. proposisjonen punkt 10.2.4. Hovedårsaken til dette er at det også på den subjektive siden ikke skal anvendes straff i større utstrekning enn det som er nødvendig, jf. punkt 10.2.4 og kapittel 7. Utvalget mener derfor at Finansdepartementet i oppfølgingen av utredningen bør vurdere om det er tilstrekkelig grunn til å utvide skyldkravet til å omfatte grov uaktsomhet.

I utredningen punkt 8.2.3 redegjør utvalget for foretaksansvar etter straffeloven § 48 a. Det uttales at «[a]nsvaret ved kumulative feil er imidlertid ikke anvendelig dersom straffebudet har forsett som skyldform». Og videre: «Det er således betydelig videre adgang til å ilegge foretaksansvar dersom uaktsomhet omfattes som skyldform». Om skyldkrav ved ileggelse av foretaksansvar bemerker utvalget at dersom overtredelsen er begått av en bestemt enkeltperson i foretaket, gjelder det et krav om at vedkommende må ha utvist subjektiv skyld for at foretaket skal kunne straffes, jf. Rt 2002 side

1312. Dersom foretaksstaff bygger på anonyme og kumulative feil, er det noe tvilsomt om det gjelder et krav til subjektiv skyld, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) punkt 17.5.

I straffeloven 2005 er det ikke en betingelse for å ilegge foretaksstraff at bestemte personer som har handlet på vegne av foretaket har utvist subjektiv skyld. Det skal heller ikke gjelde et skyldkrav ved anonyme eller kumulative feil, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) punkt 17.5.

8.2.4 Høringsinstansenes merknader

Advokatforeningen utaler:

«Etter Advokatforeningens syn er det viktig å ha hensiktsmessige og adekvate administrative virkemidler for å sikre at de rapporteringspliktige overholder hvitvaskingsregelverket. Advokatforeningen er imidlertid skeptisk til at skyldkravet senkes. I straffeloven § 23, annet ledd oppstilles følgende definisjon av uttrykket «grov uaktsomhet»:

Uaktsomheten er grov dersom handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse.

Advokatforeningen begrunner sin skepsis først og fremst med at de rapporteringspliktiges oppgaver og ansvar etter regelverket utledes av bestemmelser av en særdeles skjønsmessig art. Advokatforeningen viser til følgende oppgaver og plikter som følger av loven:

1. Den såkalt «risikobasert kundekontroll», hvoretter den rapporteringspliktige skal foreta en risikovurdering.
2. Rapporteringspliktige skal kunne dokumentere at «omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko».
3. For benyttelse av forenklet kundekontroll skal den rapporteringspliktige videre innhente «tilstrekkelige opplysninger til å fastslå at forholdet dekkes av den aktuelle unntaksbestemmelsen».
4. Dernest kommer at undersøkelsesplikten bygger på en vurdering av om det består mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling.

Dersom skyldkravet reduseres til å omfatte grov uaktsomhet når forpliktelsene er av særdeles skjønsmessig art risikeres at advokater «overrapporterer» for å være på den sikre siden. Advokatforeningen ser med bekymring på hvilke konsekvenser dette kan få, særlig for advokatens lovpålagte taushetsplikt og det grunnleggende tillitsforhold som forutsettes å måtte bestå mellom klient og advokat.

På denne bakgrunn foreslår Advokatforeningen at skyldkravet for overtredelse av hvitvaskingsregelverket forblir «forsett».

Finansnæringens hovedorganisasjon/Sparebankforeningen uttaler:

«Utvalget foreslår at skyldkravet settes til grov uaktsomhet. Dette er en innskjerping i forhold til gjeldende § 16, der skyldkravet er forsett, begrunnet i hensynet til en mer effektiv håndheving av bestemmelsene. Vi har ingen innvendinger mot dette. Ettersom det er de rapporteringspliktige som er pliktsubjekter etter loven, bør departementet vurdere om det er mulig å angi (noe mer presist enn det som fremgår av NOU 2007:10 side 75) hva som skal til for at en ansatt i et foretak som er rapporteringspliktig skal anses for å ha overtrådt utkastet til straffebestemmelse.»

Riksadvokaten uttaler vedrørende skyldspørsmålet:

«Utvalget foreslår å endre straffebestemmelsen i § 16 til å ramme grovt uaktsom overtredelse, jf. lovutkastet § 27. Det kan stilles spørsmål om det i praksis er nødvendig å effektivisere straffebestemmelsen i hvitvaskingsloven idet straffeloven § 317 vil kunne ramme transaksjonen. Men unnlattelse av å melde – isolert sett – faller utenfor § 317, og riksadvokaten er derfor enig med utvalget i at effektivitetshensyn taler for den beskrevne endring av skyldkravet. Mange rapporteringspliktige er foretak, og det er av betydning for etterlevelsen av hvitvaskingsloven at foretaket som sådan kan straffes.»

Økokrim støtter utvalgets forslag om å utvide skyldkravet til også å gjelde grov uaktsomhet og mener det er naturlig å tilpasse hvitvaskingslovens bestemmelser om straff til den nye straffeloven. Det uttales også i høringsuttalelsen at

«Overtredelser av hvitvaskingsloven foreslås straffsanksjonert, jf. lovforslaget § 27. Det bør vurderes om det kan være hensiktsmessig å skille ut enkelte sentrale bestemmelser som skal være straffsanksjonerte. Undersøkelses- og rapporteringsplikten er, slik vi ser det, sentrale her. Sanksjonsmiddelet for overtredelser av de øvrige bestemmelser kan være administrative tiltak. Som nevnt i utkastets § 26.»

Justisdepartementet uttaler følgende:

«Utvalget foreslår å endre skyldkravet i hvitvaskingsloven § 16 til også å omfatte grov uaktsomhet. Det vises blant annet til at endringen kan føre til en mer effektiv håndhevelse av hvitvaskingslovgivningen, og at uaktsomhet normalt er omfattet som skyldform i lovgivning som primært retter seg mot foretak, jf. utredningen punkt 8.2.3. I Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) la justisdepartementet til grunn at forsett er den alminnelige skyldformen i spesiallovgivningen,

og at det må begrunnes særskilt dersom uaktsomhet skal være tilstrekkelig for straff, jf. proposisjonen punkt 10.2.4. Hovedårsaken til dette er at det også på den subjektive siden ikke skal anvendes straff i større utstrekning enn det som er nødvendig, jf. punkt 10.2.4 og kapittel 7. På den bakgrunn bør Finansdepartementet i oppfølgingen av utredningen vurdere om det er tilstrekkelig grunn til å utvide skyldkravet til å omfatte grov uaktsomhet. I punkt 8.2.3 redegjør utvalget for foretaksansvar etter straffeloven § 48a. Det sies at «Ansvar ved kumulative feil er imidlertid ikke anvendelig dersom straffebudet har forsett som skyldform». Og videre: «Det er således betydelig videre adgang til å ilegge foretaksansvar dersom uaktsomhet omfattes som skyldform». Om skyldkrav ved ileggelse av foretaksansvar ønsker vi å bemerke at dersom overtredelsen er begått av en bestemt enkeltperson i foretaket, gjelder det et krav om at vedkommende må ha utvist subjektiv skyld for at foretaket skal kunne straffes, jf. Rt 2002 side 1312. Dersom foretaksstaff bygger på anonyme og kumulative feil, er det noe tvilsomt om det gjelder et krav til subjektiv skyld, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) punkt 17.5. I straffeloven 2005 er det ikke en betingelse for å ilegge foretaksstraff at bestemte personer som har handlet på vegne av foretaket har utvist subjektiv skyld. Det skal heller ikke gjelde et skyldkrav ved anonyme eller kumulative feil, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) punkt 17.5.»

8.2.5 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets omtale av skyldkrav, og foreslår å sette skyldkravet i hvitvaskingsloven til grov uaktsomhet. Det vises til lovforslaget § 28.

I Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) la Justisdepartementet til grunn at forsett er den alminnelige skyldformen i spesiallovgivningen, og at det må begrunnes særskilt dersom uaktsomhet skal være tilstrekkelig for straff. Justisdepartementet understreker imidlertid at «[m]ange overtredelser av spesiallovgivningen vil være straffverdige også når gjerningspersonen bare har vært uaktsom. I andre tilfeller bør uaktsomhet kunne straffes fordi det er nødvendig for at straffebudet skal ha en tilstrekkelig effektiv virkning [...]. Det sentrale ved forslaget, slik departementet ser det, er at det leder til en bedre gjennomtenkning av hva som bør være skyldkravet ved utarbeidelse av nye straffebestemmelser». Departementet mener at hvitvaskingslovens virkeområde tilsier at grov uaktsomhet skal være straffbart. Etter departementets syn vil grovt uaktsom over-

treddelse av slike bestemmelser bli ansett som klanderverdige, samfunnsskadelige og være straffverdige. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at straffbarhet for grov uaktsomhet kan føre til en mer effektiv håndhevelse av hvitvaskingslovgivningen. Departementet peker blant annet på, slik også utvalget gjør, at for lovgivning som primært retter seg mot foretak er det naturlig å omfatte uaktsomhet i skyldkravet for på denne måten lettere å kunne ilegge foretaksansvar. Videre peker departementet på at den bevisvilen som erfaringsmessig kan forekomme, oftest synes å gjelde spørsmålet om hvorvidt den nedre grensen for forsettlig opptreden er nådd. Følgelig er det grunn til å tro at hensynet til effektive regler i betydelig grad ivaretas ved at grensen for subjektivt straffbar opptreden trekkes ved grov uaktsomhet.

Advokatforeningen går imot forslaget, og viser blant annet til at reglene er skjønnsmessige og at straffbarhet for uaktsom atferd kan lede til overrapportering. Departementet kan ikke se at dette er et avgjørende argument mot å innføre straffbarhet for grov uaktsomhet.

Økokrim ber departementet vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig å skille ut enkeltesentrale bestemmelser som skal være straffesanksjonerte.

Departementet er enig i at det kan være hensiktsmessig å skille ut enkelte sentrale bestemmelser som skal være straffesanksjonerte. Etter departementets syn er ikke bruken av generelle straffebud for hele lover en gunstig lovgivningsteknikk bl.a. fordi det minsker forutberegneligheten når det gjelder straffbarhet. Departementet går derfor inn for at kun følgende bestemmelser i lovforslaget gjøres straffbare:

- § 5 om risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging,
- § 6 om plikt til å foreta kundekontroll,
- § 7 om gjennomføring av kundekontroll,
- § 8 om registrering av opplysninger,
- § 15 om forsterkede kontrolltiltak,
- § 17 om undersøkelsesplikt,
- § 18 om rapporteringsplikt og
- § 22 om oppbevaring av opplysninger og dokumenter.

Disse bestemmelsene representerer de mest sentrale forpliktelsene for de rapporteringspliktige og utløser en handleplikt. Det er derfor naturlig å anta at disse bestemmelsene representerer de tilfellene der det vil være praktisk å kunne reagere med straff.

Hvitvaskingslovens primære pliktsubjekter er de rapporteringspliktige. Når det gjelder lovutkastets § 11 og § 12 legger departementet til grunn at det er den rapporteringspliktige som er straffan-

svarlig for at de straffesanksjonerte pliktbestemmelsene er overholdt. I gjeldende hvitvaskingsloven §§ 5 og 7 er også rapporteringspliktiges ansatte pliktsubjekter. Konsekvensen av dette er at en ansatt kan straffes som hovedmann ved overtredelse av de aktuelle bestemmelsene. Departementet slutter seg til utvalgets syn om at det ikke er hensiktsmessig at ansatte gjøres til direkte pliktsubjekter i enkelte lovbestemmelser. I den grad det er aktuelt å ilegge straff for ansatte, vil dette kunne gjøres på grunnlag av et medvirkningsansvar. Departementet vil imidlertid understreke at fysiske personer som er underlagt loven i kraft av deres yrke vil kunne straffes som hovedmann selv om de er ansatte i et foretak.

Det vises til lovforslaget § 28.

8.3 Økokrims håndtering av opplysninger

8.3.1 Utvalgets forslag

Utvalget opplyser at det ikke har foretatt en helhetlig vurdering av bestemmelsene i hvitvaskingsloven §§ 10 og 14 og hvitvaskingsforskriften § 17, om Økokrims plikt til å slette opplysninger og Kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking av utbytte av straffbare handlinger. Bestemmelsene har ikke noe direkte motstykke i tredje hvitvaskingsdirektiv eller FATFs anbefalinger.

Utvalget foreslår å endre forskriftshjemmelen i hvitvaskingsloven § 10 for å kunne tilpasse forskriften til den reelle arbeidsfordelingen mellom Økokrim og politidistriktene. For øvrig foreslås bestemmelsen videreført uendret, jf. utvalgets lovforslag § 28.

Utvalget foreslår å forkorte kontrollutvalgets navn til «kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking». For øvrig foreslås gjeldende § 14 videreført i utvalgets lovforslag § 30.

8.3.2 Høringsinstansenes merknader

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til dette punktet.

8.3.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets forslag til videreføring av hvitvaskingsloven §§ 10 og 14. Hvitvaskingsloven § 10 om Økokrims håndtering av opplysninger videreføres i lovforslaget § 29. Hvitvaskingsloven § 14 om kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking videreføres i lovforslaget § 31.

8.4 Forskrifter

8.4.1 Utvalgets forslag

Utvalget skriver følgende om forskriftshjemler:

«Hvitvaskingsloven § 18 lyder:

«Departementet kan i forskrift fastsette:

1. regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i loven,
2. unntak fra enkelte eller flere av bestemmelsene i loven for visse rapporteringspliktige,
3. regler om hvilke opplysninger om avsender som skal følge en transaksjon i betalingskjeden
4. særskilte regler om rapportering av transaksjoner med eller for personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking av utbytte eller finansiering av terrorisme,
5. forbud eller restriksjoner når det gjelder adgangen til å etablere forretningsforhold til eller foreta transaksjoner med personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking av utbytte eller finansiering av terrorisme.»

Utvalget anser den generelle hjemmelen i hvitvaskingsloven § 18 nr. 1 som overflødig ved siden av de særskilte forskriftshjemler som gis løpende i lovforslaget, og foreslår at hjemmelen ikke videreføres.

Lovforslaget § 4 femte ledd første punktum viderefører hjemmelen i hvitvaskingsloven § 18 nr. 2.

Hjemmelen i hvitvaskingsloven § 18 nr. 3 foreslås skilt ut som egen bestemmelse og utvidet med tillegget «samt regler om betalingsformidlers opplysnings- og kontrollplikter i forbindelse med slike transaksjoner», jf. punkt 9 og utvalgets lovforslag § 31. Utvidelsen er nødvendig for å gjennomføre Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1781/2006 om opplysninger om betaleren som skal følge med pengeoverføringer. Forordningen bygger på FATFs spesialbefaling VII (SR VII). SR VII fastslår at virksomheter som driver betalingsformidling skal sikre at opplysninger som er egnet til å identifisere avsenderen følger med betalingen. Et sentralt formål med anbefalingen er å hindre at terrorister og andre kriminelle kan benytte det finansielle system til å overføre midler.

Hjemlene i hvitvaskingsloven § 18 nr. 4 og 5 har sin bakgrunn i FATFs arbeid med å identifisere land og territorier som ikke samarbeider i kampen mot hvitvasking (såkalte Non Cooperative Countries and Territories, NCCT). Arbeidet ble påbegynt i 1999. Et sentralt element i NCCT-prosessen var offentliggjøring av land og

territorier som ikke ble ansett som samarbeidsvillige. Dersom FATF mente det aktuelle landet ikke viste fremgang, kunne hvert medlemsland i FATF iverksette nærmere definerte mottiltak mot landet, for eksempel skjerpede rapporteringskrav. NCCT-prosessen i FATF er nå avsluttet. Det kan imidlertid ikke utelukkes at det på et senere tidspunkt iverksettes lignende prosesser. På denne bakgrunn foreslår utvalget at forskriftshjemlene i hvitvaskingsloven § 18 nr. 4 og 5 videreføres, med visse språklige endringer, jf. utvalgets lovforsalg § 32.»

8.4.2 Høringsinstansens merknader

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til dette punktet.

8.4.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til uvalgets forslag om at departementet i forskrift kan fastsette regler om opplysninger som skal følge en transaksjon i betalingskjeden og om personer eller foretak med tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak. Det vises til lovforslaget §§ 32 og 33.

8.5 Andre offentlige kontrollorganers adgang til å gi opplysninger til Økokrim

---

8.5.1 Utvalgets forslag

Utvalget har i utredningen punkt 8.5 tatt opp om det er hensiktsmessig å innføre unntak fra taushetsplikt for å sikre at Økokrim i større grad gis til-

gang til opplysninger av betydning for analyse av mistenkelige transaksjoner. Utvalget uttaler at det kan være hensiktsmessig at Økokrim gis hjemmel til å innhente nødvendig informasjon uavhengig av spesiallovgivningens taushetspliktsregler.

Økokrims behov for opplysninger må slik utvalget vurderer det, veies opp mot personvern hensyn. En bestemmelse som gjør unntak fra taushetspliktbestemmelsene, vil innebære at muligheten for å spre opplysninger mellom kontrollorganer øker merkbart. Utvalget anser ut fra dette at et unntak fra regler om taushetsplikt fordrer en grundig vurdering, som utvalget ikke anser seg egnet til å foreta.

8.5.2 Høringsinstansenes merknader

Ingen av høringsinstansene har hatt merknader til dette punktet.

8.5.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering, og foreslår ikke unntak fra taushetsplikt for å sikre at Økokrim i større grad gis tilgang til opplysninger av betydning for analyse av mistenkelige transaksjoner.

9 Økonomiske og administrative konsekvenser

9.1 Utvalgets vurdering

Utvalget har vurdert økonomiske og administrative konsekvensene av sitt forslag i utredningen kapittel 10. Utvalget uttaler her følgende :

«Utvalgets forslag til ny hvitvaskingslov og hvitvaskingsforskrift vil medføre at enkelte nye grupper blir underlagt hvitvaskingsregelverket. Dette vil blant annet gjelde ervervsmessig tilbydere av tjenester som nevnt i lovforslaget § 4 annet ledd nr. 6 [tilbydere av virksomhetstjenester]. For disse rapporteringspliktige vil utvalgets forslag nødvendigvis medføre behov for ressursbruk ved utarbeidelse rutiner mv. for å sikre overholdelse av kravene i hvitvaskingsloven. Utvidelse av virkeområdet for hvitvaskingsregelverket vil også medføre behov for økt ressursbruk fra myndighetenes side, blant annet ved opprettelse tilsynsorganer for nye grupper rapporteringspliktige.

Forslaget om at forhandlere av gjenstander skal utføre kundekontroll ved kontanttransaksjoner på kr. 40 000, uavhengig av om den aktuelle transaksjonen fremstår som mistenkelig, vil innebære at enkelte grupper forhandlere må gjennomføre flere kundekontroller samt håndtere og oppbevare flere opplysninger enn etter gjeldende rett. Utvalget legger til grunn at kontanttransaksjoner på kr. 40 000 eller mer utgjør en relativt begrenset del av det totale antall transaksjoner som gjennomføres av forhandlere av gjenstander. For mindre virksomheter med begrensede ressurser, vil utvalgets forslag imidlertid kunne innebære en merkbar administrativ belastning.

For øvrig vil hvitvaskingsregelverkets virkeområde etter utvalgets forslag i det alt vesentlige være sammenfallende med gjeldende rett. Med unntak av de tilfellene som er nevnt ovenfor, anser utvalget derfor at de økonomiske og administrative konsekvenser som følge av endringer i virkeområdet, vil være relativt begrensede.

Som det fremgår av kapittel 4, vil forslaget til gjennomføring av direktivets regler om kundekontroll innebære skjerpet krav til kundekontroll sammenlignet med gjeldende rett. Reglene om identifikasjon av virkelig rettighetshavere, løpende oppfølging av etablerte kundefor-

hold og forsterkede kontrolltiltak vil innebære at rapporteringspliktige pålegges flere og mer omfattende plikter enn hva som følger av gjeldende regler i hvitvaskingsloven. Dette vil nødvendigvis medføre økte kostnader for de rapporteringspliktige. På den annen side vil prinsippet om at kundekontroll og løpende oppfølging skal utføres med utgangspunkt i en risiko-basert tilnærming åpne for at rapporteringspliktige kan benytte ressursene der behov for tiltak er størst. Utvalget antar at dette prinsippet vil medføre besparelser i form av enklere tiltak overfor kunder som representerer liten risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. I denne sammenheng vises også til at de vidtgående unntakene fra kravene til kundekontroll (forenklet kundekontroll) vil innebære at de rapporteringspliktige påføres mindre omfattende merutgifter enn forslaget umiddelbart kan gi inntrykk av. Samlet sett antar imidlertid utvalget at forslaget vil påføre rapporteringspliktige økte kostnader.

De foreslåtte reglene om kundekontroll vil også medføre konsekvenser for myndighetene. Kredittilsynet og andre myndighetsorganer må føre tilsyn med at rapporteringspliktige overholder de nye kravene til kundekontroll og løpende oppfølging. Det vil nødvendigvis medføre behov for økte ressurser i forbindelse med slikt tilsyn. Videre antar utvalget at et økt antall rapporteringspliktige vil medføre flere rapporter til Økokrim, og dermed påvirke ressurs situasjonen der.»

9.2 Departementets vurdering

Departementets lovforslag er i hovedsak i samsvar med utvalgets forslag og departementet deler i hovedsak utvalgets vurdering av økonomiske og administrative konsekvenser så langt det er samsvar mellom forslagene.

På enkelte punkter innebærer departementets forslag et avvik fra utvalgets forslag. Departementet foreslår, i motsetning til utvalget, å videreføre gjeldende rett når det gjelder forhandlere av gjenstander og når disse er forpliktet til å utføre kundekontroll, jf. lovforslaget § 6. Departementets forslag

viderefører på dette punkt gjeldende rett og vil følgelig ikke ha økonomiske og administrative konsekvenser.

De foreslåtte kravene til risikobasert kundekontroll vil medføre til dels omfattende økonomiske og administrative konsekvenser for banker og andre rapporteringspliktige. Disse begrenses noe av adgangen til forenklet kundekontroll i enkelte tilfeller. Adgangen til å opprette kundeforhold uten at kunden møter fysisk for å legitimere seg, legger til rette for reduserte kostnader. Innføring av rapporteringsplikt for tilbydere av virksomhetstjenester, gjør at disse vil få kostnader med å tilpasse seg lovens krav. Forslaget om at pensjonskasser ikke lenger skal være rapporteringspliktige, kan redusere kostnadene for disse.

De nye kravene vil medføre noe økt behov for ressursinnsats til tilsyn med kravene etter hvitvaskingsloven i Kredittilsynet og Tilsynsrådet for advokatvirksomhet. Det er en viss mulighet for at et

slikt merbehov vil kreve tilleggsbevilgninger, som i så fall må fremmes i den ordinære budsjettprosessen.

Risikobasert kundekontroll kan medføre økt rapportering av mistenkelige transaksjoner til Økokrim, men denne effekten er usikker. I så fall vil det medføre et visst behov for økte ressurser til håndtering av meldingene i Økokrim. Det er en viss mulighet for at dette kan medføre behov for tilleggsbevilgninger, som i så fall må fremmes i den ordinære budsjettprosessen. Kostnadene og tilpasningsbehovet hos de rapporteringspliktige foretakene må antas å medføre en forventning om økte ressurser til oppfølging i politiet av rapporter om mistenkelige transaksjoner. Det må vurderes i den ordinære budsjettprosessen i hvilken grad en bør ta hensyn til en slik forventning ved å prioritere ressurser til oppfølging i politiet og mer generelt til etterforskning og påtale i saker om økonomisk kriminalitet.

10 Merknader til paragrafene i lovforslaget

Til § 1

§ 1 inneholder lovens formålsbestemmelse. Formålsangivelsen bygger på gjeldende hvitvaskingslov, men er formulert noe videre. Bestemmelsen er omtalt i punkt 3.2.4 i proposisjonen.

Til § 2

§ 2 definerer enkelte sentrale begreper og uttryll som benyttes i loven. Definisjonene er omtalt i proposisjonen punkt 3.4.5.

Definisjonene av «rapporteringspliktig» og «transaksjon» er en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 2. Definisjonene av «reelle rettighetshavere og «tilbydere av virksomhetstjenester» er hentet fra tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 3 nr. 6 og 7. Uttrykket «reell rettighetshaver» benyttes i lovforslaget §§ 7 første ledd nr. 3 og § 8 tredje ledd. Uttrykket «tilbydere av virksomhetstjenester» benyttes i lovforslaget §§ 4 annet ledd nr. 6 og 12 annet ledd nr. 1.

I § 4 sjette ledd gis departementet hjemmel til å i forskrift fastsette regler som nærmere angir hvem som er omfattet av § 4 første og annet ledd.

Til § 3

§ 3 regulerer lovens geografiske virkeområde og er omtalt i proposisjonen punkt 3.5.2.5. Det er foreslått å fastslå direkte i loven at den gjelder for Svalbard og Jan Mayen.

Til § 4

§ 4 regulerer hvem som rapporteringspliktige. Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 4.

§ 4 første ledd nr. 1-7 og 10-11 er omtalt i proposisjonen punkt 3.5.3.5.

§ 4 første ledd nr. 8 (foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling) er omtalt i proposisjonen punkt 3.5.4.5. Forsikringsagenter omfattes av kretsen av rapporteringspliktige.

§ 4 første ledd nr. 9 (postoperatører ved formidling av verdisendinger) er omtalt i proposisjonen punkt 3.5.8.4. I praksis vil postoperatører sjelden

kunne sies å etablere et kundeforhold. Postoperatører vil følgelig ha plikt til å utføre kundekontroll dersom det er mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, og dersom en postoperatør faktisk får kunnskap om at et verdibrev inneholder 100 000 kroner eller mer, jf. § 6 første ledd nr. 2 og 3.

§ 4 annet ledd nr. 6 er ny i forhold til tidligere hvitvaskingslov. «Tilbydere av virksomhetstjenester» er definert i lovforslaget § 2 første ledd nr. 4. Tilbydere av virksomhetstjenester vil for eksempel være foretak som bistår med opprettelse av norsk-registrerte utenlandske foretak (NUF-er). Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 3.5.5.5.

§ 4 annet ledd nr. 7 viderefører tidligere hvitvaskingslov § 4 annet ledd nr. 8. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 3.5.7.5. I § 4 femte ledd gis departementet hjemmel til å i forskrift la enkelte eller flere av bestemmelsene i loven få anvendelse for forhandlere av gjenstander ved transaksjoner over visse beløpsgrenser ved bruk av nærmere angitte typer betalingsmidler. Denne bestemmelsen er gitt med bakgrunn i at betaling med for eksempel betalingskort i dag er vanlig.

§ 4 femte ledd gir departementet adgang til i forskrift å fastsette unntak fra reglene for visse rapporteringspliktige og adgang til å definere nærmere i forskrift hvem som omfattes av de ulike kategoriene av rapporteringspliktige. Bestemmelsen er omtalt i punktene 3.5.4.5, 3.5.7.5 og 3.5.12.

§ 4 sjette ledd gir departementet forskriftshjemler. Bestemmelsen er omtalt i punktene 3.4.5, 3.5.9.4 og 3.5.11.5. En endring fra tidligere hvitvaskingslov er at det ikke lenger er hjemmel for departementet til å fastsette at loven kan gis anvendelse for regulerte markeder. Loven kan etter § 4 sjette ledd gis anvendelse for pensjonskasser. Denne forskriftshjemmelen gis fordi pensjonskasser ikke lenger er omfattet av kretsen av rapporteringspliktige etter § 4 første eller annet ledd.

Til § 5

§ 5 gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 8 nr. 2.

§ 5 første ledd lovfester prinsippet om risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging. Kunde-

kontroll og løpende oppfølging skal foretas på grunnlag av en vurdering av risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Henvisningen til straffeloven § 147 c i lovforslaget §§ 5, 6, 9, 10, 15 første og fjerde ledd, 17, 26 og 30 følger opp lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008) der det foreslås å ta inn en ny bestemmelse i straffeloven 1902 for å kriminalisere oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger. Straffeloven 2005 har i § 136 tilsvarende bestemmelse. Bakgrunnen for forslaget i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008) om å ta inn en bestemmelse tilsvarende straffeloven 2005 § 136 om oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger i straffeloven 1902, er at det er ønskelig at dette straffebudet kan tre i kraft så snart som mulig. Dette vil gjøre det mulig å ratifisere europarådskonvensjonen 16. mai 2005 om forebygging av terrorisme, se punkt 2.4.2.

Risikobasert kundekontroll kan være forskjellig for ulike elementer av kundekontrollen og det vil være ulik grad av mulighet for en risikobasert tilnærming. For eksempel vil det for plikten til registrering av opplysninger være mindre rom for risikobasert tilnærming enn det er i forhold til andre kundekontrolltiltak. Hvitvaskingsloven gir etter forslaget ikke adgang til utveksling av kundeopplysninger innad i et konsern for å kunne foreta en enhetlig risikoklassifisering av kunder. Dette er nærmere omtalt i punkt 4.2.5.

Dokumentasjonsplikten etter § 5 annet ledd har sammenheng med plikten til å utarbeide kontroll og kommunikasjonsrutiner etter § 23.

§ 5 er omtalt i proposisjonen punkt 4.2.5.

Til § 6

§ 6 inneholder bestemmelsene om når rapporteringspliktige har plikt til å utføre kundekontroll, og er omtalt i proposisjonen punkt 4.3.5. Bestemmelsen gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 7 og er en delvis videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 5.

Etter § 6 første ledd skal kundekontroll foretas ved «etablering av kundeforhold». Hvorvidt det er etablert et kundeforhold i lovens forstand vil bero på en konkret vurdering, hvor blant annet forholdets varighet, art og formål vil være momenter av betydning. Dersom det opprettes en forbindelse av en viss varighet vil det i de aller fleste tilfeller være opprettet et kundeforhold. Kortvarige forbindelser vil imidlertid også kunne anses som etablering av kundeforhold. For eksempel vil opprettelse

av en bankkonto i alle tilfeller anses som etablering av kundeforhold, selv om det ved opprettelsen er klart at kontoen vil benyttes i et enkeltstående tilfelle og avsluttes etter kort tid. Enkeltstående innskudd i kontanter eller betaling av giro i en bank vil ikke innebære etablering av kundeforhold. Plikt til å utføre kundekontroll kan imidlertid i slike tilfeller utløses etter § 6 første ledd nr. 2 eller 3.

Plikt til å foreta kundekontroll etter § 6 første ledd nr. 3 vil samtidig innebære en plikt til å foreta nærmere undersøkelser etter § 17.

§ 6 første ledd nr. 4 må ses i sammenheng med plikten til løpende oppfølging etter § 14. Etter omstendighetene, og basert på konkrete risikovurderinger, vil bestemmelsen i § 6 første ledd nr. 4 kunne utløse plikt for rapporteringspliktige til å gjennomføre kundekontroll av kunder der kundeforhold er etablert før 1. januar 2004.

Henvisningen til straffeloven § 147 c i § 6 første ledd nr. 3 følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

Til § 7

§ 7 regulerer gjennomføring av kundekontroll og gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 6 og artikkel 8 nr. 1 (a) til (c). Bestemmelsen bygger dels på tidligere hvitvaskingslov § 5.

§ 7 første ledd nr. 2 bestemmer at bekreftelse av kundens identitet skal skje på grunnlag av gyldig legitimasjon. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.2. Her omtales enkelte problemstillinger rundt hva som regnes som «gyldig legitimasjon». Etter § 7 sjettede ledd kan departementet i forskrift fastsette nærmere regler om hva som anses som gyldig legitimasjon. Denne bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.4, og er særlig aktuell for elektronisk legitimasjon.

§ 7 første ledd nr. 3 er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.5. Direktivets krav til identifikasjon av reell rettighetshaver foreslås gjennomført ved registrering av opplysninger, jf. lovforslaget § 8 femte ledd. Etter forslaget skal rapporteringspliktige registrere opplysninger som entydig identifiserer reelle rettighetshavere. Bekreftelse av denne identiteten skal skje på grunnlag av «egnede tiltak». Hvem som regnes som «reell rettighetshaver» er definert i § 2 første ledd nr. 3.

§ 7 første ledd nr. 5 forplikter den rapporteringspliktige til å innhente opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art ved utføring av kundekontrollen. Dette er opplysninger som vil ha betydning for risikovurderingen og opplysninger som normalt vil fremkomme ved avtaleinngåelsen

mellom den rapporteringspliktige og kunden. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.6.

§ 7 annet ledd er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.2.

§ 7 fjerde ledd fastsetter regler om bekreftelse av en persons identitet uten fysisk fremmøte. Den supplerende dokumentasjonen vil typisk bekrefte den fysiske legitimasjonens tilhørighet til kunden, for eksempel ved å vise autentisk navnetrekk. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.2 og 4.11.5.2.

§ 7 femte ledd regulerer de tilfellene der den rapporteringspliktige er sikker på kundens identitet. Ved at bestemmelsen kun gjelder i de tilfellene den rapporteringspliktige er «sikker» vil det være forholdsvis få situasjoner der dette unntaket kan anvendes. Et eksempel på en situasjon der bestemmelsen kan være anvendelig er der vedkommende som foretar kundekontrollen kjenner kunden personlig. Vurderingen av om det foreligger tilstrekkelig kjennskap til kundens identitet må foretas på bakgrunn av en risikovurdering. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.2.

§ 7 sjettede ledd gir departementet hjemmel til å i forskrift fastsette nærmere regler om gjennomføring av kundekontroll.

Til § 8

§ 8 regulerer registrering av kundeopplysninger og er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.1. Bestemmelsen viderefører tidligere hvitvaskingslov § 6. Det vil være lite rom for de rapporteringspliktige til å tilpasse omfanget av registreringen til risikoen for hvitvasking eller terrorfinansiering.

§ 8 annet ledd viderefører tidligere hvitvaskingslov § 6 femte ledd som ble vedtatt i juni 2007, se Ot.prp. nr. 42 (2006-2007). Bestemmelsen er foreslått utvidet sammenlignet med tidligere hvitvaskingslov til å gjelde for alle rapporteringspliktige.

§ 8 tredje ledd bygger på gjeldende hvitvaskingsforskrift § 4 annet ledd

§ 8 fjerde ledd gir utvidede krav til registrering av opplysninger for juridiske personer som ikke er registrert i offentlig register. Bestemmelsen bygger på opplysninger som skal meddeles ved registrering i Enhetsregisteret etter lov 3. juni 1994 nr. 15 om Enhetsregisteret (enhetsregisterloven) § 5 annet ledd. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.4.5.3.

Til § 9

§ 9 er ny i forhold til tidligere hvitvaskingslov. Bestemmelsen gjennomfører direktivets artikkel 9, og er omtalt i proposisjonen punkt 4.5.5.

Henvisningen til straffeloven § 147 c følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

Til § 10

§ 10 gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 9 nr. 5, og bygger på hvitvaskingsforskriften § 9 første punktum.

Plikten til avvikling etter første ledd gjelder kun for kundeforhold som er etablert etter lovens ikraft-tredelse, jf. § 34 annet ledd.

Henvisningen til straffeloven § 147 c følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

§ 10 er omtalt i proposisjonen punkt 4.6.5.

Til § 11

§ 11 er en ny bestemmelse som gjennomfører direktivet artikkel 14, 15, 16 og 18. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.7.5. Det skilles i bestemmelsen mellom rapporteringspliktige og tredjeparter. De som kan være tredjeparter er enkelte av de som er rapporteringspliktige etter § 4.

I tilknytning til § 11 første ledd bokstav k) legges det til grunn at rapporteringspliktige i annen EØS stat som har gjennomført tredje hvitvaskingsdirektiv, vil oppfylle kravet til kundekontroll, oppbevaring og tilsyn som svarer til de norske reglene. For andre stater vil kravet være oppfylt dersom staten oppfylder FATFs anbefalinger.

Til § 12

§ 12 bygger på hvitvaskingsforskriften § 8 annet ledd og regulerer adgangen til å utkontraktere kundekontrollen. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.8.5. For at noe skal falle inn under bestemmelsen om utkontraktering må oppdragstakeren fremstå som en integrert del av den rapporteringspliktiges virksomhet når kundekontrollen utføres.

Utkontraktering må ikke medføre hindringer for effektivt tilsyn, og må heller ikke påvirke oppfyllelse av plikter den rapporteringspliktige har overfor kunder, tilsynsorgan eller andre offentlige myndigheter. Det forventes at avtaler om utkontraktering inneholder en klar beskrivelse av hvilke oppgaver som utkontrakteres, regler om taushetsplikt og hvordan oppdragstaker skal forholde seg for overlevering av opplysninger til den rapporteringspliktige.

Til § 13

§ 13 gir departementet hjemmel til å i forskrift fastsette unntak fra plikten til å foreta kundekontroll, det vil si regler om forenklet kundekontroll. Bestemmelsen gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 11 og er omtalt i proposisjonen punkt 4.9.5.

Til § 14

§ 14 om løpende oppfølging er ny sammenlignet med tidligere hvitvaskingslov. Bestemmelsen gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 8 nr. 1 (d) og artikkel 9 nr. 6. Plikten til løpende oppfølging gjelder også for eksisterende kundeforhold og løpende oppfølging skal foretas ut fra en risikobasert tilnærming. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.10.5.

Til § 15

§ 15 om forsterkede kontrolltiltak er ny sammenlignet med tidligere hvitvaskingslov og også ny i direktivsammenheng. Bestemmelsen gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 13 og artikkel 3 første ledd nr. 8 og er omtalt i proposisjonen punkt 4.11.5.

§ 15 første ledd fastsetter en generell plikt til å anvende forsterkede kontrolltiltak i situasjoner som innebærer en høy risiko. Bestemmelsen må ses i sammenheng med den generelle plikten til å foreta risikovurderinger etter § 5, og tilsvarende vurderingsmomenter vil være relevante. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.11.5.1.

§ 15 annet og tredje ledd fastsetter plikt til forsterkede kontrolltiltak overfor «politisk eksponerte personer» og hvem som er regnet som «politisk eksponert person». Dette er personer som innehar høytstående offentlige verv (for eksempel medlemmer av regjering, nasjonalforsamling, høyesterett) i annen stat enn Norge. Overfor slike personer, samt overfor deres nære familie og kjente nære medarbeidere, skal de rapporteringspliktige blant annet påse at det hentes samtykke fra overordnet nivå hos den rapporteringspliktige før etablering av kundeforhold, og det skal treffes egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og kapitalen som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen. Personer med høytstående offentlige verv i Norge anses ikke som «politisk eksponerte personer» etter hvitvaskingsloven. Disse vil imidlertid bli omfattet av tilsvarende regelverk i utlandet, blant annet i andre EØS-stater og FATF-stater. Bestemmelsene er omtalt i proposisjonen punkt 4.11.5.4.

§ 15 fjerde ledd fastsetter en plikt for rapporteringspliktige til å vie særlig oppmerksomhet til produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 4.11.5.5.

Henvisningen til straffeloven § 147 c i lovforslaget § 15 første og fjerde ledd følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

Til § 16

§ 16 regulerer forpliktelser den rapporteringspliktige har ved korrespondentbankforbindelser med institusjoner fra stater utenfor EØS. Bestemmelsen gjennomfører direktivet artikkel 13 nr. 3 og 5 og artikkel 3 første ledd nr. 10 og er omtalt i proposisjonen punkt 4.11.5.3.

«Tilgjengelige opplysninger» etter § 16 første ledd nr. 1 omfatter eksempelvis opplysninger fra tilsynsorganer.

Etter § 16 skal den rapporteringspliktige «fastslå institusjonens omdømme og tilsynets kvalitet». Det vesentlige vil være om institusjonen er underlagt en tilsynsordning og hva slags tilsynsordning dette er. Det vil også være relevant om institusjonen har etablert tiltak mot hvitvasking.

Til § 17

§ 17 er i det vesentlige en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 7 første ledd og hvitvaskingsforskriften § 10 tredje ledd. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 5.2.5.

Henvisningen til straffeloven § 147 c følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

Til § 18

§ 18 er i det vesentlige en videreføring av tidligere hvitvaskingslov §§ 7 annet ledd og 12. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 5.2.5.

Til § 19

§ 19 er i det vesentlige en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 9. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 5.3.5.

Underretning til Økokrim etter § 19 første ledd kan skje ved telefon, e-post, brev eller faks. Det antas at det i situasjoner som haster og innen vanlig kontortid vil være mest praktisk å kontakte Økokrim per telefon

Til § 20

§ 20 er i det vesentlige en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 11. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 5.4.5.

Til § 21

§ 21 første ledd fastsetter forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning og viderefører tidligere hvitvaskingslov § 7 tredje ledd og hvitvaskingsforskriften § 10 annet ledd. Bestemmelsen gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 28 og er omtalt i proposisjonen punkt 5.5.5. Det kan gjøres unntak fra forbudet i forskrift etter bestemmelsen i § 21 fjerde ledd.

Til § 22

§ 22 er en videreføring av tidligere hvitvaskingslov §§ 8 og 6 annet ledd og hvitvaskingsforskriften § 15 annet og sjette ledd. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 6.1.5.

Til § 23

§ 23 gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 34 og 35 og er i stor grad en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 13. I motsetning til tidligere hvitvaskingslov oppstilles det ikke som absolutt krav at kontroll- og kommunikasjonsrutinene skal være skriftlige, men kravet om forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner vil for de fleste rapporteringspliktige likevel innebære at rutinene må utarbeides skriftlig.

Begrepet «ansatte» i § 23 fjerde ledd omfatter også deltidsansatte, vikarer mv. Aktuelle «tiltak» kan for eksempel være seminarer, opplæringsprogrammer, kurs, foredrag, praktiske øvelser, interne veiledninger mv.

Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 7.1.5.

Til § 24

§ 24 er i vesentlig grad en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 15. § 24 annet ledd gir departementet hjemmel til å pålegge andre rapporteringspliktige å etablere elektroniske overvåkningssystemer. Dette kan gjelde enkelte eller flere grupper rapporteringspliktige. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 7.2.5.

Til § 25

§ 25 er omtalt i proposisjonen punkt 7.4.5.

Med tilsynsmyndighet menes den myndighet som fører tilsyn med den rapporteringspliktiges etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Til § 26

§ 26 gjennomfører tredje hvitvaskingsdirektiv artikkel 31 nr. 1 og inneholder forpliktelser for rapporteringspliktige foretak som har filialer eller datterselskap etablert i stater utenfor EØS. Med tilsynsmyndighet menes den myndighet som fører tilsyn med den rapporteringspliktiges etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Henvisningen til straffeloven § 147 c følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 7.4.5.

Til § 27

§ 27 viderefører tidligere hvitvaskingslov § 17. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 8.1.5.

Til § 28

§ 28 viderefører tidligere hvitvaskingslov § 16 og bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 8.2.5. Det er nytt, sammenlignet med tidligere hvitvaskingslov, at også grovt uaktsomme overtredelser rammes. I tillegg er det nytt at det gis en oppramsing av de konkrete bestemmelsene i loven som er straffesanksjonert.

Til § 29

§ 29 er en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 10 om Økokrims håndtering av opplysninger. Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 8.3.4.

Til § 30

§ 30 er en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 11 tredje ledd. Henvisningen til straffeloven § 147 c følger opp et lovforslag fremmet i Ot.prp. nr. 79 (2007-2008). Se omtale i merknaden til § 5 og i punkt 4.2.5.

Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 5.4.5.

Til § 31

§ 31 om kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking viderefører tidligere hvitvaskingslov § 14. Kontrollutvalgets hovedoppgave er å føre en personverns- og rettssikkerhetsmessig kontroll av Økokrims behandling av de opplysninger som Økokrim mottar i meldinger om mistenkelige transaksjoner.

Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 8.3.4.

Til § 32

Bakgrunnen for bestemmelsen i § 32 er Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 1781/2006 om at opplysninger om betaleren skal følge med pengeoverføringer, som ble vedtatt 15. november 2006. Forordningen bygger på FATF SR VII. Det legges opp til gjennomføring av forordningen ved henvisning i forskrift. Bestemmelsen bygger på gjeldende hvitvaskingslov § 18 nr. 3, men er utvidet som følge av at forordningen også pålegger betalingsformidlere visse opplysnings- og kontrollplikter.

Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 8.4.3.

Til § 33

§ 33 bygger på en videreføring av tidligere hvitvaskingslov § 18 første ledd nr. 4 og 5.

Bestemmelsen er omtalt i proposisjonen punkt 8.4.3.

Til § 34

§ 34 regulerer ikrafttredelse. Etter første ledd trer loven i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Loven vil erstatte gjeldende hvitvaskingslov.

Ifølge annet ledd vil plikt til å avvikle kundeforhold etter § 9 første ledd kun gjelde for kundeforhold som er etablert etter lovens ikrafttredelse.

Til § 35

§ 35 regulerer endringer i andre lover. Tidligere hvitvaskingslov oppheves ved vedtagelsen av denne loven.

Finansdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1 Lovens formål

Lovens formål er å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorhandlinger.

§ 2 Definisjoner

I denne lov forstås med:

1. rapporteringspliktige: personer som nevnt i § 4,
2. transaksjon: enhver overføring, formidling, ombytting eller plassering av formuesgoder,
3. reelle rettighetshavere: fysiske personer som i siste instans eier eller kontrollerer en kunde eller som en transaksjon gjennomføres på vegne av. En fysisk person skal i alle tilfelle regnes som reell rettighetshaver dersom vedkommende:
  - a) direkte eller indirekte eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av eierandelene eller stemmene i et selskap, unntatt selskap som har finansielle instrumenter opptatt til notering på et regulert marked i EØS-stat eller er underlagt informasjonsplikt tilsvarende det som gjelder ved notering på et regulert marked i EØS-stat,
  - b) utøver kontroll over ledelsen av en juridisk person på annen måte enn nevnt i a),
  - c) ifølge vedtekter eller på annet grunnlag skal motta 25 prosent eller mer av formuesgodene i en stiftelse, et fond eller en tilsvarende juridisk person eller formuesmasse,
  - d) har hovedinteressen av opprettelsen eller forvaltningen av en stiftelse, et fond eller en tilsvarende juridisk person eller formuesmasse, eller
  - e) utøver kontroll over mer enn 25 prosent av formuesgodene i en stiftelse, et fond eller en lignende juridisk person eller formuesmasse.
4. tilbydere av virksomhetstjenester: fysiske og juridiske personer som tilbyr en eller flere av følgende tjenester:
  - a) oppretter selskaper og andre juridiske personer,

- b) opptrer som tillitsvalgte eller ledende ansatte i selskap, deltaker i ansvarlig selskap eller kommandittselskap, eller lignende posisjoner i andre typer juridiske personer,
- c) besørger forretningsadresser, administrative adresser eller postadresser og dertil knyttede tjenester for juridiske personer,
- d) administrerer eller forvalter fond eller tilsvarende formuesmasser,
- e) opptrer som aksjeeiere for tredjeperson, med mindre denne er et selskap som har finansielle instrumenter opptatt til notering på et regulert marked i EØS-stat eller er underlagt informasjonsplikt tilsvarende det som gjelder ved notering på et regulert marked i EØS-stat, eller
- f) sørger for at andre personer opptrer i posisjoner som nevnt i bokstav b, d og e.

§ 3 Geografisk virkeområde

Loven gjelder for rapporteringspliktige som er etablert i Norge, herunder filialer av utenlandske foretak.

Loven gjelder for Svalbard og Jan Mayen. Departementet kan i forskrift fastsette at deler av loven ikke skal gjelde på Svalbard og Jan Mayen og fastsette særlige regler for disse områdene for fremme av lovens formål.

§ 4 Rapporteringspliktige

Loven gjelder for følgende juridiske personer:

1. finansinstitusjoner,
2. Norges Bank,
3. e-pengeforetak,
4. foretak som driver virksomhet som består i overføring av penger eller pengefordringer,
5. verdipapirforetak,
6. forvaltningsselskaper for verdipapirfond,
7. forsikringsselskaper,
8. foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling,
9. postoperatører ved formidling av verdisendinger,
10. verdipapirregistre, og
11. foretak som driver depotvirksomhet.

Loven gjelder også for følgende juridiske og fysiske personer i utøvelsen av deres yrke:

1. statsautoriserte og registrerte revisorer,
2. autoriserte regnskapsførere,
3. advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, når de bistår eller opptrer på vegne av klienter ved planlegging eller utføring av finansielle transaksjoner eller transaksjoner som gjelder fast eiendom eller gjenstander med verdi over 40 000 kroner,
4. eiendomsmeglere og boligbyggelag når det drives eiendomsmegling,
5. foretak som mot vederlag tilbyr tilsvarende tjenester som nevnt i nr. 1 til 4,
6. tilbydere av virksomhetstjenester, og
7. forhandlere av gjenstander, herunder auksjonsforretninger, kommisjonærer og lignende, ved transaksjoner i kontanter på 40 000 norske kroner eller mer eller et tilsvarende beløp i utenlandsk valuta.

Loven gjelder også for foretak og personer som utfører tjenester på vegne av eller for personer som nevnt i første og annet ledd.

Når advokater opptrer som bostyrere, gjelder bestemmelsene i §§ 17, 18, 20, 21, 27 og 28.

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra enkelte eller flere av bestemmelsene i loven for visse rapporteringspliktige. Departementet kan i forskrift la enkelte eller flere av bestemmelsene i loven få anvendelse for forhandlere av gjenstander ved transaksjoner over bestemte beløpsgrenser ved bruk av nærmere angitte typer betalingsmiddel.

Departementet kan i forskrift fastsette regler som nærmere angir hvem som er omfattet av § 4 første og annet ledd og regler som gir loven anvendelse for foretak som driver spillvirksomhet, inkasoforetak, pensjonskasser og formidlere av andeler i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper.

Kapittel 2. Kundekontroll og løpende oppfølging

§ 5 Risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging

Rapporteringspliktige skal foreta kundekontroll etter §§ 6 til 13 og løpende oppfølging etter § 14. Kundekontroll og løpende oppfølging skal foretas på grunnlag av en vurdering av risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, der risikoen vurderes ut fra type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon.

Rapporteringspliktige skal kunne påvise at om-

fanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko.

§ 6 Plikt til å foreta kundekontroll

Rapporteringspliktige skal foreta kundekontroll ved

1. etablering av kundeforhold,
2. transaksjon som gjelder 100 000 norske kroner eller mer, for kunde som den rapporteringspliktige ikke har et etablert kundeforhold til,
3. mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, eller
4. tvil om hvorvidt tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte eller tilstrekkelige.

Beløpsgrensene i første ledd nr. 2 beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner som ser ut til å kunne ha sammenheng med hverandre. Dersom beløpet ikke er kjent når transaksjonen gjennomføres, skal kundekontrollen foretas så snart den rapporteringspliktige blir kjent med at beløpsgrensen er oversteget.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om når kundeforhold skal anses etablert.

§ 7 Gjennomføring av kundekontroll

Kundekontroll som nevnt i § 6 skal omfatte

1. registrering av opplysninger som nevnt i § 8,
2. bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon,
3. bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere på grunnlag av egnede tiltak, og
4. innhenting av opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Dersom kunden er en juridisk person, skal identiteten til den som handler på vegne av kunden bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon. Videre skal det dokumenteres, ved firmaattest, stiftelsesdokument, skriftlig fullmakt eller lignende, at vedkommende er berettiget til å representere kunden utad.

Dersom andre enn kunden er gitt disposisjonsrett over en konto eller et depot, eller er gitt rett til å gjennomføre transaksjonen, skal vedkommendes identitet bekreftes på grunnlag av gyldig legitimasjon.

Dersom bekreftelse av en fysisk persons identitet skal skje på grunnlag av fysisk legitimasjon uten vedkommendes personlige fremmøte, skal det fremlegges ytterligere dokumentasjon som bekrefter vedkommendes identitet.

Bekreftelse av fysiske personers identitet etter første ledd nr. 2, annet ledd og tredje ledd kan foretas på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon der-

som den rapporteringspliktige er sikker på vedkommendes identitet.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om gjennomføring av kundekontroll, herunder hva som anses som gyldig legitimasjon.

§ 8 Registrering av opplysninger

Rapporteringspliktige skal registrere følgende opplysninger om kunder:

1. fullt navn eller foretaksnavn,
2. fødselsnummer, organisasjonsnummer, D-nummer eller, dersom kunden ikke har slikt nummer, annen entydig identitetskode,
3. fast adresse, og
4. referanse til legitimasjon som er brukt for å bekrefte kundens identitet.

Plikten til å registrere kundens faste adresse etter første ledd nr. 3 gjelder ikke dersom folkeregisteret har vedtatt at kundens adresse skal være fortrolig eller strengt fortrolig.

For fysiske personer som ikke har fått tildelt norsk fødselsnummer eller D-nummer, skal det registreres fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap. Dersom den rapporteringspliktige er kjent med at kunden har to statsborgerskap, skal dette registreres.

For juridiske personer som ikke er registrert i offentlig register, skal det i tillegg registreres opplysninger om organisasjonsform, stiftelsestidspunkt samt daglig leder, forretningsfører, innehaber eller tilsvarende kontaktperson. Dersom kontaktperson er en juridisk person, skal det også oppgis en fysisk person som kontaktperson og registreres opplysninger som nevnt i første ledd om vedkommende.

Rapporteringspliktige skal registrere opplysninger som entydig identifiserer reelle rettighetshavere.

§ 9 Tidspunkt for kundekontroll

Kundekontroll skal gjennomføres før etablering av kundeforhold eller utføring av transaksjon.

Fra første ledd gjelder følgende unntak:

1. Bekreftelse av identiteten til kunder og reelle rettighetshavere skal kunne foretas under etablering av kundeforhold, dersom etableringen av kundeforholdet er nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdrift og det er liten risiko for transaksjoner med tilknytning til en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.
2. Bekreftelse av identiteten til den begunstigede etter en livsforsikringspolise kan foretas etter tegning av politen, forutsatt at bekreftelse av identiteten foretas før utbetalingstidspunktet el-

ler det tidspunkt den begunstigede utøver sine rettigheter etter politen.

3. Bekreftelse av identiteten til kunden og reelle rettighetshavere kan foretas etter åpning av bankkonto, forutsatt at det finnes foranstaltninger som sikrer at transaksjoner knyttet til kontoen ikke kan utføres av kunden eller på dennes vegne før bekreftelse av identiteten er foretatt.

§ 10 Følger av at kundekontroll ikke kan gjennomføres

Dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjonen. Et etablert kundeforhold skal avvikles hvis fortsettelse av kundeforholdet medfører risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Første ledd gjelder ikke når advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand er i ferd med å fastslå en klients rettsstilling eller bistår klienten i forbindelse med rettergang.

§ 11 Kundekontroll utført av tredjeparter

For gjennomføring av kundekontrolltiltak som nevnt i § 7 nr. 2 til 4 kan rapporteringspliktige legge til grunn tiltak som er utført av følgende tredjeparter:

1. finansinstitusjoner,
2. verdipapirforetak,
3. forvaltningsselskaper for verdipapirfond,
4. forsikringsselskaper,
5. foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling,
6. verdipapirregistre,
7. statsautoriserte og registrerte revisorer,
8. autoriserte regnskapsførere,
9. advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, når de bistår eller opptre på vegne av klienter ved planlegging eller utføring av finansielle transaksjoner, transaksjoner som gjelder fast eiendom eller transaksjoner som gjelder gjenstander med verdi over 40 000 kroner,
10. eiendomsめglere og boligbyggelag når det drives eiendomsめgling, eller
11. tilsvarende juridiske og fysiske personer som nevnt i nr. 1 til 4 og 6 til 10 fra annen stat, såfremt disse er underlagt lovmessig registreringsplikt og regler om kundekontroll, oppbevaring og tilsyn som svarer til reglene i denne lov. Adgangen til å legge til grunn kundekontrolltiltak utført av tredjeparter i medhold av første ledd,

medfører ikke unntak fra den rapporteringsplikti-
ges

1. plikt til å registrere opplysninger som nevnt i § 8 og oppbevare opplysninger og dokumenter som nevnt i § 22, eller
2. ansvar for at kundekontroll gjennomføres i samsvar med denne lov og forskrifter gitt med hjemmel i denne lov.

Rapporteringspliktige kan legge til grunn kundekontroll foretatt av tredjeparter som ikke er etablert i Norge, selv om bekreftelse av kundens identitet, jf. § 7 første ledd nr. 2, er foretatt på annet grunnlag enn gyldig legitimasjon.

Tredjepart skal stille de opplysninger vedkommende har samlet inn for gjennomføring av tiltak som nevnt i § 7 nr. 2 til 4, til rådighet for den rapporteringspliktige som kunden henvises til. Tredjepart skal etter anmodning, omgående videresende kopier av identifikasjons- og kontrollopplysninger og annen relevant dokumentasjon om kundens eller den reelle rettighetshavers identitet, til den rapporteringspliktige. Utlevering av opplysninger og dokumenter som er nødvendige for at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine plikter etter §§ 5 annet ledd, 8 eller 22, medfører ikke brudd på lovmessig taushetsplikt når kunden informeres om at opplysningene utleveres.

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra adgangen til å legge til grunn kundekontroll utført av tredjeparter.

§ 12 *Utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll*

Rapporteringspliktige kan inngå skriftlige avtaler med oppdragstakere om utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll.

Følgende juridiske og fysiske personer kan fungere som oppdragstakere etter første ledd:

1. rapporteringspliktige, med unntak av tilbydere av virksomhetstjenester som nevnt i § 4 annet ledd nr. 6 og forhandlere av gjenstander som nevnt i § 4 annet ledd nr. 7, og
2. postoperatører med konsesjon.

Den rapporteringspliktige har ansvar for at kundekontroll gjennomføres i samsvar med gjeldende lov og forskrifter og at det etableres forsvarlige rutiner og treffes nødvendige tiltak etter § 23.

Utlevering av opplysninger og dokumenter, som oppdragstaker har innhentet på grunnlag av utkontraktering av gjennomføring av kundekontroll, som er nødvendig for at den rapporteringspliktige skal kunne oppfylle sine plikter etter §§ 5 annet ledd, 8 og 22 medfører ikke brudd på lovmessig taushetsplikt.

Departementet kan i forskrift fastsette at andre

enn de som er omfattet av annet ledd kan fungere som oppdragstakere.

§ 13 *Forenklet kundekontroll*

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra plikt til å foreta kundekontroll etter § 6 første ledd nr. 1, 2 og 4 og annet ledd. Rapporteringspliktige skal før anvendelse av unntak innhente tilstrekkelige opplysninger til å fastslå at forholdet dekkes av den aktuelle unntaksbestemmelse.

Første ledd medfører ikke unntak fra plikt til å registrere opplysninger etter § 8 første til tredje ledd ved opprettelse av konto.

§ 14 *Løpende oppfølging*

Rapporteringspliktige skal løpende følge opp eksisterende kundeforhold, herunder påse at transaksjoner som den rapporteringspliktige blir kjent med er i samsvar med den rapporteringspliktiges kjennskap til kunden og dens virksomhet. Rapporteringspliktige skal oppdatere dokumentasjon og opplysninger om kunder.

§ 15 *Forsterkede kontrolltiltak*

I situasjoner som etter sin art innebærer høy risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, skal rapporteringspliktige ut fra en risikovurdering anvende andre kontrolltiltak i tillegg til de tiltak som følger av §§ 5 til 14.

Rapporteringspliktige skal ha til rådighet egne kontrolltiltak for å fastslå om kunden er en politisk eksponert person. Rapporteringspliktige skal, ved kundeforhold til eller transaksjoner for slike personer

1. påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av kundeforhold,
2. treffe egnede tiltak for å fastslå opprinnelsen til kundens formue og den kapital som inngår i kundeforholdet eller transaksjonen, og
3. føre forsterket løpende oppfølging med kundeforholdet.

Med politisk eksponert person som nevnt i annet ledd menes fysisk person som

1. innehar eller i løpet av det siste året har innehatt høytstående offentlig verv eller stilling i en annen stat enn Norge,
2. er nært familiemedlem til person som nevnt i nr. 1, eller
3. er kjent medarbeider til person som nevnt i nr. 1.

Rapporteringspliktige skal vie særlig oppmerksomhet til produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet, og om nødvendig iverksette tiltak

for å forebygge transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om hvilke situasjoner som skal omfattes av første ledd og hvilke kontrolltiltak som i slike tilfeller skal anvendes. Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om hvem som skal anses som politisk eksponerte personer.

§ 16 *Korrespondentbankforbindelser*

Ved bruk av en institusjon fra stat utenfor EØS som korrespondentbank, skal kredittinstitusjoner

1. innhente tilstrekkelige opplysninger om korrespondentinstitusjonen til fullt ut å forstå arten av dens virksomhet og på grunnlag av offentlig tilgjengelige opplysninger fastslå institusjonens omdømme og tilsynets kvalitet,
2. vurdere korrespondentinstitusjonens kontrolltiltak for forebyggelse og bekjempelse av handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147 b,
3. påse at beslutningstaker innhenter samtykke fra overordnet før etablering av nye korrespondentbankforbindelser,
4. dokumentere den enkelte institusjons ansvar, og
5. i forbindelse med oppgjørskonti, forsikre seg om at korrespondentinstitusjonen
  - a) har verifisert identiteten til, og fører løpende oppfølging av, kunder som har direkte adgang til konti hos kredittinstitusjonen, og
  - b) på anmodning kan fremlegge relevante opplysninger fra kundekontrollen til kredittinstitusjonen.

Kredittinstitusjoner skal ikke inngå eller opprettholde korrespondentbankforbindelse til tomme bankselskaper. Kredittinstitusjoner skal treffe egne tiltak for å sikre at de ikke inngår eller opprettholder korrespondentbankforbindelser med kredittinstitusjoner som er kjent for å tillate at deres konti brukes av tomme bankselskaper.

Med tomt bankselskap som nevnt i annet ledd menes en kredittinstitusjon som er opprettet i en stat der institusjonen ikke er fysisk til stede med en reell ledelse og administrasjon, og som ikke er tilknyttet et regulert finanskonsern.

Kapittel 3. Undersøkelse og rapportering

§ 17 *Undersøkelsesplikt*

Dersom rapporteringspliktige har mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c, skal det fore-

tas nærmere undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken.

Rapporteringspliktige skal skriftlig eller elektronisk registrere resultatene av undersøkelsene.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om undersøkelsesplikt.

§ 18 *Rapporteringsplikt*

Dersom undersøkelser som nevnt i § 17 ikke avkrefter mistanken, skal den rapporteringspliktige av eget tiltak oversende opplysninger til Økokrim om den aktuelle transaksjonen og om de forhold som har medført mistanke. Den rapporteringspliktige skal på forespørsel gi Økokrim alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken.

Advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter rettshjelpvirksomhet har ikke plikt til å rapportere om forhold som de har fått kjennskap til gjennom arbeidet med å fastslå klientens rettsstilling, eller om forhold som de har fått kjennskap til før, under eller etter en rettssak, når de forhold opplysningene omhandler har direkte tilknytning til rettsvisten. Tilsvarende gjelder for revisorer og andre rapporteringspliktige når de bistår advokater eller andre som ervervsmessig eller stadig yter rettshjelpvirksomhet i arbeid som nevnt i første punktum.

Departementet kan i forskrift pålegge rapporteringspliktige å overføre opplysninger til Økokrim elektronisk. Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om rapporteringsplikten.

§ 19 *Gjennomføring av mistenkelige transaksjoner*

Rapporteringspliktige skal ikke gjennomføre transaksjoner som medfører rapporteringsplikt som nevnt i § 18 før Økokrim er underrettet. Økokrim kan i særlige tilfeller gi pålegg om ikke å gjennomføre transaksjoner.

En transaksjon kan likevel gjennomføres før opplysninger er oversendt Økokrim, dersom unnlatelse av å gjennomføre transaksjonen kan vanskeligjøre Økokrims undersøkelser eller eventuell etterforskning eller det ikke er mulig å la være å gjennomføre transaksjonen. Opplysninger skal i så fall oversendes Økokrim umiddelbart etter at transaksjonen er gjennomført.

§ 20 *Forholdet til taushetsplikt*

Meddelelse av opplysninger til Økokrim i god tro etter § 18 medfører ikke brudd på taushetsplikt og gir ikke grunnlag for erstatningsansvar eller straffansvar.

Finansinstitusjoner og forsikringsselskaper kan uten hinder av taushetsplikt utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i undersøkelser som nevnt i § 17.

§ 21 *Forbud mot å avsløre undersøkelser, rapportering eller etterforskning*

Kunder eller tredjepersoner skal ikke gjøres kjent med at det foretas undersøkelser som nevnt i § 17, at det er gitt opplysninger som nevnt i § 18 eller at det er iverksatt etterforskning.

Første ledd er ikke til hinder for utveksling av opplysninger som nevnt i § 20 annet ledd.

Første ledd er ikke til hinder for at rapporteringspliktige som nevnt i § 4, annet ledd nr. 1-3 forsøker å få en klient til å avstå fra å begå en ulovlig handling.

Departementet kan i forskrift fastsette unntak fra første ledd.

Kapittel 4. Oppbevaring

§ 22 *Oppbevaring av opplysninger og dokumenter*

Rapporteringspliktige skal oppbevare kopier av dokumenter benyttet i forbindelse med kundekontroll som nevnt i § 7, samt registrerte opplysninger som nevnt i § 8, i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er gjennomført, med mindre lengre frister følger av annen lov eller forskrift. Dersom det er benyttet kvalifisert sertifikat, skal sertifikatets identifikasjonskode og opplysninger om sertifikatutstederens identitet oppbevares. Det skal ved bruk av kontonummer eller på annen måte registreres en entydig forbindelse mellom kundeforhold og registrerte opplysninger som nevnt i § 8.

Rapporteringspliktige skal oppbevare dokumenter i tilknytning til transaksjoner som nevnt i § 17 i minst fem år etter at transaksjonen er gjennomført.

Dokumenter og opplysninger som nevnt i første og annet ledd skal oppbevares på en betryggende måte, beskyttes mot uautorisert tilgang fra uvedkommende og slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører. Personopplysningsloven gjelder for rapporteringspliktiges oppbevaring av personopplysninger.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om oppbevaringsmåte og sletting av opplysninger.

Kapittel 5. Interne rutiner og systemer mv.

§ 23 *Kontroll- og kommunikasjonsrutiner*

Rapporteringspliktige skal ha forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter denne lov.

Rutinene skal være fastsatt på øverste nivå hos den rapporteringspliktige. Det skal utpekes en per-

son i ledelsen som skal ha et særskilt ansvar for å følge opp rutinene.

Rapporteringspliktige skal treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige

1. er kjent med de plikter som pålegger den rapporteringspliktige etter denne lov,
2. lærer å kjenne igjen transaksjoner som nevnt i § 17, og
3. er kjent med den rapporteringspliktiges interne rutiner for håndtering av slike transaksjoner.

§ 24 *Elektroniske overvåkningssystemer*

Finansinstitusjoner skal etablere elektroniske overvåkningssystemer.

Departementet kan i forskrift pålegge andre rapporteringspliktige å etablere elektroniske overvåkningssystemer og fastsette nærmere regler om slike systemer.

§ 25 *Systemer for oversikt over kundeforhold*

Rapporteringspliktige som nevnt i § 4 første ledd skal ha systemer som muliggjør raske og fullstendige svar på forespørsler fra Økokrim eller tilsynsmyndighet om hvorvidt de har eller i løpet av de siste fem år har hatt kundeforhold til konkrete personer og om kundeforholdets art.

§ 26 *Filialer og datterselskaper i stater utenfor EØS*

Rapporteringspliktige som nevnt i § 4 første ledd skal påse at filialer og datterselskaper etablert i stater utenfor EØS

1. er kjent med kontroll- og kommunikasjonsrutiner som beskrevet i § 23
2. anvender tilsvarende tiltak for kundekontroll, løpende oppfølging og oppbevaring som beskrevet i kapittel 2 og 4.

Dersom lovgivningen i vedkommende stat ikke tillater anvendelse av tiltak som nevnt i første ledd nr. 2, skal den rapporteringspliktige:

1. informere tilsynsmyndigheten om dette, og
2. iverksette andre tiltak som er egnet til å motvirke risikoen for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som beskrevet i straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

Kapittel 6. Avsluttende bestemmelser

§ 27 *Pålegg og tvangstiltak*

Tilsynsorgan kan gi den rapporteringspliktige pålegg om at forhold i strid med denne lov eller bestemmelser gitt i medhold av loven, skal opphøre. Tilsynsorgan kan sette en frist for at forholdene bringes i samsvar med pålegget.

Dersom den rapporteringspliktige ikke etterkommer pålegg etter første ledd, kan tilsynsorgan ilegge tvangsmulkt. Tvangsmulkten kan ilegges i form av engangsmulkt eller løpende mulkt. Ilagt mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om fastsettelse av tvangsmulkt, herunder mulktens størrelse.

§ 28 *Straff*

Med bøter straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt overtrer eller medvirker til overtredelse av denne lovs §§ 5, 6, 7, 8, 15, 17, 18 eller 22, eller forskrifter gitt i medhold av disse bestemmelsene.

Ved særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 1 år anvendes.

§ 29 *Økokrims håndtering av opplysninger*

Opplysninger som Økokrim mottar etter § 18 skal slettes senest fem år etter at opplysningene ble registrert, med mindre det i dette tidsrommet er registrert nye opplysninger eller det er foretatt etterforsknings- eller rettergangsskritt mot den registrerte.

Dersom Økokrims undersøkelser viser at det ikke foreligger en straffbar handling, skal opplysningene slettes snarest mulig.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om Økokrims og politiets saksbehandling i tilknytning til mottatte rapporter, herunder sletting av opplysninger.

§ 30 *Utveksling av opplysninger for bekjempelse av terrorhandlinger mv.*

Økokrim kan gi opplysninger som Økokrim mottar etter § 18 til andre offentlige myndigheter enn politiet som har oppgaver knyttet til forebygging av forhold som rammes av straffeloven §§ 147 a, 147 b eller 147 c.

§ 31 *Kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking*

Kontrollutvalget for tiltak mot hvitvasking (Kontrollutvalget) skal føre kontroll med:

1. Økokrims behandling av opplysninger mottatt etter § 18,
2. Økokrims pålegg og godkjenninger etter § 19 første ledd, og
3. Økokrims håndtering av opplysninger etter § 29.

Kontrollutvalget skal bestå av minst tre medlemmer som oppnevnes av Kongen. Dessuten oppnevnes ett eller flere varamedlemmer. Lederen for utvalget skal oppfylle de krav som stilles til høyesterettsdommere. Kontrollutvalgets medlemmer har taushetsplikt om det de får vite i utøvelsen av sitt verv.

Økokrim skal gi Kontrollutvalget de opplysninger, dokumenter mv. som Kontrollutvalget finner nødvendig for sin kontroll. Når Kontrollutvalget krever det, har Økokrims tjenestemenn plikt til å forklare seg overfor Kontrollutvalget uten hensyn til taushetsplikt.

Departementet kan i forskrift fastsette nærmere regler om oppgavene og saksbehandlingen til Kontrollutvalget.

§ 32 *Opplysninger som skal følge en transaksjon i betalingskjeden mv.*

Departementet kan i forskrift fastsette regler om hvilke opplysninger om avsender som skal følge en transaksjon i betalingskjeden, samt regler om betalingsformidlers opplysnings- og kontrollplikter i forbindelse med slike transaksjoner.

§ 33 *Personer eller foretak med tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak*

Departementet kan i forskrift fastsette

1. særskilte regler om rapportering av transaksjoner med eller for personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147 b, og
2. forbud mot eller restriksjoner i rapporteringspliktiges adgang til å etablere kundeforhold med eller foreta transaksjoner med eller for personer eller foretak som har tilknytning til land eller områder som ikke har gjennomført tilfredsstillende tiltak mot handlinger som beskrevet i straffeloven §§ 317 og 147 b.

Kapittel 7. Ikrafttredelse og endringer i andre lover

§ 34 *Ikrafttredelse*

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Plikt til avvikling av kundeforhold etter § 10 første ledd gjelder kun for kundeforhold som er etablert etter lovens ikrafttredelse.

§ 35 *Endringer i andre lover*

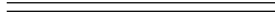
Fra den tid loven trer i kraft, gjøres følgende endringer i andre lover:

1. Lov 20. juni 2003 nr. 41 om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (hvitvaskingsloven) oppheves.
2. I lov 24. mai 1985 nr. 28 om Norges Bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven) gjøres følgende endringer:

§ 12 annet ledd skal lyde:

Taushetsplikt etter foregående ledd gjelder ikke overfor Kredittilsynet eller overfor andre EØS-staters sentralbanker. Taushetsplikten etter foregå-

ende ledd gjelder heller ikke overfor ØKOKRIM ved oversendelse av opplysninger i henhold til § 18 i lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven).

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 84 Blindern, 0314 OSLO
E-post: offpubl@akademika.no
Telefon: 22 18 81 00
Telefaks: 22 18 81 01
Grønt nummer: 800 80 960

Publikasjonen finnes på Internett:
www.regjeringen.no

Trykk: OFA - 10/2008

241 491